

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 10

FÖRSTA KAMMAREN

1968

5—8 mars

Debatter m. m.

Tisdagen den 5 mars

Sid.

Interpellation av herr Wirtén (fp) ang. anställningstryggheten för icke-ordinarie lärare	5
--	---

Onsdagen den 6 mars

Anslag under andra huvudtiteln:

Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet	9
Lokala polisorganisationen	10
Fångvårdsanstalterna	23
Skyddskonsulentorganisationen	27
Ersättning till övervakare	31
Understöd åt villkorligt frigivna m. fl.	34
Kriminologisk forskning	36
Om bidrag till Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering	38
Bidrag till politiska partier	44
Polishus m. m.	46
Vissa byggnadsarbeten för kriminalvården	52
Vissa sysselsättningskapande åtgärder	63
Om främjande av sysselsättningen genom beställning av materiel för försvaret	74
Särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt	75
Förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten ..	82
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Blom (fp) ang. ifrågasatt indragning av viss sovvagnsförbindelse mellan Stockholm och Uddevalla	95
av herr Kaijser (h) ang. verkställigheten av domstols beslut om överlämnande till öppen psykiatrisk vård	95

	Sid.
Projektering av provisoriska lokaler för riksdagen	96
Viss försäkringsverksamhet	106
Lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskon- toret	107
Arvsrätten för barn utom äktenskap	117
Om företagsinteckning vid yrkesmässig trädgårdsodling	118
Förslag till narkotikastrafflag	120
Om sänkning av statsbidraget till den allmänna sjukförsäkringen	137
Den kommunala förköpsrätten till fastighet	139

Torsdagen den 7 mars

Svar på enkla frågor:

av herr Edström (fp) ang. utskrift av recept vid iterering	141
av herr Lundberg (h) ang. dispositionen av kvarstående inför- selavgiftsmedel	143
av herr Skårman (fp) ang. saltningen på gator och vägar	145
av herr Skårman (fp) ang. vissa förutsättningar för fastställan- de av stadsplan	148

Fredagen den 8 mars

Meddelande ang. enkel fråga av herr Åkerlund (h) ang. place- ringen av ett kärnkraftverk på Bogesundslandet	152
--	-----

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 6 mars

Val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande för- samling	8
Första lagutskottets utlåtande nr 13, ang. förslag till atomansva- righetslag m. m.	8
— nr 14, ang. ändring i lagen om lagrådet m. m.	9
Tredje lagutskottets utlåtande nr 5, ang. riktlinjer för en reform av fastighetsregistreringen	9
Statsutskottets utlåtande nr 2, ang. utgifterna inom justitiedepar- tementets verksamhetsområde	9
Bevillningsutskottets betänkande nr 6, om rätt till avdrag vid in- komstbeskattningen för kostnad i samband med övervaknings- uppdrag	62
Statsutskottets utlåtande nr 3, ang. utgifterna inom utrikesdepar- tementets verksamhetsområde	63
— nr 38, ang. sysselsättningskapande åtgärder	63
— nr 39, om främjande av sysselsättningen genom beställning av materiel för försvaret	74
— nr 40, ang. fortsatt disposition av visst äldre anslag inom han- delsdepartementets verksamhetsområde	75

	Sid.
Bevillningsutskottets betänkande nr 4, ang. särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt	75
— nr 5, ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten	82
— nr 7, ang. arbetsgivares skyldighet att lämna kontrolluppgift beträffande naturaförmåner	96
— nr 10, ang. förfarandet vid beräkning av lagfartsstämpel för köp av kronomark	96
Bankoutskottets utlåtande nr 8, ang. anslag på tilläggsstat för utredning om riksdagens hus m. m.	96
— nr 9, ang. projektering av provisoriska lokaler för riksdagen	96
— nr 10, ang. viss försäkringsverksamhet	106
— nr 11, ang. lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskontoret	107
Första lagutskottets utlåtande nr 9, ang. arvsrätten för barn utom äktenskap	117
— nr 10, om särskilda prov för erhållande av vapenlicens	118
— nr 11, dels om företagsinteckning vid renskötsel, dels ock om företagsinteckning vid yrkesmässig trädgårdsodling	118
— nr 12, om viss begränsning av rätten att göra bandupptagning m. m.	120
Andra lagutskottets utlåtande nr 1, ang. förslag till narkotikastrafflag, m. m.	120
Statsutskottets utlåtande nr 37, ang. riktlinjerna för organisationen av vården av narkotikamissbrukare	137
Andra lagutskottets utlåtande nr 5, om sänkning av statsbidraget till den allmänna sjukförsäkringen	137
— nr 6, ang. uppvärmning av bostadslägenheter	139
— nr 7, ang. föreningsrätten	139
Tredje lagutskottets utlåtande nr 6, om införande av provisoriskt körkort	139
— nr 7, ang. bestämmelserna för återkallelse av körkort	139
— nr 8, ang. den kommunala förköpsrätten till fastighet	139
— nr 9, om upphävande av affärstidslagen	140
— nr 10, om åtgärder till förhindrande av olycksfall bland barn	140
— nr 11, ang. övergångsställe för gående	140

Tisdagen den 5 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 23 nästlidne februari.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1968/69 inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner; och

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1968/69.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 36, med förslag till smittskyddslag, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 38, angående godkännande av uppgörelse om ändring av överenskommelsen med Finland den 17 november 1949 angående betalning av vissa till Finland lämnade svenska krediter.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 2, 3 och 37—40, bevillningsutskottets betänkanden nr 4—7 och 10, bankoutskottets utlåtanden nr 8—11, första lagutskottets utlåtanden nr 9—14, andra lagutskottets utlåtanden nr 1 och 5—7, tredje lagutskottets utlåtanden nr 5—12 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 6—8.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att å föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle uppföras *dels* första lagutskottets utlåtanden nr 13 och 14 samt tredje lagutskottets utlåtande nr 5 i nu angiven ordning främst bland två gånger bordlagda ärenden, *dels* bevillningsutskottets betänkande nr 6 näst efter statsutskottets utlåtande nr 2, *dels ock* statsutskottets utlåtande nr 37 näst efter andra lagutskottets utlåtande nr 1.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 28, angående godkännande av konsularkonvention mellan Sverige och De Socialistiska Rådsrepublikernas Union; samt

nr 39, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1967 vid dess femtioförsta sammanträde fattade beslut.

Anmälades och bordlades riksdagens revisorers berättelse över den år 1968 av dem verkställda granskningen av riksbanken.

Interpellation ang. anställningstryggheten för icke-ordinarie lärare

Herr WIRTÉN (fp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Anställningstryggheten för *ordinarie* befattningshavare i statlig och kommunal tjänst är tillfredsställande.

När det gäller *icke-ordinarie* (io) befattningshavare är situationen däremot

Interpellation ang. anställningstryggheten för icke-ordinarie lärare

annorlunda. För en kategori av dessa — nämligen lärarna — kan anställningstryggheten vara i så hög grad begränsad att avsevärd kritik måste riktas mot det allmänna för bristande ansvar i egenskap av arbetsgivare. En hel del återstår att göra innan denna grupp lärare har tillförsäkrats den trygghet i anställningen som numera borde komma varje arbetstagare till del.

De io lärarna anställs av skolstyrelserna som även har att besluta om entledigande. Styrelserna måste iakttaga kommunaltjänstemannastadgans § 36, som anger de tre grunder på vilka uppsägning kan ske; bristande lämplighet i tjänsten, indragning av tjänsten eller annat skäl, påkallat från allmän synpunkt. Den andra grunden blir helt naturligt oftast förekommande främst beroende av variationer i kommunernas befolkningstal. I kommuner med stor utflyttning sjunker antalet skolpliktiga barn, varför indragning av lärtjänster och skolenheter ofta blir något oundvikligt. Denna primära och ständigt aktuella orsak till otrygghet i anställningen främst för de io lärarna är givetvis ofrånkomlig, men de verkningar som härav följer borde kunna begränsas i större utsträckning än vad som nu är fallet. Så länge detta ej har skett intar denna lärargrupp en särställning från trygghetssynpunkt.

I särskilt olyckliga fall måste uppsägning ske med en varselperiod, betydligt kortare än 3 månader. I princip kan vilken io lärare som helst — oavsett tjänstetid — hamna i den situationen. Exempel torde kunna anföras där lärare med 5—10 års tjänst i en kommun plötsligt blivit övertaliga och ställts inför kravet att hastigt lämna en plats där de rotat sig, skaffat sig fast bostad m. m.

I några fall har formliga massuppsägningar av io lärare ägt rum under åberopande av det ovan nämnda 2:a skälet i 36:e paragrafen i kommunaltjänstemannastadgan. De ansvariga skolstyrelserna har då tydligen grundat sina bedömningar av kommande lärarbehov

mera på överslagsberäkningar än på detaljerade planer för att tillgodose önskemålet om 3 månaders uppsägningstid. Man har överbetonat önskvärdheten av att undvika läraröverskott påföljande termin, detta i tro att behövliga nyanställningar skulle kunna ske senare utan större svårigheter. Stadgan torde i sådana fall ha misstolkats varför en stadgeändring vore motiverad som undanröjer sådana konsekvenser.

Det måste understrykas att det i viss utsträckning sörjts även för io lärares anställningstrygghet genom dels besvärsmått och dels ovillkorlig rätt till överläggning för den personalorganisation i vilken den uppsagde är medlem. Uppsägningen kan dessutom inte träda i kraft förrän överläggningarna är avslutade. På så sätt har bl. a. beslut om massuppsägningar kunnat undanröjas. Vidare har skolöverstyrelsen i ett cirkulär erinrat om att kommunal anställning av lärare enligt skolstadgan numera alltid skall avse viss skolform med tjänstgöring förlagd vid viss skolenhet. Blir en lärare övertalig i en viss skola, skall vederbörande skolmyndighet undersöka om anställning kan beredas honom vid annan skola inom kommunen, innan uppsägning kan ske.

På ovan beskriven väg kan och bör ett betydelsefullt steg till kunna tas. Den intrakommunala samordningen — alltså samordningen inom kommunerna — bör snarast utvidgas till att omfatta en interkommunal sådan, där skolmyndigheterna i kommuner med läraröverskott efterhör om vakanser finns i angränsande eller näraliggande kommuner innan uppsägning sker. Eventuellt kunde denna samordning ske på regional nivå under länsskolnämndernas överinseende. Denna viktiga reform på det organisatoriska planet framstår som måttligt komplicerad i jämförelse med den klart ökade anställningstrygghet som blir följden för ett icke obetydligt antal arbetstagare.

Här fordras alltså omgående åtgärder från de högre statliga skolmyndigheter-

Interpellation ang. anställningstryggheten för icke-ordinarie lärare
na exempelvis i form av rekommendationer till kommunerna om samordning.

En annan orsak till irritation och oro hos de berörda är den omständigheten att olika skolstyrelser följer olika praxis när det avgörs vilken eller vilka lärare som i första hand måste sägas upp. I vissa kommuner tillämpas tydligen principen senast anställde — i andra principen minst meriterade eller kombination av båda. Centralt utformade anvisningar saknas på den punkten. Huvudprincipen bör här som i alla andra sammanhang vara den att det är den senast anställde — som vid personalinskränkningar friställes.

Det har under den senaste tiden — speciellt med tanke på rådande arbetsmarknadsläge — blivit aktuellt för statsmakterna att undersöka i vad mån tryggheten i anställningen för arbetstägaren i privat tjänst kan förbättras. Värmotiverade initiativ har tagits eller förberetts i syfte att höja den sociala tryggheten vid friställningar för t. ex. äldre arbetstägare.

Det bör mot den bakgrunden te sig naturligt att allt görs som kan göras för de io lärarna i skolväsendet. De är i nämnda avseenden uppenbart missgynnade. Något särskilt avgångsvederlag ut-

går inte ens om uppsägningstiden skulle vara ett par dagar. De förbättringsåtgärder som kortfattat beskrivits i denna interpellation bör i första hand komma i fråga.

Med stöd av vad ovan anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet få ställa följande frågor:

1) Anser herr statsrådet att anställningstryggheten för de icke-ordinarie lärarna i skolväsendet är tillfredsställande?

2) Om så ej är fallet, vilka åtgärder avser då herr statsrådet att vidtaga för att förbättra denna?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.04.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 6 mars förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Företogs val av tre ombud i Europarådets rådgivande församling jämte tre suppleanter för dessa ombud.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN erhöill på begäran ordet och yttrade:

Björk, K. Å., (s) ledamot av första kammaren	Martinsson, B. N. O., (s) ledamot av andra kammaren
Sjövall, E., fru (s) ledamot av andra kammaren	Bergegren, A., fröken (s) ledamot av andra kammaren
Bohman, B. G., (h) ledamot av andra kammaren	Jacobsson, G., (h) ledamot av första kammaren

Sedan herr talmannen för kammaren uppläst denna lista, blev densamma på gjord proposition av kammaren godkänd; och förklarades hava blivit utsedda till ombud i Europarådets rådgivande församling herr Björk, fru Sjövall och herr Bohman samt till suppleanter för dem respektive herr Martinsson, fröken Berggren och herr Gösta Jacobsson.

På framställning av herr talmannen beslöts att riksdagens kanslideputerade genom utdrag av protokollet skulle underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

Justerades protokollet för den 27 nästlidne februari.

Herr talman! För detta val ber jag att få avlämna en gemensam lista. Denna har godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen.

Herr förste vice talmannen avlämnade därefter en lista av följande utseende och med rubriken »Den gemensamma listan»:

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 28, angående godkännande av konsularkonvention mellan Sverige och De Socialistiska Rådsrepublikernas Union.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 39, med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1967 vid dess femtioförsta sammanträde fattade beslut.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet riksdagens revisorers berättelse över den år 1968 av dem verkställda granskningen av riksbanken.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till atomansvarighetslag m. m.; och

Ang. särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 juni 1965 (nr 186) om lagrådet m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av tredje lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående riktlinjer för en reform av fastighetsregistreringen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1968/69 inom justitiedepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7

Ang. särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i denna punkt hemställt, att riksdagen för budgetåret 1968/69 måtte anvisa

1. till Polisverket: Underhåll och drift av motorfordon m. m. ett förslagsanslag av 34 300 000 kronor, varav 24 000 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen,

2. till Polisverket: Särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m. ett förslagsanslag av 23 050 000 kronor,

3. till Polisverket: Diverse utgifter ett förslagsanslag av 1 500 000 kronor.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! I statsutskottets utlåtande nr 2 under punkten 7 återfinnes ett anslag på drygt 23 miljoner kronor till »särskild polisverksamhet för hindrande och uppdragande av brott mot rikets säkerhet m. m.».

Vi har från vårt parti tidigare deklarerat, att myndigheterna självfallet har skyldighet att vidtaga åtgärder som är nödvändiga till försvar för det demokratiska statsskicket och vårt lands oberoende, men att de däremot icke har rätt att i detta syfte kränka den demokrati som skall värnas. Med detta uttalande torde det vara klart hur jag och mitt parti principiellt ser på denna viktiga fråga. Den parlamentariska nämnden har sedan dess avlämnat sitt betänkande, vilket betänkande blev föremål för ingående diskussion såväl i pressen som i denna kammars remissdebatt i januari i år.

I remissdebatten yttrade bland andra statsministern i samband med diskussioner om åsiktsregistrering inom den svenska polisen, att medlemskap i politiskt parti icke bör bli föremål för registrering utan att det i det enskilda fallet föreligger särskilda skäl. Herr Bengtsson i Varberg, den socialdemokratiska gruppledaren i medkammaren, yttrade: »Det är nu alldeles klart ut sagt att regeringen intagit den ståndpunkten att åsiktsregistrering inte skall ske.»

Deklarationerna är som synes klara och distinkta.

Vänsterpartiet kommunisternas ordförande C. H. Hermansson förklarade i samma debatt: »Kan regeringen garantera att denna nya inställning följes av polismyndigheterna, så att nuvarande åsiktsregister förstöres? — — — Upphävs nu reglerna från 1948, vilka enligt nämndens utlåtande alltså betraktas som ett stöd för den politiska registreringen?»

Frågan är nu: Om regeringens nya inställning till åsiktsregistrering följes

Anslag till lokala polisorganisationen

upp av säkerhetspolisen, förefaller det egendomligt att anslaget för denna verksamhet föreslås höjt med cirka 2 miljoner kronor, alltså från 21 miljoner kronor till 23 miljoner kronor för nästkommande budgetår. För en lekman i polisärenden framstår regeringens nya inställning så att säkerhetspolisen numera måste få avsevärt mindre arbete än tidigare och statsverket därmed minskade utgifter. Det måste därför vara något förvånande, att just detta anslag ökar med cirka 2 miljoner kronor.

Olustigt med detta anslag är också att riksdagens ledamöter inte får någon som helst insyn på vilket sätt dessa pengar användes. Statsministern talade mycket i remissdebatten om »dubbel lojalitet». Det tycks mig, som om riksdagsledamöterna i denna fråga tvingas brottas med just denna dubbla lojalitet.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att den grekiske frihetsledaren Andreas Papandreou i sitt tal här i förra veckan varnade västdemokratierna för just den hemliga polisens verksamhet och belyste vilka följder denna verksamhet kunde få, därest inte de demokratiska krafterna och parlamentsledamöterna finge tillräcklig insyn i denna verksamhet.

Herr talman! Vi är sålunda inte nöjda med den handläggning av dessa frågor som sker och har skett. Eftersom det ännu inte har tillkännagivits några ändrade direktiv från regeringens sida angående registrering, ser vi ingen annan utväg än att, trots att vi i princip är för bibehållandet av en viss säkerhetstjänst, i det aktuella läget yrka avslag på förslaget om anslag under statsutskottets utlåtande nr 2 punkten 7 mom. 2.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! På sedvanligt sätt har vederbörande avdelning i statsutskottet av rikspolisens fått en fullständig och klarläggande redovisning angående de ökningarna av anslagen som här är före-

slagna. Vi har icke haft någon anledning att gå emot detta förslag, utan har godtagit de uppgifter som vi har fått. Därför har vi också tillstyrkt regeringens förslag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. 1.

Därefter gjordes enligt de rörande mom. 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å utskottets hemställan; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets i mom. 3 gjorda hemställan.

Punkten 8

Anslag till lokala polisorganisationen

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för budgetåret 1968/69 anvisa

a) till Lokala polisorganisationen: Avlöningar ett förslagsanslag av 489 000 000 kronor, varav 112 500 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen,

b) till Lokala polisorganisationen: Omkostnader ett förslagsanslag av 56 450 000 kronor, varav 13 000 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 39, av herr *Eric Gustaf Peterson*, samt II: 55, av herrarna *Berglund* och *Hyllander*,

dels de likalydande motionerna I: 109, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 152, av herr *Bohman m. fl.*, såvitt nu vore i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 224, av herr *Brundin* och fru *Segerstedt Wi-berg*, samt II: 295, av herr *Thylén m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 323, av herr *Dahlén m. fl.*, samt II: 426, av herrarna *Wedén* och *Hedlund*,

dels ock de likalydande motionerna I: 559, av fru *Diesen m. fl.*, och II: 719, av fru *Heurlin m. fl.*

I motionerna I: 109 och II: 152 hade, såvitt nu vore i fråga, anhållits, att riksdagen måtte för budgetåret 1968/69 anvisa

a) till Lokala polisorganisationen: Avlöningar ett förslagsanslag av 495 000 000 kronor, varav 113 000 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen,

b) till Lokala polisorganisationen: Omkostnader ett förslagsanslag av 56 700 000 kronor, varav 13 000 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen.

I motionerna I: 323 och II: 426 hade yrkats, att riksdagen skulle anvisa medel för personalökningar inom den lokala polisorganisationen i enlighet med rikspolisstyrelsens förslag och därför för budgetåret 1968/69 anvisa

a) till Lokala polisorganisationen: Avlöningar ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 6 000 000 kronor förhöjt förslagsanslag om 495 000 000 kronor, varav 113 000 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen,

b) till Lokala polisorganisationen: Omkostnader ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 250 000 kronor förhöjt förslagsanslag om 56 700 000 kronor, varav 13 000 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motio-

Anslag till lokala polisorganisationen
nerna I: 109 och II: 152, I: 323 och II: 426, I: 224 och II: 295 samt I: 559 och II: 719, de sex förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, till Lokala polisorganisationen: Avlöningar för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 489 000 000 kronor, varav 112 500 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen,

2. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 109 och II: 152 samt I: 323 och II: 426, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Lokala polisorganisationen: Omkostnader för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 56 450 000 kronor, varav 13 000 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 39 och II: 55.

Reservation hade avgivits av herrarna *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Ottosson* (h), *Per Jacobsson* (fp) och *Wallmark* (h), fru *Elvy Olsson* (cp), herrarna *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp) och *Antonsson* (cp), fröken *Ljungberg* (h) samt herr *Mundebo* (fp), vilka ansett,

dels att utskottets yttrande i viss angiven del bort hava den lydelse, reservationen visade,

dels att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 109 och II: 152 samt I: 323 och II: 426 och med avslag å motionerna I: 224 och II: 295 samt I: 559 och II: 719, de sex förstnämnda motionerna såvitt nu vore i fråga, till Lokala polisorganisationen: Avlöningar för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 495 000 000 kronor, varav 113 000 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen,

dels ock att utskottet, under förutsättning av bifall till yrkandet beträffande 1, bort under 2 hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts för-

Anslag till lokala polisorganisationen

slag och med bifall till motionerna I: 109 och II: 152 samt I: 323 och II: 426, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Lokala polisorganisationen: Omkostnader för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 56 700 000 kronor, varav 13 000 000 kronor att avräknas mot automobilskattemedlen.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Vid denna punkt har samtliga borgerliga ledamöter i statsutskottet fogat en reservation, som innebär en tillstyrkan av det förslag som av rikspolisstyrelsen framlades i dess petita. Det förslaget har sedermera i statsverkspropositionen reducerats av departementschefen. Reservationen går ut på en ökning med 114 polismanstjänster och 150 andra tjänster med en beräknad kostnadsökning av 6 250 000 kronor utöver vad departementschefen har föreslagit.

Departementschefen beräknade medel för 450 nya tjänster, varav 350 polismanstjänster, men liksom förra året föreligger också här en mycket stor diskrepans mellan vad man lokalt önskar och vad man får enligt förslaget.

Polischeferna har begärt sammanlagt 2 919 tjänster och länsstyrelserna har av dem tillstyrkt 2 719 tjänster. De båda siffrorna ligger ganska nära den storleksordning det rörde sig om förra året.

Rikspolisstyrelsen, som av flera skäl ansett sig böra vara mycket restriktiv, begär 714 tjänster, medan departementschefen som sagt tillstyrker 450 tjänster — alltså inte mer än ungefär 20 procent av det antal som har begärts lokalt. Det är något bättre än förra året, då fick man ungefär 10 procent av vad man begärt.

Till saken hör att den arbetstidsförkortning som trädde i kraft den 1 januari i år motsvarar cirka 450 årsarbetskrafter. Visserligen skall detta bortfall till stor del elimineras av rationaliseringsvinster, och det gör det väl till en viss del, men det kan väl ändå vara skäl att påpeka att departementschefens för-

slag inte betyder någon verklig ökning av personalstyrkan. Hit hör vidare att man under budgetåret 1966/67 måste tillgripa övertidsarbete under 2,4 miljoner arbetstimmar.

När vi förra året diskuterade denna punkt, kunde man peka på att brottslighetens utveckling under de tre första kvartalen 1966 inte visade samma stegring som tidigare. Det kunde vid den tidpunkten finnas en viss förhoppning om att kulmen var nådd och att man skulle ha kommit till rätta med den ökande brottsligheten. Detta visade sig emellertid vara en chimär. Det fjärde kvartalet visade samma ökning som tidigare, likaså alla kvartalen 1967. Olika statistiska uppgifter ger något olika siffror, men tendensen i dem är densamma.

En viss tröst kan det vara, att siffrorna för januari 1968 för Stockholms del tycks visa en viss minskning både i antalet erforderliga övertidstimmar inom ordningspolisen och i fråga om antalet till ordningspolisens kännedom komna brott. Men januari är alltid en svårbedömd månad. En kall och snörik vinter brukar medföra en minskning av brottsfrekvensen.

Vi anser inte att tillståndet är tillfredsställande i fråga om brottslighetsutvecklingen. Vi har hört Stockholms polismästare redogöra för hur brottsligheten ändrat karaktär, hur Stockholm på brottslighetens område blivit en kontinental storstad, där internationella ligor opererar på vad de tycker vara jungfrulig mark. Det är någonting helt nytt. Vi vet också att ordningen på tunnelbaneområdet här i staden inte är tillfredsställande. Vi har också i olika sammanhang talat om de demonstrationer mot representanter för främmande länder, som blivit ett nytt inslag i bilden här. Vi kommer senare i dag att diskutera narkotikafrågor. En av de viktigaste åtgärderna på den punkten är att ge polisen tillräckliga möjligheter att komma åt den illegala hanteringen på området.

Allt detta är exempel som visar att

det inte är som det skall vara, och att polisen behöver ytterligare upprustas.

I slutet av vårriksdagen sade justitieministern i anledning av en enkel fråga som jag ställde, att varje fackminister helst ser att han får så mycket som möjligt av kakan, och han ville skryta med att justitiestaten då fick 25 procent av alla inom statsförvaltningen nyinrättade tjänster. Jag fattade hans yttrande som ett erkännande av att han gärna skulle velat ha flera tjänster.

Vi tycker att detta är ett område på vilket vi både kan, bör och måste satsa mer än vad som görs i statsverkspropositionen. Jag tycker att justitieministern med tacksamhet skulle acceptera det faktum att vi vill ge honom en större del av kakan än vad hans kolleger inom regeringen vill låta honom få.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Jag kan i huvudsak instämma i vad herr Kaijser sagt och skall därför inte förlänga debatten alltför mycket.

Man kan väl vara överens med utskottet att polisens effektivitet är mycket god. Men om utskottet däri inlägger den meningen, att resultatet av den brottsbekämpande verksamheten är tillfredsställande, då kan jag inte vara med längre.

Det är på sin plats att erkänna, att polisen utför ett gott arbete inom ramen för de resurser den förfogar över. Det vore dock en överdrift att påstå, att samhället på ett nöjaktigt sätt behärskar de brottstendenser, som i ökad grad kännetecknar utvecklingen i vårt land, lika väl som i många andra länder med hög materiell standard. Tyvärr är det nog så att den gamla satsen att brott lönar sig får en alltmer reell innebörd, särskilt när det gäller egendomsbrott av olika slag.

Självklart kan vi aldrig åstadkomma en sådan förstärkning av polisväsendet att alla brott kan förebyggas eller att

Anslag till lokala polisorganisationen alla brott kan klaras upp, men vi har i dag uppenbara svårigheter — framför allt i de större städerna och kanske alldeles speciellt i Stockholm — vilka genom större personella resurser skulle kunna bemästras på ett bättre sätt. Man kan också peka på den långa tidsutdräkten vid många brottmålsutredningar, att samhällets reaktion inte kommer tillräckligt snabbt, att det inte kan hållas en tillfredsställande trafikövervakning osv.

Utskottet säger att arbetstidsförkortningen den 1 januari 1968, vilket ju även herr Kaijser har påpekat, motsvarar cirka 450 årsarbetskrafter. Det sägs i utskottsutlåtandet att detta arbetskraftsbortfall bör i princip till stor del motsvaras av rationaliseringsvinster och att detta ingått i bedömningen av anslagen för innevarande budgetår. Detta må vara en principiell bedömning, men hur mycket realitet som ligger bakom densamma är kanske en fråga som det finns anledning att ställa. Är det inte mera sannolikt att ständigt ökade och nya arbetsuppgifter kommer att sluka de rationaliseringsvinster som eventuellt kan vara möjliga att uppnå?

I dagens läge anser jag det därför inte tillrådligt att avvika från rikspolisstyrelsens förslag, och jag ber att få instämma i det redan ställda yrkandet om bifall till reservationen.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Med hänsyn till dagens långa föredragningslista och de många reservationer som föreligger kunde jag naturligtvis ha nöjt mig med att instämma i vad de båda föregående talarna har sagt. Emellertid kan kanske några ord tillåtas även från en ledamot som inte tillhör statsutskottet.

Vid så många tillfällen under de senaste åren har polisorganisationen, den stora eftersläpningen i fråga om brottsutredningarna, den låga uppklaringsprocenten och allt som hör samman med dessa problem varit under debatt,

Anslag till lokala polisorganisationen

och nu är det återigen ett sådant tillfälle. Vad man även i år kan hälsa med stor tillfredsställelse är att oppositionspartierna håller samman i denna fråga och i en gemensam reservation har redovisat sin uppfattning.

Det är beklagligt att det skall vara så svårt att svara för ordningens upprätthållande och att brottsligheten trots alla ansträngningar så starkt skall öka. Av flera orsaker fordras en starkare bevakning på olika områden. Jag tycker att man kan hälsa med stor tillfredsställelse att åtminstone polisen kommit till den uppfattningen att det bästa och säkraste medlet för en större trafiksäkerhet är en stark trafikövervakning. Man kan uttala förhoppningen att alla organisationer och institutioner som arbetar för en bättre trafiksäkerhet skall bli övertygade och tillägna sig samma uppfattning. När det gäller trafiksäkerheten får vi inte glömma att bilarnas antal nästan fördubblats under en tid av tio år.

Trots den fordonskontroll som utförs av Svensk bilprovning kan det hända — och händer också — så mycket med en bil under ett års tid. För övrigt kan det lätt bli en period på 14—15 månader mellan besöken hos Svensk bilprovning. Det behövs därför en ständigt fortgående fordonskontroll ute på vägarna, så att så många som möjligt av de verkligt trafikfarliga fordon som trots den obligatoriska fordonskontrollen rullar omkring på vägarna blir upptäckta. Det finns ingen annan att sköta den saken än polisen.

Även om justitieministern föreslår rätt många nya tjänster när det gäller justitiedepartementets verksamhetsområde, är hans förslag ändå i hög grad otillräckligt. Även i år måste uppmärksammas, såsom redan har sagts här ifrån talarstolen, den stora skillnad som råder mellan de förslag som har lämnats av polischeferna, den lokala polisorganisationen och länsstyrelserna. Inte kan någon påstå att polischeferna och länsstyrelserna är så ovederhäftiga in-

divider och institutioner att de kommer in med höga och oberättigade krav. De förslag som polischeferna och länsstyrelserna har lämnat utgör säkert en bild av verkligheten och det sanna behovet. Jag vill för min del gärna hävda samma uppfattning som tidigare, nämligen att ordningens upprätthållande, rättsvården och rättsskyddet samt polisen och rättsväsendet över huvud taget inte skall göras beroende av det ekonomiska läget. Det är ett avsnitt av våra utgifter som skall gå före allt annat. Jag har kvar den uppfattningen att vi, hur det ekonomiska läget än är, har råd att bekämpa brottsligheten så effektivt som möjligt. Det är i detta fall en dålig affär att inte arbeta så effektivt som möjligt.

I högerpartiets partimotion erinras om att rikspolisstyrelsen i sin långtidsprognos för finansåret 1968/69 har föreslagit en utökning av antalet nya tjänster till 970. När rikspolisstyrelsen därutöver i något sammanhang har sagt, att den finner önskemålen och kraven från polisdistrikten vara berättigade, är det rätt underligt att man i propositionen har kunnat komma fram till att det »av flera skäl» skulle räcka med 714 nya ordinarie tjänster. Vad som ligger bakom detta uttryck »av flera skäl», måste man antaga inte är något annat än önskemål från kanslihuset. Att sedan justitieministern skär ner förslaget ytterligare hör till den vanliga ordningen.

Vid en bedömning av de nya polis-tjänsterna måste man ta med i beräkningen att en betydande del av detta tillskott inte kommer att medföra någon förbättring på grund av den arbetstidsförkortning som träder i kraft den 1 januari i år och som sammanlagt motsvarar cirka 450 tjänster, vilket redan här har omtalats. Det måste vara riktigt, som uttalas i statsverkspropositionen och som understrykes i reservationen, att en ökning av polispersonalen kommer att innebära en minskning av den tid för vilken övertidsersättning utgår. Den tiden utgjorde, vilket också redan har framhållits, för budgetåret

1966/67 2,4 miljoner timmar. Men trots detta uttalande kan det allvarligt befarsas, att övertidstimmarnas antal blir minst lika högt för det finansår som vi nu har att besluta om. Här skulle det vara av intresse att få veta om det verkligen finns någon yrkesgrupp i vårt land som har en övertidstjänstgöring motsvarande den som polisen får finna sig i.

Ett nytt bekymmer, som har tillkommit under de senaste åren här i Stockholm men även på andra håll i landet, är vad som förorsakats av extrema radikala element genom demonstrationer utan tillstånd, otäcka uppträden och demonstrationer mot enskilda medborgare från annat land, fönsterkrossning och annan förstörelse vid amerikanska ambassaden osv. Det är beklagligt att polisen skall behöva binda så mycken arbetskraft bara för att skydda en främmande makt och andra länders intressen. Dessa extrema oroselement, som tror sig kunna påverka besluten i det stora landet USA, vållar ordningsmakten stora bekymmer, vilket väl är det enda de åstadkommer. Det stora landet USA tar säkert inte minsta hänsyn till vad som ropas ut på gatorna i det lilla landet Sverige, inte ens om ett statsråd är med i sällskapet.

När den lokala polisorganisationen har diskuterats under de senaste åren, har vi ibland fått höra att det inte tjänar något till att besluta om ett större antal tjänster, för här finns inte arbetskraft tillräckligt för dessa tjänster.

Med dagens situation på arbetsmarknaden är detta argument borta och någon svårighet att rekrytera platserna i polisutbildningen finns inte.

Det förslag som förra året lades fram av justitieministern och tillstyrktes av utskottsmajoriteten fick mycket beröm här i riksdagen av dem som skötte försvaret. Man uttalade då att det inte var antalet tjänster som var så betydelsefullt. Vad som den gången ansågs så värdefullt var att det skulle bli en förbättrad polisutbildning över hela fältet.

Anslag till lokala polisorganisationen

Arbetskraftens användning skulle rationaliseras, och framför allt skulle man få en värdefull teknisk utrustning, nya bilar, utbyggd dataanläggning, helikoptrar för trafikbevakning på vägarna och TV för bevakning av trafiken i Stockholm, bandspelare, upprustning av polisens lokaler.

Det är alldeles klart att polisen behöver en god utbildning och skall ha tillgång till den moderna tekniska utrustningen och hjälpmedel av olika slag. Men det viktiga är att polisen har tillräckliga personella resurser. Min uppfattning är, som jag sagt även vid tidigare tillfällen, att uppklaringsprocenten när det gäller brott måste höjas. Det är inte tillräckligt att man sätter till alla krafter för att klara av de verkligt grova brotten — så länge inte uppklaringsprocenten blir betydligt större när det gäller de i brottsbalken angivna brotten över huvud taget kommer den ständiga ökningen av brottsligheten att fortsätta.

Detta är enligt min mening en stark motivering för ett ökat antal polistjänster, och jag ber för min del att få tillstyrka reservationen.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! När jag studerade statsverkspropositionen och utskottsutlåtandet om polistjänsterna i den lokala polisorganisationen, kunde jag inte låta bli att tänka på den gamla historien om de tio små negerpojkar som kraftigt reducerades i antal. De lokala polismyndigheterna begärde 2 919 tjänster. Rikspolisstyrelsen prutade snabbt till 714 tjänster, däri inräknat extrapersonal och tillfällig arbetskraft; alltså en minskning till mindre än en fjärdedel av vad som begärts. Rikspolisstyrelsen säger själv, att den av flera skäl ansett sig böra vara ytterligt restriktiv i sina äskanden, och jag tror att ingen känner sig manad att motsäga det yttrandet. Sedan gjorde departementschefen en ytterligare prutning till 478 tjänster, av vilka för övrigt 28 tjänster inte var

Anslag till lokala polisorganisationen

någon reell ökning utan endast en omflyttning. Till det kan man lägga utskottets eget uttalande, att arbetstidsförkortningen den 1 januari i år motsvarar ungefär 450 årsarbetskrafter, för att använda detta moderna och vackra ord. Ja, då är det inte mycket kvar av de ursprungliga yrkandena som gällde 2 919 tjänster, även om man kan godta att en viss del av arbetstidsförkortningen har kompensrats genom de nya polistjänsterna förra året.

När det gäller arbetstidsförkortningen gör utskottsmajoriteten för övrigt ett uttalande som verkar något förbryllande. Man säger: »Arbetstidsförkortningen — — — bör i princip till stor del motsvaras av rationaliseringsvinster.» Ja, varför bara i princip? Det är väl inte utskottets mening att säga, att i praktiken håller inte detta. Men formuleringen är onekligen underlig. Kanske är det mera fråga om ett olycksfall i arbetet?

Hur som helst är det naturligtvis en god sak att man försöker rationalisera polisens arbete, och jag tvivlar inte på departementschefens önskan och strävan att successivt rusta upp polisen. Jag förmodar att det inte har varit någon lätt sak för honom att beveka herr Sträng att bevilja de miljoner som i alla fall har ställts till förfogande för denna enligt min mening alltför långsamma upprustning av polisväsendet. Man behöver inte göra några djupare studier i polisens arbete för att konstatera att polisens resurser fortfarande är beklagligt otillräckliga, även om man sätter den s. k. ambitionsnivån ganska lågt. Jag förmodar att ambitionsnivån — för att använda det uttryck som statsmakterna har lanserat — inte är att brott skall löna sig och inte heller att vi skall nöja oss med den mycket låga uppläringsprocent som vi nu har, utan den måste väl innebära att det skall bli ett rimligt resultat av polisens verksamhet. Den nivån kan enligt min mening inte anses vara uppnådd i dagens läge.

Det är inte bara lugnet och trivseln

på gator och torg och medborgarnas skydd mot orosstiftare och våldsvärkare av olika slag som blir lidande genom polisens bristande resurser. Att sådana saker kommer i kläm är tillräckligt omvittnat, och jag skall inte uppehålla mig vid det. Jag vill framhålla andra olägenheter, som inte på samma sätt kommit fram i diskussionen, nämligen olägenheten som på olika sätt följer av att polisens utredningsmaskineri inte hinner med utan släpar efter i hög grad. Nu kan en polisanmälan bli liggande månad efter månad, kanske rentav i årtal, därför att polisen inte hinner sätta i gång utredningen. När det gäller misshandelsbrotten, där det ju är särskilt angeläget att man får en snabb reaktion, kan utredningen bli liggande halvårsvis och mera — det kan även gälla rena överfall — innan polisen hinner ta itu med dem.

Detta är inte en godtagbar ambitionsnivå, för att använda regeringens terminologi. Dessutom är det en mycket inhuman ordning även för den som är misstänkt för brott. Att gå och vänta månad efter månad, kanske år, innan polisen har gjort utredningen klar kan, särskilt för den som första gången har kommit i konflikt med rättvisan, vara ganska nedbrytande. Jag har sett många exempel på att en sådan person helt enkelt har brutits ned, inte har kunnat sätta i gång och arbeta och kanske förfallit till fortsatt brottslighet, därför att han ger upp i denna pressande väntan. Att det sedan från samhällets sida är ytterst olyckligt att en person som har begått brott kan fortsätta att göra detta månad efter månad utan att polisen ingriper på grund av bristande resurser är väl uppenbart. Jag har vid den domstol där jag själv tjänstgör räknat upp till sex misshandelsbrott av ren överfallskaraktär, som en och samma person begick, innan han kunde lagföras inför domstol.

Detta var bara några exempel på de olägenheter som eftersläpningen i brottsutredningen leder till.

Vi vet alla att budgetläget är bekymmersamt, men vi är väl också överens om att polisväsendet har en hög angelägenhetsgrad. Rikspolisstyrelsens förslag innebär en så kraftig prutning av de lokala myndigheternas anslags-äskanden, att jag tycker att man borde ha kunnat godtaga styrelsens förslag oförändrat.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! När man har hört föregående talare kan man möjligen få intrycket att vi har en mycket underbemädd poliskår, som saknar möjlighet att klara upp brott, som medvetet hålls tillbaka av statsmakterna och inte får vad den önskar, att det oavbrutet sker en utarmning av polisväsendet. Det rätta förhållandet är inte sådant. Om man studerar justitiedepartementets huvudtitel finner man att den ökar med 102 miljoner kronor, en avsevärd ökning i det nuvarande budgetläget. En hel del av denna ökning faller just på polisen.

Här har sagts att hela denna ökning bara innebär att man ersätter den arbetstidsförkortning som nu har trätt i kraft. Vad rikspolisstyrelsen begärde på grund av arbetstidsförkortningen var 225 nya tjänster. Resten skulle polisen klara genom rationaliseringsvinster. Det återstår alltså en rejäl uppskrivning av antalet polistjänster, och det skall man inte dölja i dag.

Under budgetåren 1966/67 och 1967/68 har den lokala polisorganisationen tillförts sammanlagt 650 nya tjänster, varav 500 polismannatjänster. I årets statsverksproposition har medel beräknats för 450 nya tjänster, varav 300 polismannatjänster. Den totala personalökningen inom statsförvaltningen för innevarande budgetår och enligt förslagen i statsverkspropositionen för nästa budgetår har beräknats till 2 900 tjänster. Av dessa tillförs polisväsendet cirka 780 tjänster, varav cirka 725 till den lokala

Anslag till lokala polisorganisationen
polisorganisationen. Drygt 25 procent av samtliga nyinrättade tjänster tillförs alltså den lokala polisorganisationen.

Detta visar att det efter polisväsendets förstatligande har skett en oavbruten ökning av antalet poliser. Det har dessutom, vilket inte är det minst viktiga, samtidigt skett en kraftig ökning av de tekniska hjälpmedlen till polisens förfogande, vilka avsevärt effektiviserar polisens arbete.

Vi har i statsutskottets tredje avdelning några gånger haft tillfälle att följa arbetet hos både rikspolisen och polisen här i Stockholm, och vi har imponerats av den nya utrustningen, som avsevärt underlättar och effektiviserar arbetet. Denna upprustning fortsätter, och man gör allt för att med teknisk utrustning få polisen slagkraftigare, förbättra arbetsmetoderna och underlätta tjänsten.

Det har här sagts, särskilt av herr Ernulf, att uppklaringsprocenten är låg. Men man må i varje fall uttala sin beundran för att polisen under senare år i regel haft möjlighet att mycket snabbt klara upp grövre brott. En del upprörande mordfall har på mycket kort tid, dess bättre, kunnat klaras upp. Dessutom är hela begreppet uppklaringsprocent något missvisande. Statsutskottets tredje avdelning besökte för några år sedan bl. a. det gloriösa Scotland Yard i London. Vi såg där stora kartor, diagram och tabeller över hur de hade klarat upp olika brott. Uppklaringsprocenten var stor om man jämför med den svenska, det är sant. Men när vi närmare studerade vad som låg bakom siffrorna fann vi att materialet inte alls var detsamma. Vad de kallade för brott och som de enligt sin statistik i stor utsträckning klarade upp var inte trafikförseelser, snatterier, småstölder, slagsmål och annat som i stor utsträckning belastar vår statistik. Mycket av de brott och förseelser som är det väsentliga inom den statistik vår polis för förekom inte där. Det gör att man inte kan jämföra siffrorna med varandra.

Anslag till lokala polisorganisationen

Det är klart att många brottslingar blir för sent överbevisade. Det händer här och var att brott aldrig blir upplärade. Men det är inte säkert att de skulle klaras upp, om man ökade antalet poliser med ytterligare 114, som reservanterna föreslagit. Det är inte säkert att de poliserna hade funnits just där brotten begås. Man får därför inte alltför mycket lägga vikt vid poliskårens storlek, utan i stället bör man tänka på de möjligheter kåren har att effektivt arbeta.

Vi skall senare här i dag behandla bl. a. frågan om uppförande av polishus. Folkpartiet vill minska den summan med påföljd att arbetet att ge polisen tidsenliga och riktiga lokaler skulle fördröjas. Vi anser att polisen skall ha all den utrustning som man kan ge den. Det förslag som här föreligger är därför enligt vår uppfattning godtagbart.

Inom utskottsavdelningen har vi även haft överläggningar med representanter för rikspolisens. De var ju inte lika panikslagna som en del talare här, och de trodde att med de upprustningar som föreslås skall rättsväsendet kunna fungera även i fortsättningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr ERNULF (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Birger Andersson tyckte att jag målade statsmakternas inställning till polisväsendet alltför svart. Jag vill då erinra om att jag sade att jag inte tvivlar på departementschefens önskan och strävan att rusta upp polisväsendet. Men när man ser att brottsligheten och framför allt våldsbrottsligheten som ändå måste anses vara en grov form av brottslighet ständigt kraftigt ökar och upplklaringsprocenten dessutom är utomordentligt låg, må det väl vara berättigat att säga ifrån att det inte är en tillräckligt hög ambitionsnivå som statsmakterna ger uttryck åt.

I anslutning till vad herr Andersson

sade om rikspolisstyrelsens uttalanden inför utskottet vill jag framhålla att styrelsen har gjort en långtidsprognos, och den har man inte nått upp till i utskottets förslaget. Jag förmodar att styrelsen fortfarande anser att den gjorda prognosen bör följas, om polisen skall kunna fungera tillfredsställande.

Det hela är naturligtvis en avvägningsfråga. Jag tycker att siffrorna klart visar att upprustningen går otillfredsställande långsamt. Det var för övrigt intressant att höra att herr Andersson nu var litet försiktigare än utskottet. Han sade att han fann regeringens förslag »godtagbart». Man var mycket mer positiv i utskottets skrivning. Där säger man: »Utskottet bedömer utvecklingen av polisens effektivitet som mycket god och anser att Kungl. Maj:ts förslag väl tillgodoser de anspråk för detta ändamål som nu kan ställas vid en fördelning av de totala resurserna.»

Om detta innebär att herr Andersson blivit litet betänksam inför brottslighetens utveckling, tycker jag att det är glädjande och hoppas att denna ändrade inställning kommer till uttryck i hans fortsatta arbete inom utskottet. Innebär det att allt är gott och väl enligt herr Anderssons uppfattning, då tycker jag att han ställer för små krav på hur vi skall ha det i vårt samhälle, när det gäller ordning och trivsel.

Till sist säger herr Andersson att vi skall satsa på kvalitet och tidsenliga lokaler och att det inte är säkert att de nya polismännen finns där brotten begås. Detta är ju självklarheter som jag alltså inte skall polemisera emot. Det väsentliga är att alla siffror visar på en fortskridande försämring i fråga om brottsutvecklingen. Under sådana förhållanden anser jag att det är angeläget att vi inte godtar det förslag som nu föreligger, utan att vi försöker förbättra förhållandena. Det är min ståndpunkt. Om den sedan kallas svartmålning eller ej av herr Andersson, må vara hans ensak.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Bara några få ord! Vad tjänar det egentligen till att som herr Andersson gjort i detta fall gå utomlands för att finna argument för de svenska förhållandena?

I övrigt fick vi höra detsamma som förra året av herr Birger Andersson nämligen att antalet nya tjänster och tjänstemän inte betyder så mycket. Reservationen omfattar ju inte heller något stort antal nya tjänster. Men vi har ändå velat visa vårt intresse för att åstadkomma en större effektivitet hos polisen. Varför passar det för övrigt inte att säga ett enda ord om de önskemål och de krav som framförts från polisdistrikten och länsstyrelserna? Det går väl ändå inte att säga att det är ovederhäftiga instanser som uttalar sig lite hur som helst. Det viktigaste är ju, som vi framhållit, att brottsligheten minskar, och skall den kunna göra det måste upplklaringsprocenten bli högre. När kan man räkna med att det verkligen blir på det sättet?

Herr JACOBSSON, PER, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Birger Andersson vill göra gällande att man från reservanternas och oppositionens sida påstått att vi har ett polisväsen som medvetet hålls tillbaka. Det är väl ingen som har påstått det! Det är ingen som bestrider att det skett en successiv ökning, utan det är ju egentligen öknings-takten som vi diskuterar och i vad mån vi kan ha möjlighet att ytterligare förstärka polisens resurser.

Vi kan inte — åtminstone inte jag — dela herr Birger Anderssons relativa belåtenhet med det nuvarande tillståndet. Det är ändå mycket svårt att bestrida att brottsutvecklingen är ytterst oroande i detta land, inte minst i denna stad. Om det är möjligt att göra något för att öka säkerheten och öka effektiviteten i polisens arbete, så är det därför en angelägen samhällsuppgift.

Anslag till lokala polisorganisationen

Herr Andersson säger att det inte är säkert att de nya polismännen finns just där brotten begås.

Nej, det är väl inte så lätt att ställa ut dem, när brotten kan tänkas begås! Jag skulle väl tro att detta är en dialektik, ett debattknep som egentligen inte har någon större saklig tyngd.

Frågan om polishuset kommer vi ju att ta upp vid ett senare tillfälle, och därför skall jag inte ta upp den till debatt just nu.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s) kort genmäle:

Herr talman! Här tycks det nu bli en liten holmgång när det gäller polisen. Jag skall emellertid inte fördjupa mig alltför mycket i det hela. Men när herr Sveningsson har beskyllt mig för att nu säga ungefär detsamma som jag sade förra året, är han ingalunda bättre när han kommer igen år efter år med ungefär samma följetong — vi kan alltså ta varandra i hand i detta avseende.

Till herr Ernulf vill jag säga, att kampen mot brottsligheten ju inte bara bedrivs genom en förstärkning av polispersonalen — det bör ju herr Ernulf som domare veta. Rättsväsendet skall ses som en helhet, och det kan därvid vara av intresse att konstatera att myndigheterna inom justitiedepartementets verksamhetsområde får möjlighet att öka antalet tjänster med 856, om riksdagen bifaller yrkandena under andra huvudtiteln. Detta betyder, att rättsväsendet tar i anspråk drygt 60 procent av den totala ökningen av antalet tjänstemän för statlig verksamhet. Det är en av de största procentuella uppskrivningar som skett på just detta område, i varje fall under den tid jag har varit med i riksdagen — och det är faktiskt några år.

Vad sedan beträffar formuleringen, herr Ernulf, att vad jag godtagit är något annorlunda än vad som skrivits i utskottsutlåtandet, är det väl inte nödvändigt att jämt och ständigt komma

Anslag till lokala polisorganisationen

med samma ord. Men om nu herr Ernulf vill det, skall jag säga att jag godkänner vad som står i utskottsutlåtandet.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag har också någonting att invända mot vad herr Birger Andersson anfört i sitt förra anförande, och jag har också anledning att gå tillbaka till vad jag sade förra året.

Herr Birger Andersson sade, att »upplklaringsprocenten var tillfredsställande» när det gäller de grövre brotten. Vi har nu fått tillfälle att ta del av statistik, som visar hur det har förhållit sig med den saken. Statistiken är visserligen inte alldeles färsk, eftersom de senaste siffrorna avser år 1966. Enligt statistiken är upplklaringsprocenten för misshandel och övriga brott med dödlig utgång 48,8. Upplklaringsprocenten i fråga om narkotikabrott ligger också någonstans under 50, vilket är ganska anmärkningsvärt, då det samtidigt kan konstateras att antalet narkotikabrott under år 1966 visat en ökning med drygt 100 procent här i Stockholm.

Jag tycker att ambitionsnivån — om också jag får använda det uttrycket — är ganska låg, om man tycker att det är tillfredsställande med en upplklaringsprocent av 48 när det gäller brott som misshandel med dödlig utgång.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag får tillfälle att i annat sammanhang återkomma till den fråga det här gäller. Jag är emellertid angelägen att redan nu understryka vad herr Ernulf sade, när han konstaterade med vilken förnöjsamhet statsutskottet ser på den fruktansvärda kriminella utvecklingen i detta land.

Vi saknar ju här en målsättning. Inte ens så mycket som att *hejda* den fortskridande brottsligheten har ställts upp som mål. Det talas bara om att *minska takten* i den ökande brottsligheten. Var och en kan ju då förstå var vi hamnat.

Vi kan peka på ett fortskridande

fördärv. År 1954 hade vi 200 000 anmälda lagbrottsfall. För år 1967 är den preliminära siffran 425 000 eller 435 000 — uppgifterna varierar i pressen, och det är därifrån jag har fått dem. Det visar emellertid att det blir sämre och sämre med rättsvården här i landet. De ansvariga tycks mena att det räcker med att hänvisa till att vi med hänsyn till det statsfinansiella läget inte har fått tillräckligt med medel. Men kom då ihåg att rättsvården är en primär uppgift för samhället! Kan vi inte säkra människornas trygghet till liv och egendom, då måste jag säga att vi har kommit ganska långt utför. När tjuvarna i fyra av fem egendomsbrott går fria, då gäller samma sak på detta område som det uttryck professor Ohlin använde på ett annat — det måste löna sig att arbeta — nämligen, det lönar sig otvivelaktigt i fyra fall av fem att stjäla. På det viset skall vi inte ha det i detta land.

Det talas i utskottsutlåtandet om upplklaringsprocenten i fråga om våldsbrotten. Vi har en mycket bättre statistik när det gäller egendomsbrotten på grund av att det finns försäkringar för sådana. Den som inte anmäler en stöld, oavsett möjligheten att få till stånd någon rättelse, får inte ut försäkringspengarna. Någon motsvarande försäkring finns icke i fråga om våldsbrott. Det gör att de lindrigare våldsbrotten många gånger inte blir anmälda, medan de grövre, särskilt de som faller under allmänt åtal, givetvis återfinns i rapporterna. Det är ur den synpunkten vi skall jämföra brottsligheten på de olika områdena.

Såvitt jag förstår är den orkeslöshet som man visat upp mot den fortskridande brottsutvecklingen från år 1954 — 200 000 anmälda brottsfall mot nuvarande åtskilligt över 400 000 — någonting i och för sig fruktansvärt. Jag förstår inte hur de ansvariga kan känna tillfredsställelse över detta och hur deras män i statsutskottet kan säga, att de finner läget gott — i varje fall med hänsyn till den statsfinansiella situationen.

En budget av vår omfattning *borde* dock kunna åstadkomma, att människor kan leva i trygghet och fred. Det är inte bara de som bor ensamma i avlägsna trakter som sitter illa till utan också de som bor ensamma i städerna. En kammarkamrat berättade om en man som hade fått både arbete och t. o. m. bostad i Stockholm, men som efter ett halvår var tillbaka i Dalarna. »Det finns så mycket folk i Stockholm, men det finns inga grannar», sade han. Det bor ensamma människor även i storstäderna, och deras trygghet är sådan att det finns de — jag känner många — som inte vågar öppna dörren på kvällarna, om någon ringer på, ty det innebär en risk för dem. Säkerhetskedjan har en högst betydande uppgift. På det sättet skall det inte behöva vara i ett gammalt lagsamhälle som vårt.

Jag skall sedan säga några ord om de förslag oppositionen lagt fram. Det har sagts att propositionens förslag är tilltagna i underkant, men skillnaden är inte så förskräckligt stor. Jag vill inte påstå att 114 poliser inte är någonting, men det är i alla fall inte mycket med hänsyn till den skrämmande utvecklingen på detta område. Här gäller det att komma fram till en vettig bedömning av det hela. Jag vill inte göra gällande att länsstyrelsernas och polischefernas framställningar är exakta, men jag vill däremot bestämt påstå att det finns ofantligt stora glapprum mellan de som är ansvariga för att upprätthålla lag och ordning ute i bygderna och de centrala myndigheterna. Därvidlag talar jag inte så mycket om polisstyrelsen. Den skriver ju själv att den är centralldirigerad. Den har fått sina budgetdirektiv och förklarar sig ha löst problemet efter den mall den fått sig anvisad.

Detta förklarar i alla fall skillnaden mellan de arbetande polisernas uppfattning om denna fråga och deras uppfattning som i kanslihuset har ansvaret.

Jag har ansett mig böra understryka detta.

Anslag till lokala polisorganisationen

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Väl inseende det fullkomligt ofruktbara i att diskutera med herr Ferdinand Nilsson skall jag ändå göra några kommentarer till hans anförande.

Herr Nilsson framhåller att myndigheterna är orkeslösa, att statsutskottet är förnöjt i fråga om både brottsligheten och vad justitiedepartementet vill. Sedan han sagt detta, kommer han fram till att det inte bara är myndigheterna — jag misstänker att det är justitieministern som får representera dem här — inte bara statsutskottets majoritet utan även reservanterna som är alldeles felaktigt inställda till denna fråga. Detta är i varje fall särlingens sätt att framträda som den som ensam sitter inne med kunskapen om hur det skall vara.

Vi är *inte* nöjda med den utveckling i brottsavseende som har ägt rum. Det är därför vi är efter år har varit med om att utöka och förbättra vår poliskår. Vi anser liksom oppositionen att allt bör göras för att förhindra brottslighet, men vi tror inte att man här har något slags Columbi ägg som det bara gäller att knäcka på rätt sätt och därmed utan vidare sopa bort all brottslighet. Herr Sveningsson får ursäktas att jag gör ett litet hopp över gränsen igen, men jag vill erinra om att det i vad man brukar kalla polisstater har visat sig att även där förekommer brottslighet, t. o. m. mycket stor brottslighet.

Vad som här är angeläget är för det första att stödja polisens arbete — vi har skrivit några rader om det i utlåtandet — och för det andra att underlätta dess arbete. Därvidlag kan allmänheten göra en stor insats, men det är väl oftast så, tyvärr, att när en bråkstake skall tas om hand av polisen brukar ofta åskådarna ta parti mot polisen och försvåra hans arbete.

Ofta har också — tyvärr alltför ofta — massmedia spelat en roll som varit till stort men för polisen, till men för

Anslag till lokala polisorganisationen

rättsväsendet samt hos många, framför allt yngre människor, skapat den föreställningen att polisen är något slags fiende i stället för att polisen är vårdaren av rättsväsendet, skyddet för oss alla och den som skall föra ut i allmänt praktiskt arbete vad vi här stiftar lagar om.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Det förekommer ibland beskyllningar i denna kammare, men jag medger gärna att jag aldrig hört någon beskylla herr Birger Andersson för att vara en »särpling». Nej, en bättre representant för grupptänkande kan man svårligen hitta!

Herr Andersson vill skjuta över ansvaret för det här problemet på allmänheten. Allmänheten har inte visat förståelse för polisens arbete. Vi skall bara vädja till allmänheten, menar han.

Herr Andersson — vädja till Kungl. Maj:t, vädja till dem som har ansvaret i detta fall! Jag tycker att det är de som i första hand skall bereda rimliga arbetsförhållanden åt en poliskår, som för 1966 hade 2 miljoner övertidstimmar, vilket för 1967 hade ökat till 2 400 000 övertidstimmar. Det tycker jag skulle vara en uppgift för talesmannen för det största partiet i denna kammare!

Sedan säger han, att jag representerar en sorts tro på mitt eget bättre vetande. Nej, herr Andersson, så sade jag inte! Jag sade, att vi inte har kommit fram till en gemensam bedömning. Jag kan inte utan vidare acceptera vad länsstyrelser och länspolismyndigheter säger, och jag är likaledes övertygad om att inte heller det som Kungl. Maj:t och statsutskottet säger är tillfredsställande. Det är endast detta jag har konstaterat, och jag gör det stödd på kriminalstatistikens ojäviga vittnesmål. Tänk på vad det innebär att en låt vara ofullständig statistik 1967 registrerar ungefär 220 000 flera brottsfall per år än 1954! På det viset kan det ändå inte få vara!

Herr Birger Andersson säger, att man i utskottet inte är nöjd. Tja, det kan ju hända, men när »utskottet bedömer utvecklingen av polisens effektivitet som mycket god och anser att Kungl. Maj:ts förslag väl tillgodoser de anspråk för detta ändamål som kan ställas» — kan man verka belåtnare i denna situation?

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Herr Birger Andersson sade, att herr Ferdinand Nilsson var en särpling, den ende som inte tyckte att det var tillfredsställande som det var, inte ens med reservationens förslag. Men också vi andra inom oppositionen tycker att det skulle varit mycket bättre med en ännu större ökning av antalet tjänster än t. o. m. det vi föreslår i reservationen. Vi har dock inte ansett det riktigt att gå utöver vad polisstyrelsen har föreslagit. Vi tycker, att polisstyrelsen måste ha sin planering av tjänster och sin organisation av arbetet uppgjord, och det kan vara svårt att lägga sig i det. Jag vill dock understryka att vi helt säkert gärna hade önskat se, att det hade blivit ett större antal tjänster än t. o. m. vad polisstyrelsen kommit med förslag om.

Till slut vill jag tacka herr Birger Andersson för hans uttalande om massmedias roll och inställningen hos vissa grupper av allmänheten till polisen. Jag tycker det är angeläget att sådana uttalanden görs på auktoritativt håll, och ordföranden i statsutskottets tredje avdelning, som har hand om dessa frågor, måste vara en sådan auktoritet.

Jag tror alltså att det är av värde, att sådana uttalanden görs. Det hjälper polisen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Först vill jag, herr talman, understryka, att såvitt jag kan bedöma behöver jag inte alls känna mig ensam. Jag är övertygad om att många i denna kammare anser att det inte är bra med rätts-

vården i detta land. Jag vet att ute i bygderna har man mycket klart för sig att det inte är bra bestämt. Jag känner mig inte alls isolerad på den punkten, och jag förstår att i långa stycken har jag meningsfränder även inom det parti herr Kaijser tillhör. Vi har här kunnat samarbeta i väsentliga punkter. Inom socialdemokratien vet jag att det finns människor som inte tycker att tryggheten till person och egendom är tillräckligt tillgodosedd.

När man söker täckning bakom polisstyrelsens yttrande vill jag erinra om att av detta yttrande framgår, att det är fråga om vad man på det militärpolitiska området kallar »disciplinerad sakkunskap». Man har fått direktiv och söker hålla sig inom dessa. Kalla det inte polisstyrelsens ram — kalla det hänsyn till finansdepartementet, så kommer vi sanningen närmare.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Härpå gjorde herr talmannen enligt de avseende mom. 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen i förevarande del; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Kaijser begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten 8 mom. 1, röstar

Ja;

Anslag till fångvårdsanstalterna

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Kaijser begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;

Nej — 61.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagit, att han avstode från att rösta.

Sedermåra bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i mom. 2 och 3 hemställt.

Punkterna 9—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14

Anslag till fångvårdsanstalterna

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för budgetåret 1968/69 anvisa

a) till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar ett förslagsanslag av 112 600 000 kronor,

b) till Fångvårdsanstalterna: Omkostnader ett förslagsanslag av 34 853 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 109, av herr Holmberg m. fl., och II: 152, av herr Bohman m. fl., vari, såvitt nu vore i fråga, anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående de rättspsykiatriska

Anslag till fångvårdsanstalterna

undersökningarna i enlighet med vad i motionerna anförts,

dels de likalydande motionerna I: 226, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 298, av herr *Wedén m. fl.*, vari, såvitt nu vore i fråga, under hänvisning till motionerna I: 227 och II: 297, föreslagits, att riksdagen skulle

a) anvisa medel för inrättandet av åtta tjänster som verkstadsförmän vid de allmänna häktena, tre e. o. konsulenttjänster för fritids- och kontaktverksamhet samt ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 35 000 kronor ökat anslag till arvodering av fritidsledare m. m. och därför till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 335 000 kronor förhöjt förslagsanslag av 112 935 000 kronor,

b) anvisa 655 000 kronor till undervisning och fritidssysselsättning samt bibliotek vid fångvårdsanstalterna och därför för budgetåret 1968/69 under andra huvudtiteln till Fångvårdsanstalterna: Omkostnader anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 200 000 kronor förhöjt förslagsanslag av 35 053 000 kronor,

dels ock de likalydande motionerna I: 227, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 297, av herr *Wedén m. fl.*, vari, såvitt nu vore i fråga, yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om förslag om tillfälliga personalförstärkningar vid de rättspsykiatriska kliniker, som hade de längsta väntetiderna för undersökningar, i avsikt att nedbringa väntetiderna.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt,

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 226 och II: 298, såvitt nu vore i fråga, för budgetåret 1968/69 måtte anvisa

a) till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar ett förslagsanslag av 112 600 000 kronor,

b) till Fångvårdsanstalterna: Omkostnader ett förslagsanslag av 34 853 000 kronor,

2. att riksdagen måtte

a) avslå motionerna I: 109 och II: 152 i vad de avsåge utredning angående de rättspsykiatriska undersökningarna,

b) avslå motionerna I: 227 och II: 297 i vad de avsåge tillfälliga personalförstärkningar vid vissa rättspsykiatriska kliniker.

Reservationer hade anförts

a) av herrar *Axel Andersson* (fp) och *Per Jacobsson* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp) *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Mundebo* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i vissa delar erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 226 och II: 298, såvitt nu vore i fråga, för budgetåret 1968/69 måtte anvisa

a) till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar ett förslagsanslag av 112 935 000 kronor,

b) till Fångvårdsanstalterna: Omkostnader ett förslagsanslag av 35 053 000 kronor;

b) av herr *Kaijser* (h), som dock ej antytt sin mening.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Jag har i den här punkten antecknat en blank reservation, och det är om den jag vill tala.

I en motion från vårt håll har vi behandlat den häktades ställning. På vissa sätt har den häktade en sämre ställning än den som är intagen på anstalt för att undergå straff. Han har inte tillfälle att arbeta och tjäna pengar till småsaker som är nödvändiga för honom. Han är totalt isolerad, han kan inte åtnjuta permissioner osv. Det finns vissa skäl till detta: den häktade skall inte kunna förstöra bevismaterial, och han skall

inte kunna konferera med eventuella medbrottslingar.

Häktningstiden skall egentligen vara mycket kort. Det hindrar ju inte att vissa lättnader kan vara motiverade, men frågan är under utredning inom kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården, vilken jämlikt sina direktiv skall utreda också den frågan. Jag finner sålunda att den är under behandling, och det kräver inte något särskilt yrkande.

Häktningstiden blir emellertid ibland också förlängd, understundom högst avsevärt. Den kan bli tre å fyra gånger längre än vad den egentligen får vara. Den har förlängts ända upp till sju månader och liknande, framför allt när det är fråga om rättspsykiatriska undersökningar. I vår motion har vi yrkat på åtgärder för att förbättra förhållandena på det området.

Vi har också siktat på möjligheten att göra rationaliseringsvinster med sekreterarpersonal och kuratorshjälp, och vi har begärt en utredning i den riktningen.

Nu har, enligt vad vi inom utskottet erfarit, en inte oväsentlig förstärkning beslutats. En överläkartjänst vid rättspsykiatriska kliniken i Stockholm skall dubbleras från den 1 maj i år, och ytterligare tjänster för en kurator och två kanslibiträden har inrättats. Det är en förstärkning enligt de linjer som vi har föreslagit. Därtill kommer att man efter införande av ändrade avlöningsprinciper nu tror sig ha förhoppning om att kunna besätta läkartjänsterna vid Kulanstalten.

Allt som allt motsvarar detta väl inte allt vad vi har önskat i vår motion, men vi har tyckt att det innebär en så pass stor förbättring och visar en sådan önskan att försöka komma till rätta med problemen att vi tills vidare avstår från att fullfölja yrkandena i vår motion.

Jag har, herr talman, bara velat erinra om detta.

Anslag till fängvårdsanstalterna

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! Under denna punkt föreslår vi reservanter en höjning av anslaget till Fängvårdsanstalterna: Avlöningar med 335 000 kronor i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag. Denna höjning skulle möjliggöra inrättande av åtta tjänster såsom verkstadsförmän vid de allmänna häktena, tre extraordinarie konsulenttjänster för fritids- och kontaktverksamhet samt dessutom en ökning av anslaget till arvodering av fritidsledare m. m. med 35 000 kronor.

De gamla häktesavdelningarna vid fängvårdsanstalterna ersättes numera i stor utsträckning med allmänna häkten, förlagda till polishus i åtskilliga av de större städerna i vårt land. Vid dessa allmänna häkten är behovet av arbetsledare för de häktade en trängande angelägenhet. Det kan vara riktigt som utskottsmajoriteten säger, att häktnings- tiderna varierar, liksom att det förekommer häktningsgrunder som kan göra det svårt, bl. a. av säkerhetsskäl, att bereda vederbörande lämpligt arbete. Men detta förändrar, såvitt jag förstår, inte problemet i stort. Utskottet medger dock, att frågan förtjänar uppmärksamhet, och förutsätter att pågående utredningsarbete skall kunna ge underlag för reformer.

Man bör emellertid observera att häktnings- tiden i åtskilliga fall kan bli ganska lång — när det gäller mer omfattande brottsmålsundersökningar, fullföljd till högre instans eller sinnen- undersökningar kan häktnings- tiden ibland utsträckas till flera månader. Det är olyckligt att denna tid av pressande ovisshet för den som berörs också skall vara en tid av sysslolöshet, som ökar riskerna för skadeverkningar av frihetsförlusten.

Vi stöder därför kriminalvårdsstyrelsens förslag på denna punkt och anser det vara ett led i en humanitär kriminalvård och rehabilitering i positivt anda.

Anslag till fängvårdsanstalterna

I detta sammanhang förtjänar det också erinras om de långa väntetiderna i samband med rättspsykiatriska undersökningar, tider som alltså tenderar att öka. JO uttalade i en skrivelse så sent som i augusti 1967, att problemet utgör en kräftskada i kriminalvården. Den i lagen föreskrivna sexveckorstiden överskrids i många fall med månader, ja, med år eller mera. Det synes verkligen angeläget att personalsituationen vid de rättspsykiatriska kliniker som har den största arbetsbalansen varaktigt förbättras.

Ett område inom anstaltsvården som enligt vår bedömning bör få ökat utrymme och större resurser gäller internernas sysselsättning och den fritidsverksamhet av olika slag som kan bedrivas vid våra fängvårdsanstalter. Genom den ökade fritid som internerna automatiskt får blir dessa problem av ännu större betydelse. Kriminalvårdsstyrelsen har också vid olika tillfällen framhållit, att fritiden är det största problemet och att sysslösheten föder disciplinsvårigheter. Det är riktigt som utskottet påpekar, att avvägningen mellan olika behandlingsmoment, regler om arbetsplikt, fritid och arbetsersättning m. m. är föremål för övervägande i kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården, men oavsett vilket resultat man där kommer till anser vi det vara ett dagsaktuellt krav av mycket hög prioritet att fritidsverksamheten, som ju i hög grad är ett personalproblem, blir bättre tillgodosedd genom ett ökat anslag.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation a av herr Axel Andersson m. fl.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Föregående talare var ju vänlig nog att ur utskottets utlåtande föredraga de punkter som är ett genmäle mot reservanternas uppfattning och befriade mig därmed från att framföra de synpunkterna.

Det är klart att både fritiden och sysselsättningen för häktade är bekymmersamma problem. En del av dem är, såsom herr Jacobsson redan sagt, under utredning. I andra fall har man nödgats göra en viss prioritering, som lett till att inte allt blivit så som kriminalvårdsstyrelsen önskat och reservanternas här tillstyrkt.

Utskottsmajoriteten har emellertid funnit att möjligheter inte föreligger att gå längre än vad regeringen har föreslagit. Vi har accepterat förslaget och avvaktar att utredningen beträffande sysselsättning och annat kommer med förslag som kan lösa åtskilliga av dagens bekymmer.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende mom. 1 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten 14 mom. 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 85;
Nej — 37.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i mom. 2.

Punkten 15

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16

Anslag till skyddskonsulentorganisationen

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för budgetåret 1968/69 anvisa till Skyddskonsulentorganisationen: Avlöningar ett förslagsanslag av 9 093 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 226, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 298, av herr *Wedén m. fl.*, hade, såvitt nu vore i fråga, under hänvisning till motionerna I: 227 och II: 297, anhållits, att riksdagen måtte anvisa medel för den personalutökning inom skyddskonsulentorganisationen, som föreslagits av kriminalvårdsstyrelsen, och därför till Skyddskonsulentorganisationen: Avlöningar för budgetåret 1968/69 under andra huvudtiteln anvisa ett i förhållande till

Anslag till skyddskonsulentorganisationen

Kungl. Maj:ts förslag med 726 000 kronor förhöjt anslag av 9 819 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 226 och II: 298, såvitt nu vore i fråga, till Skyddskonsulentorganisationen: Avlöningar för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 9 093 000 kronor.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Kajser* (h), *Ottosson* (h), *Per Jacobsson* (fp) och *Wallmark* (h), fru *Elvy Olsson* (cp), herrar *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp) och *Antonsson* (cp), fröken *Ljungberg* (h) samt herr *Mundebo* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 226 och II: 298, såvitt nu vore i fråga, till Skyddskonsulentorganisationen: Avlöningar för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 9 652 000 kronor.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Reservationen vid denna punkt gäller skyddskonsulentorganisationen, och vi föreslår där en höjning av anslaget med 559 000 kronor jämfört med Kungl. Maj:ts förslag.

Det är väl riktigt som utskottets majoritet påpekar, att det har skett en utökning på personalsidan och att organisationen, om propositionens förslag bifalles, skulle komma att omfatta drygt 250 tjänster. Samtidigt bör man dock ha i minnet vilken omfattning denna del av kriminalvården i dag har. Antalet villkorligt dömda med övervakning, till skyddstillsyn dömda och villkorligt frigivna med övervakning utgör nu omkring 20 000 personer.

Jag är medveten om att formerna för

Anslag till skyddskonsulentorganisationen

kriminalvård i frihet, som man brukar uttrycka det, kan diskuteras i sina detaljer och att resultatet kanske inte alltid motsvarar de förväntningar som har ställts på denna vårdform. Det är klart att det brister i vissa avseenden. Men vi bör komma ihåg, att denna tillsynsform omfattar cirka fyra femtedelar av hela kriminalvårdsklientelet och att förutsättningarna för ett gott behandlingsresultat är så helt beroende av de personella behandlingsresurser som står till förfogande.

Vi har på denna punkt velat följa kriminalvårdsstyrelsens förslag, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Jag vill säga något till komplettering av vad herr Jacobsson här har anfört.

Man frågar sig kanske ibland vilken reell betydelse en upprustning av skyddskonsulentorganisationen kan ha. Spelar det någon större roll för återfallsprocenten om det sitter två, tre eller fyra skyddskonsulenter på expeditionen? Jag har sedan den 1 januari 1965 haft uppdraget att vara ordförande i en lokal övervakningsnämnd, och jag har själv till en början ställt mig denna fråga. En skyddskonsulent i distriktet har varit vänlig nog att sammanställa vissa statistiska uppgifter, som belyser frågan.

Inom nämndens område är det inte mer än mellan 550 och 600 som är föremål för frivård, och av dem är inte mer än ungefär 400 dömda till skyddstillsyn. Detta är alltså inte ur vetenskaplig synpunkt en undersökning som har något värde, men som stickprov och tendens kan kanske ändå ett par siffror vara av intresse.

Den 1 juli 1966 fick skyddskonsulentorganisationen i Borås en förstärkning med en skyddsassistent, och det blev tre tjänstemän i stället för två. Vi

beslöt då att undersöka vad resultatet härav kunde bli.

Den tredje tjänstemannen fick särskilt ta hand om ungdomsklientelet som hade dömts till skyddstillsyn. Vi satsade något hårdare på dessa fall där utsikter fanns till bättring. I någon mån fick de internerade och villkorligt frigivna med svår belastning stå tillbaka vid denna angelägenhetsgradering.

Resultatet blev rätt intressant. Vi undersökte först huruvida de som under år 1965 dömdes till skyddstillsyn hade återfallit i brott — såvitt man visste — före den 1 oktober 1966. Det var alltså de som inte hade fått denna förstärkta tillsyn. Vi jämförde med hur det hade gått fram till den 1 oktober 1967 för dem som dömts till skyddstillsyn år 1966. På det lilla material som vi hade blev det en nedgång av återfallsprocenten från 18 procent till ungefär 12 procent — alltså ett positivt, påtagligt resultat. Jag vill tillägga att vi har utomordentligt bra och uppoffrande tjänstemän inom detta distrikt, men jag förmodar att detsamma är förhållandet på andra håll.

Detta gällde dem som dömts till skyddstillsyn utan anstaltsbehandling, alltså de lättare fallen. Om man däremot såg på motsvarande fall med skyddstillsyn jämte anstaltsbehandling, fann man att återfallsprocenten inte hade gått ned. Den var oförändrad, omkring 50 procent. Siffrorna är litet osäkra, men tendensen är tydlig när det gäller detta lilla material.

Vad kan man dra för slutsats? Man kan inte dra någon säker slutsats alls, men dessa siffror kan möjligen i någon mån styrka den allmänna erfarenhet som åtminstone jag har gjort, nämligen att frivården med ökade resurser i fråga om skyddskonsulenter kan nå ett förbättrat resultat beträffande de lindrigare fallen av skyddstillsyn. Jag tror att detsamma också gäller för åtminstone en del av de villkorligt frigivna. Däremot har vi en tämligen stor grupp mycket svårt socialt och kriminellt be-

lastade villkorligt frigivna eller internerade som vårdas utom anstalt. Där behövs det förmodligen resurser av en helt annan storlek och också annan art för att nå ett fullgott resultat.

Jag vill alltså med detta ha sagt, att min erfarenhet gett mig den uppfattningen att det lönar sig att satsa på skyddskonsulentorganisationen med en fortsatt utbyggnad när det gäller de relativt lindriga fallen. Men frågetecknet kvarstår, vad skall vi göra med återfallsförbrytare och över huvud taget de svårt belastade brottslingarna.

Där vill jag varna för en övertro på frivården. Det verkar ibland inom den kriminalpolitiska diskussionen som om man tror att om vi bara får tillräckligt många skyddskonsulenter och övervakare, skulle vi kunna avskaffa fängelserna. Det är naturligtvis en önskedröm, som man gärna skulle vilja ha förverkligad. Men de metoder som nu är kända och de resurser som nu är inom räckhåll medger såvitt jag förstår inte någon nämnvärd ytterligare utbyggnad av frivården, om vi skall nå gynnsamma resultat.

Jag tror t. o. m. att man också inom domstolarna ibland har haft en viss övertro på frivården. Det är givetvis olyckligt om en person som kan vårdas i frivård sätts in i fängelse, men det kan vara olyckligt även i det motsatta fallet. Om man gång på gång underlåter att ta hand om en person på ett ingripande sätt, kan han få den uppfattningen att det inte händer någonting. Då kan han bli ohjälpligt kriminaliserad. Vi hade ett fall, där en ungdom på en ungdomsvårdsskola under två år hade rymt sju gånger och begått en mängd brott. Alla sju gångerna hade han återförts till anstalten, utan att det egentligen hade hänt någonting — som han såg det. Den åttonde gången sade läkaren ifrån — en mycket känd och bra kvinnlig läkare, som alltid visat stor förståelse för frivården — att i detta fall var det sista tillfället att resocialisera pojken att han äntligen fick en anstaltsvistelse som

Anslag till skyddskonsulentorganisationen

han själv uppfattar som en reaktion på brottet.

Jag vill alltså, herr talman, härmed ha sagt att det är mycket angeläget att vi fortsätter att rusta upp skyddskonsulentorganisationen och även här något snabbare än Kungl. Maj:t har föreslagit. Men vi skall samtidigt vara medvetna om begränsningarna i frivårdens möjligheter.

Jag vill i detta sammanhang nämna ett par exempel på överdriven sparsamhet inom frivården. I den övervakningsnämnd där jag är ordförande har vi haft ett halvtidsanställt kvinnligt biträde som måst utföra rätt kvalificerade uppdrag. Hon slutar nu på grund av flyttning till annan ort. Vi får inte ens betala den nye innehavaren enligt den s. k. reglerade befordringsgången, alltså den lägsta avlöningen inom statsförvaltningen i kontorskarriären, utan med en lägre lönegrad inom denna karriär än vad som är slutlönegraden. Det är dålig sparsamhet att inte skaffa kvalificerade biträden. Dessutom har vi fått en halvtidstjänst för en maskinskriverska, men det finns inga medel för att anskaffa en skrivmaskin åt maskinskriverskan. Det är nog ändå så, att en god resursanvändning förutsätter att maskinskriverskan är försedd med skrivmaskin!

Detta är ett enstaka exempel, men jag skulle kunna dra fram en rad sådana fall, där man just inom frivården har arbetat med så knappa resurser att resultatet i vissa fall blir närmast löjväckande.

Trots den bekymmersamma budgetsituationen anser jag att skyddskonsulentorganisationen är ett område där vi måste försöka satsa litet mer än i den takt som departementschefen föreslagit.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till den föreliggande reservationen.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Med mycket stort intresse har jag lyssnat till herr Ernulf.

Anslag till skyddskonsulentorganisationen

Det fanns avsnitt i hans tal, vilka verkligen fördelaktigt skilde sig från vad man ibland hör, nämligen att man skall »riva murarna» och låta dem som där innanför är ha frivård — det är det enda lycksaliga, har somliga egentligen förkunnat. Som erfaren domare ser herr Ernulf mera realistiskt på detta, och det är jag verkligen tacksam för.

Vad gäller den speciella fråga som vi nu behandlar, nämligen skyddskonsulentorganisationen, bör vi i varje fall komma ihåg att de ökade anslagen nu möjliggör en fortsatt upprustning, inte minst på frivårdssidan. Det föreslås att frivården utökas med 18 tjänster. Personal föreslås för ytterligare ett frivårdshotell och för den socialmedicinska verksamheten, som bedrivs av skyddsvårdsföreningarna i Stockholm och Göteborg samt av andra kriminalvårdsorgan, beräknas ytterligare 100 000 kronor. Det kan även framhållas att frivårdens personalresurser sedan år 1962 ökat med över 100 procent. Liksom på andra områden som vi i dag behandlar har här alltså skett en ständig ökning — man kan kalla det förbättring — och utskottet skriver att utbyggnaden, såsom anförts i statsrådsprotokollet, bör fortsätta.

Vi anser att mycket ytterligare kan göras, men i det budgetläge, som det här ofta talats om och som vi för närvarande befinner oss i, har vederbörande i kanslihuset icke ansett sig kunna gå längre. Man kan inte prioritera vissa punkter framför andra. Man har försökt att förbättra på alla områden där man anser skäl därtill föreligga. När den samlade ökningen av anslagen till justitiedepartementet är så pass stor, som den är i år, har det i varje fall för utskottsmajoriteten varit svårt att framlägga förslag om ytterligare ökning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 59.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Punkten 17

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 18***Ang. ersättning till övervakare**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Ersättningar till övervakare för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 12 500 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att arvodet till övervakare inom kriminalvården skulle höjas till 35 kronor per månad och övervakningsfall; därjämte skulle utgå en kostnadsersättning av 15 kronor i månaden för varje övervakningsfall.

I de likalydande motionerna *I: 107*, av herrar *Torsten Andersson* och *Nils-Eric Gustafsson*, samt *II: 221*, av herr *Svensson* i Vä, hade yrkats, att riksdagen skulle besluta,

a) att ersättning till övervakare skulle utgå med 50 kronor per månad och fall,

b) att hos Kungl. Maj:t anhålla om överväganden angående differentiering av övervakararvodena i enlighet med vad i motionerna anförts,

c) att antalet övervakningsuppdrag per övervakare skulle maximeras till fem, samt

d) att hos Kungl. Maj:t anhålla om överväganden angående en förändring av titeln »övervakare» i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen till Ersättningar till övervakare för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 12 500 000 kronor,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna *I: 107* och *II: 221*.

Reservation hade avgivits av fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp) och *Antonsson* (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen

a) i anledning av motionerna *I: 107* och *II: 221* måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om differentiering av övervakararvodena,

b) måtte avslå motionerna *I: 107* och *II: 221* i övrigt.

Herr talmannen yttrade, att överläggningen vid förevarande punkt jämväl finge omfatta bevillningsutskottets betänkande nr 6.

Fru **OLSSON, ELVY**, (cp):

Herr talman! Inom eftervården utför de frivilliga övervakarna en synnerligen betydelsefull arbetsuppgift. Den ekonomiska ersättningen har länge varit alltför knapp. Det har också visat sig vara svårt att skaffa fram ett tillräckligt antal kvalificerade personer för denna övervakning. Det har då i flera fall blivit så att några personer har åtagit sig alltför många övervakningsuppdrag, som vederbörande sedan har haft svårt att klara av.

Det har ju också fungerat så att övervakarna haft att av det knappa arvodet betala personliga utlägg för sig själva och för dem som de skall övervaka. Det är därför glädjande att ersättningen till övervakarna nu föreslås bli höjd, och vi får då livligt hoppas att effekten av denna höjning inte skall utebli.

Som vi väl förstår varierar emellertid svårighetsgraden när det gäller övervakningsuppdragen. Detta påtalas också i motionsparet *I: 107* och *II: 221*. Fördelen med enhetliga ersättningar ligger naturligtvis i enkelheten att administrera det hela, men jag tycker ändå att rättvisan skulle kräva att arvode utmättes efter arbetets omfattning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen under punkt 18.

Herr **LUNDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Vi har behandlat denna motion även i bevillningsutskottet och avlämnat ett betänkande som går ut på att det för närvarande inte är

Ang. ersättning till övervakare

möjligt att göra någonting åt motionsförslaget. Som läget är nu har inte heller jag någon annan mening. Inte heller är jag alldeles övertygad om att problemen kan lösas på det sätt som motionärerna har föreslagit.

I alla fall vill jag begagna detta tillfälle till att säga att om det över huvud taget skall vara någon mening med vårt övervakningssystem — vilket jag tror har ganska stort värde inom den öppna kriminalvården — måste vi ändå betala så mycket att det går att få folk att åta sig sådana uppdrag.

När statsutskottet framhåller att man för närvarande inte tror att maximering av antalet uppdrag per övervakare är genomförbar, är det också enligt min mening riktigt. Men att det icke är genomförbart beror på att man inte får folk till övervakningsuppdragen, och det i sin tur beror på att betalningen är så oändligt liten. Den som verkligen vill göra en insats, vill sköta sitt övervakningsuppdrag ordentligt, vill hålla inte bara den kontakt som föreskrives utan kanske ytterligare en nära kontakt med den som skall övervakas, den personen får för närvarande inte sina kostnader täckta. Nu skall visserligen övervakare få ytterligare belopp utöver 15 kr, om de kan motivera vartill de extra kostnaderna har använts. Det är emellertid inte säkert att det går att motivera allt, framför allt kanske inte det som görs av intresse för uppdraget och som man anser nödvändigt och de var för sig små kostnader som sammanhänger därmed.

Jag har velat säga detta därför att jag tror att det är viktigt att denna fråga hålls levande. Jag vill vidare erinra om att bevillningsutskottet i sitt betänkande finner att man väl för närvarande inte har anledning att tillstyrka bifall till yrkandet om införande av särskilda avdragsregler vid beskattningen för kostnader i samband med övervakningsuppdrag men att utskottet dock förutsätter att Kungl. Maj:t ägnar frågan uppmärksamhet. Jag vill med

dessa ord kraftigt understryka den meningen i bevillningsutskottets betänkande.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! I förevarande fråga har en enhällig utredning föreslagit ett övervakararvode på 35 kronor plus 15 kronor som ersättning för gjorda utlägg. De 15 kronorna är ett schablonbelopp som varje övervakare får oavsett om han haft utlägg eller inte. Om vederbörande dessutom haft andra utgifter som kan verifieras ersätts även dessa. Det är detta enhälliga förslag som nu i sin helhet har förelagts riksdagen. Vi anser inom utskottsmajoriteten att förslaget är så väl avfattat att det bör kunna tillfredsställa de anspråk som för närvarande finns.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Alla som arbetar med kriminalvård i frihet är säkert beredda att fullt ut vitsorda det betydelsefulla och uppoffrande arbete som de enskilda övervakarna utför. Och visst kan man göra gällande att ersättningen borde vara högre än den nu föreslagna, även om vi under alla förhållanden i huvudsak måste bygga på intresse och idealitet, eftersom det arbete som varje övervakare nedlägger i de enskilda fallen är mycket svårt att bestämma, kontrollera och värdera. Men här gäller det ju speciellt frågan om man skall differentiera arvodena. Det kan låta bestickande som det sägs i reservationen att när övervakningen exempelvis avser internerings- eller ungdomsfängelseklientel bör en högre ersättning utgå därför att det rör sig om svårare fall.

Jag tror emellertid att det skulle vara mycket svårt att i praktiken göra en rättvis differentiering av uppdragen och säga att dessa skall ha den här ersättningen och de andra skall ha hög-

re ersättning, ty svårighetsgraden följer ju en jämn skala. Dessutom kan man i regel inte förutse vilka fall som är svåra. Vanligen är naturligtvis interneringsfallen och ungdomsfängelsefallen svårare än andra, men här är att märka att sådana fall klarar knappast ens de bästa övervakarna på egen hand, utan i flertalet av dessa fall måste under alla omständigheter ett mycket betydande arbete nedläggas på övervakningen av skyddskonsulenten och hans medhjälpare som stöd för övervakaren. Även där är det alltså svårt att säga att en övervakare som får hand om ett något lindrigare fall men får klara det själv skall ha lägre ersättning än den övervakare som har ett svårare fall men får ett betydande stöd från skyddskonsulentens sida.

Jag tror alltså att de praktiska svårigheterna att genomföra en differentiering av arvoden är så stora att man i varje fall för närvarande inte bör överväga en sådan differentiering. Jag kan sålunda för första gången i dag hålla med min vän herr Birger Andersson om att utskottets förslag bör följas även om motiveringen är i kortaste laget. Det står bara att någon riksdagens åtgärd i fråga om differentiering av arvoden nu inte är påkallad, men jag har med dessa ord försökt motivera varför jag vill ansluta mig till denna slutsats.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Både motionärer och reservanter är medvetna om att det i praktiken är svårt att differentiera övervakararvodena. Jag sade också att fördelen låg i att det var enkelt att ha samma arvode.

Men när sedan herr Ernulf talar om att skyddskonsulenterna skall hjälpa till med det svåra arbetet, vill jag påpeka att även om det är alldeles riktigt att skyddskonsulenterna hjälper till, finns en svag sak i skyddskonsulentorganisationen. På tider då den frigivne

Ang. ersättning till övervakare
bäst behöver skyddskonsulenten är det svårt om inte omöjligt att nå honom, eftersom man inte har jour under hela veckan. Om jag inte är fel underrättad kan över lördag och söndag den frigivne inte nås av skyddskonsulenten, och då är det ändå övervakaren som får träda in. Det tycker jag skulle motivera ett högre arvode för de arbetskrävande fallen.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Vad gäller arbetstiden för skyddskonsulenterna är det väl riktigt att man i regel inte har någon egentlig jourtjänstgöring. Det tillåter knappast resurserna ännu. I det distrikt som jag har kännedom om förekommer dock arbete från skyddskonsulenternas sida både lördagar, söndagar och kvällar. Jag har vid flera tillfällen väckts på söndagsmorgonen av en skyddskonsulent, som begärt av mig en åtgärd i min egenskap av ordförande för övervakningsnämnden. Detta händer i brådskande situationer, och det gör skyddskonsulenten alldeles rätt i. Så skall det gå till. Frivården kan inte arbeta endast på kontorstid. Enligt min erfarenhet kan man alltså nå skyddskonsulenterna och deras medhjälpare även utanför kontorstid i brådskande fall. Vi skall sträva efter att det blir så på alla håll, även om resurserna nog är i knappaste laget i dag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i mom. 1.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de rörande mom. 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattar

Ang. understöd åt villkorligt frigivna m. fl.

des i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talman, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fru *Olsson, Elvy*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten 18 mom. 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talman förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fru *Olsson, Elvy*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 106;

Nej — 19.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 19

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 20**Ang. understöd åt villkorligt frigivna m. fl.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Understöd åt villkorligt frigivna m. fl. för budgetåret 1968/69 anvisa ett anslag av 1 500 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 226, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 298, av herr *Wedén m. fl.*, hade, såvitt nu vore i fråga, under hänvisning till motionerna I: 227 och II: 297, anhållits, att riksdagen måtte till Understöd åt villkorligt frigivna m. fl. för budgetåret 1968/69 under andra huvudtiteln anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 500 000 kronor förhöjt anslag av 2 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 226 och II: 298, såvitt nu vore i fråga, till Understöd åt villkorligt frigivna m. fl. för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett anslag av 1 500 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Axel Andersson* (fp) och *Per Jacobsson* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Mundebo* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 226 och II: 298, såvitt nu vore i fråga, till Understöd åt villkorligt frigivna m. fl. för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett anslag av 2 000 000 kronor.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Ett av de stora problemen inom kriminalvården är otvivelaktigt frågan om de frigivnas återanpassning till samhället och till ett normalt arbetsliv. Tyvärr är återfallsprocenten hög. Att så är förhållandet torde i stor utsträckning få tillskrivas den omständigheten att resurser för hjälp och vägledning åt dem som lämnar våra fängvårdsanstalter är så begränsade.

I denna punkt, som närmast gäller understöd åt villkorligt frigivna m. fl.,

Ang. understöd åt villkorligt frigivna m. fl.

anser vi att en betydande uppräknings av anslaget bör ske. Den tveksamhet som utskottsmajoriteten här ger uttryck åt kan vi inte dela. Vi anser att en anslagshöjning med 500 000 kronor, som föreslås i reservationen, är väl motiverad med hänsyn till både penningvärdets förändring och den betydande ökning av frivårdsklientelet som har skett på senare tid. Personligen tror jag att detta är ett område, där vi i framtiden får anledning att satsa betydligt mera, om vi på allvar vill göra en insats för att minska återfallsprocenten bland de villkorligt frigivna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Axel Andersson m. fl.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Skillnaden mellan reservationens förslag och utskottets är en halv miljon kronor. Regeringen föreslår en ökning med 250 000 kronor. Här har vi liksom i så många andra punkter nödgats göra en viss prioritering och fått stanna vid denna summa. Men det är inte bara med dessa pengar som man hjälper de villkorligt frigivna. Arbetsmarknadsstyrelsen har under senare år gjort avsevärda insatser i form av vägbyggen, skogsröjning och annat, som har medverkat till att detta anslag inte har behövt ansträngas på samma sätt som annars skulle ha blivit fallet.

Med denna korta motivering, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr **ERNULF** (fp):

Herr talman! Ja, visst är det bra att arbetsmarknadsstyrelsen har gjort insatser för de villkorligt frigivna. Skulle vi ha skaffat arbete och underhållit de frigivna i arbetet med de medel som här står till förfogande — mindre än 2 miljoner kronor för hela landet — hade inte mycket kunnat åstadkommas.

Men vad som måste ordnas genom skyddskonsulenternas försorg och över huvud taget genom kriminalvårdens försorg är i många fall att skaffa de frigivna arbetskläder sedan man har lyckats skaffa ett arbete åt dem. Tack vare en mycket energisk skyddskonsulent kan jag skryta med att hittills har den övervakningsnämnd där jag är ordförande lyckats skaffa bostad och arbete åt samtliga frigivna som vi haft att ta hand om. En annan sak är att de ibland slutar efter några dagar, därför att de inte trivs med arbetet.

Det gäller att skaffa pengar till arbetskläder och kanske respengar till arbetsplatsen, och delar man upp anslagsbeloppet på alla skyddskonsulentdistrikt och alla som blir villkorligt frigivna under ett år, så blir det så litet på var och en att man inte vet om man skall skratta eller gråta. Här är ånyo en punkt där jag — budgetläget till trots — påstår att snålheten har bedragit visheten.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Efter herr Ernulfs anförande finns egentligen inte mycket att tillägga.

Det är klart att det nu inte är fråga om att ställa medel till förfogande för att bereda de frigivna arbete. Frågan är att ha medel till förfogande för att ta hand om den frigivne i den situation där han befinner sig när han lämnar anstalten, att över huvud taget kunna hjälpa vederbörande så långt att han möjligen så småningom kommer till ett arbete som på ett eller annat sätt anvisas honom. Har vi inte de möjligheterna, är det sannolikt att han aldrig kommer till det arbete som anvisas exempelvis genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Jag nämnde arbetsmarknadsstyrelsens insatser endast för att påvisa att det sker vissa komplette-

Anslag till kriminologisk forskning

ringar. Det anslag vi nu diskuterar har höjts i flera omgångar, varje gång med en kvarts miljon, och som jag sade har detta anslag liksom andra fått vara med i den prioritering man nödgats göra.

Jag är medveten om att man på praktiskt taget alla punkter i de olika huvudtitlarna kan anföra skäl för större anslag, men då hamnar vi ju i ett läge som ingen kan bemästra. Ingen kan säga att detta är angelägnare än allt annat. Det har skett en noggrann prövning. Statsutskottet har funnit sig i denna prövning och därför tillstyrkt justitieministerns förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 35.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Punkten 21

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 22***Anslag till kriminologisk forskning**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Kriminologisk forskning för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 109, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 152, av herr *Bohman m. fl.*, såvitt nu vore i fråga,

dels ock de likalydande motionerna I: 462, av fröken *Mattson m. fl.*, och II: 630, av fru *Skantz m. fl.*

I motionerna I: 109 och II: 152 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående behovet av forskningsresurser på kriminalpolitikens område, med inriktning på särskilt angelägna åtgärder och reformer.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen till Kriminologisk forskning för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett reservationsanslag av 300 000 kronor,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 109 och II: 152, såvitt nu vore i fråga,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 462 och II: 630.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Kaijser* (h), *Ottosson* (h), *Wallmark* (h) och *Bohman* (h) samt fröken *Ljungberg* (h), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 109 och II: 152, såvitt nu vore i fråga, måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda planeringen av den kriminologiska forskningen.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Vi har vid denna punkt anförda reservation där vi yrkar på ytterligare åtgärder för planering av den kriminologiska forskningen. Vi hälsar visserligen med tillfredsställelse att departementschefen begärt ett anslag på 300 000 kronor för ändamålet, men vi finner att detta inte är tillräckligt.

Enligt vår mening bör man satsa hårt på att finna ett sätt att fortlöpande skapa underlag för åtgärder i brottsförebyggande syfte och söka skaffa sig en säkrare kunskap om betydelsen av allmänpreventiva och individualpreventiva åtgärder var och en för sig och i förhållande till varandra, för att i anslutning till resultaten av de grundläggande forskningsuppgifterna utforma riktlinjer för särskilt angelägna åtgärder och reformer. Jag vet att vissa undersökningar, som kan i någon mån sägas beröra detta, redan har igångsatts. Vi vill emellertid i vår reservation betona angelägenheten av att arbetet med den kriminologiska forskningens planering ytterligare forceras.

Jag ber att med denna korta motivering få yrka bifall till reservationen.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Herr Kaijser erkände ju att vissa ting skett på detta område och hade klart för sig att ytterligare ting kommer att ske. Han ville väl närmast tjänstgöra som ett slags sporre för att

Anslag till kriminologisk forskning

planeringen skall gå fortare, och det är i och för sig ingen dålig sak. Men vi har inom utskottet funnit att det nu begärda anslaget är tillräckligt med tanke på de förberedelser som gjorts och med vetskap om att kriminologisk forskning bedrivs även på det internationella planet. Vi har alltså ansett att man just nu kan vara tillfreds med den ordning vi har kommit in i.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje moment av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i mom. 1.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de rörande mom. 2 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten 22 mom. 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-

Om bidrag till Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering

nen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 99;

Nej — 24.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagit, att han avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets i mom. 3 gjorda hemställan.

Punkten 23

Om bidrag till Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering

I de likalydande motionerna I: 549, av herr *Ahlmark* och fru *Elvy Olsson*, samt II: 577, av herr *Larsson* i Borrbj och herr *Mundebo*, hade anhållits, att riksdagen under justitiehuvudtiteln måtte bevilja Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering ett anslag om 100 000 kronor för budgetåret 1968/69.

Utskottet hade i den nu ifrågakvarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 549 och II: 577.

Reservation hade avgivits av herr *Per Jacobsson* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Mundebo* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 549 och II: 577 till Bidrag till Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 50 000 kronor.

Herr *JACOBSSON, PER*, (fp):

Herr talman! I motioner i båda kamrarna har från folkpartiets och centerpartiets sida begärts ett anslag på 100 000 kronor till Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering. I en reservation föreslår vi att riksdagen måtte anvisa ett förslagsanslag av 50 000 kronor för ändamålet.

Även om jag personligen kanske inte till alla delar kan ansluta mig till synpunkter som denna organisation har gett uttryck åt, anser jag att förbundet trots sina små ekonomiska resurser har utfört ett betydelsefullt arbete framför allt när det gäller den kontaktskapande verksamheten bland fångvårdsklientelet, en verksamhet som väl motiverar ett stöd från samhällets sida. Jag är av den meningen att om man kan knyta frivilliga och arbetsvilliga till uppgifter av denna art är det värt att stödjas av statsmakterna.

Med denna motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru *OLSSON, ELVY*, (cp):

Herr talman! När en person har hamnat i fängelse är det inte bara fängelsemuren som isolerar honom. Det finns också en annan mur som omöjliggör mänskliga kontakter och därmed även försvårar eller omöjliggör rehabiliteringen då den straffade skall lämna fängelset. Vi är väl alla överens om att det är utomordentligt viktigt att sådan rehabilitering sker. Den är naturligtvis först och främst angelägen för den straffade men också för samhället. Detta har rätt små möjligheter att självt klara av rehabiliteringen för den straffade, även om många övervakare utför ett gott arbete. Men övervakare utses i regel inte förrän vid frigivningen, och då har inte den goda kontakt hunnit skapas, som är så viktig för att det skall bli ett bra förhållande mellan övervakaren och den frigivne.

Här som i så många andra samman-

Om bidrag till Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering

hang är ett samhälle beroende av frivilliga krafter. Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering, KRUM, är en frivillig organisation som visat att den under den korta tid den har verkat — den bildades ju så sent som i augusti 1966 — har kunnat utföra ett mycket gott arbete för de straffade genom att skapa kontakter medan den straffade ännu är kvar på anstalten. Dessa kontakter har många gånger utvecklats så att brevskrivaren också har blivit övervakare när den straffade lämnat fängelset. Såvitt jag känner till har KRUM på detta sätt redan nu skaffat ett hundratal övervakare.

Undersökningar har visat att över hälften av landets alla fångar aldrig får ett brev eller ett besök. Vi skall kanske då inte vara förvånade över att så många frigivna har svårt att klara livet när de kommer utanför fängelset. KRUM har nu förmedlat omkring 300 brevkontakter för fångar, som förut inte alls fått några brev.

KRUM har också startat studieverksamhet och studiecirklar vid en del anstalter. Vi vet att samhället har satsat alldeles för litet på detta område. Behovet av studieverksamhet och fritidsverksamhet är mycket stort.

KRUM har nu omkring 7 000 medlemmar. Hälften har vistats eller vistas på anstalt, och alla betalar årsavgift. Intäkterna har varit ungefär 35 000 kronor. Men som vi förstår är det alldeles omöjligt att med dessa medlemsavgifter finansiera KRUM:s verksamhet. Pengarna kan inte räcka till alla de aktiviteter som KRUM bedriver och räcker framför allt inte till den utvidgning av verksamheten som är önskvärd. Hur frivilligt man än arbetar går det inte i längden att så att säga ha kontoret på fickan. Vad som nu först skulle behövas är ett kansli eller en expedition. Om en organisation skall utföra ett gott arbete och skall utvecklas, kan man inte arbeta så primitivt att man inte har något ställe dit folk kan vända sig. En expedition är alltså nödvändig.

Men det finns också andra behov inom KRUM som behöver tillgodoses. Det behövs bl. a. en resande kraft som skulle hjälpa till att bilda lokalavdelningar ute i landet och som skulle kunna aktivera ostraffade människor till kontakt med straffade.

För mig är det naturligt att samhället ger stöd till en frivilligorganisation som KRUM. Organisationen har under den korta tid som den verkat varit initiativrik och lyckats bra där samhället många gånger inte har kunnat klara av uppgifterna.

Att ge statsbidrag till KRUM skulle vara en god investering från samhällets sida. Därför yrkar jag bifall till reservationen av herr Per Jacobsson m. fl.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det förvånar mig en smula att statsutskottets majoritet inte tycks inse *behovet* av de insatser som Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering gör. Eller rättare sagt: behovet av de insatser som KRUM *vill* göra, om det hade resurserna. Det står ju i utskottets yttrande att det saknas »tillfredsställande underlag för den organisatoriska utvidgning av kriminalvårdsinsatserna som ett stöd till KRUM skulle innebära».

Vad innebär då KRUM:s »organisatoriska utvidgning av kriminalvårdsinsatserna» som utskottsmajoriteten tydligen inte tycker är nödvändig eller viktig? Ja, herr Per Jacobsson och fru Elvy Olsson har redan talat om det. Det är förmedling av brevkontakter mellan interner och människor utanför anstalterna, anskaffande av nya övervakare med stort personligt intresse för kriminalpolitik, kompletterande kontakter med arbetsgivare för att hjälpa till att skaffa arbete åt före detta intagna och hjälp till studie- och fritidsverksamhet på fängvårdsanstalterna. Det är mycket annat som har en sak gemensamt: att söka skapa kontakter mellan människor innanför och utanför anstaltsmurarna,

Om bidrag till Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering

att engagera fler medborgare i ett aktivt intresse för kriminalvård och att hjälpa till med återanpassningen när frigivningen är inne.

Det är klart, och det underströk också fru Elvy Olsson, att KRUM inte kan ta på sig huvudparten av de här uppgifterna. Ansvaret måste självfallet ligga på statsmakterna. Men statsmakterna bör glädja sig åt de *kompletterande* insatser som KRUM kan göra. Vi bör känna tacksamhet över att en ny stor och växande grupp av människor börjar få ett aktivt intresse för kriminalvårdens utformning. Det minsta riksdagen då kan göra är att anslå de 50 000 kronor — det är bara hälften av det belopp som föreslogs i vår motion — till KRUM som yrkas i reservationen.

Det är ett mycket stort problem för KRUM att inte ha pengar för något centralt kansli. Det är svårt för lokalavdelningarna att fungera utan någon egen lokal. Organisationen kan omöjligt arbeta effektivt utan del- eller heltidsanställd person eller utan skrivhjälp. För detta räcker inte 50 000 kronor. Men det är ett väsentligt bidrag och en uppmaning till en organisation som ju ändå på flera sätt har betytt en nytändning av den kriminalpolitiska debatten.

Därför vill jag gärna fråga herr Birger Andersson: Vad menar utskottsmajoriteten med att det saknas »underlag» för de insatser som KRUM gör och vill göra? Anser ni det arbetet onödigt? Den motivering som utskottet anfört är hållen i en så pass kärv ton att jag hoppas att herr Birger Andersson vill ge kammaren en förklaring.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Detta är en ny fråga. KRUM är en ny organisation, och somliga har väl undrat vad det är för någonting. Härom dagen blev jag tillfrågad: Vad är KRUM? Hur översätter man de bokstäverna? Jag får säga att

jag klarar det inte riktigt. Men jag vet att det är en organisation för fångvårdens humanisering. Jag har sett att massmedia varit mycket engagerade för att göra denna organisation till en stor organisation och den enda som egentligen vill något beträffande hjälp åt de människor som hamnar i våra fångvårdsanstalter.

Emellertid är det inte på det viset. Det finns en rad frivilliga organisationer som med lika stor rätt som KRUM eller ännu större rätt skulle kunna vara i behov av statsstöd. Vi har kvinnoorganisationer, vi har ABF, Lionklubbar, kyrkliga föreningar och ideella föreningar av olika slag, som i tysthet i långa tider verkat på det sätt som KRUM anser sig behöva göra eller önskar göra.

På hjälpen åt de frigivna kan jag här göra en liten historisk återblick. Det finns anledning att göra detta. I mitten av 1800-talet bestämde man sig för att denna hjälp skulle ombesörjas av frivilliga krafter. I detta syfte bildades i varje län s. k. skyddsföreningar. Men på 1930-talet blev man allmänt överens om att alla dessa föreningar, som dock erhöll betydande statsanslag, inte kunde effektivt handha det arbete som det innebar att skaffa bostad och samsättning åt samt övervaka de många frigivna och villkorligt dömda. Efter omfattande utredningar tillskapades därför skyddskonsulentorganisationen som sedan successivt utbyggts.

Vi är nog alla överens om att den är otillräcklig och behöver fortsatt utbyggnad, men det är i alla fall denna organisation som i samarbete med anstaltens personal, med AMS som har flera heltidsanställda funktionärer för socialvårdens del och med de lokala sociala myndigheterna utför och måste utföra det arbete som är nödvändigt för att återföra de dömda till ett samhällsnyttigt liv.

Naturligtvis göres goda insatser av enskilda organisationer och personer. Här vill jag först nämna kriminalvår-

Om bidrag till Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering

dens 10 000 övervakare som redan bildat ett 30-tal lokala övervakarföreningar och är i färd med att bilda ett riksförbund. Enstaka goda insatser har gjorts av organisationen KRUM, men de är enligt bestämda uppgifter från kriminalvårdsstyrelsen försvinnande små i jämförelse med vad som utträttats på andra håll.

KRUM är som sagt en ny organisation. Den har under buller och bång presenterat sig, och jag hörde häromdagen en person som sade att KRUM hade hävdat en ideologisk målsättning som ligger i linje med kriminalvårdens egen. Resultatet har blivit att man miss-tänkliggjort kriminalvården. Det är faktiskt så. Man har på allt sätt sökt miss-tänkliggöra kriminalvården, göra det värre för vårdpersonalen och försvårat i vissa fall rekryteringen av den personal som behövs på anstalterna. Jag tycker nog för min del — och jag har utskottet bakom mig — att man för att få ett statsbidrag bör ha gjort en större insats och visat andra ambitioner. Här har funnits en rad andra organisationer som i årtionden arbetat på samma sätt som KRUM anser sig ha gjort. KRUM bör väl då inte vara den första organisation av detta slag som skall gynnas med statliga medel.

Detta är det svar jag kan ge herr Ahlmark och motionärerna, och med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Herr Birger Andersson räknar här upp ett stort antal organisationer som skulle vara i behov av statsbidrag och som skulle ha utfört ett större och enligt vad jag förstår betydelsefullare arbete i dessa frågor än vad KRUM har gjort. Jag skall inte gå in på vad dessa organisationer har utfört — det känner jag kanske alltför dåligt till — men om det är så att de utför ett bra arbete anser jag att även dessa organisationer bör ha samhällets stöd.

Att det är samhället som har det stora ansvaret råder det inga delade meningar om. Det finns inte heller några delade meningar om att skyddskonsulentverksamheten behöver byggas ut. Men trots detta visar det sig ju att det inte går att klara det hela utan frivilliga insatser. Jag kan inte komma ifrån att KRUM under den korta tid denna organisation har verkat har tagit så många initiativ och utfört ett så bra arbete främst på kontaktsidan, att vi i dag borde vara beredda att bevilja det statsbidrag som här föreslås. Jag måste ställa följande fråga till herr Birger Andersson: Vad skall en organisation kunna visa upp i form av utfört arbete innan den är värd samhällets stöd?

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det fanns i herr Birger Anderssons anförande ett ganska påtagligt drag av raljans när han talade om denna fråga.

Han började med att göra sig lustig över att han inte visste vad bokstäverna KRUM betydde — i och för sig ett ganska märkligt erkännande när man skall delta i en riksdagsdebatt om just den organisationen. Han fortsatte med att säga att KRUM sagt sig vara den »enda» organisation som gjorde någonting för kriminalvården utanför de statliga myndigheterna. Det är också alldeles felaktigt, ty vi vet alla att det finns andra sammanslutningar som gör stora insatser.

Men det finns en annan organisation som jag delvis betraktar som en parallellorganisation, nämligen RFHL. Det är kanske också fyra svåra bokstäver för herr Birger Andersson, men de betyder Riksförbundet för hjälp till läkemedelsmissbrukare. Denna organisation utför ungefär motsvarande arbete på sitt område, och den får i år ett statsbidrag på över 150 000 kronor.

Det kanske viktigaste i herr Birger Anderssons anförande var kritiken av KRUM från synpunkten att KRUM hade

Om bidrag till Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering

kritiserat delar av den officiella kriminalpolitiken. Han talar här om att organisationen har fått så stor publicitet, att man med »buller och bång» fört fram olika krav, att man har »misstänkliggjort» kriminalvården och att kriminalvårdsstyrelsen förklarat att KRUM gjort endast obetydliga insatser.

Det är väl alltid på det sättet att om de statliga myndigheterna får kritik, söker de vifta bort den genom att påstå att kritikerna »misstänkliggör» de insatser som utförs. Jag för min del hälsar med glädje att debatten på detta område har intensifierats. För första gången på flera år har det i Sverige vuxit fram en uppmärksam opinion för en modernare kriminalvård. Den opinionen har lett till bildandet av KRUM, som satt flera av dessa frågor i brännpunkten. För att glädjas åt det nya positiva intresset för kriminalpolitiken är det långt ifrån nödvändigt att instämna i allt KRUM säger. Man kan anse att KRUM har fel på väsentliga punkter men ändå uppskatta att en rad av de frågor som tidigare varit illa belysta nu blivit ställda i debattens centrum. Varje möjlighet att finna nya och bättre lösningar måste tas till vara. Vad det gäller är ju framtiden och livsmöjligheterna för flera tusen svenska medborgare som av olika skäl och på olika sätt råkat i olycka och kommit i konflikt med samhället.

Jag bär inte på illusionen att en majoritet av svenska folket i dag kräver en humaniserad och mer progressiv kriminalpolitik än den vi har. Bland många människor lever naturligtvis kvar den primitiva föreställningen att brottslingar skall »klämmas åt», att man inte skall »dalta» med dem, att kriminalvården kostar för mycket pengar.

Den opinionen var stark och politiskt betydelsefull vid 1950-talets början, när Røxtuna av vissa människor kallades för Lyxtuna. Att det nu har vuxit fram en uppmärksam opinion, som driver på från motsatta utgångspunkter, bör alla progressiva politiker glädjas

åt. Det kommer för framtiden att göra det lättare för regering och riksdag att fatta beslut som kan fördjupa och förbättra människovården i svenska fångvårdsanstalter.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Jag får beklaga att jag inte är samma allvarliga statsman som herr Ahlmark, utan raljerar något med dessa ting. Jag tycker nämligen att uppläggningsen av denna fråga var sådan att man inte behöver se alltför gravallvarligt på den.

Fru Elvy Olsson var något förvånad över att det finns andra organisationer som utträttar en hel del, bl. a. en hel del kvinnoorganisationer. Det borde hon såsom en av våra kvinnliga ledamöter i någon mån ha känt till — det är förstås inte nödvändigt, men jag säger bör.

Beträffande fångvården skulle man efter den senaste talarens inlägg närmast kunna hysa den uppfattningen att fångvården i detta land är så inhuman att alla krafter bör sättas in för att humanisera den. Det är inte alls på det sättet. Vi har undan för undan skapat om hela den svenska kriminalvården. Under det senaste årtiondet har det byggts en del nya anstalter efter nya metoder. Dessa nya anstalter kan närmast karaktäriseras som förläggingsbostäder kring industrier, där de intagna får pröva på att uträtta ett arbete, att känna på vad det vill säga att vara verksamma människor i ett vanligt, välordnat samhälle.

Den propaganda som KRUM har bedrivit har riktat sig mot kulverten och murarna kring Kumlaanstalten, omöjligheten för fångarna att egentligen kunna blomma ut till ett socialt, kulturellt och rikt liv. Vi skall emellertid inte glömma att det vid dessa anstalter anordnas studiecirkel, föreläsningar, hobbyverksamhet och mycket annat. Jag är medveten om att KRUM har anordnat studiecirkel vid en del anstalter, men dessa är betalda av ABF. En

Om bidrag till Riksförbundet för kriminalvårdens humanisering

hel del andra organisationer har också satsat pengar för att kunna åstadkomma ett något så när normalt liv för de intagna innanför murarna. När man emellertid har läst en del av den propaganda som emanerar från KRUM, har man fått intrycket att de anser att människor alltför ofta föses in i gamla tiders celler. Man nästan anar hur kedjorna rasslar kring benen på dem. Det har visserligen inte herr Ahlmark sagt så det behöver han inte polemisera mot, men man får det intrycket när man läser en del av den propaganda som ytterst är inspirerad av kretsar närliggande KRUM.

Det kan vara mycket mer att tillägga, men jag skall till sist bara nämna en sak. Jag träffade en man, en av personalen vid en av våra större fängvårdsanläggningar, som berättade en del om arbetet där. Han sade att sedan KRUM kom till har vissa svårigheter ökat, ty nu tror en del av de intagna att de är något slags föreningsmedlemmar inom murarna som kan göra ungefärligen som de önskar. Det har försvårat arbetet, gjort det tyngre och framför allt gjort det oroligare på anstalterna. Alla de vackra ord som fru Olsson och herr Ahlmark som motionärer har strött över KRUM kan därför icke underskrivas av dem som är verksamma ute på anstalterna — och inte heller av statsutskottets majoritet.

Herr **AHLMARK** (fp):

Herr talman! Herr Birger Andersson talar så allmänt. Han förklarar att han inte polemiserar mot mig, och det är alldeles riktigt. Jag skulle vilja säga att han inte heller har polemiserat mot KRUM, ty ingen har väl gjort gällande att vi har kvar det 1800-talsmässiga cellsystemet med kedjor som rasslar dagarna i ända osv. Det var därför snarast ett litet demagogiskt kåseri som herr Andersson underhöll första kammaren med.

Det är också alldeles felaktigt när herr Andersson påstår att de anställda

i kriminalvården är negativt inställda till KRUM. Tvärtom är en rad av de anställda i kriminalvården medlemmar av KRUM, verksamma i KRUM:s eget arbete och har försett KRUM med en hel del av de synpunkter som organisationen för fram i debatten. Man behöver visst inte gilla alla de synpunkterna. Men man kan inte förneka att KRUM i sin styrelse och bland de aktiva ute i landet har en rad av de personer som arbetar i kriminalvården.

Vad man kritiserat från KRUM:s sida är t. ex. frivårdens utformning, bristen på psykologer inom fängvårdsanstalterna, fritidsverksamheten, bristen på kontakt mellan en anstaltschef och de intagna, arbetsdriftens utformning etc. Det är en rad av de problem som är värda en seriös debatt, herr Andersson, och inte bara kåserier.

Till slut vill jag anknyta till den punkt som kommer upp om en kvart; fängvårdsanstaltens storlek och Kumla-problemet. Det är inte alls så att kritiken mot Kumla-anstalten har byggt på att muren är för hög och att kulverten är för lång. Det är ett antal andra väsentliga faktorer, som försvårar vården av de intagna på de stora fängvårdsanstalterna och försvårar resocialiseringen, som den seriösa debatten om Kumla-anstalten har handlat om. Men herr Birger Andersson har tydligen inte följt med den debatten. Därför vill han inte att KRUM skall få statsanslag.

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Som replik på det sista vill jag säga, att jag har haft tillfälle att följa med i debatten inifrån på ett helt annat sätt än herr Ahlmark genom ledamotskap sedan elva år i fängvårdens byggnadskommitté.

Herr **AHLMARK** (fp):

Herr talman! Om herr Birger Andersson haft möjlighet att sedan elva år följa med i den kriminalpolitiska debatten, varför förvränger han i så fall sina motståndares mening på varje punkt?

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde vötering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu vötering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 26.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 24

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 25

Ang. bidrag till politiska partier

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till politiska partier för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 23 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 38, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 56, av herr *Bohman m. fl.*, vari, under åberopande av motionerna I: 35 och II: 50, anhållits, att riksdagen måtte avslå det under andra huvudtiteln till Bidrag till politiska partier för budgetåret 1968/69 anvisade förslagsanslaget av 23 000 000 kronor,

dels ock motionen II: 425, av herr *Rubin*, vari yrkats, att riksdagen skulle avslå Kungl. Maj:ts förslag om att ett bidrag av 23 000 000 kronor skulle anvisas till de politiska partierna för budgetåret 1968/69.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 38 och II: 56 samt II: 425 till Bidrag till politiska partier för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag av 23 000 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrarna *Kaijser* (h), *Ottosson* (h), *Wallmark* (h) och *Bohman* (h) samt fröken *Ljungberg* (h), vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 38 och II: 56 samt II: 425 måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till Bidrag till politiska partier för budgetåret 1968/69.

Herr **KAIJSER** (h):

Herr talman! Vi har i den till denna punkt fogade reservationen yrkat avslag på partistödet. Vi har gjort det varje år

Ang. bidrag till politiska partier

sedan stödet beslöts, och några nya synpunkter på frågan kan jag inte tillföra debatten i dag.

Vi har ansett att en viktig förutsättning för att politiska partier skall kunna verka fritt och kanalisera medborgarnas åsikter är att de inte ställs i ett obehörigt beroendeförhållande till vare sig staten eller ett fåtal enskilda finansierare.

Det kan inte förnekas, att finansieringen av partiernas verksamhet inrymmer många svåra problem. Även om partistödet i dag utgör bara omkring hälften av partiernas sammanlagda inkomster, är det dock klart att en bidragspost av den storleksordningen aldrig tidigare har förekommit. Det kan också väntas att partistödets relativa andel av partiernas intäkter kommer att successivt öka. Redan nu kan man notera en viss nedgång av frivilliga bidrag under motivering av partistödets existens.

Partierna blir något av halvstatliga institutioner och mister något av sin folkliga förankring, en utveckling som är rakt motsatt den vi önskar. Det finns naturligtvis också en risk för att partierna byråkratiseras och att den interna partidemokratien blir lidande på att partierna blir mera oberoende av medlemmarnas insatser. Man kan befara att partierna, hellre än att sätta till tid och krafter för att försöka förmå medlemmar och sympatisörer till personliga uppoffringar och aktiva insatser, kommer att träffa uppgörelser om att höja det statliga stödet. Till de skäl som ytterligare kan anföras hör att ett stöd innebär en konservering av den nuvarande partistrukturen, och det är också någonting som inte kan vara förenligt med demokratis andå.

Herr talman! Jag skall inte göra någon vidare utläggning i ärendet utan ber att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Detta ämne har diskuterats åtskilliga gånger, och det finns ingen anledning att dra upp en stor debatt i dag. När jag lyssnade till herr Kaijser, fick jag intrycket att högern har mycket dåliga erfarenheter av det här stödet. Om man inom högern har märkt en sämre folklig förankring sedan stödet tillkom, är det givetvis förklarligt att högern nu inte vill vara med. Jag tror dock att de andra partierna har ansett och alltjämt anser att partistödet har varit till gagn.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Kaijser begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade,

Anslag till polishus m. m.

att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 20.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 26

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 27***Anslag till polishus m. m.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Polishus m. m. för budgetåret 1968/69 anvisa ett investeringsanslag av 40 000 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 557, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 734, av herr *Wedén m. fl.*, hade anhållits, att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna köpekontrakt avseende förvärv av polishus enligt vilka erläggandet av köpeskillingen skulle fördelas på fyra budgetår i stället för tre som departementschefen föreslagit,

b) till Polishus m. m. för budgetåret 1968/69 under kapitalbudgeten, andra huvudtiteln, anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 20 000 000 kronor minskat investeringsanslag av 20 000 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 557 och II: 734 i vad de avsåge anslagsberäkningen till Polishus m. m. för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett investeringsanslag av 40 000 000 kronor,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 557 och II: 734 i vad de avsåge bemyndigande för Kungl. Maj:t att fördela köpeskillingen på fyra budgetår.

Vid punkten hade reservation avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Per Jacobsson* (fp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp) och *Mundebo* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss angiven del bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 557 och II: 734 i vad de avsåge anslagsberäkningen till Polishus m. m. för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kronor.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Egentligen är det inte nödvändigt att säga så förfärligt mycket utöver vad som har anförts i reservationen på denna punkt. Av reservationen framgår, att det bemyndigande som Kungl. Maj:t har att lösa in polishus i olika delar av landet ännu inte har medfört några väsentliga betalningsåtaganden för de kommande budgetåren. Vi hyser därför den meningen att det bör vara tillräckligt med den medelsanvisning som vi föreslår för nästa budgetår, nämligen 20 miljoner kronor.

Sedan ligger det ju självfallet i Kungl. Maj:ts hand att avgöra i vilken utsträckning och i vilken takt inlösen skall ske. Jag tror att det skall vara möjligt för Kungl. Maj:t att i huvudsak fullfölja sina planer även med den anslagsbegränsning som vi här föreslår och som vi med hänsyn till det budgettekniska läget för närvarande också anser vara befogad.

Enligt vad som har upplysts återstår på investeringsanslaget i dag odisponerat betydande belopp. En ganska stor procent av de medel som riksdagen har anvisat har ännu inte utnyttjats. Om propositionens förslag i fullmaktsfrågan kommer att godtagas — så kommer väl

att ske, ty på den punkten har vi reserveringar inte gjort några invändningar — kommer att till Kungl. Maj:ts förfogande under nästa budgetår stå ganska betydande medel för detta ändamål.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! När polisväsendet förstatligades för ungefär tre år sedan var det meningen att staten skulle överta ansvaret för lokalhållningen. Visserligen hade den s. k. stadsutredningen föreslagit, att kommunerna fortfarande skulle vara skyldiga att hålla lokaler för polisen. Det blev dock inte statsmakternas beslut. Om vi studerar vad som då förekom, finner vi att man i första hand synes ha tänkt sig att staten skulle disponera befintliga polishus mot hyra men att förberedelser skulle vidtas för successiv inlösning av de polishus som det ansågs lämpligt att inlösa. Givetvis kunde man också tänka sig att bygga nya polishus i statlig regi.

Det anslag som vi nu debatterar tycks emellertid ha använts även för andra ändamål. Man synes använda det, förutom till inlösning av äldre polishus och byggande av polishus i statlig regi, till att inlösa polishus som kommunerna bygger efter hand enligt överenskommelse med staten. Frågan är väl om det från början varit avsett att staten skulle slå in på den vägen. Här fungerar kommunerna som byggherrar för staten. På det viset kommer man undan de ganska krångliga statliga byggnadsbestämmelserna och får kanske även en bättre standard på dessa polishus än man hade fått om man måst hålla sig till statliga normer. Dessutom belastas kommunerna med en hel del kostnader och besvär i samband med denna byggnation.

Vid studium av propositionen lägger man märke till att det just på den-

Anslag till polishus m. m.

na anslagspunkt inte lämnas någon upplysning om medelstilldelning eller medelsförbrukning. Jag har gått till riksrevisionsverkets budgetredovisning för 1966/67, det senaste budgetår som är avslutat, och där funnit att för detta år anvisades ett anslag av 40 miljoner — tidigare fanns 10 miljoner som inte utnyttjats under den tid då polisväsendet hörde till inrikesdepartementet. Men så redovisas utgifter under detta anslag på 81,2 miljoner och inkomster på 50,2 miljoner utöver anslagen, alltså en nettoutgift på 31 miljoner, varefter till nästa budgetår balanseras 19 miljoner. Jag har försökt ta reda på vad dessa inkomster på drygt 50 miljoner är för något och fått den förklaringen att de bestod av kontoöverföringar av teknisk art som sammanhängde med övergången till ADB-system. Anledningen till att det inte finns någon redovisning i propositionen är kanske att man velat undvika frågor på denna punkt. Men jag tycker att saken är så pass anmärkningsvärd att den bör redovisas för riksdagen. Det skulle vara mycket intressant att veta vad utgifterna på 81,2 miljoner egentligen avser, när riksdagen hade anvisat sammanlagt endast 50 miljoner.

Det bemyndigande som riksdagen lämnade i fjol gav rätt att teckna kontrakt om övertagande av polishus, varvid köpeskillingen skulle fördelas på tre år. Detta bemyndigande föreslås upprepat i år. Men studerar vi litet närmare vad som skett finner vi att köpeskillingen erlagts med en gång för de polishus som hittills blivit inlösta. Och med undantag för det stora polishuset i Göteborg tycks inte någon uppdelning av köpeskillingen vara planerad. Det är angeläget att en ordentlig redovisning lämnas också på denna punkt.

Att jag kommit att intressera mig för dessa problem beror på att man i min hemstad Kungälv just nu bygger ett polishus. Det bygget beslöts av stadsfullmäktige i slutet av år 1966, två år efter det att polisväsendet blivit för-

Anslag till polishus m. m.

statligt. Där har byggnadsstyrelsen gjort en utfästelse, visserligen med alla reservationer, att inlösa polishuset inom ett år efter färdigställandet; det är inte tal om någon uppdelning av köpeskillingen på flera budgetår. För att finansiera detta polishus har kommunen varit tvungen att ta ett amorteringslån på fem år. Amorteringarna har redan börjat, och de innebär mycket stora likviditetspåkänningar för kommunen. Jag tycker nog att man här från statens sida utnyttjar kommunerna litet grand i överkant. Nu är kommunerna mycket angelägna att få dessa polishus. I det här fallet var det konkurrens mellan två kommuner var polischefen skulle placeras. Jag förmodar att det var ganska lätt för rikspolisstyrelsen att få ett medgivande av Kungälv stad att bygga ett polishus under förutsättning att polischefen placerades där.

Nu hör emellertid till saken att rikspolisstyrelsen arbetar på en koncentration av polisen, och det har också nyligen tillsatts en utredning med uppgift att försöka minska antalet polisdistrikt. Ett av de polisdistrikt som allra mest befinner sig i farozonen är Kungälv polisdistrikt. Man är alltså i den situationen att staden bygger ett polishus som byggnadsstyrelsen utan någon förpliktelse har lovat att inlösa, samtidigt som man har, tycks det, mycket avancerade planer på att dra in polisen. Även om det inte blir en total indragning kommer det under alla förhållanden att bli en avsevärd nedskrivning av den polisstyrka som är stationerad i staden.

Dessa förhållanden är ganska märkliga, och det är mycket svårt att få något sammanhang i vad utskottet har skrivit på denna punkt; det kanske delvis beror på att utskottsutlåtandet är dåligt korrekturläst och det finns en ofullständig mening i det. Det är därför svårt att riktigt klara ut hur man har tänkt sig fördelningen på flera budgetår.

Det är ganska väsentligt att nu få reda på hur stora åtaganden staten har

gjort gentemot kommunerna när det gäller inlösen av polishus. Den prutning som eventuellt kan komma i fråga bör under inga förhållanden gå ut över kommunerna; de är helt oskyldiga i detta fall. Vi får väl känna det som en hederssak att åtminstone bevilja så pass stora anslag att staten kan fullgöra de åtaganden som redan är gjorda.

Jag skulle vara intresserad av att få en redovisning på den här punkten över vilka kontrakt som är skrivna, vilka utfästelser som är gjorda, hur mycket vi i dagens läge är skyldiga kommunerna och när denna skuld skall infrias.

Det är väsentligt att vi får en sådan redovisning för att kunna bedöma detta ärende.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Det är riktigt att kommunerna är angelägna att få snabba besked om inlösen av polishus, lika angelägna som de är att staten skall inlösa dessa polishus. Om man utsträcker den tid, under vilken erläggandet av köpeskillingen skall ske, blir möjligheterna att inlösa mindre. En tidsgräns vid tre år skapar bättre möjligheter härvidlag än en gräns vid fyra år. Utskottsmajoriteten vill inte vara med om en förskjutning av tiden, eftersom vi anser att det på ett mindre lämpligt sätt kan drabba kommuner som är i den situationen att de gärna vill få sina polishus inlösta.

Jag kan meddela att byggnadsstyrelsen för närvarande har planer på att under de närmaste fem budgetåren inlösa polishus som är färdigbyggda den 1 januari 1968 för ett sammanlagt belopp av cirka 70 miljoner kronor. Inlösen av polishus, som kommer att färdigställas efter den 1 januari 1968, beräknas under samma tid dra en kostnad av omkring 150 miljoner kronor. Dessutom planeras vissa byggnader i statlig regi för 40 à 50 miljoner kronor, polishuset i Stockholm inte inräknat. Om man nu skjuter fram den

tid, för vilken pengarna är anslagna, ett år blir möjligheterna mindre. Vi har inte i år, liksom inte heller förra året, velat minska möjligheterna härvidlag. Det är därför utskottsmajoriteten har följt regeringens förslag.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Den redogörelse som herr Birger Andersson nu lämnade kan man väl knappast kalla för tillfredsställande. Han nämnde tre belopp — 70 miljoner för polishus byggda t. o. m. 1968, 150 miljoner för polishus byggda efter 1968 och 40—50 miljoner för polishus som skall byggas i statlig regi. Mot detta kan man ställa att byggnadsstyrelsen under tre år har uppgivit en och samma siffra för värdet av de polishus som skall inlösas, nämligen 130 miljoner kronor. Denna siffra har stått oförändrad hela tiden.

Det märkliga tillvägagångssätt som här förekommer, nämligen att kommunerna fungerar som byggherrar åt staten och tydligen efter åtagande bygger polishus som staten sedan lovar att inlösa, berördes inte alls av herr Birger Andersson. Han talade om att kommunerna har rätt att kräva inlösen av polishus som de har. Men det är ju här fråga om polishus som skall byggas under de närmaste åren. Den plan som föreligger och som har utarbetats av byggnadsstyrelsen sträcker sig beträffande byggnader fram till 1972/73, och de betalningsåtaganden det där gäller avser i vissa fall budgetåret 1974/75. En mycket stor byggnation är alltså förestående, och det är inte fråga om inlösen av polishus som kommunerna har, utan av polishus som kommunerna kommer att få.

Vi skulle vilja ha en något fylligare redogörelse för dessa omständigheter. Om inte herr Birger Andersson är i tillfälle att lämna en redogörelse kanske justitieministern, som infunnit sig i kammaren, kan göra det.

Anslag till polishus m. m.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag tror inte att det vore lämpligt av mig att här i kammaren gå in i detalj på de projekt som är igångsatta eller som är avsedda att sättas i gång. Om kammarens ledamöter ser de två tabeller, som jag har här i min hand, antar jag att ledamöterna är tacksamma för att jag lägger dem åt sidan och inte försöker plöja igenom dem i detalj. Men jag skall gärna tillhandahålla dem för den som är intresserad av detaljerna.

Frågan om det kommunala byggandet har öppet redovisats för riksdagen i 1966 års statsverksproposition, där byggnadsstyrelsen som motiv för sitt anslagsäskande säger: »Förhandlingar pågår om förvärv av vissa polishus som är uppförda eller avses bli uppförda av kommuner eller enskilda. I de fall där polishusen helt eller nästan helt inrymmer lokaler för statliga ändamål torde det vara ekonomiskt och rationellt att successivt överföra fastigheterna i statsverkets ägo.»

Min egen kommentar till detta i departementschefsanförandet var: »Även om byggnadsverksamheten torde komma att ske huvudsakligen i kommunal regi kan det i vissa fall vara lämpligt att tillgodose behovet av nya lokaler genom nybyggnad i statlig regi.» Jag ställde alltså där riksdagen inför de två möjligheterna — huvudsakligen byggande i kommunal regi med inlösen av staten och byggande i statlig regi. Riksdagen hade inga invändningar mot mitt uttalande.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! De siffror som herr Birger Andersson här redovisat och de betalningsåtaganden som de kommer att medföra ligger — såvitt jag förstår och såsom herr Tistad också har påpekat — ganska långt fram i tiden och är kanske inte relevanta i den diskussion som vi för här i dag. Vad jag tycker skulle vara av intresse vore att få en närmare

Anslag till polishus m. m.

belysning av budgetsituationen i dag på detta område.

Enligt vad som har upplysts skulle i dag av detta speciella investeringsanslag fortfarande vara odisponerat ett belopp av 32 miljoner kronor eller närmare 80 procent av de medel som föregående års riksdag anvisade. Om propositionens förslag till fullmakter kommer att godtas, skulle — som jag tidigare sagt — till Kungl. Maj:ts förfogande från och med denna dag och till utgången av nästa budgetår stå inte mindre än omkring 92 miljoner kronor för inlösen av polishus.

Det förtjänar att påpekas att det inte alls här är fråga om att ett bifall till reservationen skulle innebära att inlösningsverksamheten helt avbryts. Räkna man från dags dato till och med budgetåret 1970/71 — vilket är den tid som propositionen berör — finner man att volymen sänkts från 112 miljoner till 92 miljoner kronor eller med cirka 18 procent. Det är, skulle man tycka, en inte alltför avskräckande prutning med hänsyn till det allmänna budgetläget som vi i så många olika sammanhang i dag får ta hänsyn till.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag nödgas ta med mig dessa tabeller upp i talarstolen igen, men jag skall försöka inskränka mig till några få siffror.

För innevarande budgetår, alltså 1967/68, beräknas inlösningskostnaden uppgå till 57,4 miljoner kronor och för nästa budgetår till 40 miljoner kronor. I långtidsbudgeten har man sedan för budgetåren 1969/70, 1970/71, 1971/72 och 1972/73 tagit upp kostnaderna till 70 miljoner kronor per år. Att nu skära ned detta anslag skulle helt enkelt betyda att vi gör en siffermässig besparing på den statliga budgeten, men den går ut över kommunernas planering och innebär icke någon samhällsekonomisk besparing.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Justitieministerns redovisning hade lika stora luckor som herr Birger Anderssons. Det är en relevant punkt som han utelämnar, och det är huruvida köpeskillingen i varje särskilt fall uppdelas på flera budgetår.

När man läser statsverkspropositionen och utskottsutlåtandet får man den uppfattningen att staten på grund av alla tecknade kontrakt om övertagande av polishus har ådragit sig en skuld, som skall betalas under de närmast följande två budgetåren, och att man därmed har åtaganden för ungefär 20 miljoner kronor årligen för de följande budgetåren. Nu är det väl budgetåret 1970/71 som man genom årets beslut skulle inteckna med 20 miljoner kronor. Men såvitt jag kan förstå är det fyra polishus som hittills är inlösta: Norrköping, Karlstad, Piteå och Borås. Dessa polishus har betalats i sin helhet vid ett tillfälle, och det finns ingen skuld för de kommande åren.

Jag tycker att detta är synnerligen viktigt, därför att motionen bygger på ett antagande att vi har bundit oss för betalningar under tre å fyra kommande budgetår på 20 miljoner kronor för varje år och att anslaget är beräknat med hänsyn till det. Reservationen går ut på att man skall skjuta fram betalningarna ytterligare ett år och fördela dem på inte tre utan på fyra budgetår. Detta är ju ett slag i luften om föreskrifterna i riksdagens bemyndigande inte tillämpas, utan man betalar kontant. Då finns det ingen anledning att föra detta resonemang, utan då har vi bara att vid detta tillfälle ta hänsyn till vilka åtaganden, skriftliga eller moraliska skulle jag vilja säga, man gjort gentemot kommunerna. Vad har man lovat kommunerna? Vilka byggen är för närvarande i gång, och vilka förpliktelser har vi gentemot kommunerna? Hur dessa förpliktelser än har kommit till, även om de kommit till i strid mot ett riksdagsbeslut, kan vi inte komma ifrån dem. Vi kan inte svika kommunerna i detta

Anslag till polishus m. m.

fall, utan det måste vara en hederssak för riksdagen att alla förpliktelser infrias. Men därutöver anser jag att vi har valfrihet.

Jag skulle vara mycket glad om justitieministern ville lämna ett klart besked på denna punkt.

Herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Det föreligger en moralisk skyldighet för staten att uppfylla de löften som man givit. Jag undrar t. ex. vad göteborgarna säger om de inte får en avbetalning på 10 miljoner nästa år och 14 miljoner året därpå. Vad säger kammarledamöterna från Västerås, om Västerås inte får sina 11 miljoner för nästa budgetår? Det finns flera andra som jag skulle kunna fråga. Det kanske inte rör sig om så stora belopp som dem jag här nu nämnt, men de bör dock vara av en viss betydelse: Ljusdal 2,2 miljoner, Fagersta 3,2 miljoner, Täby 6,5 miljoner. Skall vi låta dessa orter vänta? Är det det som folkpartiet vill?

Herr **TISTAD** (fp):

Herr talman! Men justitieministern menar väl inte att alla de polishus som är upptagna i denna tablå representerar formella åtaganden gentemot kommunerna? I en hel del fall rör det sig under alla förhållanden ännu bara om en planering.

Justitieministern försöker nu ge den föreställningen att alla belopp som är inprickade i byggnadsstyrelsens långtidstablå för byggandet av polishus också motsvarar reella åtaganden.

När justitieministern frågar vad man säger i Västerås om man inte får sina 11,2 miljoner, så skulle jag kunna tala om att Västerås enligt denna plan ursprungligen inte skulle ha fått 11,2 miljoner utan 19,94 miljoner för byggnader och 1,2 miljon för marken. Men när byggnadsstyrelsen för detta budgetår inte fick de 70 miljoner som den ville ha utan endast 40 miljoner kronor, så

strök man över siffran 19,94 och satte dit 10,0 miljoner i stället i en enkel operation. Tydligt var åtagandet inte värt mer än att man kunde göra denna justering. Man skall inte försöka bilda en föreställning att allt vad som är upptaget i denna plan också är betalningsförpliktelser. Så är det säkert inte, herr justitieminister.

Herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Jag sade nyss, när jag stod i denna talarstol, att det inte förelåg några skriftliga åtaganden men väl däremot en moralisk skyldighet för staten att uppfylla de löften som har getts. Nu kunde man inte klara dessa ytterligare 9,94 miljoner kronor till Västerås för nästa budgetår, eftersom vi inte ansåg att vi kunde begära att riksdagen skulle anvisa mer än sammanlagt 40 miljoner kronor för detta ändamål det budgetåret. Vi måste därför skjuta på det hela litet grand. Men att pruta ner anslaget till hälften, 20 miljoner kronor, omöjliggör ju all vår planering.

Vi har i båda kamrarna tidigare här i dag diskuterat frågan om anslagen till polisväsendet, bl. a. till den lokala polisorganisationen. Man har då från oppositionens sida velat förstärka personalorganisationen inom polisväsendet med ytterligare 144 tjänster utöver vad Kungl. Maj:t begärt. Det är en fantastisk siffra; den skulle innebära att det blir litet mer 1,1 polisman för varje distrikt. Vad som är viktigare är att polisen får rationella arbetslokaler, där polismännen kan utföra ett effektivt arbete. Försöker man stoppa upp polishusbyggandet, gör man polisen den största otjänst man kan göra.

Herr **TISTAD** (fp):

Herr talman! Gentemot det sista som justitieministern här sade skulle jag bara vilja fråga: Varför bygger man då polishus på orter, där man planerar dra in polisen?

Ang. vissa byggnadsarbeten för kriminalvården

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera momentet av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de avseende mom. 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten 27 mom. 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 102;

Nej — 17.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i mom. 2.

*Punkten 28***Ang. vissa byggnadsarbeten för kriminalvården**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Vissa byggnadsarbeten för kriminalvården för budgetåret 1968/69 anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 109, av herr *Holmberg m. fl.*, och II: 152, av herr *Bohman m. fl.*, vari, såvitt nu vore i fråga, anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående en anpassning av kriminalvårdens anstaltsbyggande till moderna behandlingsprinciper,

dels ock de likalydande motionerna I: 227, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 297, av herr *Wedén m. fl.*, vari, såvitt nu vore i fråga, yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om

a) utredning med deltagande av behandlingsexpertis om fångvårdsanstalters lämpliga storlek och utformning samt att Kumlaanstalten, som ett led i detta utredningsarbete, skulle förses med den personal, som inginge i de ursprungliga planerna för anstalten,

b) utredning om frekvensen av s. k. skärningar vid olika anstalter samt om orsakerna till dessa och åtgärder för att motverka dem.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen till Vissa byggnadsarbeten för kriminalvården för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor,

Ang. vissa byggnadsarbeten för kriminalvården

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 109 och II: 152 i vad de avsåge utredning angående kriminalvårdens anstaltsbyggande,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 227 och II: 297 i vad de avsåge utredningar om fångvårdsanstalters lämpliga storlek och utformning samt om s. k. skärningar.

Reservation hade avgivits, utom av annan,

a) av herrar *Axel Andersson* (fp) och *Per Jacobsson* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Mundebo* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 227 och II: 297, såvitt nu vore i fråga, måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservationerna anförut om utredningar beträffande fångvårdsanstalters lämpliga storlek och utformning samt om s. k. skärningar;

b) av herr *Kaijser* (h), vilken likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **JACOBSSON, PER**, (fp):

Herr talman! Under denna punkt behandlas frågan om anstalternas utformning och på vilket sätt fortsatta överväganden om anstalternas storlek och konstruktion bör ske.

Personligen gör jag av naturliga skäl inga väsentliga invändningar mot utskottsmajoritetens uttalande, att de utredningar och bedömningar som blir erforderliga i detta avseende i första hand bör göras av fångvårdens byggnadskommitté.

Vad som är väsentligt och som vi i reservationen velat starkt understryka är att en ytterligare prövning bör komma till stånd mot bakgrunden av de erfarenheter man fått av bl. a. Kumlaanstalten.

Det torde t. ex. på allvar kunna sättas i fråga, huruvida man inte genom en hårt och målmedvetet driven differentiering av klientelet kan minska behovet av stora, slutna och rymnings-säkra anstalter. Vid dessa överväganden har man otvivelaktigt behov av psykiatrisk expertis och behandlingsexpertis i större utsträckning än vad som hittills stått till byggnadskommitténs förfogande.

Det har stått strid om Kumla och gör det väl än. Jag tror att den diskussionen i vissa avseenden har varit alltför onyanserad och att Kumla långa stycken — om jag får uttrycka det så — är bättre än sitt rykte. Men jag anser också att man inte bör vifta bort kritiken som helt omotiverad i alla stycken.

Man kan säkerligen med fog ställa frågan, om man i en anstalt av denna storlek och planering med framgång kan genomföra vad vi brukar kalla »den lilla gruppens princip». I denna diskussion bör man emellertid inte glömma bort att det här gäller en anstalt som ännu inte helt har funnit sin form. Den har inte den personella utrustning som man avsåg att den skulle få, framför allt när det gäller läkare och psykiatrisk expertis. Fritidssysselsättning och kontaktskapande organ av skilda slag har inte kunnat byggas ut på det sätt som man ursprungligen hade avsett. Så länge dessa brister består kan det inte undvikas att diskussionen just kring denna anstalt har en viss slagsida.

Man kan ju också hålla på och gräla om vad som menas med stora och små anstalter. Mellan 400 och 500 platser är en stor anstalt enligt våra begrepp. På många håll i utlandet har man helt andra värderingar när det gäller att bedöma storleken på fångvårdsanstalterna.

Det finns säkerligen många olika sätt att resonera sig fram till vad som är en lämplig anstaltsstorlek, helt beroende på målsättningen och vilka värderingar man lägger i botten.

Ang. vissa byggnadsarbeten för kriminalvården

Ser man på frågan ur ekonomiska synpunkter, är det sannolikt att skälen för den stora anstalten väger över och att man även på detta område i viss utsträckning kan peka på vad man brukar kalla stordriftens fördelar. Det är befogat att ställa frågan i vad mån värderingar av detta slag bör få tillmätas avgörande betydelse i detta sammanhang. Personligen lutar jag åt den uppfattningen, att om man ställer värd- och behandlingsfrågorna mot de ekonomiska, så måste i detta fall de ekonomiska frågorna bli i viss mån frågor av sekundär betydelse. Tyvärr har jag en känsla av att man i den planering som skett på detta område har tvingats att ta stor hänsyn till ekonomin både när det gäller byggande och när det gäller driftplanering.

Man är redan på det klara med att det program och den tidsplanering som man har ställt upp när det gäller den förnyelse av fångvårdens anstaltsbestånd, som man har dragit upp riktlinjerna för, inte kan hålla. Den ekonomiska utvecklingen sätter en effektiv broms när man skall förverkliga dessa planer. Man kommer att få god tid på sig.

Jag tror det är angeläget att utnyttja den tiden till närmare överväganden i ljuset av de erfarenheter man nu har och de resultat, vartill vetenskap och forskning har kommit på detta svåra fält. Därtill kommer att många frågor ännu inte fått något tillfredsställande svar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation a.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag har vid denna punkt antecknat en blank reservation. I vår motion, I:109, som berör dessa frågor, har vi yrkat att kriminalvårdens anstaltsbyggande skall anpassas efter moderna behandlingsprinciper. Det skall inte vara så, att behandlingsprinciperna anpassas efter de anstalter,

som nu växer fram, om de inte är riktigt planerade.

De frågor som det här handlar om behandlas för närvarande av två utredningar, fångvårdens byggnadskommitté och kommittén för anstaltsbehandling inom kriminalvården. Det föreligger delvis en personalunion mellan de båda utredningarna, bl. a. genom herr Nils-Eric Gustafsson i denna kammare. Med kännedom om den grundlighet, med vilken båda dessa utredningar arbetar, och i känslan av att de utan förutfattade meningar försöker skaffa sig en utgångspunkt för bedömningen av olika behandlingsformers betydelse för internernas återanpassning till samhället och i anslutning därtill givetvis också frågan om hur anstalterna lämpligen bör utformas för att man skall nå det bästa resultatet, tror jag att den aktualiserade frågan är under god behandling och att den utreds på det sätt som den bör utredas på.

Jag vill i detta sammanhang understryka ett uttalande i folkpartimotionen, som berör dessa frågor. I fråga om Kumlaanstalten säger man, att det kan knappast vara rimligt att utdöma denna anstaltstyp förrän man provat den under tillfredsställande betingelser.

Jag tror att det är en riktig bedömning. Det behövs anstalter av många olika typer. Det behövs några rymningssäkra anstalter. I vår narkotikabemängda tid behövs också anstalter som är säkra mot insmuggling av sådant som narkotika. Det måste finnas anstalter som är helt slutna likaväl som sådana som är helt öppna.

Herr talman! Jag tror att yrkandet i vår motion i denna fråga är tillgodosett genom de utredningar som pågår, och jag vill därför yrka bifall till utskottets förslag.

Fru OLSSON, ELVY, (cp):

Herr talman! Under senare år har centralanstalternas storlek och utformning mycket diskuterats. Redan innan

Ang. vissa byggnadsarbeten för kriminalvården

Kumlaanstalten byggdes, framfördes kritik emot planerna. Det är främst det stora platsantalet som har kritiserats. Kontakterna på en så stor anstalt måste ju bli svåra, inte bara kontakterna mellan de intagna och personalen, utan också kontakterna mellan olika personalgrupper, ifrån chefspersonal till annan tillsynspersonal.

Som herr Jacobsson redan har sagt tycker vi reservanter, att när det har varit så mycket kritik emot denna anstalt, behövs en förnyad prövning av centralanstalternas storlek och utformning. Vi anser också att det är alldeles nödvändigt att Kumla förses med den personal, som den ursprungligen planerades för.

Men det är en annan sak som jag kort skulle vilja ta upp. Både vid Kumlaanstalten och vid andra fängvårdsanstalter förekommer ett relativt stort antal s. k. skärningar. Det är inte klarlagt om dessa skärningar är självmordsförsök eller försök från internernas sida att få mänsklig kontakt. Vi vet ju att det efter en s. k. skärning finns större möjligheter för den intagne att få ett samtal med t. ex. en psykolog. Man kan fråga sig, om det är behovet att på något sätt få kontakt och bli omhändertagen som gör att de ger sig in på dessa skärningar.

Såvitt vi reservanter vet har kriminalvårdsstyrelsen inte samlat in några statistiska uppgifter om dessa skärningar. Vi reservanter anser att det är viktigt dels att få reda på frekvensen av skärningar på olika anstalter, dels också om det är några särskilda kategorier intagna som särskilt utsätter sig för detta, liksom vad det är för problem som utlöst skärningar. Vi ansåg att det bör vara kriminalvårdsstyrelsen som insamlar detta material.

Herr talman, med dessa ord vill jag yrka bifall till reservation a.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Utskottets talesman, herr Birger Andersson, anknöt i ett ti-

digare anförande i dag till att han har ett förflutet när det gäller fängvårdsanstalter av Kumla-typ, ett förflutet som är av ett visst intresse för framtiden.

Det har han alldeles rätt i. Han satt med i fängvårdens byggnadskommitté vid den tid på 1950-talet, då den lade fram förslag om och planerade för den serie storanstalter, som vi nu försöker hindra utbyggnaden av.

Det anmärkningsvärda var ju att den s. k. utredningen om fängvårdsanstalters optimala storlek som föregick Kumla-serien var en så ovanligt ensidig promemoria. Den var mycket snävt inriktad på ytterst kortsiktiga och senare delvis sönderkritiserade ekonomiska beräkningar för anstalter av olika storlekar. Det fanns ett orimligt kortfattat kapitel på två sidor om vårdsynpunkterna. Men de sidorna var så pass torftiga, att de inte gav någon som helst vägledning för en debatt om hur vårdmöjligheterna påverkas av anstalter av olika storlek. Bland de ansvariga för den utredningen var herr Birger Andersson.

Denna promemoria bortsåg från en rad synpunkter, som dominerade den hårda remisskritiken och som nu är nästan allmängods i den kriminalpolitiska debatten.

Man har påpekat att en stor anstalt med nödvändighet leder till dålig kontakt mellan anstaltschefen och den enskilde intagne. Det är inte möjligt för chefen att hålla personlig kontakt med mellan 400 och 500 intagna.

Man har visat att teorin om »den lilla gruppen», som herr Per Jacobsson var inne på, har förfuskats genom att avdelningarna i Kumlaanstalten består av 20 personer. Vårdexpertisen är överens om att grupperna inte får vara större än 10 personer för att principen om den lilla gruppen skall anses vara förverkligad.

Man har understrukit den byråkratisering som blir nödvändig på stora anstalter. Papper vandrar under lång tid mellan olika befattningshavare. De di-

Ang. vissa byggnadsarbeten för kriminalvården

rekta kontakterna minskar och de indirekta kontakterna ökar.

Man har slutligen i debatten visat, hur ett antal centralfängelser av Kumla-storlek låser fast delar av den svenska kriminalpolitiken för årtionden framåt. Ett system med mindre anstalter blir mera flexibelt och kan mycket bättre anpassas till kraven på vård och rehabilitering.

Ingenting av detta förutsågs av fångvårdens byggnadskommitté och av herr Birger Andersson. I stället har man ju under hela tiden energiskt värjt sig mot kritiken. Vi hörde för en halvtimme sedan, hur herr Birger Andersson på nästan alla punkter förvrängde kritikens innehåll.

Även om justitieministern i min interpellationsdebatt med honom för fyra månader sedan slog till halv reträtt beträffande Skogomeanstalten i göteborgsområdet och anstalten för norra räjongen, har ingenting sagts om den södra anstalten planerad för Kumla-storlek eller Österåker, där det sägs bara vara dagens brist på ekonomiska resurser som förhindrar att man bygger ut den till en jätteanstalt.

Nu är frågan: Måste vi inte ha en ny utredning, som grundligt går igenom anstalters utformning och storlekar, främst från vårdsynpunkt?

Jo, det anser i dag en stark opinion. Men då kan vi naturligtvis inte lägga ansvaret för den utredningen på fångvårdens byggnadskommitté själv. Där sitter ju fortfarande flera av de medlemmar, som är ansvariga för Kumla-serien. Herr Birger Andersson har ju till och med avancerat till ordförande i byggnadskommittén.

Men enligt majoriteten i utskottet är det fullt tillräckligt att byggnadskommittén delvis förnyas. Den kan gott få i uppdrag att granska sina egna åtgärder. Jag tycker detta är en ohållbar ståndpunkt. I föreningslivet brukar kassör och revisor inte vara en och samma person. Jag tvivlar t. ex. på att herr Birger Andersson, som var så oförstå-

ende för vårdsynpunkterna för tio år sedan, nu har lärt om och är beredd att medge misstag i det förflutna.

När det gäller utformningen av framtida anstalter behövs en snabb, grundlig och prestigefri utredning av frågan. Den utredningen bör inte vara rädd att riva upp tidigare planer och ta avstånd från värderingarna från 1950-talets slut.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! De båda reservanterna har nu talat för sin reservation, herr Per Jacobsson helt naturligt med mycket stor försiktighet. Han är ju med i byggnadskommittén liksom jag och vet vad det är fråga om.

När man hörde den senaste talaren här, har man dock all anledning att vara förvånad. Med risk att än en gång bli beskylld för att raljera kan jag säga, att såsom han uppträder här som mentor över dem, som under åtskilliga år har djupt och allvarligt sökt att tränga in i fångvårdens behov och som om han skulle vara egentligen den ende som begriper detta, blir man ju — ja, kanske inte förvånad, utan man tar det som en naturlig sak.

När Kumlaanstalten planerades av fångvårdens byggnadskommitté, upptog kommitténs första förslag en anstalt för 270 intagna, men detta förslag kritiserades hårt av den besparingsutredning som då var i arbete. En av dem som satt i besparingsutredningen är med bland motionärerna och bland reservanterna. Han slår sig — bildligt talat — på käften med den reservationen!

Kumlaanstalten har varit mycket kritiserad, det är sant. Man har på allt sätt sökt misstänkliggöra den. Man har talat om den väldiga kulverten. Vad har folk där att göra? Den är ju bara en passage, och ingen inrättning där internerna alltid vistas. Men när TV skall visa anstalten, visas bara denna väldiga gång för att svenska folket skall få intrycket att Kumlaanstalten är någonting fruktans-

Ang. vissa byggnadsarbeten för kriminalvården

vårt. Det finns sjukhus i detta land, byggda på initiativ av riksdagsledamöter, som också är landstingsmän, där det förekommer mycket längre kulvertar som ingen människa talar om.

Varför är murarna så höga? För inte så värst många år sedan krävdes i en folkpartimotion större säkerhet. Det framhölls att vi måste bygga rymnings-säkra fängelser. Jag har stått i denna talarstol många gånger och försökt förklara, att det inte går att göra hundra-procentigt rymningssäkra fängelser, men att vi har försökt till varje pris att göra dem så säkra som möjligt. Det senaste ropet lyder: Riv murarna! Det kommer från i stort sett samma människor som förut inte visste hur höga murar man egentligen behövde.

När fångvårdens byggnadskommittés planeringsutskott i begynnelsen av kommitténs arbete reste omkring i landet och förhandlade med kommunalmän om att upplåta tomt för olika anläggningar inom fångvårdens domvärjo, var den första fråga utskottet mötte: Ni gör väl så säkra anstalter som möjligt, så höga murar att internerna inte kan rymma? Det var den inställning man hade och — det kan jag försäkra — på många håll har än i dag.

Att Kumlaanstalten inte har fungerat på det sätt som avsågs i de ursprungliga planerna beror i någon mån på att besparingsutredningen tyckte att anstalten var alldeles för generöst tilltagen. Statsmakterna tvangs att göra en annan anstalt. Kommittén ålades att efter de intentioner den fick försöka bygga en annan anstalt än den man ursprungligen hade önskat.

Vidare har anstalten inte fått den personal som varit önskvärt. Det har varit svårt att besätta överläkartjänsten, men sedan denna tjänst nu har för-enats med tilläggsarvode har en sökande uppträtt. Det gör att man på läkar-sidan får den personal som behövs, vilket kommer att eliminera kritiken i det avseendet.

Herr Ahlmark ansåg att fångvårdens

byggnadskommitté inte är kapabel att utreda dessa ting. Jag kan meddela att i dagarna har kommittén förstärkts med en del ledamöter, vilket också antyds i utskottets utlåtande. Jag kan här tala om vilka det är: rättspsykiatrikern docent Törnqvist, medicinalrådet Sälde, psykologen professor Sjöstrand och anstaltsdirektören Carlström. Detta betyder att tre från läkarsidan kommer att förstärka lekmännen, alltså ledamöterna från riksdagen, och fackmännen, de som representerar anstalterna, kriminalvårdsstyrelsen och andra organ. Denna förstärkta fångvårdens byggnadskommitté har väl i varje fall lika stora möjligheter att i fortsättningen planera och utreda som kommittén haft under de senaste tio, elva åren. Dessutom finns ju en särskild utredning som handhar uppgifter angående verksamheten inom murarna etc., såsom herr Kaijser redan nämnt.

Om man nu följde reservanternas och tillsatte ytterligare en utredning skulle ju arbetet bara fördröjas. Inom fångvårdens byggnadskommitté har nämligen sedan länge övervägts hur anstalterna i framtiden skall se ut. Vid senaste sammanträdet — herr Jacobsson kan verifiera det — hade vi just dessa frågor uppe till behandling med utgångspunkt från den tidigare utredningen om anstalternas optimala storlek. Inom byggnadskommittén, kriminalvårdsstyrelsen och byggnadskommitténs sekretariat arbetar man oavlåtligt på att söka få fram anstalter av det slag som man egentligen vill ha. Om inga nya besparingskommittéer lägger krokben för oss, tror vi att det arbetet skall kunna bedrivas ordentligt även i fortsättningen.

Nu är det att märka att när de första anstalterna byggdes hade ungefär ett århundrade gått sedan man sist byggde fångvårdsanstalter i detta land. Uppgiften var alltså ny. På förslag av fångvårdens byggnadskommitté uppfördes anstalterna i Tidaholm och Norrtälje med cirka 200 platser vardera. Detta

Ang. vissa byggnadsarbeten för kriminalvården

var något lägre än det antal platser vi hade tänkt oss för centralanstalten i Kumla — men våra planer omintetgjordes, anstalten i Kumla blev större än vad kommittén önskat. För övrigt är Kumla inte *en utan två* anstalter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det var flera saker i det herr Birger Andersson här sade som jag inte riktigt förstod.

Han började med uttalandet att jag var en »mentor», som över huvudet på alla experter sökte tala om hur det egentligen förhåller sig. Detta är ett av de mest egendomliga uttalanden i Kumla-debatten som jag någonsin hört. Jag utgår ju just från den remisskritik, som praktiskt taget alla experter på vårdsidan redan 1959 riktade mot den utredning för vilken bl. a. herr Birger Andersson var ansvarig. Jag utgår t. ex. från Föreningen Tjänstemän inom kriminalvården, som yttrade att »tron att den lilla gruppens princip skall kunna tillämpas på dessa anstalter är en chimär... Till fördelarna med flera småanstalter hör att varje anstalt kan få sin individuella prägel och ett rikt differentieringssystem kan därigenom uppnås. Vid en storanstalt blir varje avdelning på ett helt annat sätt beroende av helheten.»

Jag utgick också från det remissvar som lämnades av ledningen för Långholmen. Där sade man att »en storanstalt blir en förbrytarskola, även om skadeverkningarna minskas genom smågruppsförläggning». O. s. v.

Sedan har ju kritiken under de år som gått intensifierats. En hel rad av de experter på kriminalpolitik, som har yttrat sig i debatten, har med stor utförlighet och konkretion fört fram de synpunkter som jag här sammanfattade. Att jag ensam av alla skulle som en

mentor rikta mig till landet och tala om hur det förhåller sig är ingenting annat än en förvrängning av verkligheten. Och dessutom: var och en som går igenom Fångvårdsanstalters optimala storlek — den utredning som kom år 1959 — finner att den bara hade två sidor om vårdsynpunkterna och att dessa båda sidor är så pass torftiga att de i dag är fullständigt ligkiltiga mot bakgrund av den mångfasetterade debatt som vi har haft.

Herr Birger Andersson fortsätter med samma teknik när han vägrar att ta upp de saker som jag framfört och vad som har sagts i den seriösa debatten. I stället polemiserar han mot TV-program och olika uttalanden som har gjorts ute i landet och som han har hört. Han säger att man »misstänkliggör» Kumla, att TV har visat kulverten, att man vill »riva murarna» etc.

Men, herr Birger Andersson, jag tog ju i mitt anförande upp fyra stora nackdelar med de stora fångvårdsanstalterna: bristen på kontakt mellan anstaltschefen och de intagna, att teorin om den lilla gruppen har förfuskats, att byråkratiseringen ökar kraftigt vid stora anstalter och att man läser fast delar av framtida kriminalpolitik genom så här många stora anstalter. Varför inte diskutera dessa saker? Varför inte delta i den seriösa debatten i stället för att göra inlägg i den demagogiska debatten?

Fångvårdens byggnadskommitté är förstärkt, säger herr Birger Andersson. Ja, det är riktigt och det behövs. Det är glädjande att det har kommit in några nya nu, även om jag tror att ingen av de nya är sociolog, psykolog eller kriminolog, vilket kanske också hade varit önskvärt. Men ungefär hälften i byggnadskommittén är med sedan 1950-talets slut; ordföranden herr Birger Andersson är det. Jag tycker alltså inte att riksdagen och regeringen bör lägga på herr Birger Anderssons axlar kravet att medge att han tog miste för tio år sedan.

Ang. vissa byggnadsarbeten för kriminalvården

Herr JACOBSSON, PER, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Av herr Birger Anderssons anförande tycker jag mig förstå, att han ville göra gällande att det framför allt var de ekonomiska synpunkterna som man fick lov att ta hänsyn till och som vägde tungt när byggnadskommittén skulle göra sin planering och sina avvägningar. Det var ju vad jag försökte säga i mitt första anförande, och herr Birger Andersson bekräftade på den punkten egentligen bara vad jag har sagt.

Det är möjligt att någon inom besparingskommittén på sin tid, också någon representant för folkpartiet, hade lagt ekonomiska synpunkter och besparings-synpunkter på dessa frågor, men jag förmodar att denne representant inte var ensam utan att också representanter från andra håll hade samma synpunkter just i det avseendet.

Det är väl ingen som bestrider att vi behöver anstalter med god säkerhet. Vi har aldrig från folkpartiets sida drivit den meningen — om man nu skall uttrycka det drastiskt — att vi skall »riva murarna» och släppa alla fångar fria. Det är en av de många överdrifter som har lanserats i den här debatten och som jag inte tycker hör hemma i en seriös debatt.

Man kan föra en diskussion om hur många anstalter vi skall ha och vilken storlek anstalterna behöver ha med en långt driven säkerhet. Jag tror emellertid att vi alla är överens om att vi behöver anstalter, som erbjuder all den säkerhet som det för dagen kan vara möjligt att åstadkomma.

Herr Birger Andersson säger att vi fordrar en ny utredning. Om man läser reservationens formulering, tror jag man skall finna att det inte är ett helt riktigt referat. Vi har sagt att det må ankomma på Kungl. Maj:t att bedöma under vilka former denna nya omprövning skall ske. Vad vi finner angeläget är att det sker en omprövning med hänsyn till de erfarenheter man har och

på grundval av det material som numera står till förfogande.

Den utökning av fångvårdens byggnadskommitté, som nu har skett och som enligt vad jag gärna vill tro innebär en förstärkning just av behandlings-expertis och psykiatrisk expertis, tror jag också skall betyda nya möjligheter för kommittén att beakta de synpunkter som i detta avseende kan vara av betydelse. Jag tror också att den stora erfarenhet man har inom kriminalvårdsstyrelsen och den villighet till omprövning som jag tycker mig ha kunnat spåra samt den friska och djärva satsning, som inte minst utmärker kriminalvårdsstyrelsens chef, kommer att bli en mycket värdefull tillgång i kommitténs fortsatta arbete.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt, som herr Jacobsson säger, att den av mig apostroferade ledamoten i besparingsutredningen inte var ensam. Han är dock ensam om att ha motionerat och reserverat sig i detta ärende.

Herr Ahlmark — denna förståndige unge man — menar att jag skall vara ansvarig för det som har skett med Kumla. Så stort inflytande att jag kunnat regera över utredningen har jag sannerligen inte! Herr Ahlmarks partivän landshövding Bergqvist satt som ordförande. Från högern var det den i denna kammare kände Ragnar Bergh, från centern Pålsson i Lit och så var det jag, som fortfarande är kvar. Det har kommit nya krafter — Per Jacobsson och Nils-Eric Gustafsson i denna kammare och fröken Blenda Ljungberg från medkammaren. Detta är det parlamentariska inslaget i kommittén. Men vi är inte ensamma. Och det är riksdagen som ytterst har bestämt och enhälligt beslutat om dessa anstalter.

Herr Ahlmark är så indignerad över att jag inte för en, som han säger, »seriös debatt». Jag vill inte alls framstå

Ang. vissa byggnadsarbeten för kriminalvården

såsom en skämtare, som en herr Dickson med snoken. Men att jag inte kan ta allt vad herr Ahlmark säger på så blodigt allvar må i varje fall kammarens övriga ledamöter ha överseende med.

Herr Ahlmark talar om »den lilla gruppens princip», men de lärde tvistar om hur stor gruppen bör vara. En del anser att 10 är lagom, en del föreslår 20 och en del något annat antal. Övertygande skäl framfördes på sin tid inom kommittén för att den lilla gruppen praktiskt skulle ordnas för 20 personer. Om herr Ahlmark vill ha något annat antal får han väl försöka komma med i denna kommitté och reformera den. Men jag antar att de anstalter han skulle vara initiativtagare till skulle bli rätt egendomliga.

Herr **AHLMARK** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nej, de anstalter som jag tror vore rimliga skulle inte alls bli särskilt egendomliga. De skulle ungefärligen ansluta sig till de synpunkter som framförts och de krav som ställts av en rad vårdexperter i landet. Det skulle bli sidoanstalter med kanske 50, 60 eller 70 intagna. Det är, enligt vad många experter har sagt, det största antal som man kan ha om vårdsynpunkterna skall tillgodoses ordentligt.

Det är nog oriktigt när herr Birger Andersson säger att vissa experter anser att den lilla gruppens princip kan upprätthållas om man har 20 personer i en avdelning. Alla de experter jag har läst och alla de experter jag har talat med säger, att det skall vara sex eller sju eller åtta. Jag har hört någon som menar att man kan gå upp till tio. Men jag har aldrig hört någon expert säga att den lilla gruppens princip kan upprätthållas om det är 20 som på Kumlaanstalten. Därför är teorin om den lilla gruppens princip förfuskad i de anstalter som herr Birger Andersson nu försvarar.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Jag har inte många ord att tillägga här. Jag avvaktar liksom kammarens övriga ledamöter att debatten skall ebba ut, så småningom, kanske redan nu. Jag har begärt ordet för mycket länge sedan, men det blev ju så många korta genmälen som blev rätt långa. Jag skall därför försöka fatta mig kort.

Här har mot Kumla riktats en kritik, som man enligt min mening måste beakta i många stycken. Jag tycker också att det vore mycket bra om Kumlaanstalten kunde få personal i den utsträckning som ursprungligen avsetts. Det ligger något i denna reservanternas uppfattning.

Men reservanterna säger en del andra saker där jag har litet svårare att följa med.

Jag anser — till skillnad mot reservanterna — något väsentligt vara att anstalterna är tämligen rymningssäkra. Jag har bott i en ort dit man hotade att ge oss en sådan anstalt. Då for vi kommunalmän till herr Zetterberg och bad för död och pina att slippa anstalten, därför att man menade sig ha skäl frukta för liv och egendom. Herr Birger Andersson vittnade om att han hade råkat på liknande synpunkter i andra trakter. När Kumla kritiserar kan som något positivt dock framhållas att man inte så ofta rymmer därifrån. Det tycker jag är värdefullt att vi kan gottskriva Kumlaanstalten.

Att sedan trivseln hos dem som gärna vill rymma och vill ha litet omväxling inte är fullt så stor kan i detta sammanhang inte hjälpas. När man tar in folk för att ta hand om dem är det värdefullt att de blir kvar där de skall vara, att de inte själva tar ledighet eller får permission och far omkring och utgör en fara till liv och egendom för människor i närheten. Vi har varit med om tillräckligt i den vägen! Detta är en synpunkt som jag tycker bör understrykas. Man har snuddat vid den som

Ang. vissa byggnadsarbeten för kriminalvården

en liten detalj. För vanliga människor, som vill vara i fred och inte utsättas för risker och faror av detta slag, är det något inte alldeles oväsentligt.

Jag skulle gärna ha velat rösta för ett annat skrivsätt beträffande Kumla. Men som reservationen är utformad undrar jag i alla fall, om inte det rimliga är att för en gångs skull följa herr Birger Andersson.

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Det var med mycket stor förvåning som jag hörde herr Ahlmarks onyanserade utfall mot herr Birger Andersson och mot fångvårdens byggnadskommitté. Sedan vi senast hade tillfälle att här i kammaren tillsammans debattera denna fråga borde herr Ahlmark ha kunnat försöka sätta sig in i den föreliggande problematiken och nu inte bara komma med sina påståenden om att all expertis säger det och all expertis säger det.

Det finns, herr Ahlmark, experter som säger att tio är alldeles för litet för den lilla gruppens idé. Men dem erkänner inte herr Ahlmark som experter. Herr Ahlmark erkänner ju inte några andra auktoriteter än dem han själv vill ha.

Han säger också, att vi inte har föresett fångvårdens byggnadskommitté med en enda psykolog. Nej, det är klart — Sjöstrand är ju bara professor i psykologi. Herr Ahlmark får väl förklara på vad sätt kvalifikationerna inte räcker för en sådan.

Jag tycker att det är ganska oförsynt att som herr Ahlmark här gjort gång på gång angripa fångvårdens byggnadskommitté, som utträttat ett fantastiskt gott arbete. Jag vill begagna detta tillfälle att säga att jag hyser det största förtroende för kommittén och dess ledamöter.

Herr Ahlmark säger, att kommittén inte borde vara rädd för att riva upp planerna och ta avstånd från tidigare

beslut. Vad vet herr Ahlmark om detta?

Låt mig nämna, att fångvårdens byggnadskommitté inom den allra närmaste framtiden kommer att i huvudsak få sitt förslag till ny centralanstalt inom ungdomsråjongen genomfört. Kommittén kommer med regeringens fulla förtroende att få i uppdrag att i samråd med byggnadsstyrelsen projektera denna anstalt. Och det kanske inte skadar att jag här lämnar några upplysningar om hur denna »förstockade» kommitté har tänkt sig denna anstalt.

Man har inom kommittén tänkt sig att denna anstalt skulle bestå uteslutande av specialavdelningar. Den utrustas med mottagnings-, nyintagnings- och återintagningsavdelningar med tillsammans 180 intagna. Dessutom blir det en psykiatrisk avdelning och en kroppsjukavdelning. Anstalten skall ha till huvuduppgift att vara ett effektivt instrument för anlags- och arbetsprövning. Den förses med lokaler för testning av såväl nyintagna som återintagna, provningsverkstäder för nyintagna, avsedda att utröna deras arbetsförmåga och fallenhet för olika yrken, träningsverkstäder för återintagna, som väntar på frigivning, och arbetsavdelningar för mentalt och kroppsligt sjuka. Bostadshuset uppförs som enplanshus med två avdelningar om tio intagna i varje, och bostadsavdelningarna har grupperats i kring inre, planterade gårdar som genom envåningsbyggnadernas låga höjd får karaktären av radhusträdgårdar i ett vanligt bostadsområde.

Är detta, herr Ahlmark, verkligen ett förslag från en förstockad kommitté?

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Jag vill bara göra en skön själs bekännelse.

Jag var fullständigt övertygad om att jag skulle rösta på reservationen, men efter denna debatt som förts här har jag blivit övertygad om att jag skall rösta med utskottet.

Ang. vissa byggnadsarbeten för kriminalvården

Herr **AHLMARK** (fp):

Herr talman! Bara ett par korta påpekanden!

Jag sade för det första, att det är bra att fångvårdens byggnadskommitté förstärks, men jag tycker att också en sociolog eller en kriminolog bör ingå i den.

För det andra anser jag inte att de utredningar som legat till grund för planerna på de fem stora jätteanstalterna har varit bra, och de har starkt kritiserats i den allmänna debatten. Jag tycker att det har legat mycket i denna kritik.

För det tredje: vi vet inte nu hur det kommer att gå med dessa planer, i hur stor utsträckning de kommer att revideras. Vi har fått reda på att österåkerprojektet kommer att byggas ut, när ekonomiska resurser ställs till förfogande. Och vi vet ingenting alls om framtiden för centralanstalten i södra räjongen.

Därför är det viktiga att denna debatt fortgår. Därför är det viktigt att utredningen görs utan bindning till det förflutna.

Herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Låt mig bara till slut säga, att det är just därför det är viktigt att vi har fångvårdens byggnadskommitté, som arbetar, herr Ahlmark!

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande mom. 1 och 2 av utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan samt därefter särskilt i fråga om mom. 3.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i mom. 1 och 2 hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de rörande mom. 3 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vi-

dare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten 28 mom. 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 100;

Nej — 27.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 6, med anledning av motioner om rätt till avdrag vid inkomstbeskattningen för kostnad i samband med övervakningsuppdrag, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Ang. vissa sysselsättningskapande åtgärder

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1968/69 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde jämte motion.

Punkterna 1—27

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 28

Lades till handlingarna.

Ang. vissa sysselsättningskapande åtgärder

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av vissa motioner rörande sysselsättningskapande åtgärder.

I detta utlåtande hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 519, av herrar *Dahlén* och *Bengtson*, samt II: 655, av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari anhållits att riksdagen på tilläggsstat för budgetåret 1967/68 måtte för industribeställningar avseende gåvobistånd till u-länderna anvisa 100 miljoner kronor under de förutsättningar som angivits i motionerna,

dels de likalydande motionerna I: 558, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 735, av herr *Wedén m. fl.*, vari yrkats att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att ramen för statsbidrag för kommunala beställningar av förnödenheter — enligt arbetsmarknadsstyrelsens cirkulär den 15 december 1967 — finge utökas med 25 miljoner kronor till 165 miljoner kronor, varvid erforderliga medel förutsattes utgå från beredskapsstat,

dels ock motionen II: 661, av herr *Norrby*.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 558 och II: 735,
2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 519 och II: 655,
3. att riksdagen måtte avslå motionen II: 661.

Reservationer hade anförts

1) beträffande kommunala beställningar, av herrar *Axel Andersson* (fp) och *Per Jacobsson* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Mundebo* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 558 och II: 735 måtte giva Kungl. Maj:t till känna, att kostnader för bidrag till anskaffning av förnödenheter för kommunal verksamhet borde medgivas utgå med ytterligare 5 000 000 kronor intill ett belopp av 27 000 000 kronor;

2) beträffande gåvobistånd till u-länderna

a) av herrar *Kaijser* (h), *Ottosson* (h), *Wallmark* (h), och *Bohman* (h) samt fröken *Ljungberg* (h), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 519 och II: 655 måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför om ett konjunkturanpassat varubistånd till utvecklingsländerna;

b) av herrar *Axel Andersson* (fp) och *Per Jacobsson* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Mundebo* (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande i viss

Ang. vissa sysselsättningssskapande åtgärder

angiven del bort lyda så, som denna reservation visade, samt att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 519 och II: 655

a) till Varubistånd till utvecklingsländerna på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln måtte anvisa ett reservationsanslag av 100 000 000 kronor,

b) måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförde om produktion för tillfällig lagerhållning och om beredskapsplaner.

Herr talmannen yttrade, att vid överläggningen angående detta utlåtande jämväl finge beröras statsutskottets utlåtande nr 39.

Herr JACOBSSON, PER, (fp):

Herr talman! De reservationer som är fogade till detta utlåtande berör dels frågan om statsbidrag för kommunala beställningar av förnödenheter och dels frågan om varubistånd till u-länderna.

Av utskottsutlåtandet framgår att Kungl. Maj:t, för att stimulera sysselsättningen inom vissa delar av verkstadsindustrin, medgivit att statsbidrag får utgå med 20 procent av inköpssumman för förnödenheter för bl. a. kommunal verksamhet inom en viss ram. Bidrag till beställningar för kommunal verksamhet får utgå intill ett belopp av 22 miljoner kronor. Detta belopp anses innebära att utrymme lämnas för samtliga de kommunala beställningar som anmäls före den 3 januari 1968 och som bedömts lämpliga ur sysselsättningsynpunkt.

Det bör emellertid observeras att kommunerna har haft ganska begränsat rådrum när det gäller att bestämma dessa saker. Det är därför mycket sannolikt att om bidragsramen vidgas och kommunerna får tillfälle att inkomma med ytterligare beställningar, kommer också det av oss föreslagna bidragsbeloppet att förbrukas.

En svårighet ligger givetvis — det har vi även påpekat i reservationen — i att beställningsobjekten i huvudsak måste vara slutförda under första halvåret 1968. Man skulle väl kunna tänka sig en något liberalare tolkning beträffande leveranstider och dylikt. Att vi alltjämt har behov av att stimulera sysselsättningen inom olika näringsgrenar får väl anses obestridligt. Därom vittnar också olika uttalanden från regeringshåll under den senaste tiden.

Jag övergår sedan till att säga några ord om den andra delen i detta utskottsutlåtande, nämligen frågan om varubistånd till utvecklingsländerna. Med anledning av de motioner som väckts vid årets riksdag föreslår vi från folkpartiet och centerpartiet i reservation 2 b till detta utskottsutlåtande att riksdagen på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 100 000 000 kronor för industribeställningar avseende gåvobistånd till u-länderna. Gåvobistånd i denna form är egentligen ingenting nytt i vårt lands bilaterala biståndsverksamhet. Sådant bistånd har lämnats i form av bl. a. gödningsmedel och papper. Beträffande dessa varuslag har vi ju fortfarande en inte fullt utnyttjad kapacitet. Särskilt i fråga om gödningsmedel är också behovet i starkt stigande i många utvecklingsländer. Redovisad statistik bekräftar att det för en rad av dessa länder tillsammans rör sig om mycket stora importsiffror — mellan 4 och 5 miljarder dollar, om jag inte minns fel. Biståndsverksamheten borde emellertid inte enbart begränsas till dessa varuslag. I länder där det råder brist på praktiskt taget allt som kan hänföras till nyttoprodukter av industriellt slag borde det finnas utrymme för en mera differentierad gåvoverksamhet av den här arten, utan att detta på något sätt skulle behöva störa mottagarlandets industriella utveckling, samtidigt som det skulle bli ett stöd för vår egen industri.

Ang. vissa sysselsättningskapande åtgärder

Vårt förslag innebär ingalunda att vi rekommenderar övergång till en målmedveten bunden biståndsverksamhet, men om vi kan nå det syftet att vi kan öka u-hjälpen, att vi kan hjälpa dessa länder med förnödenheter, som de är i stort behov av men inte kan framställa själva, och samtidigt förbättra sysselsättningsläget i vårt eget land, borde det rimligen inte vara särskilt mycket att invända mot ett sådant förfarings sätt.

I den motion som ligger till grund för reservationen har det pekats på olika varusortiment som u-länderna har stort behov av och i fråga om vilka vi har icke utnyttjad kapacitet inom vår industri utan tvärtom sysselsättningssvårigheter. Man kan nämna sådana varor som handelsstål av enklare kvaliteter, balkar, rör och armeringsjärn, små elmotorer, järnhandelsvaror, verktyg, kokkärl, och köksutrustning. Huvuddelen av dessa varuslag kräver enkla förvaringsutrymmen, och de är också lätta att lagra. Man borde även kunna tänka sig vissa slag av textilier, medicin, sjukvårdsartiklar och kemiska produkter, kanske också vissa slag av livsmedel.

Vi är medvetna om att gåvosändningar av detta slag måste planeras ordentligt för att komma till avsedd användning och bli till nytta. Här inställer sig givetvis vissa svårigheter, och det är möjligt att de organ som sysslar med dessa ting inte i alla avseenden har den rutin och den erfarenhet som vore önskvärd. Här finns det väl många kanaler att välja på och många organ som skulle kunna anlitas, och även i detta fall gäller väl det gamla ordspråket att svårigheterna är till för att övervinnas.

Utskottet anser sig — med den försiktiga reservationen »utan ställningstagande till frågan om lämpligheten och möjligheten på sikt av ett ur sysselsättningssynpunkt ökat gåvobistånd» — kunna konstatera att den i motionerna föreslagna medelsanvisningen på tilläggsstat inte skulle kunna få tillnärmelsevis avsedda om ens några syssel-

sättningseffekter under den tid motionärerna avser.

Vet man något alldeles bestämt om detta? För egen del är jag i varje fall inte övertygad om att man, om man verkligen satte in sina krafter, inte även på detta område ganska snabbt skulle kunna nå resultat. Det är möjligt, kanske sannolikt, att man inte under den tid som återstår av detta budgetår kan förbruka de hundra miljoner som vi föreslår. Men vi kan väl också förutsätta att situationen inte är så mycket förändrad nästa budgetår. De medel som eventuellt inte förbrukas kan då reserveras till budgetåret 1968/69. SIDA kunde då också få tid och möjlighet att undersöka behovet och förutsättningarna i mottagarländerna. En viss lagring av produkter av den art som här har angivits borde även kunna medge beställningar för senare leverans på de tider som bäst passar vederbörande mottagarland.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservation 2 b, av herr Axel Andersson m. fl.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Jag avser uteslutande att uppehålla mig vid statsutskottets utlåtande nr 39, som är upprättat i statsutskottets första avdelning, där jag är ledamot, och som rör försvarets materielanskaffning.

Vid sådan materielanskaffning måste man se till att planläggningen sker i långa perspektiv. Detta är absolut nödvändigt om man vill ha ett gott utbyte av de pengar som ställs till förfogande. I den mån som beställningarna innebär en bindning för flera år — och det är mycket vanligt i dessa sammanhang — bör penningmedlen finnas anslagna redan när beställningarna sker, även om leveranserna och utbetalningarna kommer långt senare. Skulle nämligen beställningarna byggas endast på förhoppningar om kommande anslag, skulle

Ang. vissa sysselsättningskapande åtgärder

framtida riksdagar vara mycket hårt bundna. Därför har också i fråga om försvarets anskaffningsverksamhet sedan lång tid en anskaffningspolitik med reservationer tillämpats. Det innebär, att medel som riksdagen beviljar till försvaret i viss omfattning reserveras för utgifter under kommande år. Detta system har givit ett gott underlag för en effektiv och smidig planering av anskaffningen och samtidigt gjort det möjligt för Kungl. Maj:t att i någon mån anpassa beställningsverksamheten efter konjunkturerna.

Den möjligheten till anpassning har också utnyttjats ibland. Det mest påtagliga exemplet är regeringens åtgärd hösten 1965, då man bestämde sig för att öka reservationerna under det kommande budgetåret med 350 miljoner kronor, dvs. att minska försvarets kontanta utgifter med motsvarande belopp för att, som man sade, lätta på övertrycket i samhällsekonomin.

Sedan är det en annan sak att det skäl, som man då angav, var falskt. Det har numera från socialdemokratiskt håll erkänts att vi i högerpartiet hade rätt när vi uttalade vår misstanke om att åtgärden var vidtagen i andra syften, nämligen som en påbörjad nedrustning, i strid med då gällande försvarsöversenskommelse. Missbruket den gången hindrar emellertid inte att metoden med fria reservationer är en effektiv och bra metod för att väl utnyttja tilldelade anslag och för att erhålla största möjliga handlingsfrihet.

Liksom i fråga om så mycket annat värdefullt inom försvaret drog emellertid regeringen i fjol ett streck också över denna metod. Det beslöts att man i framtiden skulle räkna i stort sett bara med utgiftsramar i stället för anslagsramar kompletterade med fria reservationer och att alltså medel, som riksdagen tidigare beviljat och som hade sparats av försvarets myndigheter för kommande utgifter — det rör sig om över en miljard kronor — inte längre skulle få disponeras på samma fria sätt som

tidigare, ja, sannolikt till största delen inte få disponeras alls. Detta var ett för försvaret olyckligt beslut, men det var också ett mycket egendomligt beslut med tanke på att representanter för regeringen nu gång på gång framträder offentligt och klagar över den stelhet som kännetecknar försvarsplaneringen. Jag vill faktiskt gärna fråga, varför regeringen i så fall själv införde en sådan ny metod, som i hög grad ökar just denna stelhet, för att inte säga, är orsak till den.

Nu har Kungl. Maj:t i fråga om reservationerna dock förbehållit sig någon handlingsfrihet i form av en rätt att vid ändrade utrikespolitiska eller arbetsmarknadsmässiga förutsättningar besluta om utnyttjande av sådana medel. Detta var för övrigt en reservutgång, som vi inom högerpartiet länge hoppades att Kungl. Maj:t skulle begagna för att backa ut ur sitt obetänksamma försvarsspel. Det kunde ha givit regeringen en möjlighet att göra en reträtt utan att tappa ansiktet. Möjligheten begagnades dock tyvärr inte. Inte ens när det för många månader sedan stod klart eller borde ha börjat stå klart att sysselsättningen — inte minst inom verkstadsindustrin — behövde stimuleras, kunde regeringen besluta sig för att använda sin möjlighet att ge en sådan stimulans.

I det nu föreliggande utlåtandet från statsutskottet som behandlar en motion från folkpartiet och centerpartiet har samtliga borgerliga ledamöter i en reservation yrkat på att riksdagen hos regeringen direkt skall begära ett frisläppande av reservationer till ett belopp av minst 50 miljoner kronor. Vi har vidare yrkat på att de beställningar som därigenom skulle bli möjliga samtidigt skall avpassas så att de också ger ett gott utbyte i försvarseffekt.

Nu fick vi läsa i tidningen i dag att regeringen genom beslut i går har tillmötesgått kravet på ökade försvarsbeställningar till ett belopp som inte klart framgår av pressnotiserna men som

Ang. vissa sysselsättningsskapande åtgärder

tycks röra sig om just 50 miljoner kronor när det gäller försvaret, kanske t. o. m. något däröver. Det skulle därför kunna förefalla omotiverat att vidhålla yrkandet i reservationen. Jag vill ändå göra det, dels därför att reservationens innebörd är att försvarsbeställningar skall utläggas i erforderlig grad för att häva den stora arbetslösheten inom försvarsindustrin och beloppet 50 miljoner kronor bara är angivet såsom ett minimum, dels därför att vi reserverar också kräver en planering så att det samtidigt skall uppnås en god försvareffekt. Hur den delen av reservanternas krav har blivit tillgodosedd i de nu vidtagna åtgärderna framgår inte av tillgängliga uppgifter.

Försvarsministern sade i televisionen i går att beställningarna bara är ett förskott på nästa års materielanskaffning. Så mycket större är skälen i så fall att verkligen se till att de kommer till en förnuftig användning även ur försvarets synvinkel. Om så inte sker kommer åtgärden att betyda ytterligare urholkning av försvarsanslaget. Till detta finns det emellertid anledning att återkomma vid den kommande behandlingen av försvarspropositionen när den blir framlagd.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Det är litet lustigt att herr Virgin talat om något som i stort sett är en arbetsmarknadsfråga vilken behandlats av utskottets första avdelning — sådana frågor brukar ju behandlas i tredje avdelningen — medan jag skall tala om en biståndsfråga, behandlad av tredje avdelningen. Den sistnämnda sortens frågor behandlas ju vanligen i första avdelningen. Båda sakerna gäller emellertid frågan om att skaffa en ökad sysselsättning.

Reservation 2 a är knuten till den folkpartimotion som herr Per Jacobsson talade om för en stund sedan, i vilken det föreslagits att 100 miljoner kronor skulle anvisas på tilläggsstat för in-

nevarande budgetår för att genom beställningar hos industrin möjliggöra vissa biståndsåtgärder. I reservationen har förslaget fått en något annan utformning. Från vårt håll har vi ansett att det inte finns möjlighet att få i gång denna verksamhet under det innevarande budgetåret, eftersom det krävs en mycket grundlig planering både här i landet och i de mottagarländer som kan komma i fråga. Vi har ansett att tiden inte räcker till för en sådan planering.

Å andra sidan har vi den uppfattningen att frågan är av den största betydelse. Vi anser att det bör ske en planering som fortlöpande undergår överarbetning, allt efter de förändringar som äger rum både här i landet och inom mottagarländerna. Denna planering bör ligga till grund för åtgärder som kan vara lämpliga att vidta när man önskar påverka konjunkturen och arbetsmarknadssituationen i vårt land. I vår reservation påpekas nödvändigheten av att det sker en sådan planering och att man låter den bli föremål för ständig överarbetning.

Jag ber att få yrka bifall till reservation 2 a till utskottets utlåtande nr 38.

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! I de här nämnda motionerna från folkpartiet och centerpartiet har yrkats dels på utökad anslag för kommunala beställningar, dels på extra anslag för industribeställningar för u-hjälpsåtgäver.

Under den tid som gått sedan motionerna väcktes har på Kungl. Maj:ts initiativ ett anslag beviljats för kommunala beställningar på, som här har nämnts, 22 miljoner kronor. Den summan täcker i stort sett de önskemål som kommunerna framställt. På det området är behovet sålunda tillgodosett för tillfället. Dessutom fick arbetsmarknadsstyrelsen ytterligare några miljoner, så att summan blev 28 miljoner kronor. Reservanternas har observerat detta och har där-

Ang. vissa sysselsättningskapande åtgärder

för i viss mån ändrat de yrkanden som framfördes i motionerna.

Vad beträffar u-hjälpsgåvorna har utskottets socialdemokrater i stort sett varit ense med högerledamöterna om att det inte varit möjligt att göra så mycket på den korta tid som återstår av innevarande budgetår. I avdelningen hade vi en föredragning av chefen för SIDA. Han redogjorde klart för hur det verkade och framhöll just att här krävs en mycket noggrann och omfattande planering. Det kan vara ganska besvärligt att göra denna hjälp till vad man avser att den skall vara — i det stycket måste man främst ta hänsyn till mottagarländernas intresse medan givarländernas intresse får komma i andra hand.

Mot den bakgrunden och med hänsyn till att dessa principer väl bör diskuteras i samband med den stora frågan om u-hjälpen, som behandlas på statsutskottets första avdelning, var vi inom majoriteten ense om att inte tillstyrka de föreliggande motionsyrkandena. Vi har alltså avstyrkt bifall till motionerna, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan i denna del. Dessutom beviljades ju i går, såsom herr Virgin nämnt, ytterligare belopp för att trygga sysselsättningen vilka vida överträffar vad motionärerna här hade tänkt sig.

Jag vill med det anförda, herr talman, yrka bifall till statsutskottets utlåtande nr 38.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! I reservation 2 b har folkpartiets och centerns representanter yrkat att riksdagen skulle besluta om ett varubistånd till utvecklingsländerna på 100 miljoner kronor.

Det är inte fråga om någon ny princip, vilket herr Jacobsson redan påpekat; sådant bistånd har förekommit tidigare i fråga om papper och gödningsmedel. Utskottet har inte heller direkt velat säga att det inte skulle kunna förekomma att man ger u-hjälp i form av

olika varor; även om jag naturligtvis utan vidare skulle erkänna att sådan hjälp är litet mera svårhanterlig.

I år finns emellertid en dubbel motivering för att ge hjälpen på det sättet. Sysselsättningssituationen i vårt land har blivit sådan att man genom detta bistånd skulle kunna hjälpa u-länder och samtidigt öka sysselsättningsmöjligheterna inom vårt eget land. Vi har alltså två mycket starka motiveringar för att man skall ge det anslag vi begärt.

Utskottet anför bl. a. att andelen för det bilaterala biståndet på detta sätt skulle bli större och att man givetvis hellre ser att det blir en multilateral hjälp. Ja, detta är naturligtvis vackert, och även jag vill gärna förordad multilateral hjälp. Men i realiteten har den bilaterala hjälpen — man skall kanske säga tyvärr — blivit mer och mer vanlig; det förefaller vara lättare för olika länder att ge bilateral än multilateral hjälp. Jag vill dessutom framhålla att i varje fall någon del av dessa 100 miljoner skulle kunna användas i samarbete med FN:s biståndsorgan, varigenom pengarna också kunde utnyttjas för multilateral hjälp.

Den centrala frågan när utskottsminoriteten avstyrkt har väl varit hur stort behov det finns i mottagarländerna. Ja, var och en vet ju att hjälpbehovet är oerhört stort i massor av länder. Utskottet önskar kontinuitet i biståndsverksamheten, och det kanske man kan instämma i, men kontinuiteten är inte absolut nödvändig — sådana särskilda omständigheter som t. ex. de nuvarande sysselsättningsvärigheterna i vårt land kan motivera att man ger en hjälp i den form som här föreslagits.

Jag skulle herr talman, vilja understryka ytterligare en sak som är viktig.

Vi har från centerns och folkpartiets sida mycket hårt drivit att vårt land skulle ge en större u-landshjälp än vad som givits under de senare åren. Men vi är medvetna om att det inte råder

Ang. vissa sysselsättningskapande åtgärder

så alldeles enhälliga uppfattningar i vårt land om att vi skall ge en omfattande u-landshjälp. Vissa människor protesterar. I detta fall tror jag emellertid att det skulle mötas av mycket större förståelse att ge hjälp till u-länderna, om samtidigt sysselsättning kunde skapas vid svenska företag. Det är ytterligare ett skäl för att bifalla det förslag som har framförts i center- och folkpartireservationen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 b.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har till uppgift att yrka bifall till statsutskottets utlåtande nr 39, som behandlar en motion från mittenpartierna avseende disponerandet av reservationsmedel för sysselsättningsfrämjande åtgärder.

Motionen går ut på att riksdagen skall medge att Kungl. Maj:t får ta i anspråk ytterligare 50 miljoner kronor av fjärde huvudtitelns reservationsmedel för det nyss angivna ändamålet.

Nu förhåller det sig, herr talman, på det sättet att Kungl. Maj:t redan har denna rätt att ta i anspråk reservationsmedel, inte bara ett så futtigt belopp som 50 miljoner kronor utan hela reservationsmedelsposten som för närvarande uppgår till något mer än en miljard kronor. Det har därför förefallit utskottsmajoriteten onödigt att genom en sådan här framstöt på något sätt markera att det finns en gräns för vad som kan medges. Majoriteten anser att några sådana inskränkningar inte bör förekomma utan yrkar avslag på motionen.

Det har ändock avgivits en reservation som är något annorlunda utformad än motionen. I motionen föreslogs som sagt att riksdagen skulle lämna ett medgivande till Kungl. Maj:t att disponera de 50 miljonerna. I reservationen föreslås att Kungl. Maj:t skall disponera minst 50 miljoner kronor för ändamålet. Det har förefallit utskottets majoritet

ganska onödigt att göra en sådan föreskrift. Det riktiga hade väl varit att man accepterat utskottets mening att Kungl. Maj:t skall ha möjlighet att disponera hela reservationsmedelsposten, om situationen en dag skulle påkalla detta.

Som framgår av dagens tidningar har Kungl. Maj:t redan beviljat vissa anslag av reservationsmedel, bl. a. för försvarets räkning med ett belopp som mer än väl motsvarar vad motionärerna hade tänkt sig och vad reservanterna anger som minsta belopp. Under sådana förhållanden borde man ha kunnat avstå från att reservera sig eftersom man blivit bönhörd inte bara helt utan över hövan.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Även om jag inte i och för sig kan hålla med herr Gillström om att 50 miljoner kronor är ett futtigt belopp, kan jag möjligen förstå hans karakteristik med tanke på vad försvarsministern antydde när det på sin tid gällde att pruta 350 miljoner kronor, nämligen att »vi kanske inte alltid lever i en sådan överhettad konjunktur som nu är fallet. Det kan tänkas att 100 eller 200 eller 300 miljoner kronor kan behöva ställas till förfogande för att snabbt lägga ut beställningar i verkstadsindustrien».

Mot den bakgrunden håller jag med om att 50 miljoner är ett futtigt belopp — och även 60 miljoner kronor, herr Gillström.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Herr Gillström erinrade om att regeringen nu har släppt loss ett antal miljoner på försvarets område, och det är mycket bra att regeringen här följer oppositionens råd.

Herr Gillström tyckte inte att det var nödvändigt att man påpekade för regeringen att den hade möjligheter att använda reservationsmedlen på detta sätt.

Ang. vissa sysselsättningsskapande åtgärder

Men statsutskottet och även herr Gillström föreslog i fjol att riksdagen skulle rekommendera regeringen att verkligen överväga om man inte skulle använda dessa medel. Jag undrar, herr Gillström, vad det är som har hänt och som skiljer årets situation från fjolårets.

Enligt vårt resonemang ligger skillnaden i det sämre arbetsmarknadsläget. Det finns alltså mycket starka skäl för att riksdagen verkligen påpekar för regeringen vad den bör göra för att öka sysselsättningen. Det vore intressant att höra vilka skäl herr Gillström vill anföra till att man i år inte har velat vara med om att rekommendera regeringen att försöka sätta i gång litet fler hjul än vad som varit fallet. Något måste ju ha hänt. Det var väl inte så att herr Gillström visste att regeringen skulle vidta dessa åtgärder i går? Det skulle i så fall vara intressant att få den upplysningen.

Herr Rikard Svensson sade beträffande det andra ärendet något som jag vill kommentera litet grand. Herr Per Jacobsson har också varit inne på denna fråga. Utskottsmajoriteten säger att man inte vill ta ställning till frågan om lämpligheten av den kombination av sysselsättningsstimulerande åtgärder som vi föreslagit och möjligheterna att ge världens fattiga länder gåvor. Jag skulle vilja fråga herr Svensson: Vad är det som gör att utskottet inte vill ta ställning i en sådan väsentlig fråga? Det måste ju vara alldeles speciella skäl som gör att man vill undvika att ge regeringen vinken att om det fortsätter att vara dålig sysselsättning i landet, om det i nya situationer blir dåliga konjunkturen, är det verkligen lämpligt att vi försöker undersöka om man på detta sätt kan både hjälpa dem som annars skulle bli arbetslösa i vårt land och ge gåvor till de fattiga folken. Det vore nog rätt bra om utskottets talesman ville utveckla denna synpunkt litet mer.

Jag har sett på en av de sektorer som anförts i motionerna och som reservationerna anknyter till och beträffande

vilka vi påvisat att det finns överkapacitet i produktionen i Sverige. Det gäller konstgödsel. DAC — den kommitté som OECD har tillsatt för att samordna biståndsverksamheten och alltså även den svenska inom ramen för OECD — har påpekat att behovet av konstgödsel kommer att fördubblas i u-länderna. Detta anser man sig kunna konstatera. Det blir en ökning från i runt tal 5 miljoner ton till 10 miljoner ton per år. Här är det ju fråga om enorma belopp för dessa u-länder. Även om de kan öka sin egen produktion, måste nämligen importen bli oerhört stor. Man räknar med att importen för dessa fattiga folk redan i nuvarande läge skall röra sig omkring 4 200 miljoner dollar per år. Då frågar jag herr Svensson, och jag frågar också herr Kaijser: Vill ni på allvar göra gällande att det inte skulle vara möjligt att här spåra upp länder som under 1968 skulle vilja ha gåvor av detta slag? Jag tror inte att det går att förneka att detta skulle vara möjligt. Självklart är det möjligt, om man verkligen *vill* satsa på det. Men när det gäller att *nu* göra en insats har ju socialdemokraterna och högern som vanligt, herr talman, ganska lätt att finna varandra i en relativt oförstående attityd. Det gläder mig dock att högern här har velat markera att man för framtiden kanske kan tänka sig denna kombination av hjälp åt oss själva och hjälp åt de fattiga folken.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Jag vill bara erinra herr Dahlén om att i motionen förut-sattes att gåvorna skulle vara avsända senast den 30 juni i år.

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! Vi ansåg att det var en så pass stor fråga att den borde behandlas tillsammans med u-landsfrågorna och i den avdelning som sysslade med dessa frågor. Sedan vi av SIDA hört

Ang. vissa sysselsättningskapande åtgärder

hur invecklat det kunde vara ansåg vi det inte möjligt att utan vidare tillstyrka en motion som inte innehöll några uppgifter om hur pengarna skulle användas.

Vi resonerade också om konstgödningsfrågan. Men eftersom pengarna skulle användas för att främja sysselsättningen i Sverige, var det väl ett ganska dåligt valt exempel. Det finns nämligen inte många industrier som sysselsätter så litet arbetskraft och som är så rationaliserade som konstgödningsindustrin. Man borde ha kunnat nämna någon annan industri som sysselsatte något flera personer.

Vi fick också en mycket klar redovisning i fråga om de övriga saker som nämnts i motionen. I Indien har man kommit i gång med viss papperstillverkning — det är annars det land som man kanske först skulle kunna tänka sig att hjälpa. Men skulle Sverige sända papper som gåva skulle det kunna hindra egna initiativ i Indien och skapa sysselsättningssvårigheter inom företagen där. Allt sådant bör vara utrett och klarlagt innan man ger sig in på det.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Om herr Kaijser nu verkligen vill ansluta sig till vår linje att försöka få till stånd gåvosändningar under 1968, då har han en utmärkt möjlighet att visa detta genom att rösta för reservationen. Det hoppas jag att han i så fall gör. Han har ju nu med sitt senaste inlägg sagt att han inte har någonting emot gåvosändningar under 1968. Då är väl konsekvensen att herr Kaijser också röstar för reservationen.

Sedan några ord till herr Svensson. Om jag fattade honom rätt, menade han att avdelningen inte har velat gå in på sakfrågan och att man alltså inte tar avstånd från tanken på gåvosändningar. Det vore i så fall bra.

Sedan säger herr Svensson att exemplet med konstgödsel inte är så bra,

eftersom konstgödselindustrin inte sysselsätter så många människor. Vi borde väl ha kunnat hitta andra exempel, menar han. Men, herr Svensson, i motionen räknas upp en rad områden. Vi har alltså gett exempel på områden där det finns överkapacitet i Sverige och där man uppenbarligen utan svårighet kan lita på att u-länderna har behov av våra varor. När man vet att den stora frågan för u-länderna i dag är hur de skall skaffa mat, då tycker jag, herr Svensson, att just frågan om hur man skall öka jordbruksproduktionen genom användning av konstgödsel är en av de mest väsentliga sakerna i sammanhanget. Oavsett hur många människor som är anställda inom denna industri i Sverige, kan man inte komma ifrån att om vi ökar produktionen blir det fler som får arbete. Så blir det inte bara inom den industrin, utan det blir en kedjeverkan.

Jag tror att alla som sysslar med u-landsfrågorna har klart för sig att en av de mest väsentliga sakerna är att öka jordbruksproduktionen. Hur skall man kunna göra det, om man inte får en bättre produktion? Och här spelar konstgödseltillgång stor roll.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Med anledning av vad herr Dahlén sade i ett tidigare anförande vill jag säga att vi tror att regeringens lika bra som någon annan vet sina skyldigheter när det gäller att vidta åtgärder i sysselsättningskapande syfte. Vi litar i detta fall mer på regeringen än på motionärerna. Herr Dahlén är en av dem, och jag skulle då vilja fråga varför han motionerat om att riksdagen skall besluta medge att Kungl. Maj:t får disponera 50 miljoner kronor för sysselsättningskapande åtgärder, när regeringen faktiskt redan har möjlighet att disponera mångdubbelt större belopp ur samma besparing. Vad skall en sådan motion tjäna till, herr Dahlén.

Ang. vissa sysselsättningskapande åtgärder

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Med anledning av herr Dahléns senaste inlägg vill jag bara erinra om det förhållandet att staten för u-landsbiståndet för nästa år ännu inte är behandlad i riksdagen. Den kommer så småningom upp till avgörande. Det belopp det nu är fråga om gäller ytterligare insatser under detta budgetår. Med hänsyn till principen att gåvorna gör den största nyttan om de är väl planerade framför allt i mottagarlandet men när det gäller sysselsättningssynpunkten även här i Sverige, har vi efter att ha hört en föredragning från SIDA fått klart för oss att man inte hinner genomföra en sådan planering i år.

Herr SVENSSON, RIKARD, (s):

Herr talman! Till herr Dahlé vill jag bara säga att jag har fullt förtroende för den myndighet som är satt att sköta u-hjälpen, och efter den redovisning som vi fått därifrån anser vi oss ha god grund att stå på. Jag tycker att det vore bra om u-hjälpen sköttes av SIDA och att man inte gick över till att göra AMS till u-hjälpsmyndighet också.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Herr Kaijser vill alltså inte rösta på reservationen, och det är hans ensak.

Med anledning av herr Gillströms fråga om varför vi kommit med denna motion vill jag, liksom det sagts av flera talare från vårt håll, säga att vi tycker att sysselsättningsläget är sådant att regeringen verkligen behöver en påstötning. Men vi har tydligen delade meningar på den punkten, och det lönar sig alltså inte att diskutera.

Herr Svensson sade också något som förvånade mig en smula, nämligen att det är bra om u-hjälpen sköts av SIDA och inte blir en fråga för AMS. Men detta var väl ett ganska djärvt påstående, herr Svensson? Här har alltså herr

Svensson och herr Gillström smickrat regeringen och sitt eget parti för kombinerad hjälp t. ex. beträffande försvaret genom att se till att arbetsmarknadsstyrelsen kan vara med och hjälpa till att skapa en ökad sysselsättning. Beträffande försvaret tycker alltså herr Svensson att detta tillvägagångssätt kan vara riktigt, men beträffande stödet åt de fattiga folken tycker herr Svensson att det är en olämplig sammankoppling. För min del, herr talman, kan jag inte göra en sådan skillnad. Jag tycker att båda sakerna är viktiga, eller rättare sagt alla tre. Det är viktigt att få en bättre sysselsättning i Sverige, det är viktigt att vi utnyttjar möjligheterna därtill genom att kombinera detta med försvarsbeställningar, men det är också viktigt att försöka se till om vi kan hjälpa de fattiga folken på samma gång. Men där har tydligen socialdemokratien och vi olika uppfattningar.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Dahlé missuppfattade min fråga, som gällde anledningen till att man velat begränsa den begärda medelsanvisningen till 50 miljoner kronor, när Kungl. Maj:t faktiskt har rätt att utnyttja mångdubbelt större belopp.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Vi har gjort den begränsning av medelsanvisningen som här angetts av den enkla anledningen, att vi trodde att det kunde finnas möjligheter att få herr Gillström med på vår linje, om vi föreslog ett belopp som inte var alltför högt, men inte ens detta lyckades.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Ang. vissa sysselsättningskapande åtgärder

Därefter gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten 1 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Per*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 35.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om punkten 2, anförde nu herr talmannen, hade yrkats

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o), av herr *Kaijser*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt

3:o), av herr *Jacobsson, Per*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 b betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kaijser* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Per Jacobssons yrkande.

Herr *Kaijser* äskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 38 punkten 2 antager det förslag, som innefattas i den av herr Axel Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 b betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits det förslag, som innehålls i den av herr *Kaijser* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition änyo uppläst, verkställdes till en bör-

Om främjande av sysselsättningen genom beställning av materiel för försvaret

jan omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Kaijser* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 35;
Nej — 30.

Därjämte hade 66 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten 2, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Axel Andersson* m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 b betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Per*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 71;
Nej — 37.

Därjämte hade 23 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition utskottets hemställan i punkten 3.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Om främjande av sysselsättningen genom beställning av materiel för försvaret

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 39, i anledning av motioner om främjande av sysselsättningen genom beställning av materiel för försvaret.

I de likalydande motionerna I: 520, av herrar *Dahlén* och *Bengtson*, samt II: 652, av herr *Eliasson* i Sundborn och herr *Nihlfors*, hade anhållits, att riksdagen måtte medgiva, att under innevarande budgetår ytterligare 50 000 000 kronor av reservationsmedel utöver dem riksdagen förra året beslutat finge tagas i anspråk för anskaffning av försvarsmateriel, varigenom även sysselsättningen främjades inom industrin.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 520 och II: 652.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Ivar Johansson* (cp), *Kaijser* (h), *Ottosson* (h), *Per Jacobsson* (fp), *Wallmark* (h), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp), *Mundebo* (fp) och *Petersson* (h), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 520 och II: 652 måtte hemställa, att Kungl. Maj:t av förefintliga reservationsmedel under fjärde huvudtiteln på sätt reservanterna förordat under budgetåret 1967/68 måtte utnyttja minst 50 000 000 kronor utöver vad i propositionen nr 110 till 1967 års riksdag angivits.

Ang. särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottsutlåtandet.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bengtson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 39, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 72;

Nej — 57.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre anslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt jämte motioner.

I en den 3 januari 1968 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 13, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt.

Genom den i årets finansplan aviserade övergången från omsättningsskatt till mervärdeskatt den 1 januari 1969 komme näringslivet att befrias från omsättningsskatt på bland annat investeringsvaror. För att motverka att investeringar i maskiner och inventarier av skattemässiga skäl uppsköttes i avvaktan på mervärdeskatteformen hade i propositionen föreslagits, att skattskyldiga, som dreve rörelse, jordbruk eller skogsbruk och som under år 1968 anskaffade maskiner och andra döda inventarier för stadigvarande bruk i verksamheten, skulle medgivas ett särskilt investeringsavdrag vid taxeringen till statlig inkomstskatt med belopp motsvarande 10 procent av anskaffningskostnaden.

Ang. särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt

Anskaffningen skulle anses hava skett, när skriftligt avtal om förvärvet träffats, även om leveransen och betalningen skedde efter utgången av år 1968. Som förutsättning för rätt till avdrag skulle gälla, att allmän varuskatt erlagts för de anskaffade maskinerna och inventarierna samt att kostnaden uppgått till minst 5 000 kronor.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 628, av herrar *Bengtson* och *Dahlén*, samt II: 802, av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari anhållits, att riksdagen

1) vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 13 måtte besluta, dels att giltighetstiden skulle bestämmas till tiden den 1 januari—den 30 juni 1968 och dels att den i 4 § angivna lägsta anskaffningskostnaden för rätt till särskilt investeringsavdrag skulle bestämmas till 3 000 kronor,

2) måtte besluta, att allmän varuskatt icke skulle gälla för anskaffning av maskiner och inventarier från och med den 1 juli 1968,

3) måtte beakta vad i övrigt anförts i motionerna;

II) de likalydande motionerna I: 645, av herrar *Stefanson* och *Akerlund*, samt II: 794, av herr *Bengtson* i Solna m. fl., vari yrkats, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 13 skulle besluta i motionerna angiven lydelse av 1, 3 och 5 §§ i den föreslagna förordningen om särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt, vilket förslag avsåg, att särskilt investeringsavdrag också skulle få åtnjutas för investeringar i byggnader.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen måtte antaga det vid proposition nr 13 fogade förslaget till förordning om särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomst-

skatt med de ändringar, att 1, 2, 4 och 5 §§ erhöles i betänkandet angiven lydelse;

2) att riksdagen måtte avslå

a) motionerna I: 628 och II: 802, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anförde och hemställt,

b) motionerna I: 645 och II: 794.

Utskottets förslag till ändringar i Kungl. Maj:ts förslag inneburo, att näringsidkare, som träffat skriftligt avtal om anskaffning av inventarier under år 1967 för leverans år 1968, skulle äga rätt till särskilt investeringsavdrag samt att den sammanlagda anskaffningskostnad för maskiner och andra döda inventarier, som berättigade till särskilt investeringsavdrag, skulle bestämmas till minst 3 000 kronor.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Erik Filip Petersson* (fp), *Mattsson* (cp), *Tistad* (fp), *Gustafson* i Göteborg (fp), *Vigelsbo* (cp) och *Larsson* i Umeå (fp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen med bifall till motionerna I: 628 och II: 802 måtte antaga det vid proposition nr 13 fogade förslaget till förordning om särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt med de ändringar, att 1, 2, 4 och 5 §§ erhöles i reservationen angiven lydelse;

2) att riksdagen med bifall till motionerna I: 628 och II: 802 måtte antaga i reservationen infört förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

3) att riksdagen måtte avslå motionerna I: 645 och II: 794;

2) av herrar *John Ericsson* (s) och *Einar Eriksson* (s), fröken *Ranmark* (s) samt herrar *Wärnberg* (s), *Paul Jansson* (s), *Engkvist* (s), *Andersson*

Ang. särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt i Essvik (s), *Kristenson* (s), *Carlstein* (s) och *Wiklund* i Härnösand (s), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med avslag på motionerna I: 628 och II: 802 samt I: 645 och II: 794 måtte antaga det vid proposition nr 13 fogade förslaget till förordning om särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt med de ändringar, att 1, 2 och 5 §§ erhöles i reservationen angiven lydelse, vilket förslag gällde, att värdegränsen för det särskilda investeringsavdraget skulle, i likhet med Kungl. Maj:ts förslag, sättas vid 5 000 kronor;

3) av herrar *Yngve Nilsson* (h), *Gösta Jacobsson* (h) och *Magnusson* i Borås (h), vilka dock ej antytt sin mening.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! Det finns för närvarande mycket få tecken som tyder på en konjunkturuppgång i vårt land under den närmaste framtiden. Läget på arbetsmarknaden uppges visserligen ha ljusnat något. Till en del är väl detta en säsongföreteelse — trots allt börjar det ju gå mot vår — till en del beror det väl på hur man statistiskt beräknar arbetslösheten. Det råder som bekant delade meningar om vilka metoder som där skall komma till användning och vilka personer som skall räknas som arbetslösa.

Det ekonomiska läget är alltså fortfarande bekymmersamt. Företagens investeringar beräknas inte öka nämnvärt. En huvuduppgift för den ekonomiska politiken måste därför vara att skapa arbetstillfällen.

Samtidigt är det svårt att förutse utvecklingen för en längre tidsperiod. Med sitt beroende av utrikeshandeln är Sverige starkt känsligt för de internationella konjunkturströmningarna. En konjunkturuppgång i t. ex. Västtysk-

land kan därför komma att relativt snabbt förbättra situationen också i vårt land. Vi vet därför inte så mycket om läget vid nästa årsskifte. De åtgärder som vidtas i dagens läge måste därför vara sådana, att de får en tidsmässigt begränsad effekt.

Av mycket stor betydelse i det ekonomiska framtidsperspektivet är omläggningen till mervärdeskatt vid årsskiftet 1968/69. Den betyder i praktiken att den nuvarande omsen på företagens investeringar försvinner. Regeringens förslag om ett tioprocentigt investeringsavdrag vid den statliga beskattningen för investeringar som sker under 1968 får i första hand ses som ett led i omläggningen till mervärdeskatt. Genom ett sådant avdrag vill man motverka att företagen skjuter upp investeringar, som de eljest skulle göra i år, till 1969 då de blir billigare genom att omsen ersättes med mervärdeskatt som får avdragas.

Men investeringsskatten har genom sin konstruktion också fått en viss konjunkturpolitisk effekt. Genom att avdraget för bolagen leder till en skattebesparing av 4 procent av investeringskostnaden — 40 procent av 10 procent blir 4 procent — blir det något förmånligare för företagen att investera i år än vad det blir nästa år. Eftersom omsen är avdragsgill vid taxeringen till både statlig och kommunal inkomstskatt, betyder dess avskaffande ett förbilligande av investeringarna med bara 3 procent. Det blir alltså fördelaktigt för företagen att tidigarelägga en del investeringar, som de eljest skulle göra 1969.

Inom mittenpartierna har vi ansett att det är viktigt att sätta in de konjunkturstimulerande åtgärderna på ett sådant sätt, att de kommer att verka så snabbt som möjligt. Så som regeringens förslag är utformat räcker det om företagen väntar med sina investeringsbeslut till hösten. Men då är kanske konjunkturerna på väg uppåt igen och stimulansåtgärder obehövligen eller rent av olämpliga. Det är nu — under första

Ang. särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt

halvåret — som stimulansåtgärder behövs. Med tanke på detta har vi föreslagit, att det tioprocentiga investeringsavdraget skall begränsas till beställningar som görs före den 1 juli 1968, men att i gengäld omsen på investeringar i maskiner och inventarier skall avskaffas redan vid halvårsskiftet. En sådan åtgärd har i stort sett samma verkan för företagens investeringar som om mervärdesskatten hade införts den 1 juli.

Det blir med vår skattekonstruktion fördelaktigt för företagen att förlägga sina investeringar till första halvåret 1968, den tid då stimulansåtgärder är mest behöfliga. De företag, som inte har möjligheter att så göra, kan med något mindre fördel investera senare under året. Skillnaden i kostnad är inte av någon avsevärd betydelse — särskilt inte om man tar hänsyn till likviditetssynpunkterna — och det blir inte billigare att vänta till 1969.

En begränsning av investeringsavdraget till första halvåret i kombination med avskaffandet av oms på investeringsvaror redan den 1 juli 1968 har också en annan fördel. Det finns företag som inte kan utnyttja förmånen av ett särskilt investeringsavdrag, därför att de inte kan redovisa någon vinst. Åtskilliga mindre företag hör dit. De har nytta av att omsen avskaffas redan den 1 juli.

Gemensamt har oppositionspartierna gått in för att sänka det minimibelopp, på vilket investeringsavdrag får beräknas, från 5 000 till 3 000 kronor. Med lottens hjälp har detta förslag fått majoritet i utskottet. Socialdemokraterna reserverar sig för 5 000 kronor. De motiverar detta på följande sätt: »Normalt torde den statliga inkomstskatten för de näringsidkare, som omfattas av förslaget i propositionen, inte överstiga 40 %. Skattelättnaden vid en maskinanskaffning på 3 000 kronor med rätt till 10 % investeringsavdrag kan med hänsyn därtill i normalfall beräknas till 120 kronor. En så relativt obetydlig skatte-

lättnad är enligt utskottets uppfattning inte ägnad att nämnvärt stimulera näringsidkarna till maskininvesteringar.»

Till detta kan sägas att vi inom utskottsmajoriteten är av precis samma uppfattning. En skattelättnad av 120 kronor, som det blir på en investering av 3 000 kronor, är inte mycket att komma med. Därför föreslår vi också att det skall sättas en gräns vid 3 000 kronor. Men skattelättnader som ligger över 120 kronor anser vi inte vara att förakta. Därför vill vi att investeringar på mellan 3 000 och 5 000 kronor skall berättiga till investeringsavdrag som ger en skattelättnad på 120 till 200 kronor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 1 av herr Erik Filip Petersson m. fl.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! Systemet med en aktiv konjunkturpolitik är väl allmänt erkänt i dag. Det var en nyhet när det lanse- rades i svensk politik i början av 1930- talet. Senare har det debatterats många gånger, och det har hänvisats till det som ett utomordentligt politiskt medel för att antingen dämpa konjunkturer eller underlätta dem vid undersysselsättning och dylika tillfällen.

Det förefaller i dag som om regeringen och dess företrädare inte riktigt hunnit med i utvecklingen utan mest lärt sig att beakta den ena sidan av den aktiva konjunkturpolitiken. Vi har haft ett överhettat ekonomiskt klimat under ganska lång tid, och regeringen har med rätta i många fall vidtagit dämpande åtgärder för att få till stånd en överens- stämmelse mellan sysselsättning, pen- ningmängd och varumängd. Men nu har situationen förändrats på ett sådant sätt att vi har en avsevärd arbetslöshet. Den har visserligen gått ned något under den senaste tiden men var ovanligt hög i januari månad med 64 000 an- mällda arbetslösa. Därtill kommer att ett antal personer var sysselsatta i be- redskapsarbete eller omskolning.

Ang. särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt

I den situationen borde regeringen ha börjat tänka på att tillgripa den aktiva konjunkturpolitikens andra del, d. v. s. användning av konjunkturstimulerande åtgärder. Vid dagens plenum behandlas förslag från centern och folkpartiet — och vi kommer att få flera senare, kanske även från högern — rörande konjunkturstimulerande åtgärder. Herr Tistad har just motiverat varför vi vill ha en förändring i fråga om investeringsavgiften, och jag ber att få instämma i vad han har sagt i det fallet. Anledningen är att ändringen skulle bidra till en aktiv konjunkturpolitik. Hur stor effekten kan bli är svårt att bedöma, men det räcker inte med att tillgripa bara en enda åtgärd, utan man får ta till en rad olika sätt för att stimulera konjunkturen, av vilka den nu föreslagna åtgärden är ett.

Herr talman! Jag ber att få ansluta mig till det yrkande som här framställts av herr Tistad.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Utskottet inleder sitt betänkande med en hänvisning till den aviserade övergången till mervärdeskatt den 1 januari 1969. Frågan om en eventuell sådan övergång skall emellertid behandlas först senare i vår. Skulle det då inträffa att riksdagen inte godtar denna övergång, vore ett beslut i enlighet med vad bevillningsutskottet nu föreslår helt omotiverat. Jag tycker att det är en bakvänd behandlingsordning.

Vad beträffar huvudfrågan i sammanhanget, övergång till mervärdeskatt, har jag ingen anledning att ta till orda nu. Det får väl anstå till dess en regeringsproposition föreligger. I de motioner om skattepolitiken som vår riksdagsgrupp har väckt i den här kammaren och i medkammaren har vi klart deklarerat att vi kommer att yrka avslag på förslaget om mervärdeskatt. Det är därför överflödigt att i dag särskilt motivera varför vi från denna utgångspunkt även motsätter oss den favör man

nu vill tillerkänna företagen. Till de 740 miljoner kronor i netto som man avser att befria företagen från genom en övergång till mervärdeskatt skall läggas ytterligare 150 miljoner kronor i investeringsavdrag för kommande budgetår. Det är verkligen en väl tilltagen generositet.

Herr talman! Jag har redan sagt, att jag inte har för avsikt att gå in i denna bakvända ordning och diskutera årets skattepolitiska giv från regeringen, utan jag återkommer då frågan om mervärdeskatt läggs fram för behandling. Jag ber därför att med vad jag har anfört få yrka avslag på den i bevillningsutskottets betänkande nr 4 anförda hemställan om antagande av förslaget i Kungl. Maj:ts proposition nr 13 om förordning om särskilt investeringsavdrag.

Låt mig, herr talman, också säga, att därest mitt avslagsyrkande inte vinner kammarens bifall — jag avslöjar väl ingen hemlighet om jag säger att jag inte hyser någon större förhoppning därom — avser jag att utan att på något sätt i sak frångå den ståndpunkt som jag här har deklarerat såsom ett något mindre ont stödja reservation nr 2 av herr John Ericsson m. fl.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag har i detta ärende kommit att få spela den lika överraskande som för mig ovana rollen att föra bevillningsutskottets talan. Högerrepresentanterna har nämligen kommit att ensamma stå bakom samtliga de yrkanden i vilka utskottsbetänkandet utmynnar. Det kanske inte är i kraft av vår röststyrka som vi gör det, utan det är delvis med lottens hjälp vi har kommit i detta läge. Jag nödgas emellertid att göra en viss reservation för motiveringen, som jag inte är beredd att i alla delar instämma i. Jag skulle ha velat haft den något annorlunda, men det betyder mindre i sak.

Propositionen är, som herr Tistad nyss framhöll, en förelöpare till den

Ang. särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt

väntade propositionen om mervärdeskatt. Det är alltså denna skatt som kastar sin slagskugga över fältet. Syftet är att motverka att investeringar i maskiner och andra döda inventarier av skattemässiga skäl uppskjutes till den 1 januari 1969, då förordningen om mervärdeskatt skall träda i kraft. Därför föreslås ett särskilt extra investeringsavdrag vid den statliga inkomsttaxeringen, motsvarande 10 procent av anskaffningskostnaden för inventarier som anskaffas under år 1968 och, enligt utskottets förslag, även under år 1967.

Till skillnad från propositionen, som upptar en värdegräns av minst 5 000 kronor, föreslår utskottsmajoriteten 3 000 kronor, detta för att jordbrukare och småföretagare inom handel och industri skall kunna komma i åtnjutande av det föreslagna avdraget. Utskottet är enigt om att en av mervärdeskatte-reformen betingad förskjutning i tiden av maskininvesteringarna inte är önskvärd ur allmän konjunkturpolitisk synvinkel. Med tanke på de sysselsättnings-svårigheter som för närvarande råder och den begränsade ordertillgången inom speciellt den mekaniska verkstads-industrin är det ytterst angeläget att investeringsverksamheten på maskin-området hålls uppe och stimuleras. Där-om är vi väl alla ense. Jag vill inom parentes erinra om att vi från höger-partiet tidigare i samma syfte har yrkat på borttagande av omsen på närings-livets investeringar.

Man kan, herr talman, naturligtvis ha olika meningar om vilka metoder som i dagens läge skall väljas för att tillgodose det syfte varom vi är ense, nämligen att motverka förskjutningen av maskinanskaffningarna från år 1968 till år 1969. Propositionen och utskottsmajoriteten har valt linjen med avdrag vid den statliga inkomstbeskattningen; vi har funnit att det är en lämplig övergångsanordning. Folkpartiet och centerpartiet, som har valt en annan linje, godtar det extra investeringsavdraget för första halvåret men vill för andra

halvåret helt avskaffa omsättningsskatten på investeringarna. I sak är skillnaden kanske inte så stor. Jag vill gärna medge att mittenpartiernas förslag ur det enskilda företagens synpunkt erbjuder något större fördelar än propositionens förslag; mittenpartiet tillgodoser därigenom också syftet något mera effektivt. Man kan säga att mittenpartier-nas förslag ger företagaren mer i pengar, även om skillnaden inte är så stor; enligt en tabell som framlades i bevill-ningsutskottet skulle skillnaden i min-skad skatt vid det ena eller andra alter-nativet vid 1969 års taxering bli 140 kronor på en investering av 10 000 kro-nor; man kan räkna litet grand olika när det gäller ränta och sådant. Men någon stor skillnad är det inte.

Mittenpartiernas förslag verkar också gynnsamt rent likviditetsmässigt — det får alltså en omedelbar effekt, företa-garna slipper betala omsättningsskatt på investeringarna redan från den 1 juli. Propositionen får effekt först vid 1969 års taxering och 1970 års beskatt-ning.

Utskottsmajoriteten har emellertid ansett det för hela skattesystemet olämpligt att på sätt mittenpartierna föreslår under ett och samma beskattningsår — och när det gäller företagen ett och samma bokföringsår — tillämpa två oli-ka system, ett under första halvåret, med 10 procents extra avdrag, och ett annat under andra halvåret, med slo-pad omsättningsskatt. Både för skatte-myndigheterna och för de skattskyldiga blir detta besvärligt. Det är alltså vä-sentligen rent praktiska skäl som för-anlett ståndpunktstagandet. Man kan tillägga, att om vi från 1969 års ingång får mervärdeskatt — alltså ett tredje system, där mervärdeskatt debiteras på fakturan men sedan undanröjes genom avdragsmöjligheten — så blir tillämp-ningssvårigheterna ännu större såväl för myndigheterna som för de skattskyld-iga. Skattesystemet är tillräckligt in-vecklat redan nu, och vi menar nog att man bör akta sig väl för att låta »hopp-

Ang. särskilt investeringsavdrag vid taxering till statlig inkomstskatt

jerka» få alltför stort spelrum inom skatteväsendet; vi är rädda för att det skulle bli ett alltför stort utrymme här för med den uppläggning mittenpartierna föreslår.

Därtill kommer slutligen att skattebortfallet enligt mittenpartiernas linje blir ungefär 300 miljoner, medan det blir 150 miljoner enligt propositionens och utskottets förslag.

Den av utskottets lottmajoritet förordade sänkningen av värdegränsen från minst 5 000 till 3 000 kronor finner jag beaktansvärd för att inte småföretagarna skall bli utestängda. Småföretagarna är ju mycket goda beställare. Jag instämmer alltså i det avseendet helt och hållet med herr Tistad.

Gentemot herr Werner skulle jag vilja säga att jag tycker att utskottets förslaget kan vara motiverat även om inte mervärdeskatten kommer. Det innebär i dagens läge en lämplig åtgärd i konjunkturstimulerande syfte.

Då slutligen utskottsbetänkandet även i ett par andra detaljer är bättre än propositionen yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Herr Jacobsson talade bra på utskottets vägnar, och jag behöver inte upprepa de argument han här har framfört.

Egentligen skulle han hålla med mig i den fråga där jag och mina partivänner har en avvikande mening, nämligen gränsen där avdraget skall börja. Jag skulle nästan vilja säga att det inte bara är sakliga skäl som har gjort att högerpartiet kommit med bland majoriteten när det gäller denna fråga. Det kanske också är andra synpunkter som har spelat in, och det skall jag inte klandra högerens representanter för. Men det hade enligt mitt sätt att se varit logiskt om de konsekvent hade följt oppositionen. Det har skett ändringar i utskottet, och dem är vi ense om.

Det återstår för mig att yrka bifall till reservation nr 2, som innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag när det gäller gränsen 5 000 kronor i stället för 3 000 kronor, som är den gräns lottmajoriteten har satt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats till avgörande först komme att upptagas herr Werners under överläggningen framställda yrkande om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 13. Avsloges herr Werners yrkande komme, fortsatte herr talmannen, propositioner att framställas på utskottets hemställan *först* särskilt i vad avsåge giltighetstiden för det särskilda investeringsavdraget och sloandet av allmän varuskatt för maskiner m. m., *därefter* särskilt beträffande värdegränsen för det särskilda investeringsavdraget samt *slutligen* särskilt angående utskottets hemställan i övrigt.

Herr Werners yrkande om avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 13

I fråga om herr Werners yrkande gjordes propositioner, först på bifall till detsamma samt vidare på avslag därå; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Ang. giltighetstiden för det särskilda investeringsavdraget och sloandet av allmän varuskatt för maskiner m. m.

I vad gällde utskottets hemställan såvitt avsåge förevarande fråga gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till densamma samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Erik Filip Petersson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen i förevarande del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

Herr *Tistad* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 4 såvitt avser giltighetstiden för det särskilda investeringsavdraget och slopan det av allmän varuskatt för maskiner m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Erik Filip Petersson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tistad* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 31.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. värdegränsen för det särskilda investeringsavdraget

Rörande utskottets hemställan såvitt avsåge denna fråga, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr John Ericsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ericsson, John*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 4 såvitt avser värdegränsen för det särskilda investeringsavdraget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr John Ericsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 68.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Utskottets hemställan i övrigt

Bifölls.

Ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 5, med anledning av motioner angående förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 69, av herr *Enarsson m. fl.*, och II: 329, av

Ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

fru *Sundberg m. fl.*, vari hemställt, att riksdagen, med verkan från den 30 mars 1968, måtte upphäva förordningen den 24 februari 1967 om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten;

2) de likalydande motionerna I: 125, av herr *Schött* och fröken *Stenberg*, samt II: 164, av herr *Dickson*, vari anhållits, att riksdagen måtte besluta, att sådan ny-, till- eller ombyggnad av sporthallar och andra idrottsanläggningar, som igångsattes efter den 1 april 1968, skulle vara befriad från investeringsavgift;

3) de likalydande motionerna I: 126, av herr *Svenungsson m. fl.*, och II: 167, av herr *Fridolfsson* i Stockholm *m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om sådan tillämpning av bestämmelserna angående byggnadstillstånd, att kyrkliga och andra ideella organisationer, som utförde byggnadsarbeten med användande av fonderade medel till minst 50 procent av byggnadskostnaden, skulle erhålla företräde vid tillståndsgivningen framför sådan byggnation som skedde med lånade medel; ävensom

4) de likalydande motionerna I: 255, av herr *Blomquist*, samt II: 319, av herrar *Björkman* och *Fridolfsson* i Stockholm, vari föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att Kungl. Maj:t måtte bevilja dispens från investeringsavgift och igångsättningstillstånd för det av Eugeniaförsamlingen i Stockholm planerade nybygget vid Kungsträdgården.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande betänkandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå

- 1) motionerna I: 69 och II: 329,
- 2) motionerna I: 125 och II: 164,
- 3) motionerna I: 126 och II: 167 samt
- 4) motionerna I: 255 och II: 319.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Yngve Nilsson* (h), *Gösta Jacobsson* (h) och *Björkman* (h), vilka av angivna orsaker ansett, att utskottet bort under 1 hemställa, att riks-

dagen — med bifall till de likalydande motionerna I: 69, av herr *Enarsson m. fl.*, och II: 329, av fru *Sundberg m. fl.*, — måtte besluta, att förordningen den 24 februari 1967 om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten (nr 44) skulle upphöra att gälla vid utgången av mars månad 1968;

2) av herrar *Erik Filip Petersson* (fp), *Mattsson* (cp), *Tistad* (fp), *Gustafson* i Göteborg (fp), *Vigelsbo* (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Börjesson* i Falköping (cp), vilka — under åberopande av innehållet i motionerna I: 125 och II: 164, I: 126 och II: 167 samt I: 255 och II: 319 — ansett, att utskottet med anledning av nämnda motioner bort under 2—4 hemställa, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att Kungl. Maj:t ville bedöma ansökningar om befrielse från investeringsavgift mer liberalt än tidigare, särskilt i de fall ansökningarna gällde byggnadsarbeten avseende kyrkor och kyrkliga samlingslokaler samt ny-, till- eller ombyggnad av sporthallar och idrottsanläggningar;

3) av herrar *Yngve Nilsson* (h), *Gösta Jacobsson* (h) och *Björkman* (h), vilka — för det fall reservationen 1 icke skulle vinna riksdagens bifall — anslöte sig till reservationen 2.

Vid betänkandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Erik Filip Petersson* (fp), *Mattsson* (cp), *Tistad* (fp), *Gustafson* i Göteborg (fp), *Vigelsbo* (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Börjesson* i Falköping (cp).

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! När den 25-procentiga investeringsavgiften för byggnadsarbeten infördes för något mer än ett år sedan riktade vi från mittenpartiernas sida mycket stark kritik mot den. Vad som sedan har hänt ger inte anledning att ta tillbaka någonting av vad vi då sade. Den lovprisning av avgiftens välgörande verkningar som kommer till uttryck i utskottets betänkande, bakom

Ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

vilket står utskottets socialdemokratiska halva, kan vi inte instämma i. Vi kan inte heller finna att Kungl. Maj:ts dispensgivning har handhåfts på ett smidigt, likformigt och rättvist sätt som utskottet vill göra gällande.

Av den sammanställning som är fogad som bilaga till utskottets betänkande framgår att det — fränsett centrumanläggningar i nya bostadsområden, vilka helt riktigt fått en särbehandling — är bensinstationer och bilreparationsverkstäder som rönt den största välviljan, medan kyrkor, samlingslokaler och idrottsanläggningar har blivit jämförelsevist snävt behandlade. Under utskottets överläggningar berättades om ett fall där man på en ort i Mellansverige samtidigt skulle bygga en bensinstation och ett missionshus. Dispens beviljades för bensinstationen men inte för missionshuset.

Ett av de skäl vi i fjol anförde mot investeringsavgiften var att den skulle komma att skapa ett uppdämt byggnadsbehov på det oprioriterade området, som skulle ställa till svårigheter när avgiften en gång upphörde. Ett sådant uppdämt behov existerar redan. Detta är just nu troligen så stort att ett avskaffande av investeringsavgiften vid nästa månadsskifte — som högerledamöterna i utskottet i en reservation föreslår — skulle leda till en plötslig efterfrågeökning på byggnadsmarknaden vilken med hänsyn till årstiden skulle få vissa icke önskvärda effekter.

Enligt gammal beprövad erfarenhet är det tyvärr så att man inte lika lätt avskaffar en reglering som man inför den. Vi anser därför att investeringsavgiftens upphörande — som är bestämt till den 30 september i år — måste förberedas genom en ökning av dispensgivningen. På så sätt skapar man förutsättningar för en så mjuk övergång som möjligt. Det finns också arbetsmarknadspolitiska skäl för en mera generös dispensgivning, eftersom det inom byggnadsfacket just nu råder en inte alldeles obetydlig arbetslöshet.

Inom ramen för den ökade byggnadsverksamhet på det oprioriterade området, som vi anser att det finns utrymme för, bör enligt vår mening särskilt dispensansökningar som gäller kyrkor och kyrkliga samlingslokaler, sporthallar och idrottsanläggningar göras till föremål för en liberal bedömning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 2 av herr Erik Filip Petersson m. fl.

Herr BENGTON (cp):

Herr talman! När den särskilda investeringsavgiften på oprioriterade byggen infördes var det inte av skattepolitiska skäl. Man betonade tvärtom att den inte kommer att ge någon större inkomst till staten, utan att det var en rent konjunkturpolitisk åtgärd. Den var från början på sitt sätt felaktigt konstruerad, därför att man inte kunde veta någonting om konjunkturen efter 1968. Den uppdämning som herr Tistad påpekade skulle därför mycket riktigt kunna inträffa. Och den skulle kunna inträffa i ett mycket olämpligt läge om konjunkturen utvecklade sig på ett sådant sätt.

När det nu inte var av skattepolitiska skäl som denna investeringsavgift infördes, borde den rimligen — när konjunkturen har förändrats så att konjunkturen är helt olika mot när avgiften infördes — omedelbart tas bort. Vi har från vår sida inte gått så långt att vi omedelbart vill slopa den, men den mjukare övergång som här har föreslagits fram till ett avskaffande av avgiften synes i dag mycket starkt konjunkturpolitiskt motiverad.

Herr talman! Jag ber därför att få ansluta mig till det yrkande som herr Tistad har framställt.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! När förslaget om den 25-procentiga investeringsavgiften för-

Ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

ra året behandlades framfördes från högerpartiets sida gemensamt med folkpartiet och centerpartiet en kraftig kritik mot förslaget. Jag skall litet utförligare än herr Tistad ta upp denna kritik.

Kritiken gick ut på att regeringen trots de betydande befogenheter att stödja byggnadsverksamheten som fanns — de innefattas ju i lagen om igångsättningstillstånd — ovanpå detta system ville lägga den ifrågavarande investeringsavgiften. Vi skulle med andra ord få ett dubbelverkande system. Vi fick ett sådant system, vilket dessutom innefattade stora olägenheter för byggnadsverksamheten som sådan. Meningarna med det hela var att vi skulle skärpa det selektiva system som fanns och därigenom dirigera över de samhällsliga resurserna i kapital och arbetskraft till bostadsbyggandet.

Fördelarna ansågs bl. a. ligga på det rent administrativa planet. Man skulle därmed också lätta bördan och trycket på den administrativa apparaten, dvs. på länsarbetsnämnderna.

Kritiken gick också ut på att man riskerade att skapa arbetslöshet genom att den nya avgiften uttryckligen angavs skola innebära en skärpt begränsning av det icke prioriterade byggandet, för vilket sedan våren 1966 stor restriktivitet uppehålls vid tillståndsgivningen. Detta allt enligt den då föreliggande propositionen.

Kritikerna gjorde gällande att det skulle bli grus i maskineriet genom att projekteringen av de enskilda byggprojekten skulle förslås och därmed arbetslöshet uppstå, framför allt bland konstruktörer och arkitekter. Vi menade också att arbetsmarknadssituationen var sådan att arbetslöshet kunde riskeras även bland byggnadsarbetarna.

Medan vår högt värderade kollega Knut Johansson m. fl. i debatten i denna kammare befarade en överhettning inom byggnadsverksamheten på sommaren 1967 om avgiften inte infördes, gav jag för min del uttryck för en mera

pessimistisk syn på arbetsmarknadssituationen. Vi kan kanske fråga vem som fick rätt? Jag skulle inte yttra mig själv därom.

Men om vi nu ett år efteråt skulle försöka överblicka följderna av den förda politiken, är det tydligt att meningarna är mycket delade allt efter de skilda utgångspunkter man har. Det framgår bland annat av utskottsbetänkandet. För utskottsmajoriteten representerar den 25-procentiga avgiften närmast något av de vises sten. Sälunda anger majoriteten att den förbättrade balansen på byggnadsarbetsmarknaden under år 1967 i icke ringa grad var resultatet av investeringsavgiften. Vidare sägs det att avgiften bidragit till att nedbringa byggnadskostnadsstegringen, motverka löneglidningen, förbättra kreditförsörjningen och möjliggöra en icke oväsentlig ökning av de angelägna byggnadsinvesteringarna. Man känner sig nästan frestad att med salig konung Fredrik I utropa: »Potz Tausend, haben wir das alles getan?»

Jag vill inte bestrida att investeringsavgiftens införande fick en omedelbar och kraftig rent psykologisk effekt. Den var avsedd att innebära ett byggnadsstopp för oprioriterade objekt, och den fick också till följd en inbromsning av hela den berörda delen av byggnadsverksamheten. Det blev därmed stark oreda inom planeringen och i varje fall temporärt — det vill jag understryka — en viss ökning av arbetslösheten inom byggfacket. Sådana tvärbromsningar är aldrig lyckliga för samhällsmaskineriet — det gnisslade vid övergången. Det visade sig också ganska snart, att man slagit till bromsarna alltför kraftigt, och detta framtvängde efter hand en från början icke avsedd relativt friskostig licensgivning för vissa objekt. Finansdepartementet fick full sysselsättning med att pröva licensansökningar.

Inom parentes skulle jag vilja till den som vill svara riktiga följande fråga — jag gör det med tanke på det utomordentliga instrument som investerings-

Ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

avgiften anses utgöra: Hur vågar man egentligen per den 30 september göra sig av med detta förnämliga instrument och återgå till ordningen med igångsättningstillstånd, som man tidigare närmast nog dömt ut? Frågan därom, herr talman, besvaras inte i utskottsbetänkandet.

Det är inte så enkelt att planhushålla. Det gäller ofta för planhushållarna att ställa till rätta och att sopa upp efter de misstag som man i det föregående har gjort, och så har man fått göra även i detta fall.

Jag skall, herr talman, inte ytterligare uppehålla mig vid det förflutna utan beröra motionärernas och högerreservanternas krav på investeringsavgiftens slopande redan vid utgången av mars månad.

Det är väl ingen som tror att ett beslut av den innebörden skulle medföra ett totalt frisläppande av alla icke prioriterade byggen från den 1 april. Först och främst är detta av rent tekniska skäl omöjligt — det tar åtskillig tid kanske flera månader att förbereda och planera nya byggnader, att upprätta entreprenadhandlingar m. m., innan man kan sätta i gång. Enligt reservanternas mening bör ett slopande redan nu medföra en mjukare accelerering av byggnadsverksamheten än om man tillämpade den förut aviserade startdagen, alltså den 30 september — alla vet ju att starten då skall ske.

Två olika anordningar kan alltså nu tillämpas. De ena är det som herr Tistad gjorde sig till tolk för, nämligen att ha en efterhand alltmera liberal dispensgivning, och det andra är det system vi har tänkt oss, nämligen ett frisläppande. Det är kanske i praktiken inte så stor skillnad mellan våra system. Men därtill kommer att man, om man slopar avgiften, fortfarande har kvar systemet med igångsättningstillstånd, därvid beslutanderätten tillkommer Kungl. Maj:t i stället för som tidigare länsarbetsnämnderna, som ju har ansetts vara alltför släpphänta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den med 1 betecknade reservationen av herr Yngve Nilsson m. fl.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Jag vill börja med ett positivt konstaterande. Det gäller beviljandet av dispenser för centrumanläggningar i anslutning till ny bostadsbebyggelse. Inga sådana ansökningar har avslagits.

För drygt ett år sedan hade bevillningsutskottets ordförande och jag ett kort meningsutbyte i frågan, varvid jag talade för att sådana anläggningar regelmässigt skulle befrias från investeringsavgift. Jag har ingen anledning att klaga över behandlingen av denna kategori byggprojekt sedan väl olyckan skett, d. v. s. sedan den av oss kritiserade investeringsavgiften infördes.

Så till kritiken. Redan i höstas kritiserade jag i en frågestund denna investeringsavgift, och med anledning av utskottets skrivning på sidan 8 i betänkandet vill jag änyo belysa vad som verkligen skedde förra året. Utskottet skriver: »Den förbättrade balansen på byggarbetsmarknaden under år 1967 torde i icke ringa grad vara ett resultat av investeringsavgiften.»

Jag kan icke dela denna uppfattning.

I verkligheten blev det så beträffande den stora tunga kategorin, betecknad »affärshus, kontors- och bankhus», att skillnaden i igångsättning mellan de tre första kvartalen 1967 och motsvarande tid 1966 var helt obetydlig. Krympningen blev knappt 3 procent, eller i pengar räknat 16 miljoner kronor. Den nämnda kategorin representerar hela tre fjärdedelar av kölistan. Anledningen var helt enkelt att en mycket kraftigt forcerad igångsättning utlöstes under januari och februari 1967, alltså före den kritiska dagen 1 mars. Det skedde givetvis just på grund av förslaget till investeringsavgift.

Jag har sett statistiska uppgifter ägnade att förhårliga denna reglering, så

Ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

konstruerade att man jämför perioden efter den 1 mars med ett antal månader dessförinnan, varvid självfallet de mycket höga siffrorna i januari och februari helt förryckt jämförbarheten. Jag betraktar ett sådant förfaringsätt som kvalificerad misshandel av ett siffermaterial.

Andra fall av missvisande redovisning har också förekommit. Så lämnade t. ex. finansminister Sträng i sitt anförande vid Nationalekonomiska föreningens traditionella budgetsammankomst i januari en siffra, som var fel i storleksordningen med en och en halv miljard kronor. Den gången gällde det att tala om hur fin broms den här avgiften hade varit, och det kunde mätas i kösiffran, som herr Sträng uppgav till 3,4 miljarder kronor. Den rätta siffran var 1,9 miljard kronor. Finansministern tog i sin redovisning med bostadshus utan statligt stöd, som ingår i kölistan vad igångsättningstillstånd beträffar men som ju ingenting har att göra med investeringsavgiften.

Investeringsavgiften har väl i ganska ringa grad bidragit till den bättre balansen på byggarbetsmarknaden. Först när vi på höstkanten förra året behövde en ökad igångsättning började efterverkningarna av den stora igångsättningen i januari och februari att ebba ut. Effekten kom alltså för sent.

Herr talman! Jag vill helt instämma i de synpunkter som herr Gösta Jacobsson tidigare har framfört.

Herr BLOMQUIST (h):

Herr talman! Det är med anledning av utskottets behandling av motionerna om befrielse från investeringsavgift för den katolska Eugeniaförsamlingen här i Stockholm, som jag vill framföra några synpunkter.

Utskottet har i sitt utlåtande tagit med en sammanställning över samtliga per den 9 februari i år avgjorda ansökningar om befrielse från investeringsavgift. Denna framställning visar att

hittills kyrkobyggen för drygt 22 miljoner kronor har befriats från avgiften. Dispensansökningar för en kostnad om cirka 60 miljoner kronor har samtidigt avslagits.

I utlåtandet finner man hur utskottet ger uttryck för medkänsla med Kungl. Maj:t i dess uppgift att träffa avgöranden i dessa frågor. Men jag tycker det hade varit bättre om utskottet visat sin medkänsla med Eugeniaförsamlingen, som genom just denna investeringsavgift oförskyllt har hamnat i en verkligt allvarlig situation.

Egentligen var församlingen tvungen att flytta från sina lokaler senast den 1 april, men genom välvilja från Stockholms stad får man fira påsk i sin gamla kyrka och får vänta med avflyttningen till månadsskiftet april—maj. Man har som bekant av staden fått sig en tomt anvisad, och där skall den nya byggnaden vara klar senast den 1 april 1970. Om inte, så utdöms vite om en halv miljon kronor. I avtalet med Stockholms stad krävs att på den nya tomten utöver kyrka skall uppföras kontorshus och garage. Projektet blir, som var om en förstår, mycket dyrare på det viset än om man bara hade behövt uppföra de kyrkliga lokalerna.

Eugeniaförsamlingen hade kunnat stå för kostnaderna — de belöper sig på cirka 10 1/2 miljoner kronor — om inte investeringsavgiften hade kommit till. Man har helt enkelt inte möjlighet att betala ytterligare 2 1/2 miljoner, som avgiften skulle uppgå till. Församlingen har skaffat fram de här 10 1/2 miljonerna främst genom insamling, och nu är man liksom fångad i en rävsax. Tillstånd att bygga får man inte om man inte betalar investeringsskatten, vilket man inte kan, och blir det nya bygget inte klart i tid får man punga ut med ett vitesbelopp på en halv miljon kronor.

Nog verkar väl detta ärende vara av just sådan natur, att finansdepartementet borde haft lätt att ge dispens. Jag tycker att bevillningsutskottet kunde ha

Ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

visat mer intresse i sak och inte bara krupit bakom Kungl. Maj:t. På mig verkar det som om brist på förståelse hittills fått bestämma i denna sak. Detta är så mycket mer beklagligt som det hela går ut över en församling, som till 50 procent består av invandrare och som samlat in hälften av beloppet för byggnadskostnaderna från utlandet. Jag tycker det hela rimmar mycket illa med regeringens uttalade intresse för invandrarnas anpassning, även den religiösa. Vad säger egentligen herr inrikesministern Rune Johansson?

Nu är väl, enligt vad jag förstår, bästa sättet att få en ändring till det bättre att riksdagen bifaller reservation nr 1, ty då upphör ju den här investeringskatten med mars månads utgång.

Herr ERIKSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Det är många talare som nu ur olika synpunkter har vänt sig emot utskottsmajoritetens ställningstagande till de motioner som föreligger i detta ärende och som i huvudsak gäller den 25-procentiga investeringsavgiften.

Herr Tistad började med att säga, att situationen på byggnadsmarknaden inte är så gynnsam som har beskrivits i utskottets utlåtande. Jag skall akta mig för att gå in på detta. När jag i utskottet berörde den nuvarande situationen, betecknades mitt inlägg av herr Gösta Jacobsson som »lyriskt». Eftersom jag inte av födsel eller vana är lyrisk till min mentala läggning, utan i allra högsta grad är materialist, skall jag inte ifrån denna talarstol förleda herr Jacobsson att tillägna mig egenskaper som jag inte har.

Otvivelaktigt är det emellertid så, att investeringsavgiften, tillsammans med en hel del andra åtgärder, har skaffat oss en balans på byggnadsmarknaden under 1967, som helt avviker ifrån vad vi hade tidigare. Jag är ändå aktivt verksam inom detta område och kan därför dagligen följa utvecklingen. När det gäller

t. ex. kreditförsörjningen, hade det väl inte varit möjligt för affärsbankerna och kreditinstituten att träffa den överenskommelse som gjordes med riksbanken och departementet om att helt garantera kreditförsörjningen för det bostadsbyggnadsprogram som riksdagen beslutade om inte utrymme hade skapats härför. Det är givet att om kreditinstituten åtar sig garanti för en viss sektor av byggmarknaden, måste andra hållas tillbaka, och den 25-procentiga avgiften har gjort detta möjligt. Vi har sluppit den överhettning på byggmarknaden, som har karakteriserat de tidigare åren, och detta har haft en gynnsam inverkan på kostnadsutvecklingen och medfört ett betydligt lugnare tempo.

Det är alltså värdefulla resultat, som vunnits genom den balans som har åstadkommit. Att detta helt skulle vara den 25-procentiga investeringsavgiftens förtjänst är väl för mycket sagt, det medger jag. Det är så mycket annat som också påverkat utvecklingen 1967.

Den som är aktiv inom byggnadsmarknaden och läser den motion, som bildar underlaget för reservation nr 1 till betänkanudet, blir något betänksam för att han inte känner igen sig. Här talas om reglering, restriktioner och dirigering; det statliga regleringsystemet har inneburit en låsning, som fått oerhörda negativa effekter på hela byggsektorn. Regeringens agerande har påfallande ofta haft ryckighetens stämpel.

Detta betecknar jag som en ren karikatyr av situationen — jag lever, som sagt, nästan dagligen i kontakt med byggnadsmarknaden och har inte märkt någonting av denna atmosfär.

Herr Tistad säger, att dispensgivningen inte varit rättvis — bensenmacar har fått ett alldeles för stort utrymme. Ja, i den tabell, som finns redovisad som bilaga till utskottets utlåtande, verkar det tyvärr, måste jag säga, som om man varit generös i sin dispensgivning på denna punkt. Men detta föran-

Ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

leds av en omständighet, som vi själva förorsakat här i riksdagen genom att besluta om högertrafik. Det gäller följinvesteringar i samband med högertrafiken, som tydligen har tvingat statsmakterna till en generös dispensgivning.

När bevillningsutskottet i fjol tog den 25-procentiga investeringsavgiften, framhöll vi nödvändigheten av att se till att man visade särskilda hänsyn till behovet av centrumanläggningar, som skulle tillkomma i nybyggda bostadsområden. Det har visat sig att finansdepartementet därvidlag helt följt rekommendationen. Det finns, som herr Lundberg riktigt underströk, icke någon sådan centrumanläggning som inte fått dispens.

Byggarbetslösheten var herr Tistad också inne på. Ja, den finns redovisad. Jag representerar en expanderande region som tyvärr tvingas redovisa byggarbetslöshet, men den går inte att avhjälpa genom att sätta i gång nya byggen, beroende på att det råder obalans inom byggnadsarbetarkåren. Samtidigt som det redovisas en rätt stor arbetslöshet bland betongarbetare och cementarbetare redovisas brist på rörmokare och elektriker, och hittills har man inte kunnat bygga hus med mindre än att man har yrkesmän inom alla branscher tillgängliga för ett bygges uppförande.

Herr Gösta Jacobsson talade om att den 25-procentiga investeringsavgiften hade bidragit till arbetslöshet bland tekniker och arkitekter. Det är möjligt, men vi kan ändå inte uppehålla en överhettad byggmarknad bara för att sysselsätta tekniker och arkitekter. Det blir alldeles för kostsamt. Skicka över dem till någon omskolningskurs hos arbetsmarknadsverket i stället, ty det blir billigare.

För att återgå till den redovisade dispensgivningen så tycker jag nog att den som önskar generösare dispensgivning, framför allt för kyrkliga byggen, bör läsa redovisningen med stort intresse.

Av den framgår nämligen att just kyrkliga samlingslokaler blivit mest gynnade i fråga om dispensgivning. Det område som jag sysslar med och är intresserad av, de profana samlingslokalerna, är den verkliga strykpojken i redovisningen. De kyrkliga ändamålen tycker jag har blivit väl tillgodosedda. Om sedan alla kyrkliga samfälligheter som fått avslag på sina ansökningar handlar som den i Uppsala, så uppför de sina byggnader och betalar också investeringsavgiften. Jag har upplevt på hemmaplan att det inte har byggts kyrkor på många herrans år, men just när investeringsavgiften infördes blev det bråttom att bygga inte mindre än tre stadsdelskyrkor, för vilka man betalar investeringsavgiften av skattemedel. Det är också en hantering, som det kan finnas anledning att ställa sig något frågande inför.

Redovisningens slutsummor visar att dispensansökningar bifallits till ett belopp av cirka 308 miljoner kronor och att ansökningar för 517 miljoner har avslagits. Jag tycker att dessa siffror belyser att dispensgivningen hanteras tämligen generöst. Läger man därtill att cirka 70 miljoner kronor disponerats för byggen vilka satts i gång med arbetsmarknadspolitisk motivering, så framgår det att dispensgivningen styrts i syfte att ge bästa möjliga sysselsättning där denna har sviktat.

Herr Gösta Jacobsson frågar: Hur vågar utskottets majoritet möta situationen efter den 30 september utan att förbereda övergången till ett friare system? Därom, säger Gösta Jacobsson, har utskottet inte sagt någonting.

Då ber jag att få hänvisa till vad utskottet framhåller i sitt betänkande, nämligen att chefen för inrikesdepartementet har tillkallat en expertutredning, som har till uppgift att försöka se vilka metoder som man skall använda för byggnadstillståndsgivningen efter den tidpunkten.

Nej, säger herr Gösta Jacobsson, det är bättre om man följer högerreserva-

Ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

tionen och slopar investeringsavgiften från den 30 mars. Då får man en mjukare övergång.

Jo, jag tackar jag! Vad skulle det bli för resultat? När det gällde bostadsprogrammet i år skall huvudparten av igångsättningen ske under andra kvartalet, och en stor del av programmet är rekommenderat till igångsättning i april månad. Den 30 mars är alltså den mest olämpliga tidpunkt som man kan tänka sig.

Slutligen, herr talman, tog herr Blomquist upp ett speciellt ärende, som finns med i denna materia, nämligen den katolska kyrkans planerade byggenkap här i Stockholm. Visst kan det väl vara beklagligt, att den katolska församlingen nu anser sig hindrad från att kunna fullfölja denna byggenkap, men, herr Blomquist, även om arbetsmarknadsstyrelsen hade kunnat ge församlingen igångsättningstillstånd innan investeringsavgiften infördes, skulle ju byggenkapen komma att ta så lång tid att Eugeniaförsamlingen ändå fått bedriva sin verksamhet i provisoriska lokaler, till vilka Stockholms stad har anvisat församlingen. Därför att detta provisoriska boende sker något halvår eller år mera, behöver man väl inte anse att församlingen är särskilt missgynnad, ty det finns åtskilliga verksamheter som tvingats, alldeles oavsett investeringsavgift eller icke, att bedriva sin verksamhet i provisoriska lokaler under kortare eller längre tid.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till bevillningsutskottets betänkande.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är mig ett sant nöje att konstatera, att herr Einar Eriksson i dag i kammaren talar med sin materialistiska tunga. Jag känner bättre igen honom med de tonfallen än när han talade med sin lyriska tunga i bevillningsutskottet.

Han medgav nu utifrån de erfarenheter på byggnadsområdet, som han otvivelaktigt har, att investeringsavgiften inte var den allena saliggörande medicinen på detta område. Att så skulle vara fallet framgår däremot av bevillningsutskottets betänkande.

Även jag å min sida kanske kan medge, att investeringsavgiften, inte minst genom den av mig omnämnda psykologiska effekten, har lämnat ett visst bidrag till den förbättrade balans inom byggnadsverksamheten som jag har kunnat konstatera under det senaste halvåret. Jag vill dock peka på en del andra faktorer, som här jämväl har spelat in. Investeringsverksamheten inom näringslivet och industrin har sålunda varit mindre, och balansen på kreditområdet har till väsentlig del, tror jag, berott på den expansiva kreditpolitik som bedrivits under det sista året.

Herr Einar Eriksson var inte beredd att utan vidare slopa investeringsavgiften den 30 september, utan hänvisade till den utredning som pågår. Då hamnar vi ju litet grand i det blå när vi ser den 30 september framför oss och inte vet någonting om vad som skall komma. Nu tror jag inte att detta är hela världen, eftersom man ju har möjligheterna med igångsättningstillstånd; jag har aldrig kunnat förstå att man till den milda grad som skett har underkänt den verksamhet som bedrivs av länsarbetsnämnderna.

Så menade tydligen herr Eriksson att det skulle ske en stor olycka om investeringsavgiften slopades den 1 april. Jag tror inte alls på de farhågorna. Som jag nämnde i mitt första anförande kan inte en byggnadsverksamhet komma i gång från den ena veckan till den andra — att planera och projektera nya byggen, godkänna entreprenadanbud o. s. v. tar alltid tid. Därför dröjer det kanske åtskilliga månader innan det hela kommer i gång.

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten ytterligare.

Ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

Herr TISTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! I första inlägget fattade jag mig mycket kort beträffande investeringsavgiftens verkningar, och det var med avsikt — jag ansåg det onödigt att dra upp en debatt om investeringsavgiftens välsignelser, eller brist på välsignelser, när vi ändå är överens om en väsentlig sak, nämligen att avgiften inte skall överleva, jag höll på att säga, höstslakten; det har ju inte varit tal om något annat än att den skall upphöra i höst. Och varför skall man tala alltför mycket om den snö som föll i fjol?

Herr Eriksson menade emellertid, att jag påstått att det inte hade skett några förbättringar på byggnadsmarknaden under 1967. Det vill jag inte alls påstå. Jag har mycket stor respekt för herr Erikssons kunskaper på detta fält och kan väl notera att hans beskrivning i väsentliga stycken är riktig. Men jag betvivlar att dessa verkningar till någon avsevärd del kan tillskrivas investeringsavgiften; man skulle väl ha nått dem också på annat sätt. Om ett så kraftigt vapen som denna investeringsavgift sätts i myndigheternas händer bör det naturligtvis också kunna användas till något gott, men jag tror att man skulle kunna utföra detta goda även med andra, mindre radikala medel.

Herr Eriksson säger vidare att jag har betecknat dispensgivningen som orättvis. Ja, själva tillvaron av ett dispensförfarande när man genomför en avgift av rent prohibitiv karaktär innebär i sig själv en orättvisa. Det torde vara ganska omöjligt att tillämpa ett sådant dispensystem rättvist. Tyvärr har dispensgivningen i stor utsträckning fått karaktären av slumpens skördar. Den har kanske tillämpats på ett ohumant sätt många gånger, på ett sätt som ur samhällets synpunkt har varit olämpligt och haft olyckliga verkningar. Jag vill dock inte beteckna dispensgivningen som en orättvisa.

Om jag i någon mån skulle illustrera

vad jag nu har sagt vill jag peka på Eugeniaförsamlingens bygge, som herr Blomquist tog upp. I det fallet tycker jag att regeringen när den vägrat dispens har förfarit på ett sätt, som måste vara upprörande för väldigt många människor. Man har hindrat en församling, där det finns många utläningar, på ett sätt som jag skulle vilja beteckna som diskriminerande. Det är väl ett exempel på hur man *inte* skall handla.

Herr Eriksson säger att kyrkliga samlingslokaler har blivit gynnade i förhållande till profana sådana lokaler. Det kan man hålla med om, men de har inte blivit gynnade i förhållande till bensinstationer och bilreparationsverkstäder.

Det har begärts dispens för uppförande av bensinstationer till ett belopp av ungefär 28 miljoner kronor, och det har beviljats 15 miljoner kronor. Det har begärts dispens för bilreparationsverkstäder till ett belopp av närmare 37 miljoner kronor, och det har beviljats 30 miljoner kronor. När det gäller kyrkliga samlingslokaler har dispens begärts till ett belopp av 82 miljoner kronor, men endast 22 miljoner kronor har beviljats. Det är alltså här fråga om helt andra proportioner.

Herr Eriksson säger att byggandet av bensinstationer och bilreparationsverkstäder sammanhänger med högertrafiken, men det vill jag bestrida. Det finns särskilda generella dispensbestämmelser för byggen, som sammanhänger med högertrafiken, och de byggen jag här nämnt har nog ett ganska lösligt samband — om ens något — med den saken.

Herr BLOMQUIST (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har, herr Eriksson, inte gjort några värdeomdömen om den hittillsvarande dispensgivningen i stort. Jag återgav bara de kalla siffrorna i utskottets sammanställning. Jag har främst pekat på ett fall, där jag menar

Ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

att vederbörande beslutsmyndighet bort tillämpa dispensförfarandet.

Herr Einar Eriksson tycker att det är beklagligt vad som har skett med Eugeniaförsamlingen, men, säger han, församlingen får som andra stå ut med ett provisorium. Den saken behöver herr Einar Eriksson inte vara rädd för; församlingen kommer att stå ut med det! Men det är inte det som det är fråga om, utan vad saken gäller är det faktum att församlingen måste känna sig fångad i en fälla, gillrad av de svenska myndigheterna.

Det tycker jag att man måste inte bara beklaga utan även försöka rädda vederbörande ur den fällan.

Herr **ERIKSSON, EINAR**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber om ursäkt om jag fördärvar middagstiden för mina kolleger, ty jag är alltid förgrymmad över sådana som talar över tiden. Jag är emellertid inte ensam skuld till detta; det är ju så många andra som har haft synpunkter att framföra i detta ärende.

Visst är det riktigt, herr Jacobsson, att även minskningen i industribyggandet har bidragit till en bättre balans. Men den minskningen spelar en mycket ringa roll. Vad vi beklagar oss över är att industribyggandet inte har ökat över den nivå där det ligger, och det är en annan sak. Det ligger dock på en relativt hög nivå jämfört med vad vi har vant oss vid på senare år.

Herr Jacobsson säger vidare att det inte är någon olycka om avgiften slopas den 30 mars i år, eftersom det alltid finns en eftersläpning. Nej, så är nog inte fallet. De som har lämnat in ansökningar om dispens är ju beredda att sätta spaden i jorden omedelbart, ty detta har de varit tvingade att anmäla i sin dispensansökan. Är de inte klara att omedelbart sätta i gång, har de bedragit dispensmyndigheten. Beskedet om att sätta i gång byggverksamheten

är nämligen en förutsättning för dispens.

Herr Tistad säger att avgiften inte kan ha spelat den avgörande roll som man vill göra gällande. Jag sade tidigare att den ingår som en integrerande del i de åtgärder, som har bidragit till en balans. Om vi inte hade haft avgiften, skulle vi naturligtvis ha haft en sämre balans. Sedan säger herr Tistad att dispensgivningen har inneburit något av slumpens skördar. Dessa slumpens skördar har i varje fall tillgodosett just de speciella intressen, som herr Tistad talar för, nämligen kyrkobyggena.

Herr **JOHANSSON, KNUT**, (s):

Herr talman! Herr Gösta Jacobsson erinrade i sitt föregående inlägg vänligt och försynt om att jag hade ett förflutet i denna fråga från debatten föregående år, och det är riktigt. Jag vill vitsorda vad herr Jacobsson sade, nämligen att han vid det tillfället varnade för att det kunde bli en rätt omfattande arbetslöshet. Det är också riktigt att jag hade en annan mening. Herr Jacobsson kan i dag peka på att vi har och har haft en onormalt hög arbetslöshet.

Men jag hävdar fortfarande, att detta är en arbetslöshet som inte är beroende av den nu diskuterade investeringsavgiften. Jag vill erinra om ett par, tre fakta. Jag och många med mig utgick från att den redovisade investeringsviljan, ett minst inom industrin, skulle bli ett faktum. Industriinvesteringarna i byggande var under föregående år betydligt lägre än vad industrin själv hade redovisat.

Under tidigare år, då man talade om överfull sysselsättning, var det så att företagen inom den här berörda branschen liksom företagen inom industrin i övrigt hade arbetskraft så att säga på lager. Man ville inte permittera och avskeda med tanke på att det kunde bli svårt att få arbetskraft, om verksamheten

Ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

ten skulle öka. Jag tror inte att det är någon överdrift att säga, att så inte har varit fallet under 1967. Den arbetslöshet som har redovisats inte minst inom byggbranschen är så att säga uppskjuten arbetslöshet. Man har haft arbetskraft som inte haft produktiv, effektiv sysselsättning tidigare under året.

Produktiviteten har kanske varit kraftigare än någon hade räknat med. Jag erkänner gärna att jag har räknat fel i fråga om arbetskraftsbehovet i förhållande till byggandets omsättning. Låt mig bara erinra om de siffror som föregående höst framgick ur arbetsmarknadsstyrelsens sedvanliga undersökningar. Från augusti 1966 till augusti 1967 ökade byggandet volymmässigt med 14 procent, varav en väsentlig del tillföll bostadsbyggandet, medan arbetskraftsbehovet reducerades med 2,5 procent. Det är en rätt väsentlig produktivitetökning. Detta förhållande jämte en del andra omständigheter har skapat den arbetslöshet som vi har. Vi har begärt att speciella åtgärder skall vidtas, vilket också bifallits.

Jag har fortfarande den uppfattningen att denna åtgärd måste vidtagas framför allt i stockholms-, göteborgs- och malmöområdena — de tre stora regionerna. Där har man ungefär hälften av de redovisade arbeten, för vilka investeringsavgift gäller. Då detta belopp uppgår till ca två miljarder måste man utgå från att alla inte satts i gång, men om hälften hade gjort det då hade det varit arbeten för ytterligare en miljard i dessa tre regioner. Detta hade naturligtvis påverkat sysselsättningen, men på fel ställen, därför att det på de orterna inte har varit några problem.

I motsats till vad som framförts i debatten tror jag att man kunde ha varit väsentligt mera generös med dispensgivningen i andra delar av landet, framför allt i norrlandslänen. Det hade inte hänt någon olycka om man där hade släppt det hela fritt, med hänsyn till dels att det är fråga om få projekt, dels

att arbetslösheten är och har varit stor och fortfarande är över 10 procent. Det är alltså själva tillämpningen av den gällande lagen, som kanske kunde ha gjorts annorlunda.

Herr Jacobsson sade i sitt replikskifte, att han inte förstår nödvändigheten av lagen då man har igångsättningsstillstånd. Men det är ju så, herr Jacobsson, att det gäller en helt annan fråga. De som handlägger igångsättningsstillstånden skall planera så vettigt som möjligt i fråga om tidpunkten för igångsättningen, oavsett vilket projekt det gäller — det må vara herr Blomquists kyrkor, det må vara kontorshus eller någonting annat. Man säger inte att de inte får bygga, utan det hela gäller tidpunkten. En helt annan fråga är att avgöra, huruvida man skall få investera på ett visst område eller inte. Jag är fullt överens med utskottets fördragande om att när denna lag utgår måste man ha ett annat styrningselement än investeringsavgiften.

Jag tror att det är en olycka att släppa det hela fritt, i varje fall med de prognoser som nu föreligger beträffande önskemålen att investera och bygga på olika områden.

Jag vill med detta, herr talman, dels förklara »mitt förflutna» och dels yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt i fråga om punkten 1 samt därefter särskilt rörande punkterna 2—4.

Med avseende å punkten 1 gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upp-

Ang. förordningen om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten

repat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 5 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 103;

Nej — 22.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkterna 2—4 förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Erik Filip Petersson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tistad* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 5 punkterna 2—4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Erik Filip Petersson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Tistad* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 58.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till atomansvarighetslag m. m.; och

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 juni 1965 (nr 186) om lagrådet, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av

dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen

av herr *Blom* (fp) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Anser Statsrådet det är riktigt att SJ — i samband med fastställande av sommartidtabellen 1968 — avser avskaffa den nuvarande direkta och erkänt välbelagda sovvagnsförbindelsen Uddevalla—Stockholm över Vänersborg—Grästorps—Vara—Herrljunga och åter?»; samt

---

Meddelande ang. enkla frågor

av herr *Kaijser* (h) till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet: »Anser Statsrådet att det står i överensstämmelse med intentionerna i brottsbalken att den omständigheten att en person som av domstol överlämnats till öppen psykiatrisk vård vägrar inställa sig till sådan vård medför att den ådömda påföljden icke kan verkställas?»

Kammaren åtskildes kl. 17.18.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Onsdagen den 6 mars eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 7, med anledning av motioner angående arbetsgivares skyldighet att lämna kontrolluppgift beträffande naturaförmåner; och

nr 10, med anledning av motioner angående förfarandet vid beräkning av lagfartsstämpel för köp av kronomark.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 8, i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående anslag på tilläggsstat för utredning om riksdagens hus m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. projektering av provisoriska lokaler för riksdagen

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande nr 9, i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående projektering av provisoriska lokaler för riksdagen jämte motioner.

I skrivelse till riksdagen den 17 januari 1968 hade styrelsen för riksdagens förvaltningskontor anhållit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att byggnadsstyrelsen finge i uppdrag att projektera den planerade förvaltningsbyggnaden i kvarteret Garnisonen i Stockholm på sådant sätt, att riksdagen och riksdagsbiblioteket kunde erhålla provisoriska lokaler där den 1 januari 1971.

Företrädare för Stockholms stad hade framlagt ett alternativt förslag till provisoriska lokaler för riksdagen, vilket innebar ianspråktagande av planerade byggnader — kulturhus, teater och hotell — omedelbart söder om Sergels torg.

I anledning av den föreliggande framställningen från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor hade väckts de likalydande motionerna I: 744, av herr *Svenungsson m. fl.*, och II: 950, av herr *Turesson*. I dessa motioner hade yrkats, att riksdagen skulle

1. avslå förslaget om projektering av provisoriska lokaler för riksdagen och riksdagsbiblioteket i kvarteret Garnisonen,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att byggnadsstyrelsen måtte få i uppdrag att projektera en provisorisk byggnad på riksdagshusplanen även som närmare granska det av Stockholms stad framlagda förslaget om provisoriska riksdagslokaler vid Sergels torg.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen med avslag på motionerna I: 744 och II: 950, i vad de gällde projektering av lokaler i kvarteret Garnisonen, och med bifall till förevarande framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att byggnadsstyrelsen finge i uppdrag att projektera den planerade förvaltningsbyggnaden i kvarteret Garnisonen i Stockholm på sådant sätt, att riksdagen och riksdagsbiblioteket kunde erhålla provisoriska lokaler där från 1971 års början;

B. att motionerna I: 744 och II: 950, i vad de gällde granskning av förslag

Ang. projektering av provisoriska lokaler för riksdagen

om riksdagslokaler vid Sergels torg i Stockholm, måtte anses besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört;

C. att motionerna I: 744 och II: 950, i vad de gällde projektering av en provisorisk byggnad på riksdagshusplanen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1, vid utskottets hemställan under A, av herr *Hagnell* (s), som ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen måtte avslå föresvarande framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor rörande projektering av provisoriska lokaler för riksdagen och riksdagsbiblioteket i kvarteret Garnisonen i Stockholm, samt att motionerna I: 744 och II: 950, såvitt de avsåge detta ämne, härigenom måtte anses besvarade;

2, vid utskottets hemställan under C, av herrar *Åkerlund* (h), *Enarsson* (h) och *Regnéll* (h), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del **erhålla** den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 744 och II: 950 i ifrågasvarande del måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att byggnadsstyrelsen måtte få i uppdrag att projektera en provisorisk byggnad på riksdagshusplanen i enlighet med vad reservanterna anfört.

Herr **ÅKERLUND** (h):

Herr talman! Bankoutskottet har i detta utlåtande hemställt om fortsatt projektering av provisoriska lokaler i kvarteret Garnisonen. Högerns representanter har för sin del funnit det riktigt att tillstyrka denna hemställan, trots de starka invändningar vi anser oss kunna rikta mot en förläggning av riksdagen så långt från Helgeandsholmen som Garnisonsprojektet innebär. Anledningen till vår tillstyrkan är att enig-

het — med undantag av herr Hagnell — har kunnat uppnås inom utskottet om att det av Stockholms stad framförda alternativa projektet att förlägga riksdagen provisoriskt till Sergels torg skulle av utskottet erkännas som ett fullt jämförbart alternativ till Garnisonsprojektet. Det skulle alltså kunna presenteras riksdagen senare i vår vid sidan av Garnisonsalternativet, sedan Stockholms stad för sin del förklarat sig beredd att fortsätta projekteringen av Sergels torg parallellt med byggnadsstyrelsens projektering av kvarteret Garnisonen.

Jag vill understryka att utskottet tagit fasta på Stockholms stads erbjudande och att utskottet räknar med att riksdagen skall vid sin prövning senare i vår av provisoriefrågan även kunna göra, som det heter, »en realistisk bedömning» av Sergelstorgsalternativet.

Beträffande Garnisonsalternativet skall detta också projekteras för att effektiv valmöjlighet skall stå till buds. Utskottet använder här om projekteringsuppdraget Garnisonen ordet »en beredskapsåtgärd» för att markera att riksdagen är obunden av det beslut som skall fattas i dag och som ju endast rör projektering av kvarteret Garnisonen.

Jag vill också understryka att högerledamöterna satt som villkor för sin medverkan till fortsatt projektering av Garnisonen, att Sergelstorgsalternativet skall underställas riksdagen på fullt jämförbar fot med Garnisonsalternativet. Hade vi icke nått detta resultat, hade vi biträdt den motion som avgivits av våra partikamrater och som yrkar avslag på fortsatt Garnisonsprojektering. Jag säger detta för att förklara vår inställning till reservation 1 av herr Hagnell, som i kläm om än icke i motivering sammanfaller med högermotionens avslagsyrkande. Vi biträder alltså utskottets yrkande under punkten A och accepterar yrkandet under punkten B med hänvisning till utskottets skrivning.

Ang. projektering av provisoriska lokaler för riksdagen

Vad så gäller utskottets hemställan under punkten C har vi avgivit en reservation med yrkande om projektering även av en provisorisk byggnad på riksdagshusplanen. Det är med andra ord fråga om ett tredje alternativ. Jag tror att jag skulle våga kalla detta för sparsamhetsalternativet. Såväl Garnisons- som Sergeltorgs-projekten kommer att vara ganska storstilade och kosta en hel del pengar på det ena eller det andra sättet. Om man emellertid utnyttjade riksdagshuset som det står och bara satte upp en provisorisk plenisal på riksdagshusplanen, borde det kunna bli ganska billigt. Dessutom blir det så litet tilltalande för stadsbilden att det blir lätt att göra sig av med i sinom tid.

Byggnadsstyrelsen har, som framgår av bilaga 2, s. 21 i detta betänkande, sagt att den funnit det ekonomiskt fördelaktigaste alternativet vara just detta med en barack på riksdagshusplanen. Det skulle vara fullt funktionellt och möjligt att genomföra. Att byggnadsstyrelsen inte utreder detta alternativ beror på att förvaltningskontoret förklarar att riksdagens ledamöter och tjänstemän måste ha arbetsrum i sådan utsträckning att detta alternativ icke är önskvärt. Vi tycker nog att det argumentet inte väger särskilt tungt, och att arbetsrumsfrågan i viss mån överbetonas. Kanske behöver inte varje ledamot ha eget arbetsrum under provisorietiden.

Utskottsmajoriteten säger att detta förslag till lösning av provisoriefrågan är föga realistiskt, men det beror väl på hur stora pretentioner man har.

Vi har också velat dra fram en annan synpunkt. Vi vet inte hur förvaltningskontorets förslag till riksdagens permanenta förläggning ser ut. Det får vi se först vid kommande månadsskifte. Vi vet alltså inte vad som skall ske, för det första med vårt nuvarande riksdagshus och för det andra med riksbankens hus. Riksbanken förutsätts dock skola flytta till nya lokaler, varvid hus och

tomt där blir lediga. Möjlighet borde då finnas att riva riksbankens hus och på dess tomt bygga en ny permanent plenisal plus andra utrymmen samt hindra samman detta hus med nuvarande riksdagshus. Detta sistnämnda kunde då bevaras i stort sett oförändrat åt framtiden och nyttjas av utskott m. fl.

En stor fördel med detta alternativ skulle bestå däri att riksdagen icke skulle behöva lämna Helgeandsholmen under någon tid alls.

En annan sak förtjänar också att framhållas. Om riksdagen flyttar provisoriskt för så lång tid som ett tiotal år till Sergels torg eller Garnisonen med därvarande moderna lokaler, torde det förmodligen bli svårt att få den tidens riksdagsledamöter, som vant sig vid en hög standard, att bestämma sig för att återvända till Helgeandsholmen och utnyttja vårt nuvarande hus. Det skulle säkerligen anses vara att byta ner sig. Skall de återvända, kommer de förmodligen att kräva någonting mycket fint och mycket dyrt.

Jag tycker därför att det finns skäl för att låta syna även en fattigmansströja åt riksdagen och yrkar därför bifall till reservation 2 vid utskottets hemställan under punkten C.

Jag vill också i detta sammanhang erinra om förslaget att inköpa en båt och ombord på denna förlägga riksdagen under provisorietiden. Detta förslag har vi hänskjutit till förvaltningskontoret för prövning, och vi emotser däriifrån en fullt objektiv bedömning av detta projekt. I dag erfordras emellertid ingen åtgärd från riksdagens sida, men senare i vår kommer givetvis även detta alternativ att redovisas för riksdagens slutliga ställningstagande.

Herr HANSSON (s):

Herr talman! Jag kan fatta mig ganska kort. Denna fråga har under lång tid debatterats man och man emellan, och det har bildats uppfattningar för och emot de olika alternativ som har stått

Ang. projektering av provisoriska lokaler för riksdagen

utställda i sammanbindningsbanan. Jag har begärt ordet för att tala om reservation nr 1 i utskottets utlåtande, vilken är avgiven av en partikamrat till mig i andra kammaren. Reservationen går ut på att man vid den framtida utformningen av riksdagens lokaler bör pröva en form som gör det möjligt att bli kvar i detta hus.

Här har tagits in så många alternativ i bilden, som är kostnadskrävande i en för ämnet ganska skrämmande omfattning. Vi ställer oss här ofta kritiska till investeringar för förvaltningsändamål inom andra grenar av samhället, som vi tycker verkar överdrivna. Jag tror inte att vi själva skall gå före med ett sådant exempel. Är det så att man för framtiden behöver en nybyggnad för förvaltningsändamål inom kvarteret Garnisonen, får det vara en sak för sig. Jag tror att det provisorium som riksdagen skulle få där inte skulle tjäna något annat ändamål än att jämna vägen för de förvaltningslokaler som till slut behövs — och den frågan måste få sin lösning direkt utifrån *sina* förutsättningar. Jag tror att det blir ett dyrt provisorium. Jag tror att det blir ett provisorium som av många praktiska skäl inte kommer att gagna den effektiva riksförvaltningens sak.

Därför inskränker jag mig, som sagt, att hänvisa till de utredningar som har gjorts på uppdrag av tidigare utredningar i författningsfrågan, bl. a. av professor Lind, och som visar att man kan få plats för 350 ledamöter. Professor Lind har visserligen specificerat siffran till 348, men de två övriga tror jag nog att en kunnig inredningsarkitekt kan trola in.

Under hänvisning till de praktiska möjligheterna och till de onödiga kostnader som jag anser vara förknippade med andra lösningar ber jag härmed att få yrka bifall till reservation nr 1 vid detta utlåtande.

I detta anförande instämde herrar *Skårman* (fp), *Ferdinand Nilsson* (cp),

Nils-Eric Gustafsson (cp), *Hernelius* (h) och *Eric Carlsson* (cp).

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! Jag är i detta ärende inte reservant. Jag har biträtt utskottets förslag, som ju innebär bifall till förvaltningskontorets hemställan att byggnadsstyrelsen skall få i uppdrag att projektera den planerade förvaltningsbyggnaden i kvarteret Garnisonen på sådant sätt, att riksdagen skulle kunna få provisoriska lokaler där från 1971 års början. Jag vill dock säga, herr talman, att jag har gett min anslutning till utskottsmajoritetens ställningstagande med mycket stor tvekan, och jag har sett på det såsom en beredskapsåtgärd. Jag har uppfattat det så att man i det pressade läge som har varit för handen känt sig tvingad att medverka till att utredningen av alternativet Garnisonen inte skulle förhindras.

Vidare förhöll det sig på det sättet, att när man kom med en hemställan om att byggnadsstyrelsen skulle få i uppdrag att projektera den planerade förvaltningsbyggnaden i kvarteret Garnisonen i Stockholm hade byggnadsstyrelsen redan börjat med detta. Styrelsen hade påbörjat arbetet utan att egentligen ha något underliggande beslut för handlandet. Det hade uppstått en besvärande situation, som jag för min del kom fram till att man måste hjälpa till att reda ut. Jag måste dock medge att jag personligen har hyst stora sympatier för den Hagnellska linjen. På alternativet Garnisonen tror jag inte mycket, och detta av två skäl.

För det första tror jag inte att projektet kan medhinnas till utsatt tid. Det är ett storföretag. Det framgår redan av den modell vi har, och även andra omständigheter tyder på detta. Om man för det andra skall lyckas med att färdigställa denna väldiga byggnad där uppe i kvarteret Garnisonen är det så kort tidsfrist, att det blir att köra

Ang. projektering av provisoriska lokaler för riksdagen

med övertid och därmed följande överkostnader över hela fältet. Det kommer att bli ett mycket dyrt bygge.

Sergelstorgs-alternativet har jämfört med Garnisons-projektet enligt min mening mycket stora förtjänster. Läget för det förra alternativet är faktiskt sådant, att om riksdagen någon gång skulle flytta från Helgeandsholmen kunde det bli den definitiva lösningen av riksdagshusfrågan att förlägga ett nytt modernt riksdagshus vid Sergels torg.

Med en arkitektoniskt lyckad utformning av fasaden mot Sergels torg och då gärna med dragning åt monumentalitet, så långt vi nu i vår generation kommer oss för med eller vågar offra åt det monumentala, skulle ett nytt riksdagshus i Stockholm kunna få en värdig och ändamålsenlig utformning och bästa tänkbara geografiska placering. Detta förutsätter givetvis, herr talman, att man kunde ge sig nödvändig tid för att undvika felinvesteringar av stora mått som i den rådande nervösa brådskan nu lätt kan komma att inträffa.

Att framföra denna åsikt har varit huvudsyftet med mitt framträdande här, ty om jag skulle yrka bifall till något — jag kommer att avstå från att ställa något yrkande — kan jag inte yrka bifall till annat än utskottets förslag som jag har biträtt. Jag har haft för avsikt att här verkligen erinra oss alla om att vi handskas ganska vårdslöst med mycket stora belopp i ett nervöst jäkt, kostnader som vi inte skulle behöva ta på oss. Vi borde i stället ta det lugnare.

Herr talman! Jag ställer intet yrkande.

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! Vi befinner oss i kväll inte i det läget att vi skall diskutera detaljer, vilket herr Nils Theodor Larsson gjorde, utan här är det endast fråga om att besluta att projekteringen av de olika förslagen skall fortsätta för att

riksdagen, vid den tidpunkt då de olika förslagen kan läggas fram, skall ha möjlighet att göra sitt val. De förslag som föreligger till anordnandet av provisoriska lokaler för riksdagen under tiden till dess permanenta lokaler står till förfogande för att inrymma en kammar med plats för 350 ledamöter är i dag fyra till antalet. Tre av dessa olika förslag är nu föremål för utredning och projektering inom styrelsen för riksdagens förvaltningskontor.

I motionerna I: 744 och II: 950 hemställes, att riksdagen skall avslå förslaget om projektering av provisoriska lokaler för riksdagen och riksdagsbiblioteket i kvarteret Garnisonen samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att byggnadsstyrelsen får i uppdrag att projektera en provisorisk byggnad på riksdagshusplanen. Motionärernas förslag innebär att det nuvarande riksdagshuset under provisorietiden skall utnyttjas för riksdagens behov i anslutning till den föreslagna provisoriska byggnaden på riksdagshusplanen samt att en byggnad med permanent plenisal borde uppföras på riksbankstomten. Utskottet vill erinra om att riksbanken inte kan beräknas lämna sina nuvarande lokaler förrän tidigast år 1973. Enligt utskottets mening är därför den här berörda lösningen av provisoriefrågan föga realistisk.

Utskottet understryker mycket kraftigt i sin skrivning, att utskottets förslag inte på något sätt binder riksdagen vid prövningen av de förslag som den pågående utredningen om riksdagens lokalfrågor kommer att framlägga. Då även motionärerna ansluter sig till förvaltningskontorets uttalande, att riksdagen vid den slutliga prövningen av provisoriefrågan bör ha erforderliga valmöjligheter, och utskottets förslag endast innebär ett bemyndigande om fortsatt projektering, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. projektering av provisoriska lokaler för riksdagen

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vill endast göra ett par erinringar i anledning av herr Nils Theodor Larssons yttrande. Han uttryckte en förhoppning om att man skulle kunna skynda långsammare, och det kan ligga någonting i det. Jag vill dock inte yttra mig i sakfrågan i och för sig. Dock borde man lägga ansvaret där det borde ligga, ty av hans anförande framgick inte annat än att förvaltningskontoret skulle ha ansvaret för att vi skyndade för fort. Såsom framgår av förvaltningskontorets skrivelse till riksdagen var en omedelbar anledning till utredningen grundlagberedningens förslag till partiell författningsreform innefattande övergång till enkammersystem den 1 januari 1971, varom proposition till riksdagen enligt uppgift kan emotes under vårsessionen 1968. Efter dessa direktiv har vi haft att arbeta. För förvaltningskontorets vidkommande återstod alltså ingenting annat än att ta upp resonemang om hur man skulle försäkra sig om möjligheter för kammaren att fungera från och med den 1 januari 1971.

Det finns inte plats i detta hus. Det förelåg ett alternativ enligt vilket man skulle använda det här huset och eventuellt bygga till en plenisal utanpå framsidan mot riksdagshusplanen, ett projekt som emellertid redan från början bedömdes vara mindre lyckat. Kungl. byggnadsstyrelsen har redan fått Kungl. Maj:ts uppdrag att projektera statliga förvaltningslokaler i kvarteret Garnisonen. Man kom då på idén att som ett provisorium där inrymma lokaler för riksdagen. Det är förvaltningskontorets sak att se till att det finns en lokal för riksdagen den 1 januari 1971, och vi hade ingen annan möjlighet än att tillstyrka ett sådant förfarande. Vad skulle det ha sagts, om vi stått utan sammanträdeslokal den 1 januari 1971? Jag bara ställer den frågan.

Herr Nils Theodor Larsson sade att man alltså skulle bygga lokaler som se-

dan skulle bli statliga förvaltningslokaler. Ja, vad skulle man bygga enligt Sergelstorgs-alternativet? I det fallet skulle lokalerna sedan bli teater och samlingslokaler för Stockholms stad. Varför är Stockholms stad så intresserad av att erbjuda riksdagen att slå sig ner vid Sergels torg? Naturligtvis därför att staden därmed får bygga teater och övriga anläggningar — kulturhus m. m. — kanske 25 år tidigare än annars. Förhållandet är sålunda ungefär likartat på bägge platserna.

För mig är det väsentligt att man, när man kommit så långt att de olika alternativens för- och nackdelar verkligen kan överblickas, kan väga dem mot varandra endast ur riksdagens egen användningssynpunkt. Jag hoppas att vi skall kunna göra det någorlunda i lugn och ro utan att från början döma ut något alternativ i den meningen att vi fattar ståndpunkt redan från början. Jag tror att hela saken tjänar på att den behandlas med det lugn och den tillförsikt som det tillkommer riksdagen att visa i sammanhanget. Man skall ha klart för sig att skall vi efterleva grundlagberedningens propå om den 1 januari 1971, så måste vi ha ett provisorium. Det här huset är inte alls lämpligt för den nya uppgiften.

Som alla vet har vi tre alternativ i sammanhanget: ombyggnad av det här huset, nybyggnad på Helgeandsholmen eller nybyggnad på Nedre Norrmalm. Nedre Norrmalms-alternativet är i varje fall tills vidare utanför diskussionen, eftersom Stockholms generalplaneberedning har förklarat sig inte kunna företa de förändringar i planförfattandet som ett sådant arrangemang skulle kräva. Över huvud taget är det mycket kostsamt, inte minst då det gäller markförvärv.

Skall vi företa ombyggnad av det här huset, är det alldeles uppenbart att riksdagen inte kan arbeta här under ombyggnadsperioden, utan vi måste ha ett provisorium under tiden. Skall det uppföras en nybyggnad här på holmen,

Ang. projektering av provisoriska lokaler för riksdagen

är det också alldeles uppenbart att det måste finnas en annan lokal att ta till under tiden. Ett provisorium måste vi sålunda ha, och det är angeläget att vi kan få döma mellan de olika användbara provisorier under så riktiga förhållanden som möjligt.

Herr talman! Jag ber att få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Jag vill bara göra ett litet inpass med anledning av vad herr Ståhle sade om att förslaget i reservationen under C inte skulle vara realistiskt, med motiveringen att riksbanken lämnar riksbankshuset tidigast 1973. Vid förvaltningskontorets och byggnadsstyrelsens prövning av olika alternativa förläggningar av riksdagen under provisorietiden har som tänkbar möjlighet ingått att redan från 1971 placera den nya riksdagen i riksbankens hall. Följaktligen har inte vid denna prövning hänsyn tagits till riksbankens eventuella önskemål att vara kvar till 1973 — anledningen till att den tanken avförts från dagordningen har varit att riksbankens hall inte befunnits tillräcklig för att rymma en riksdag med 350 ledamöter. I övrigt vill jag erinra om att dagens beslut endast gäller projekteringsbemyndigande för byggnaden i Garnisonen.

Till herr Hansson vill jag bara säga att om riksdagen skulle uttala sig för herr Hagnells linje måste det i själva verket betyda att det inte funnes några alternativa möjligheter alls — den nya enkammarriksdagen måste då, om den kommer till stånd enligt planerna, placeras i detta hus. Men förvaltningskontoret fick på våren 1967 i uppdrag av riksdagen att undersöka och projektera olika möjligheter för en enkammarriksdag och var alltså inte bundet till tanken att bara utnyttja andra kammarens plenisal.

Förvaltningskontoret har inför ut-

skottet upplyst att man bedömt det som omöjligt att inrymma 350 ledamöter i andra kammarens nuvarande plenisal. Det är naturligtvis ett omdöme från kontorets sida, och herr Hansson som arkitekt vet kanske bättre hur man skall bedöma den saken, men för oss i utskottet har det inte varit möjligt att gå mot ett klart uttalande av förvaltningskontoret, utan vi har fått böja oss för det uttalandet.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! Vice ordföranden i förvaltningskontorets styrelse, herr Torsten Andersson, föranledde mig att komma tillbaka med några ord.

Jag har inte anklagat förvaltningskontoret, så att dess styrelse behöver känna sig utmanad av de ord jag fällde. Men det framgick av herr Torsten Anderssons anförande att han önskade att om något ansvar skulle bäras och någon anklagelse eventuellt göras, borde anmärkningen riktas åt rätt håll. Och då får jag säga att man av vad jag sagt kan läsa ut, att jag förmenar att grundlagberedningen har uppdragit en för snäv tidsram för genomförandet av den kompromissartade reform som beredningen förordat. Man har unnat oss för liten tid — vi hinner inte bli i ordning under den korta tiden; och blir vi det till äventyrs, sker det under mycket stora kostnader.

Herr HANSSON (s):

Herr talman! Jag blev apostroferad av herr Åkerlund som hänvisade till förvaltningskontorets skrivning. Här står påstående mot påstående när det gäller det resultat som en tidigare utredning har kommit fram till. Vad som gör det i dag föreliggande yttrandet litet tunt är väl närmast de hänvisningar till byggnadstekniska svårigheter som förvaltningskontoret har gjort och som bygger på även för mig som fackman fullständigt okända rön.

Ang. projektering av provisoriska lokaler för riksdagen

När det gäller det som herr Nils Theodor Larsson var inne på, nämligen tidsfaktorn, en fråga som han debatterade med förvaltningskontorets vice ordförande, tror jag att det enda förslag som över huvud taget kan tas upp till debatt och som på något sätt tar hänsyn till tidsfaktorn är det som berörs i reservationen 1, medan de andra förslagen troligen i mycket högre grad kommer att resa anspråk på tidsutdräkt i författningsreformens genomförande.

Herr STÅHLE (s):

Herr talman! I utskottet har vi mycket kategoriskt gått emot det alternativ som innebär en provisorisk byggnad på riksdagshusplanen och användandet av riksdagens nuvarande lokaliteter. Vi bedömer detta alternativ vara orealistiskt med hänsyn till att detta hus inte kan användas i fortsättningen i sin nuvarande form, utan måste genomgå en rätt omfattande renovering och omändring. Enligt vår uppfattning går det inte att samtidigt som det pågår mycket stora omändringsarbeten här i huset driva ett rationellt arbete.

Detta är anledningen till att utskotts-majoriteten mycket kategoriskt uttalar att om det skall vara en provisorisk lösning av lokalfrågan måste provisoriet — som kommer att bestå under många år — vara utformat på ett sådant sätt att vi kan arbeta rationellt i Sveriges riksdag. Vi skall därför inte göra några lappverk utan se till att vi får ordentliga lokaler och möjligheter att arbeta effektivt i riksdagen under de åtta å tio år som detta provisorium ändå kommer att bestå.

Häri instämde herr *Hilding* (fp).

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Till herr Hansson vill jag säga att jag inte hänvisade till förvaltningskontoret utan till riksdagens uppdrag till förvaltningskontoret som

gavs vid vårsessionen 1967 att undersöka olika tänkbara möjligheter att ordna provisoriefrågan. Det är en rätt väsentlig sak, ty motiveringen till reservation 1 betyder i praktiken, om den skulle bifallas, att riksdagen bestämmer att enkammarriksdagen skall vara placerad i andra kammarens plenisal.

Till herr Ståhle vill jag säga att det inte alls var min tanke att under den tid som enkammarriksdagen skulle vara placerad i en speciell provisorisk plenisal, uppförd på riksdagshusplanen, i detta hus skulle pågå stora ombyggnadsarbeten. Nej, det är inte meningen. Som jag ser det kan det inte vara någon större ombyggnad av detta hus.

Det nyttar emellertid inte mycket till att ge sig in på någon lång diskussion om dessa saker i dag, därför att i dag gäller frågan, som jag redan har sagt, huruvida förvaltningskontoret skall få riksdagens tillstånd att fortsätta med projekteringen när det gäller kvarteret Garnisonen.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Herr Nils Theodor Larsson talade om den brådska som förelåg i fråga om övergång till en ny författning med enkammarssystem. Jag vet inte om man kan tala om brådska i samband med en författningsreform i detta land. Jag vet inte exakt hur länge utredningarna har pågått, men nog är det under 15 år som frågan om ett nytt system har varit under utredning.

Men herr Nils Theodor Larsson ville också lägga ansvaret för brådskan på grundlagberedningen. Den är väl beredd att ta det ansvaret, även om man kan säga att den på de anklagades bänk har sällskap icke bara av samtliga partiledningar i de demokratiska partierna utan också av partistämmorna — såvitt jag vet samtliga. Det är alltså en rätt månghövdad församling som får ta detta ansvar.

Ang. projektering av provisoriska lokaler för riksdagen

Men det är inte den frågan vi diskuterar i dag. Vi får tillfälle att återkomma till den när vi behandlar herr Nils Theodor Larssons motion i maj i samband med den kungl. propositionen. Beträffande nu föreliggande förslag till provisorisk byggnad för riksdagen finner jag mig inte kunna ansluta mig till reservationen under C. Tanken att en barack skulle ligga utanför detta hus under fem à sju år förefaller icke realistisk. Likaledes vill jag säga — även om jag därmed föregriper förvaltningskontorets utredning — att tanken på en båt icke heller är realistisk.

Men jag måste gå vidare och säga att också tanken på Garnisonen icke är realistisk. Jag vet inte om kammarens ledamöter satt sig in i trafikproblemen i den delen av Stockholm. Jag råkar ha anledning att komma i beröring med dessa problem då och då, och jag kan försäkra att det under många timmar av dygnet inte är möjligt att ta sig från Garnisonen till kanslihuset utan en betydande risk för att man blir sittande i bilköer under långa perioder. Nog måste ett parlament ha möjligheter till förbindelser ovan jord utan sådana risker. Att hänvisa enbart till en tunnelbana med ett betydande antal promenadsträckor och olika turtäthet kan ju inte vara rimligt för ett parlament.

En annan omständighet som talar mot Garnisonen är naturligtvis att detta hus skall delas med flera tusen andra personer.

Emellertid har vi inte anledning att gå in på detaljer här i dag. Jag hade helst sett att herr Hansson hade ställt sitt yrkande enbart på klämman i reservationen under A och lämnat motiveringen åt sidan för dagen. När inte så har skett har jag i alla fall velat ansluta mig till hans instämmande i reservationen under A med tanke på de betydande olägenheter som de tre av mig nämnda alternativen — Garnisonen, båten och baracken — har.

Herr **LARSSON, NILS THEODOR**, (cp):

Herr talman! Mot den senare delen av herr Hernelius' anförande skulle jag knappast ha något att erinra.

Men beträffande historieskrivningen kan vi nog inte ha sammanfallande uppfattningar. Jag skulle heller inte ha brytt mig om att erinra mot vad han sade därvidlag då han sökte gömma sig bland många andra dignitärer när det gällde ansvaret för brådska.

Men det var en sak som gjorde att jag måste säga något, och det var att han tog fram även partistämmorna och lät dem vittna. Jag har suttit som ordförande vid en av dessa stämmor och kunde här vittna om omständigheter och förhållanden. Det gör jag givetvis inte nu, men jag ville tala om för herr Hernelius att jag kunde göra det.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Herr Nils Theodor Larsson gör det väl litet lätt för sig nu. Han anklagar grundlagberedningens ledamöter, i varje fall en av dem, för att vilja gömma sig. Det tror jag ingen i grundlagberedningen är beredd att göra. Men själv vill han krypa bakom någon sorts hemligstämpling beträffande vad som förekommit vid centerpartiets stämma.

Herr **STÄHLE** (s):

Herr talman! Jag tycker inte vi i dag skall försöka dramatisera hela denna fråga. Utskottet, vars yttrande vi i dag debatterar, har nämligen inte anklagat någon utan har försökt bedöma de synpunkter som kommit fram från förvaltningskontoret och som är anledningen till vårt yttrande. För att inte göra denna sak värre, och för att vi inte skall ha några andra att skylla på i framtiden, måste vi i kväll försöka se realistiskt på hela frågan. Vi måste fatta ett beslut om projekteringen av de olika alternativen så, att riksdagen vid sin bedöm-

Ang. projektering av provisoriska lokaler för riksdagen

ning av förslagen har möjlighet att avgöra vilket som då kan vara aktuellt.

Därför vidhåller jag, herr talman, mitt yrkande om bifall till bankoutskottets förslag.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! Det anförande som bankoutskottets vice ordförande höll tyckte jag var en vädjan om att vi skulle hålla oss till ordningen och till saken. Herr Hernelius och jag har kommit litet vid sidan av linjen, och det var det som gjorde att jag inte ville gå in på detaljer och servera herr Hernelius några delikatesser.

Men herr Hernelius måste också förstå att man inte står här i denna talarstol och berättar vad som har förevarit vid stämmorna. Därför tyckte jag att det var oriktigt att föra stämmorna på tal, och det var det jag ville fästa uppmärksamheten vid.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Jag skall bara säga till min ärade vän Nils Theodor Larsson att jag alltid är glad när någon förklarar varför han kommit på avvägar.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! Jag vill säga till herr Hernelius att i den mån han känner mig vet han att jag aldrig gömmer mig — som herr Hernelius försökte göra nyss.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

I fråga om punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle godkänna den av herr Hagnell vid utlåtandet avgivna reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Hansson begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Hagnell vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Hansson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 50.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets i punkten B gjorda hemställan.

Ytterligare gjorde herr talmannen i enlighet med de rörande punkten C förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt

Ang. viss försäkringsverksamhet

vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Åkerlund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Åkerlund begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9 punkten C, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Åkerlund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Åkerlund begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 11.

Därjämte hade 27 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. viss försäkringsverksamhet

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motioner angående viss försäkringsverksamhet.

I de likalydande motionerna I: 664, av herr Tage Johansson, och II: 834, av fru Ekroth, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skul-

le hemställa om viss översyn och utredning angående den försäkringsverksamhet, som förekomme utanför den sociala försäkringsverksamheten.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 664 och II: 834.

Herr JOHANSSON, TAGE, (s):

Herr talman! Bara några kommentarer! I den motion som nu behandlas har vi föreslagit en översyn och en utredning av vår försäkringsverksamhet. Som exempel på vad som bör utredas nämnes möjligheterna att inom socialförsäkringens ram ordna en gruppliv- eller dödsfallsförsäkring för alla medborgare. Vi motionärer menar att man genom en sådan skulle öka tryggheten för alla medborgare. Vi kan få en försäkring med låg administrationskostnad, eftersom den administrativa apparaten finns uppbyggd och försäljningskostnaderna skulle utebli. Det är riktigt som utskottet säger att denna fråga behandlats tidigare och att den avslagits av riksdagen. Utskottet har också nu liksom förra gången ifrågasatt om det är lämpligt att samhället åtar sig uppgiften att erbjuda ett erforderligt försäkringsskydd för alla medborgare. Man menar att man har olika privata försäkringsbolag som i konkurrens med varandra försöker sälja försäkringar. Mig förefaller det att det vore både rimligt och naturligt att samhället erbjuder oss ett grundläggande försäkringsskydd och att detta organiseras genom en försäkringsorganisation som samhället redan har uppbyggd. Men här kan man givetvis ha olika meningar och olika värderingar om vad samhället bör åta sig. Att samhället har kunnat ordna försäkringar på ett både billigt och bra sätt saknas annars icke exempel på.

För mig är detta en praktisk fråga. Menar vi att alla bör ha ett försäkringsskydd, exempelvis i form av dödsfallsförsäkring eller annan liknande försäk-

Ang. lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskontoret ring, bör vi från samhällets sida ordna detta på samma sätt som vi har kunnat ordna andra trygghetsfrågor. Jag är optimistisk nog att tro att detta så småningom kommer att lösa sig, men att nu yrka bifall till min motion är väl meningslöst, eftersom bankoutskottet på denna punkt är enigt. Jag avstår därför från att ställa något yrkande.

Jag har emellertid till protokollet velat anteckna dessa reflexioner i anslutning till föreliggande utskottsutlåtande.

Herr PALM (s):

Herr talman! Den fråga, som herr Tage Johansson tagit upp i år, är en gammal bekant och har kommit igen vid flera tillfällen. Förra gången den behandlades av riksdagen, nämligen år 1965, hade den varit föremål för en mycket omfattande remissbehandling. Ingen av remissinstanserna kunde då finna något skäl för att aktualisera den fråga som tagits upp i motionen.

Vi har resonerat på det sättet, att så länge det nu råder en effektiv konkurrens på detta område med en stor kooperativ sektor, har vi inte ansett detta vara en förstahandsfråga av sådant slag att det mot bakgrunden av de motiv motionären anför bör aktualiseras de åtgärder som anförts i motionen.

Herr talman! Med vad jag här anför ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskontoret

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 11, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskontoret jämte motioner.

Styrelsen för riksdagens förvaltningskontor hade i skrivelse till riksdagen den 17 januari 1968 anhållit, att riksdagen måtte besluta, att tjänsten som chef (direktör) för förvaltningskontoret skulle, räknat från och med den 1 juli 1967, vara placerad i lönegrad högst Cr eller Cp 5.

Avslag på framställningen hade yrkats i följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 745, av herr *Hübinette*, och II: 952, av herr *Wennerfors*;

2) motionen II: 334, av herr *Lundberg*;

3) motionen II: 845, av herr *Ringaby m. fl.*; samt

4) motionen II: 951, av herr *Tobé m. fl.*

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen med avslag på motionerna II: 334, II: 845, II: 951 samt I: 745 och II: 952 måtte bifalla förevarande framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor.

Reservation hade anförts av herrar *Åkerlund* (h), *Hilding* (fp), *Enarsson* (h), *Hagnell* (s) och *Börjesson* i Glöminge (cp), vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna II: 334, II: 845, II: 951 samt I: 745 och II: 952 måtte avslå förevarande framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Jag vill börja detta inlägg med att uttala min uppskattning av det arbete, som utförs av förvaltningskontorets direktör. Jag vill särskilt betona att jag är medveten om värdet av hans insatser i samband med det arbete, som pågår för att skaffa riksdagen lokaler. Jag är också helt övertygad om att förvaltningskontorets direktör som hittills kommer att utföra ett lika hel-

Ang. lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskontoret

hjärtat och fullödigt arbete åt riksdagen, alldeles oberoende av om han får det lönetillägg av 6 744 kronor det här gäller eller inte. Jag vill försäkra, att jag inte heller underskattar den uppmuntrande betydelsen av en lönehöjning, men ändå anser jag att en sådan icke bör genomföras vid denna tidpunkt och icke heller i en form, som rycker lös förvaltningsdirektörens lön ur dennas organiska sammanhang med övriga löner för riksdagens tjänstemän.

Det gäller här en höglön, som räknas till den s. k. frikretsen och som utgör drygt 84 000 kronor per år. Det är en lön som fastställts i samband med det s. k. treårsavtalets förhandlingar. Som led i detta avtal har betydande uppjusteringar av frikretsens löner redan företagits, och därav har förvaltningsdirektörens lön blivit delaktig. För i år kommer vidare ett procentuellt tillägg att utgå i enlighet med treårsavtalet och automatiskt föra upp lönen med kanske 3 000 kronor till cirka 87 000 kronor per år. Till detta föreslås nu, att lönen skall höjas till för närvarande 91 000 kronor och med det automatiska tillägget till 94 000 kronor per år.

Enligt min mening är valet av tidpunkt för ett sådant förslag olyckligt. Vårt allmänna ekonomiska läge kännetecknas av en icke obetydlig arbetslöshet, som delvis måste tillskrivas för hög lönenivå i landet. Vi befinner oss vidare i ett läge, där frågan om ett lönestopp är föremål för diskussioner man och man emellan och kanske kan komma att överföras till det praktisk-politiska planet. Det är då icke välbetänkt att riksdagen går i spetsen för nya löneförhöjningar med höjd lön mitt under avtalsperioden åt en av sina högsta tjänstemän. Valet av tidpunkt är sällsynt olyckligt från lönepolitisk synpunkt.

Därtill kommer, att utskottet påyrkar att löneförhöjningen skall utgå retroaktivt från den 1 juli 1967. Det blir då i själva verket endast sex månaders intervall sedan lönen gången dessförin-

nan reglerades. Utskottet framhåller, att förslaget avser en vid tjänstens inrättande förutsedd justering av lönegradsplaceringen. Såvitt jag kan finna har denna redan gjorts, nämligen den 1 januari 1967, varför utskottsutlåtandet synes mig ge en vilseledande bild av läget. Retroaktivitet är enligt min mening någonting i alla sammanhang betänkligt, men denna gång är den mer än så.

I flera av de avgivna motionerna har vissa jämförelser gjorts med andra av de höga riksdagstjänstemännens arbetsuppgifter och därmed förenade löner. Utskottsmajoriteten säger, att den inte finner det påkallat att göra jämförelser med andra inom riksdagen och nämner därmed kammarsekreterarna. Men majoriteten vill gärna göra jämförelser med löneställningen för andra, som det heter, »jämförliga tjänster». Jag frågar: Vilka då? Är det statsråden det gäller? Ty statssekreterarna kan det ju inte vara, eftersom dessa har samma löneställning som kammarsekreterarna. Förvaltningskontoret talar om generaldirektörer, men det gör inte utskottet. Vilka är det i så fall då man vill jämföra med?

Utskottsmajoritetens uttalande kan jag på intet sätt ansluta mig till, ty det är att plocka ut en tjänst ur dess organiska sammanhang med övriga riksdagstjänster, där den hittills befunnit sig, och där den enligt min mening bör fortsätta att ligga. Jag vill ha en direktör för administrativa uppgifter, en direktör för ett förvaltningskontor, men jag betackar mig bestämt för en direktör för AB Sveriges Riksdag.

Till sist, herr talman, vill jag säga, att den avgivna reservationen inte har någon annan motivering för yrkandet än ett allmänt omdöme, att man icke borde ha föreslagit denna löneförhöjning. Utskottet har däremot motiverat, i delvis polemisk form, sitt ställningstagande. Jag har därför för min del känt mig tvingad att inför kammaren anföra de huvudsakliga skälen varför

Ang. lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskontoret jag icke kan biträda det här framförda förslaget, och jag hemställer om kammararens bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr HILDING (fp):

Herr talman! Detta ärende har, som framgår av utskottsutlåtandet, fått en extra omgång i utskottet sedan det blev klart att förvaltningskontorets framställning borde gå vägen över riksdagens kamrar och ledamöterna därigenom beredas möjlighet att motionsledes komma med förslag.

Det ledde till att flera motioner väcktes. Det blev uppenbart att det förelåg delade meningar om lönegradsplaceringen av tjänsten såsom direktör och chef för förvaltningskontoret.

Detta förhållande föranledde i varje fall mig att i utskottet inta en något modifierad ståndpunkt mot vad jag från början hade tänkt mig. Jag anser nämligen att det i detta läge är oklokt att ta ett beslut om ändrad lönegradsplacering för förvaltningskontorets direktör. Tills vidare torde det vara bäst att nöja sig med en ordning med generös löneförstärkning till direktören i samma former, som för närvarande gäller för bl. a. kammarsekreterarna och vissa utskottssekreterare.

Detta skulle också vara motiverat med hänsyn till den arbetsbörda och det ansvar, som åvilar förvaltningskontorets chef, inte minst till följd av de lokalfrågor som uppstår i samband med enkammarreformen och som det tillkommer förvaltningskontoret att handlägga.

Sedan är det min uppfattning att frågan om lönegradsplaceringen lämpligen skall tas upp i ett vidare sammanhang, i samband med den partiella författningsreform som riksdagen redan denna session har att ta ställning till.

Med detta kortfattade anförande, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Dahlén* (fp), *Axel Andersson* (fp), *Ernulf* (fp) och *Nils Nilsson* (cp).

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! Det är över huvud taget pinsamt att diskutera lönefrågor på ett plan som detta. Den utveckling som förvaltningskontorets plan i höstas nu har fått tycker jag personligen är särskilt pinsam. Men i anledning av vad de båda föregående ledamöterna av utskottet har anfört, ber jag, herr talman, få lägga några principiella synpunkter på utskottets ställningstagande med hänvisning till olika linjer som här tidigare har diskuterats.

Det är numera bara en mycket liten del av statstjänstemannakåren som får sina avlöningsfrågor behandlade av riksdagen i dess helhet. Det gäller det begränsade antalet högre tjänstemän, vilkas lönegradsplacering är undantagen från kollektivavtalsreglering. Även tidigare, då riksdagen hade hand om sådana frågor för alla statstjänstemän, var det ovanligt att frågor av det slaget föranledde debatt i kamrarna. Ännu ovanligare var det säkert med den typ av argument, som från vissa håll har förts fram i detta ärende.

Jag vill först påminna om att avsikten när riksdagens förvaltningskontor inrättades — från den 1 juli 1966 — var dels att samordna och förstärka riksdagens interna förvaltning, dels ock att skapa en för hela riksdagsförvaltningen, inklusive riksdagens verk, gemensam myndighet för avtalsfrågor och andra gemensamma förvaltningsangelägenheter. Vi är antagligen också, oavsett inställning i just detta ärende, ense om att förvaltningskontorets tillkomst har medfört de fördelar som man avsåg då man skapade det.

Det är förvaltningskontorets styrelse — där alla de fyra stora partierna är representerade — som enhälligt har lagt fram det förslag som bankoutskottets majoritet har tillstyrkt och som kam-

Ang. lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskontoret

maren nu har att ta ställning till. Det förtjänar också att här påpekas, att sammansatta konstitutions- och bankoutskottet redan 1966 i sitt betänkande om inrättande av förvaltningskontoret uttalade, att det kunde uppkomma behov av att justera den lönegradsplacering för direktörstjänsten som då fastställdes.

I det sammanhanget bör kanske också erinras om att den tjänsten, till skillnad från andra tjänster på chefslöneplanen, är en s. k. högstlönegradstjänst. Det enda ytterligare undantag som finns torde vara tjänsten som kanslichef hos Nordiska rådets svenska delegation.

Innebörden av denna konstruktion är, som utskottet också mycket riktigt påpekar, att den lönegrad som skall gälla för en viss innehavare skall fastställas särskilt med hänsyn till vederbörandes kompetens och andra förhållanden av betydelse. Innehavarna av andra tjänster på chefslöneplanen får automatiskt den lönegrad som är fastställd för tjänsten.

I den reservation som är fogad till utskottets utlåtande anges inte några skäl för reservanternas ställningstagande. Det är därför inte klart i vilken utsträckning reservanternas ansluter sig till den argumentation som återfinns i motionerna. Eller skall möjligen det som herr Åkerlund här har uttalat uppfattas som ett auktoritativt uttryck för *alla* reservanternas uppfattning?

Jag ber, herr talman, att få göra några påpekanden i anslutning till motionerna. Vad jag framför allt vill betona är att utskottets förslag inte är ett uttryck för någon jämförande värdering av vilken betydelse olika tjänstemäns verksamhet har för riksdagen, eller för att administrationen skulle sättas framför den politiska verksamheten, som det påstås i en av motionerna.

Ännu mindre har utskottet ansett sig ta ställning i någon statusfråga. Det resonemang som förs i en av motionerna om vem som skall vara att betrakta

som riksdagens förste tjänsteman har enligt utskottets uppfattning inte med denna lönegradsfråga att göra. Om man vill göra en statusjämförelse bör den väl för övrigt knappast grundas bara på vilken lön som utgår till de tjänstemän som jämförelsen gäller.

Motionärerna tycks nu i alla fall anse, att kammarsekreterarnas ställning skulle bli negativt påverkad av en lönegradshöjning för förvaltningskontorets direktör. Det bör då särskilt påpekas att de även i framtiden kommer att få högre lön än förvaltningskontorets direktör, eftersom de enligt riksdagens tidigare beslut uppbär en avlöningsförstärkning som tillsammans med deras lön i lönegrad C 4 ger dem en högre kontantlön än den som utgår i lönegrad C 5, där förvaltningskontorets direktör högst skulle kunna placeras. Förvaltningskontorets direktör har inte rätt till någon avlöningsförstärkning.

Utskottet påpekar att detta förhållande inte har berörts av de motionärer som har fört in jämförelsen med kammarsekreterartjänsterna i debatten.

Den jämförelse som jag här har berört har i motion II: 951 utformats på ett sätt som kanske inte är fullt logiskt. I en framtida enkammarriksdag, säger motionärerna, bör det vara naturligt att chefen för riksdagens sekretariat och chefen för förvaltningskontoret har samma tjänsteställning. Detta uttalande hänför sig till en framtida organisation, som vi ännu inte vet så mycket om. Även om man skulle acceptera vad motionärerna här säger förefaller det vara svårt att därav dra några bestämda slutsatser om hur lönesättningen bör avvägas i dag, när vi har två kammarsekretariat.

I en motion, som även har väckts i denna kammare av herr Hübinette, berörs också den framtida organisationen efter en författningsreform. Av det sammansatta konstitutions- och bankoutskottets uttalande år 1966, att en grundlagsreglering av förvaltningskontorets ställning och befogenheter skulle kunna

Ang. lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskontoret innebära en förstärkning, drar motionärerna den slutsatsen, att det nu skulle råda sådan ovisshet om förvaltningskontorets framtida konstruktion, att frågan om en ändrad lönegradsplacering av direktörstjänsten skulle vara för tidigt väckt. Men det sammansatta utskottets uttalande ger inte alls stöd för en sådan slutsats. Det gäller ju bara frågan om grundlagsreglering eller inte.

Bankoutskottet påpekar att kammarsekretariatens uppgifter och organisation naturligtvis kommer att avsevärt påverkas av en enkammarreform, men att förvaltningskontoret inte lär komma att beröras på det sätt som motionärerna tycks tro. Jag vill tillägga, att enkammarreformen i varje fall inte lär leda till att förvaltningskontoret får minskade uppgifter.

Utskottet anser det alltså klart, att de erfarenheter som nu har vunnits när det gäller arten och omfattningen av förvaltningskontorets arbete utgör en tillräcklig grund för att ta ställning till frågan om direktörstjänstens lönegradsplacering.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill ge en sakupplysning, som jag tror har betydelse för bedömningen av denna fråga.

Utskottet säger på s. 2 i sitt betänkande följande: »Med anledning av vad som anförts i motionerna vill utskottet framhålla, att förslaget avser en vid tjänstens inrättande förutsedd justering av lönegradsplaceringen med hänsyn tagen till löneställningen för andra jämförbara tjänster.»

Herr Ståhle åberopar nu sammansatta konstitutions- och bankoutskottets betänkande nr 3 år 1966 och framhåller att detta utskott anför, att det kan uppkomma behov av att justera förvaltningskontorsdirektörens lön. Det är alldeles riktigt. Men vad som är väsentligt i sammanhanget är att denna justering

redan har gjorts. I sammansatta utskottets betänkande nr 3 finns nämligen intagen en ändring av 10 § i instruktionen för riksdagens förvaltningskontor, i vilken det sägs att direktören skall tillsättas med förordnande tills vidare efter viss tid, högst tre år, i högst lönegrad B 6. Den senare bestämmelsen »i högst lönegrad B 6» tog alltså riksdagen bort genom sitt beslut i december 1966. Därefter genomfördes den lönejustering, som har lett till att direktörslönen har hamnat i lönegrad C 4, där den nu befinner sig. Det innebär i alla fall ett lyft i storleksordningen 12 000 till 14 000 kronor, som alltså redan är gjort. Nu är det på tapeten att komma med ytterligare ett stort lyft.

Jag tror att det är väsentligt att kammarens ledamöter är underkunniga om detta förhållande, ty det är av vikt för min argumentation, att om man träffar ett treårigt löneavtal, som gäller inte bara riksdagens tjänstemän utan alla statstjänstemän och som är fotat på ett avtal, som är träffat på arbetsmarknaden i dess helhet, är det ett allvarligt steg att rubba på detta för en av riksdagens ledande personer.

Herr HILDING (fp) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom herr Ståhle förde saken på tal, vill jag nämna att herr Åkerlund och jag i reservationen har avslagsyrkandet gemensamt. Där emot har vi inte på alla punkter samma motivering för vårt avslagsyrkande.

Herr Ståhle förde in ett resonemang om lönerelationerna mellan å ena sidan chefen för förvaltningskontoret och å andra sidan kammarsekreterarna. Tar man hänsyn till de pensionsförmåner, som utgår för de olika lönegradsplaceringarna, torde det i varje fall penningmässigt vara på det sättet att chefen för förvaltningskontoret genom sin föreslagna lönegradsplacering skulle få sammantaget väsentligt bättre förmåner än kammarsekreterarna.

Ang. lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskontoret

Herr STÄHLE (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte bankoutskottet som fört in jämförelser med andra tjänstemän i debatten, utan det är motionärerna som gjort denna jämförelse. Bankoutskottet har nöjt sig med att behandla det förslag, som kommit från förvaltningskontoret, men givetvis har bankoutskottet i sin skrivning tvingats att bemöta de synpunkter som framförts i de olika motionerna.

Det måste här understrykas, att sammansatta konstitutions- och bankoutskottet år 1966 genom sitt uttalande tydligt markerat, att man efter en tids erfarenhet inom förvaltningskontorets styrelse skulle ha möjlighet att bedöma, huruvida den ursprungliga lönegradsplaceringen vore den rätta. Om jag inte minns fel, herr Åkerlund, är tidigare B 6 och C 4 i dag samma sak, och då faller ju den argumentation som herr Åkerlund förde in i debatten. I så fall blir ju lönenivån precis densamma som från början!

Jag förmodar att styrelsen ingående har prövat frågan med ledning av de erfarenheter som vunnits under den tid förvaltningskontoret varit i gång.

Det bör ännu en gång understrykas att styrelsen är sammansatt av representanter för samtliga stora politiska partier här i riksdagen och att styrelsens hemställan är enhällig.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Det förslag som en enhällig styrelse för riksdagens centrala förvaltningsmyndighet, tillika dess avtalsverk, har lagt fram om lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för myndigheten tror jag inte det skall vara svårt för någon av kammarens ärade ledamöter att biträda. Jag kommer inte att ta upp kammarens tid med något längre inlägg i en fråga av denna mycket begränsade omfattning, i synnerhet som bankoutskottet på sitt sedvanligt värdiga och korrekta sätt — men tyvärr utan den enhällighet som präglade hös-

tens historiska bordlagda memorial i samma fråga — i sitt utlåtande nr 11 givit ärendet dess rätta proportioner.

Vad som uppkallat mig är behovet att kommentera och ta avstånd från synpunkter på denna lönefråga som kommit till uttryck i vissa motioner. Eftersom förvaltningskontorets yttrande över motionerna bifogats utlåtandet vill jag begränsa mig till följande.

1. För det första påverkas riksdagens arbetsmöjligheter utan tvekan av den yttre organisationen. Särskilt med tanke på den starka och fortgående ökningen av riksdagens arbetsuppgifter var det därför en angelägen och enligt min mening klok åtgärd riksdagen vidtog 1966, då den väsentligt förstärkte sina egna administrativa resurser genom inrättandet av förvaltningskontoret.

Trots att jag själv tillhör förvaltningskontorets styrelse må det väl tillåtas mig att säga, att jag har svårt att tro att det finns någon ledamot av denna kammare som inte uppskattat koncentrationen till ett enda organ av de uppgifter som förut varit uppsplittrade på sex, åtta organ. De förbättrade arbetsförhållandena för ledamöterna i form av fler och ändamålsenliga arbetsrum, den ökade informationen om våra egna angelägenheter, den förbättrade servicen m. m. behöver jag inte ens kommentera — allt detta kan konstateras av envar. Ändå är det nämnda endast exempel på arbetsuppgifter för vilka riksdagsdirektören bär ansvaret och där vi noterar initiativ och uppslagsrikedom.

Om ärendena tidigare varit splittrade på ett flertal olika organ inom och utom riksdagen, har dock inte ärendenas art och mångfald förändrats genom koncentrationen. Däremot har nya typer av uppgifter tillkommit och fortsätter att tillkomma. I själva verket spänner arbetsuppgifterna över ett vidare fält än många verkschefer i den övriga statsförvaltningen har att svara för. Alla dessa uppgifter, i den mån de

Ang. lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskontoret är av kvalificerad natur, sammanstrålar hos en enda person: förvaltningskontorets chef — vare sig det nu gäller riksdagshusbyggnad, personalfrågor, förvaltningsmässiga spörsmål, avtals- eller arbetsrättsliga frågor, för att nu ta några exempel. Jag tror inte att jag säger för mycket om jag påstår att en tjänst, som av sin innehavare kräver att han sammanhåller och samordnar allt detta, förutsätter inte bara kunskaper och driftighet utan också ett starkt personligt engagemang.

Med detta vill jag inlägga en bestämd gensaga mot den litet försåtliga tendens till underskattning av ansvaret för riksdagens förvaltningsfunktioner, som jag och flera med mig tycker har kommit till uttryck i vissa motioner i ärendet. Det är mycket länge sedan man inom både näringslivet och den övriga statsförvaltningen fann det nödvändigt att tillämpa adekvata löner även för administrativa ledningsfunktioner och inte bara för t. ex. tekniker. Jag tror att en av anledningarna härtill varit, att de ledande administratörerna helt enkelt inte kan undandra sig att fatta beslut och därför ofta har en mer utsatt ställning än andra funktionärer. Såsom sammansatta konstitutions- och bankoutskottet framförde vid förvaltningskontorets tillkomst har riksdagsdirektören i betydande omfattning beslutanderätt i de löpande ärendena, medan de principiella eller eljest viktigare ärendena förbehålles styrelsen.

2. För det andra vill jag framhålla en sak som jag tror är rätt unik för direktörstjänsten och ytterligare en tjänst i statsförvaltningen. Beträffande de flesta tjänster inom statsförvaltningen förhandlar man om löneställningen. Ett mindre antal högre tjänster — i dagligt tal kallade »frikretsen», och dit hör bl. a. tjänsten som chef för statens avtalsverk och tjänsten som förvaltningskontorets chef — har genom avtal med personalorganisationerna undantagits från förhandlingar om lönegradsplaceringen.

Däremot har överläggningar om löneställningen förutsatts kunna ske och sker också. Men i fråga om de två avtalsverkschefernas tjänster tror jag knappast ens överläggningar äger rum. Jag tror nämligen inte någon personalorganisation skulle påkalla förhandlingar, om chefernas löneställningar hade tagits upp med motparten.

Jag tycker personligen att det är litet anmärkningsvärt — jag höll på att säga genant — att när nu förvaltningskontorets styrelse, som har att föra förhandlingar och överläggningar om alla tjänster inom riksdagsförvaltningen, prövar argumenten för och emot och lägger fram ett enhälligt förslag om löneställningen för direktörstjänsten, så möts förslaget av motioner som vi knappast sett någon motsvarighet till när det gäller liknande förslag efter förhandlingsrättsreformens genomförande och i vilka motiveringarna säkerligen inte bara för mig framstår som dunkla. Vi borde kunna handlägga denna fråga på samma sätt som andra.

3. För det tredje och till sist vill jag gärna säga, att vi alla inom förvaltningskontorets ledning har den största förståelse för lönepolitiska strävanden som siktar till inkomstutjämning. I det avseendet kan jag med min kännedom om de förhandlingar vi hittills har fört till och med säga att adressen till kontorets ledning i en av motionerna är åtskilligt missriktad.

Med all respekt för utjämningsargumenten vill jag dock säga att man inte kan utvälja den enstaka tjänst det här gäller och för vars lönemässiga justering det finns sakliga skäl med hänsyn till ansvar och arbetsuppgifter. Tjänsten bör sättas in i sitt större ansvars- och lönemässiga sammanhang.

Med dessa mera allmänna kommentarer yrkar jag, herr talman, bifall till bankoutskottets hemställan.

I herr Torsten Anderssons yttrande instämde herrar *Eskilsson* (h), *Wärnberg* (s) och *Augustsson* (s).

Ang. lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskontoret

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! Jag får väl be vice ordföranden i förvaltningskontorets styrelse om överseende att jag följer honom i spåren denna afton.

Herr Torsten Andersson förvånade sig över motionerna, över deras innehåll och över huvud taget över deras tillkomst. Nu har jag ingenting med tillkomsten att göra när det gäller motionerna utan är helt fristående i det fallet. Men jag skall tillåta mig att göra några funderingar om hur vi har kunnat komma i den situation, i vilken vi befinner oss beträffande denna fråga ikväll.

Jag tror att vi alla är överens om att förvaltningskontorets tillkomst var en utomordentligt lycklig tilldragelse i riksdagshusets liv. Det har blivit en helt annan ordning än det var förut. Förvaltningskontoret fyller ett mycket stort behov som inte har kunnat tillfredsställas tidigare, och förvaltningskontoret gör det på ett utomordentligt sätt. Vi har ingenting att erinra mot förvaltningskontoret, dess chef, dess tjänstemän eller styrelse.

Men, herr talman, vi kan väl inte undgå att vara medvetna om att förvaltningskontorets tillkomst har kommit att skapa åtminstone ett problem. Det är ju så i en hierarki, antingen den är stor eller liten, att livet till slut måste forma de inbördes förhållandena inom de medverkandes led. Det är pinsamt, och vi tycker inte om att syssla med det, men vi tvingas till ett ställningstagande.

Då kanske vi skall erinra oss, att det här inte bara förekommer förvaltande uppgifter utan att detta hus framför allt är till för den svenska politikens behov. Vi är här i kammaren av politiska skäl, och vi arbetar under ledning av en talman, som alltid företräder oss då någon i gruppen skall företräda helheten. När det då gäller att utbilda den hierarkiska ordningen får vi ta hänsyn till att det är det politiska arbetet som dominerar vår tillvaro i detta hus. För-

valtningsuppgifterna är väl viktiga och betydande att vårda, men det är dock den mera tjänande uppgiften.

Så, herr talman, ser jag på detta problem, och det är därför som jag yrkar bifall till reservationen.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Först och främst vill jag understryka att vi, oavsett hur vi röstar i denna fråga, inte på något sätt har anledning att ifrågasätta riktigheten av de mycket uppskattande ord som herr Andersson i Brämhult yttrade om förvaltningskontorets chef.

Frågan är egentligen för min del av mera principiell art. Här talas i utskottsutlåtandet om att man bör jämföra med »andra jämförliga tjänster». Jag vet inte vilka tjänster man åsyftar. Att jämföra denna tjänst med kammarsekreterarnas tjänst är i och för sig mycket svårt. Det är å ena sidan en administrativ tjänst, å andra sidan en specialistbefattning. Den administrativa tjänsten fordrar en kunnig och skicklig innehavare, kammarsekreterartjänsten fordrar mycket hög specialistkompetens och för övrigt en hög grad av lämplighet. Gör man likväl jämförelsen, kan man väl knappast komma till resultatet att det bör vara högre lönegrad för förvaltningskontorets chef. Men jag tror att vi över huvud taget kan bortse från den jämförelsen.

Under en del år, då jag var sektionsordförande i min personalorganisation, Sveriges juristförbund, hade vi inom organisationen och mellan sektionerna mycket omfattande dylika jämförelser, när vi skulle framlägga våra bud för civildepartementet. Det gällde då administrativa cheftjänster och tjänster med specialistkompetens, nämligen domartjänster.

Jag har försökt använda den erfarenhet jag fått under de åren för att bedöma detta ärende. Men jag kan inte finna att en sådan jämförelse skulle leda till högre löneläge än C 4 för för-

Ang. lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskontoret valtningsskontorets chef. Då utgår jag från att det är en för riksdagen synnerligen viktig befattning, som ställer stora krav på sin innehavare.

Skulle man i detta läge, när alldeles särskilt stora krav ställs på hans arbetsförmåga under ombyggnaden för riksdagen, vilja ge honom en extra ersättning, så finns ju möjligheten med lönetillägg. Men jag vill betona mina betänkligheter att under pågående lönerörelse för statstjänstemännen höja lönegraden för en tjänst i riksdagen och därigenom ge anledning till befogade jämförelser hos statstjänstemännens organisationer i syfte att höja deras chefs-tjänster.

Hur mycket jag än personligen och som ledamot i en akademisk fackförening skulle önska att sådana jämförelser kan motiveras, så måste jag som riksdagsman säga att i varje fall tidpunkten för väckande av denna fråga är sällsynt illa vald.

När därtill kommer att frågan är kontroversiell, måste jag beklaga, både allmänt sett och för förvaltningskontorets chef personligen, att frågan har tagits upp så pass oförberedd som den är och i detta sammanhang. Jag tror att vi bör rösta för reservationen och låta frågan komma tillbaka i ett gynnsammare utgångsläge, om förvaltningskontorets chef anses böra erhålla någon extra ersättning — i den detaljen skall jag inte nu yttra mig.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle vara mig fullständigt fjärran att på något sätt taga del i de försök till värderingar som olika parter har gjort här i debatten. Jag skulle bara vilja säga, att jag tror att de jämförelser som görs här görs från helt väsensskilda utgångspunkter. Det finns ingen gemensam nämnare mellan de befattningar man jämför, och

det betyder att debatten blir felaktig.

Jag har, herr talman, några siffror som jag skulle vilja nämna i sammanhanget. Man har efterlyst jämförelser med motsvarande befattningar. Jag har funnit några befattningar som jag tror kan vara jämförbara med befattningen som förvaltningskontorets chef, om man tar hänsyn till de mångskiftande uppgifter som faller på kontoret.

Låt mig börja med riksgäldskontoret. Där har man ungefär 125 arbetstagare. Riksgäldsdirektörens lön ligger i Cp 5, och därutöver uppbär han en årlig avlöningsförstärkning med 8 400 kronor. Den administrativa direktören hos riksbanken är placerad i Cp 5. Chefen för riksdagens revisorers kansli, som har 10 arbetstagare under sig, är i Cp 4. Går man till verkssidan visar det sig att vi har 40 verkschefer i C 5, 15 verkschefer i C 6 och 8 verkschefer i C 8. Alla dessa befattningar är civila. Det kan möjligen vara någon hållpunkt för resonemanget.

Sedan skulle jag gärna vilja erinra om att det här sades att kammarsekretärerna ändå kommer i underläge så småningom när det gäller beräkning av pension, därför att avlöningsförstärkningen inte är pensionsgrundande. Såvitt jag vet är den numera pensionsgrundande. Pension beräknas således på hela den utgående ersättningen. Detta betyder att nuvarande skillnad i utgående lön också kommer att bibehållas vid övergången till pension. Jag skulle vara tacksam om någon korrigerade mig om jag har fel, men jag har för mig att det är på det sättet.

Herr DAHLÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har redan instämt med herr Hilding och skulle egentligen inte behöva yttra mig. Men det är en speciell anledning till att jag tagit till orda.

Jag vill instämma med herr Hilding också när han säger, att det vore mycket välkommet om det fanns möjligheter att ordna med en generös förbättring

Ang. lönegradsplaceringen av tjänsten som chef för förvaltningskontoret

för riksdagsdirektören. Jag hade tillfälle att under en kort tid i förvaltningskontorets styrelse följa hans arbete. Han har utfört ett utomordentligt gott arbete. Därtill kommer ju, vilket inte kan värderas i pengar, ett mycket angenämt sätt i umgänget med oss riksdagsledamöter. Jag tycker alltså att det skulle vara mycket bra om det kunde ordnas på det sätt som herr Hilding förordade.

Däremot vill jag inte ge mig in på det som herr Andersson i Bråmhult sade att han inte skulle ge sig in på men ändå gjorde, nämligen en värdering av de olika tjänster som det här är fråga om. Det hör inte in i sammanhanget. Jag vill beklaga att riksdagen får ta ställning till ett ärende på detta sätt. Jag tror att riksdagen därmed i någon mån har visat sig oförmögen att sköta löne regleringen för sina egna tjänstemän, och det är inte ett särskilt gott betyg åt oss.

Genom sitt anförande har herr Ståhle dragit in 1966 års sammansatta konstitutions- och bankoutskotts utlåtande. Jag var med och skrev under detta utlåtande, och det är därför som jag begärt ordet, trots att jag instämde med herr Hilding.

Man fick av herr Ståhles anförande det intrycket, att det sammansatta utskottet sagt ifrån att det ansåg att det var rimligt med en isolerad lönegradsförändring för den ifrågavarande tjänsten. Så är inte fallet! Utskottet sade icke så. Nederst på sidan 7 i det bankoutskottets utlåtande som vi nu behandlar ges en fullständigt korrekt beskrivning av vad sammansatta utskottet sade, och det var följande: »Beträffande direktörens löneställning framhåller utskottet att det torde kunna förutses att behov kan uppkomma att anpassa lönen till löneutvecklingen i övrigt för jämförbara tjänstemän.»

Det var alltså inte fråga om någon isolerad förändring för denna tjänst. Jag tycker att en korrekt redovisning bör föreligga för kammarens ledamöter.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Efter vad som här sagts i den pågående debatten känner jag ett behov av att än en gång betyga den uppskattning jag hyser för förvaltningskontorets chef. Det är alltså inte det frågan gäller. Inte heller har jag någonting emot höga löner för förtjänta personer, av självklara skäl, och jag menar att även förvaltningskontorets direktör hör till dem.

Men när det gällde den fråga, som herr Ståhle var inne på, nämligen att jag skulle ha vilselett kammarens ledamöter genom att framhålla den förändring som skett genom överflyttning från B 6 till C 4, därför att C 4 bara är en ersättning för den gamla B 6, så är det riktigt som herr Ståhle säger. Men det är ju just det som var treårsavtalets innebörd. Det hade också den konsekvensen, att det blev ett kraftigt penningtillskott till lönegraden i fråga.

I övrigt hade jag tänkt säga just det som herr Dahlén sade om en isolerad höjning av lönegraden för denna tjänst. Därför kan jag nöja mig med att på denna punkt instämma med vad herr Dahlén sagt. Jag har gått igenom sammansatta konstitutions- och bankoutskottets utlåtanden nr 2 och 3 och har inte där funnit ett uttalande av det slag som återfinns i bankoutskottets nu föreliggande utlåtande och som jag tidigare kritiserade.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Åkerlund begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Akerlund* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 49;

Nej — 57.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. arvsrätten för barn utom äktenskap

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motioner angående arvsrätten för barn utom äktenskap.

I de likalydande motionerna I: 399, av fröken *Mattson*, och II: 501 av herr *Martinsson*, hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära, att förslag om utomäktenskapliga barns rätt till arv efter fäder och fädernefränder snarast måtte framläggas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 399 och II: 501, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad utskottet i utlåtandet anför.

Fröken **MATTSON** (s):

Herr talman! Tidigare i dag har landets sista blivande studenter skrivit

Ang. arvsrätten för barn utom äktenskap svenska. De har bl. a. gripit sig an med det ämne som ger dem i uppdrag att söka analysera olika stilarter i svenska dagstidningar. Jag tror att det ibland finns anledning att också försöka analysera stilarterna i det svenska riksdagsspråket.

När det gäller detta ärende som handlar om arvsrätten för barn utom äktenskap är det ganska intressant att notera vad ett enigt första lagutskott har skrivit. Utskottet säger nämligen följande: »Utskottet anser emellertid icke att det f. n. är påkallat att beträda de partiella reformernas väg utan att resultatet av det lagstiftningsarbete som pågår inom justitiedepartementet bör avvaktas. Utskottet anser det vara angeläget att detta arbete bedrivs skyndsamt.» Därmed, herr talman, har utskottet kommit med den kraftigaste beställning som kan ske om skyndsamt behandling av ett ärende som, såvitt jag har mig bekant, första gången var uppe till behandling år 1907, och då har jag ändå inte speciellt ägnat mig åt några genomgripande källstudier på detta område. Redan tidigare kan krav i denna riktning ha rests.

Under de senaste riksdagarna har frågan om rätt till arv efter fäder och fädernefränder för barn utom äktenskap ofta varit på tal. Det har väckts motioner vid 1963 års riksdag. Det framställdes två interpellationer i ämnet vid föregående års riksdag, och vi har nu att ta ställning till en motion som första lagutskottet har behandlat och enhälligt tillstyrkt. I egenskap av motionär tar jag detta återkommande till frågan som ett starkt bevis för den otålighet som riksdagen har känt med det dröjsmål med frågans behandling som man onekligen kan konstatera — i varje fall sedan i mitten på 1950-talet.

Vi kunde ha fått ett förslag redan år 1958, men då uttalade dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, att han, trots att det fanns starka principiella skäl som talade för att de utomäktenskapliga barnen i arvsrättsligt hänseende likställs med barn

inom äktenskapet, inte ansåg sig kunna föreslå en ändring just då. Något längre uppskov behöver det icke bli fråga om, sade han alltså 1958.

År 1954 lades en utredning fram, vilken ställde i utsikt att denna fråga tämligen snart skulle behandlas. Det har gått både tio och fjorton år sedan riksdagen fick löfte om att vi tämligen snart skulle få ett förslag i frågan. Nu har vi fått ett löfte av den nuvarande justitieministern att vi skall få vissa delförslag, troligen till höstriksdagen, om äktenskaps ingående och upplösning. Frågan om utomäktenskapliga barns arvsrätt bedöms skola behandlas i samband med rätt för efterlevande maka och för bedömandet av faderskap, säger han.

Man kan ur många synpunkter verkligen djupt beklaga dessa sammankopplingar, men man vet ändå att det finns remissutlåtanden som nu behandlas inom justitiedepartementet, och att det finns departementspromemorior som är under utarbetande. Jag som har undertecknat detta utskottsutlåtande gläder mig åt att kunna upprepa vad riksdagen på sitt ganska mjukt nyanserade och traditionella språk ändå så kraftfullt säger: Vi förväntar oss att vi mycket snart får ta samtliga frågor, bland dem även rätten för utomäktenskapliga barn att ta arv efter fäder och fädernefränder, till realbehandling här i kamraren efter en lagd proposition.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herrar *Arvidson* (h) och *Svanström* (cp).

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motioner om särskilda prov för erhållande av vapenlicens, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om företagsinteckning vid yrkesmässig trädgårdsodling

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 11, i anledning av dels motioner om företagsinteckning vid renskötsel, dels ock motioner om företagsinteckning vid yrkesmässig trädgårdsodling.

Första lagutskottet hade i ett sammanhang behandlat fyra motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 482, av herrar *Wikberg* och *Eric Carlsson*, samt II: 606, av herr *Larsson* i Norderön och herr *Nilsson* i Tvärålund, om företagsinteckning vid renskötsel; även som

2) de likalydande motionerna I: 672, av fru *Nilsson* och herr *Åkesson*, samt II: 857, av herr *Larsson* i Borrby m. fl., om företagsinteckning vid yrkesmässig trädgårdsodling.

Det i motionerna I: 672 och II: 857 framlagda förslaget syftade till att vidga användningsområdet för företagsinteckning så, att den som dreve yrkesmässig trädgårdsodling erhöle samma särställning som den som dreve jordbruk eller skogsbruk, nämligen den att möjligheten att erhålla företagsinteckning icke skulle bero på om näringsidkaren vore bokföringsskyldig.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner, nämligen

1) I: 482 och II: 606; samt

2) I: 672 och II: 857,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fru NILSSON (cp):

Herr talman! När vi nu här i kamraren har att behandla motionerna I: 672 och II: 857 om företagsinteckning vid yrkesmässig trädgårdsodling ber jag som motionär att få anföra följande synpunkter.

Om företagsinteckning vid yrkesmässig trädgårdsodling

Vi fick här i landet en lag om företagsinteckning som trädde i kraft så sent som den 1 juli år 1967. I denna lag är 2 § så utformad, att sådan inteckning endast får meddelas om näringsidkaren är bokföringsskyldig eller driver jordbruk eller skogsbruk. Det betyder att företag som driver trädgårdsrörelse kan erhålla företagsinteckning endast i de fall då rörelsen drivs som aktiebolag eller handelsbolag. Då föreligger ju bokföringsskyldighet.

Det stora flertalet företag inom ifrågavarande näringsgren, som drivs av enskilda personer, har däremot ingen möjlighet att erhålla företagsinteckning. Man frågar sig onekligen, varför den yrkesmässiga trädgårdsodlingen har undantagits i detta fall, eftersom annars det statliga kreditgarantistödet till jordbruksföretag och trädgårdsföretag lämnas under lika förutsättningar. Det är i högsta grad angeläget att även dessa trädgårdsföretag har tillgång till denna lånemöjlighet, inte minst med hänsyn till mycket stora kostnader i samband med den synnerligen omfattande rationaliseringsprocess som pågår inom denna näringsgren liksom annorstädes inom vårt näringsliv. Denna begränsning av lånemöjligheterna för trädgårdsnäringsen i jämförelse med jordbruket är mycket kännbar för vederbörande rörelseidkare.

Nu inser utskottet enligt utlåtandet att det kan vara angeläget att snart få tillstånd en utvidgning av användningsområdet för företagsinteckning till att omfatta de i motionerna berörda slagen av näringsverksamhet. Detta gäller säkerligen även i många andra fall.

Jag är tacksam för denna positiva inställning men vill ännu en gång uttrycka min förvåning över att denna utvidgning ej kunde göras redan vid lagens ikraftträdande, vilket ju — som jag nämnde — skedde så sent som den 1 juli förra året.

Vidare säger utskottet att sedan sistlidna höst föreligger ett utredningsförslag som innebär att räkenskapsskyld-

digheten skall utsträckas till att i princip omfatta alla som yrkesmässigt driver självständig rörelse. Om detta förslag genomföres, kommer det att medföra en automatisk utvidgning av användningsområdet för företagsinteckning.

Jag måste beteckna detta tillvägagångssätt gentemot ifrågavarande yrkesgrupp egendomligt. Varför skulle inte dessa trädgårdsodlare ha kunnat tas med i lagen redan från början? Nu skall först bokföringsskyldighet behöva införas innan de får samma möjligheter som jordbrukare och skogsbrukare att erhålla företagsinteckning.

Med hänsyn till att dessa förhållanden bör kunna rättas till — tyvärr först genom den kringgående rörelse som jag nyss har beskrivit — ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag. Jag gör det i den förhoppningen att företagsinteckning skall kunna medges även person som driver yrkesmässig trädgårdsodling vid den tidpunkt som föreslagits i motionen, nämligen den 1 juli 1968.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Som den ärade talaren här sade framgår av lagen att företagsinteckning må meddelas endast om näringsidkare är bokföringsskyldig eller driver jordbruk eller skogsbruk. Det gäller alltså undantag för de näringarna. Nu frågades det varför inte trädgårdsnäringsen är med bland undantagen och varför riksdagen kunde ta en sådan lag och godtaga en sådan skrivning. Fru Nilsson var inte med här för ett par år sedan då lagen antogs, och därför är det kanske lättare att nu framföra kritik.

Utskottet har vid sin behandling av detta ärende sagt att vi anser det angeläget att inte bara trädgårdsnäringsen utan även renskötseln, som också har föranlett en motion, skall kunna bli föremål för företagsinteckning. Om alla som yrkesmässigt bedriver självständig

Ang. förslag till narkotikastrafflag

rörelse kommer att omfattas av bokföringsskyldighet blir följden rent automatiskt att även trädgårdsnäringen och renskötseln blir inbegripna. Efter som ett utredningsförslag härom har kommit så långt att det är föremål för remissbehandling och det alltså finns anledning att förvänta proposition i ärendet inom kort har utskottet ansett det vara klokt i nuläget att invänta vad som kan komma från departementet.

Med den motiveringen ber även jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av motion om viss begränsning av rätten att göra bandupptagning m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. förslag till narkotikastrafflag

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till narkotikastrafflag, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motioner i ämnet.

Genom en den 29 december 1967 dagtecknad proposition, nr 7 år 1968, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden och lagrådets protokoll,

dels föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) narkotikastrafflag,
- 2) lag angående ändrad lydelse av 3 och 8 §§ lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling,
- 3) lag angående ändrad lydelse av 81 och 82 §§ lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt,

4) lag angående ändrad lydelse av 63 och 69 §§ lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård,

5) lag om ändring i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97),

dels anhållit om riksdagens yttrande över vid propositionen fogade förslag till

6) förordning om ändring i narkotikaförordningen den 14 december 1962 (nr 704),

7) förordning med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler,

dels lämnat riksdagen tillfälle att avgiva yttrande med anledning av vad föredragande departementschefen anförut angående riktlinjerna för organisationen av vården av narkotikamissbrukare.

I propositionen hade i ett första avsnitt behandlats frågor om vård och behandling av narkotikamissbrukare. I vårdorganisationen borde enligt propositionen ingå uppsökande verksamhet, öppen och sluten vård samt fortsatt behandling och eftervård. Vikten av en samordning av de medicinska och sociala åtgärderna hade betonats. Narkotikamissbrukaren borde spåras upp och erbjudas behandling vid öppen mottagning eller vid psykiatriskt sjukhus eller klinik. En särskild vårdcentral för unga missbrukare i Stockholm hade förordats. För de svårast skadade missbrukarna borde särskilda vårdavdelningar inrättas. Vidare borde anordnas behandlingshem, där fortsatt terapi skulle givas i kombination med arbete eller utbildning.

Vården borde enligt propositionen ordnas inom ramen för den socialvård och sjukvård som funnes och för vilken ansvaret i huvudsak vilade på kommunala organ. Staten borde därvid lämna visst ekonomiskt stöd. Statsbidragsfrågorna hade närmare behandlats i 1968 års statsverksproposition.

I propositionen hade vidare framlagts förslag till en särskild narkotikastrafflag. Till denna skulle överflyttas bland

annat de bestämmelser om straff för olaga tillverkning, saluhållande, överlåtelse och innehav av narkotika, som för närvarande funnes i narkotikaförordningen. Samtidigt hade föreslagits en höjning av maximistraffet för sådana brott från fängelse i ett år till fängelse i fyra år samt kriminalisering av vissa hittills icke straffbelagda förfaranden. Sälunda föresloges att försök, förberedelse eller stämpling till vissa narkotikabrott skulle straffbeläggas. Möjligheterna till förverkande i anslutning till narkotikabrott hade utvidgats avsevärt.

Genom förslag om ändring i lagen om straff för varusmuggling skulle maximistraffet för smuggling av narkotika höjas från fängelse i två år till fängelse i fyra år. Vidare hade föreslagits kriminalisering av förberedelse eller stämpling till sådan smuggling av narkotika som icke vore ringa.

Propositionen innehöll också förslag om kontroll beträffande införsel av och handel med injektionssprutor och kanyler.

Förslag hade framlagts om förverkande eller omhändertagande av sprutor eller kanyler hos den som begått narkotikabrott eller som vore intagen på vissa anstalter.

De nya bestämmelserna hade föreslagits träda i kraft den 1 april 1968.

Propositionen hade, såvitt avsåge riktlinjerna för organisationen av vården av narkotikamissbrukare, hänvisats till statsutskottet och i övrigt till lagutskottet. I sistnämnda del hade propositionen behandlats av andra lagutskottet.

I samband med propositionen hade andra lagutskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 746, av herr *Högström* och fru *Ohlsson, Lilij,* samt II: 956, av fru *Holmberg m. fl.,*

2) de likalydande motionerna I: 748, av herr *Strandberg,* samt II: 955, av fru *Heurlin* och herr *Oskarson,*

Ang. förslag till narkotikastrafflag

3) de likalydande motionerna I: 749, av herrar *Sörenson* och *Svanström,* samt II: 953, av herr *Börjesson* i Falköping m. fl., såvitt nu vore i fråga, ävensom

4) motionen I: 750, av herr *Tistad* och fru *Segerstedt Wiberg,* såvitt nu vore i fråga.

Motionerna I: 746 och II: 956 samt I: 748 och II: 955 hade hänvisats enbart till lagutskott, medan övriga motioner hänvisats till statsutskottet och lagutskottet.

I motionerna I: 749 och II: 953 hade yrkats, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen skulle besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla, att åtgärder måtte vidtagas för att totalförbjuda centralstimulantia.

I motionen I: 750 hade anhållits, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte uttala, att regeringen borde taga initiativ till sådan ändring av 1961 års narkotikakonvention, att de till konventionen anslutna staterna i sin nationella lagstiftning kunde inrymma möjlighet till straffrihet för innehav av narkotika i icke grava fall.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring höra göras i det genom förevarande proposition, nr 7, framlagda förslaget till narkotikastrafflag — antaga lagförslaget med den ändringen, att 6 § erhöles i utlåtandet angiven lydelse;

B. att riksdagen måtte antaga följande genom propositionen framlagda förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 3 och 8 §§ lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling,

2) lag angående ändrad lydelse av 81 och 82 §§ lagen den 6 maj 1964 (nr 541) om behandling i fångvårdsanstalt,

3) lag angående ändrad lydelse av 63 och 69 §§ lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård,

Ang. förslag till narkotikastrafflag

4) lag om ändring i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97);

C. att riksdagen i anledning av de genom propositionen framlagda förslagen till

1) förordning om ändring i narkotikaförordningen den 14 december 1962 (nr 704),

2) förordning med vissa bestämmelser om injektionssprutor och kanyler, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet i utlåtandet anfört;

D. att riksdagen i anledning av motionerna I: 749 och II: 953, såvitt de hänvisats till lagutskott, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anfört om förbud mot centralstimulerande medel, samt

E. att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 746 och II: 956,

2) motionerna I: 748 och II: 955,

3) motionerna I: 749 och II: 953, såvitt de hänvisats till lagutskott och i den mån de icke behandlats under D,

4) motionen I: 750, såvitt den hänvisats till lagutskott, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Den av utskottet föreslagna ändringen i 6 § förslaget till narkotikastrafflag var av redaktionell natur.

Herr talmannen yttrade, att överläggningen angående förevarande utlåtande jämväl finge omfatta statsutskottets utlåtande nr 37.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Vi behandlade nyss ett litet och obetydligt ärende, som föranledde en mycket lång debatt. Nu kommer vi till ett mycket stort och betydelsefullt ärende, som enligt den praxis som vi har inte skulle ge anledning till någon debatt alls. Det gäller enhälliga utskottsutlåtanden från både andra lagutskottet och statsutskottet. Enligt praxis borde dessa utlåtanden i kamrarna inte bli föremål för debatt, de skulle bara klubbas igenom. Den fråga som

det gäller är emellertid så viktig och så allvarlig och omfattas med sådant intresse av hela vårt folk, att jag tycker att det skulle vara en brist om den inte alls blev omnämnd i den offentliga debatten här i kammaren. Det har blivit sent på dagen, och det har varit många debatter tidigare, men jag tänker ändå fresta på kammarledamöternas tålmod.

Den proposition som departementschefen har framlagt har godtagits utan några särmeningar. Den lilla ändringen med några få tillagda ord som andra lagutskottet föreslagit i narkotikastrafflagen är bara en liten redaktionell ändring. Det måste innebära att departementschefen i stort sett lyckats göra en bra avvägning mellan olika uppfattningar när han utarbetade sin proposition. I varje fall har det inte funnits någon annan bland oss som har lyckats hitta på något bättre, och jag vill gärna lyckönska honom till det.

Det har sagts att narkotikafrågan är ny för Sverige och att den i den form den nu existerar är unik för Sverige. Det är väl riktigt att den är ny för Sverige i den form som den nu existerar här i landet, men narkotikaproblemet är inte nytt. Jag tror inte heller att det är alldeles unikt för Sverige. Vi vet att man haft en liknande epidemi i Japan, och det pågår liknande historier i Amerika. I vårt bibliotek ligger nu framme en amerikansk tidskrift från december förra året som skildrar de amerikanska hippies på ett sätt som väl stämmer överens med förhållandena hos vissa grupper här hos oss, om man får tro de skildringar som lämnas från båda hållen. Det är kanske möjligt att man sprutar mera här än vad man gör i Amerika.

Men narkotikaproblemet över huvudet är inte nytt här i landet. Tidigare hade det dock en mycket begränsad omfattning. Det förekom främst bland medicinalpersonal — läkare, sjuksköterskor, apotekare — alltså bland dem som hade möjlighet att komma åt medlen, framför allt morfinpreparat men

också sömnmedel av barbiturat- eller liknande typ. Ännu på 1930-talet tycks det ha rört sig om sammanlagt bortåt ett 70-tal personer. Vi som är litet äldre erinrar oss kanske också att det vid den tiden fanns en krets där kokainmissbruk uppges ha förekommit.

Även om det narkotikamissbruk som fanns på den tiden gällde andra medel och hade en helt annan och mycket mindre utbredning än den nuvarande, gav det dock en del lärdomar som kan ha ett visst värde även i dag. Endast de som kom åt narkotika missbrukade det. För andra människor fanns inte problemet, praktiskt taget. Behandlingsresultaten var dåliga. Visst såg man sådana som helt repade sig, men för flertalet var återfallen efter behandlingen det karakteristiska. Väsentligast för varaktig återställelse var att förhindra att missbrukarna på nytt kom i kontakt med narkotika. Alkoholerna är på sitt sätt också ett narkotikum. Vi vet att vid behandling av dem som verkligen hemfallit åt alkoholmissbruk är en sak väsentlig, nämligen att försvåra för dem att komma över alkohol. Restriktiva åtgärder har väsentligt större betydelse än alla försök till positiv påverkan. Det visar enligt vad jag kan förstå allt som hänt inom alkoholområdet sedan 1954.

Det här betyder inte att jag är negativist, vare sig i fråga om behandling av alkoholskadade eller ännu mindre behandling av narkotikamissbrukare, men det betyder att den viktigaste satsningen enligt min mening måste riktas mot åtkomsten av narkotika.

Det är andra medel som används nu än förr, och det sker i en helt annan skala än tidigare. Som Dagens Nyheter skrev någon gång förra våren, börjar narkotikaepidemierna avteckna sig som ett hot om biologisk krigföring redan under fredstid. De dyker upp hastigt, skiftar medel och angreppsgrupper, är svåra att kontrollera och ebbar ut eller övergår i helt nya varianter, när handfallna och chockade samhällen eventuellt samlat sig till motåtgärder, skrev

Ang. förslag till narkotikastrafflag tidningen. Jag tror att det är en ganska riktig bedömning.

Nu är det injektioner av centralstimulerande preparat som är den viktigaste och besvärligaste saken. Det är just injektionerna som är kruxet. De centralstimulerade ämnenas effekt, då de ges i injektioner och i mångdubbelt större dos än eventuell terapeutiska doser, är en annan och mera deletär. Dessutom sker injektionerna under så ohygieniska och osterila förhållanden. Svåra septiska infektioner — populärt skulle man kunna kalla dem blodförgiftningar — har förekommit, även med dödsfall, men framför allt är det hepatitfallen, dvs. gulsotsfallen, som blivit så många. Serien från Roslagstulls sjukhus är belysande: år 1962 2 fall, år 1963 14, år 1964 81, år 1965 71, år 1966 269 och första halvåret 1967 275 fall.

Vi vet också vad dessa hepatitinfektioner har betytt för helt andra medicinska områden, för dialysbehandling i s. k. konstgjord njure, för transplantationsverksamheten, osv. De har blivit ett allvarligt hinder i utvecklingen inom ett viktigt område av den medicinska vetenskapen. Vi vet också vad narkotikamissbruket har betytt på fångvårdsanstalterna. Vart man kommer på besök i sådana anstalter får man höra om detta nya som har inträffat under de senaste åren, om det ökade narkotikamissbruket, om lättheten att smuggla in narkotika, om nya problem som narkotikamissbruket har fört med sig samt om gulsotsfall.

Allt detta är nytt. Vi vet inte hur det kommer att te sig i längden. Kommer de som har ägnat sig åt denna typ av narkotika att ständigt hålla på med det? Vet man någonting om den saken? Vad man hittills vet är väl att vissa av de personer som i hög grad har ägnat sig åt narkotikatraffiken har råkat illa ut, men hur många utgör de av alla? Våra kunskaper på denna punkt är helt visst ofullständiga. Är detta missbruk lika bindande och lika svårt att komma ifrån som morfinmissbruket? Det finns

Ang. förslag till narkotikastrafflag

ju en hel del ungdomar, som super rätt kraftigt i ungdomens vår men som sedan reder upp det problemet och blir fullgoda medborgare med nyktra och sobra vanor. Går det likadant för de ungdomar som nu håller på med narkotika? Kommer de efter att ha levat i knarkeri och promiskuitet att så småningom mogna, finna en livspartner som de vill dela allt med och dra sig bort från det depraverande gänget?

I den amerikanska tidning som jag nyss citerade står även, att den utvägen ibland har iakttagits. Låt oss hoppas att den skall finnas även hos oss. Ett torde emellertid vara säkert: De flesta, de som bara någon gång har prövat knarket, torde inte ha fått några större men av det.

Det viktigaste är alltså att förhindra åtkomsten av preparaten. Den legala förskrivningen är obetydlig och spelar i detta sammanhang inte någon roll. Det är smuglingen, den illegala hanteringen, de illojala hajarna och de s. k. narkotikakungarna som spelar den stora rollen, och det är mot dem som man framför allt skall rikta sig. Här rör det sig om verkligt skumma förhållanden, där stora ekonomiska intressen står på spel. Polis och tull måste få erforderliga resurser. Men hur skall man nå de 20 miljoner resande som kommer in varje år, de 1 1/2 miljoner bilar, de 130 000 fartyg och de 30 000 flygplan som enligt propositionen inklareras varje år? Internationellt samarbete, framför allt internordiskt, vilket man redan har kommit överens om, men också samarbete över gränserna söderut och österut måste vara av betydelse. Det samarbetet måste utvecklas.

Det har föreslagits att man helt skulle förbjuda och försöka att nå internationella överenskommelser för att förhindra tillverkningen av dessa centralstimulerande medel. Jag tror inte att det är en framkomlig väg. Jag tycker att utskottet har behandlat denna fråga på ett väl avvägt sätt. Preparaten är av skiftande art. Det kommer väl ständigt

att produceras nya liknande preparat, som från början inte kommer att drabbas av förbudet. Jag tror även att dessa medel kan ha en viss legitim uppgift att fylla vid rätta tillfällen och i rätta doseringar. Det gäller inte bara vid fall av narkolepsi eller liknande sjukdomar. Den ökade fysiska och psykiska vitaliteten och det förjagande av trötthet som de utan tvivel ger kan vara behövlig och kanske t. o. m. nödvändig under vissa omständigheter. Det är inte meningen att man skall dopa vare sig travare eller cyklister i loppet Frankrike runt, vilket har förekommit med ödesdigert resultat, och inte heller vassaloppslöpare. Men det finns andra tillfällen då detta kan vara nödvändigt — jag skulle tro särskilt i krig — och det behöver inte leda till någon vanebildning; jag tycker att även det kan vara en legitim användning.

Jag tror också att departementschefen har en riktig syn på cannabispreparaten, marijuana och haschisch. För oss är de nya, och vi här i landet känner kanske inte till så mycket om dem. Men i de länder där man känner dem sedan gammalt har man kringgårdat dem med bestämmelser och straff vid illegal hantering. När det för några dagar sedan omtalades en protest mot de lagar i detta avseende som finns i Kalifornien — framförd av läkare och universitetsprofessorer i Los Angeles, tror jag — gällde det straffbestämmelser av en helt annan valör än dem som vi nu har eller som föreslagits i propositionen; den protesten har i detta sammanhang ingen betydelse.

Enligt min mening har departementschefen också en riktig syn på frågan om injektionssprutorna och regleringen av handeln med sådana sprutor. Även det är ju någonting nytt: att ungdomar kommer på kvällarna och vill köpa sprutor på apoteken och säger att deras moster eller faster eller någon sådan, som lider av sockersjuka, råkat slå sönder sin spruta.

Bara några ord om behandlingen. Vi

har fått en ganska utförlig redogörelse av medicinalrådet Sälde om vad man hade hunnit med att göra i höstas i fråga om de anordningar för behandlingen som finns. Behandlingen skall ju bestå av både en uppsökande, en vårdande och en eftervårdande del. Den uppsökande verksamheten är mycket viktig — men blir den någonting annat än en chimär? Det har jag frågat mig åtskilliga gånger. Naturligtvis skall man utveckla den, satsa på den och försöka göra den så bra som möjligt, men ändå frågar jag mig: Blir den någonting annat än en chimär? Vården måste i svåra fall bli långvarig, åtminstone om förhållandena är likartade med dem vid missbruk av morfin och därmed jämförliga narkotika; och den hittillsvarande erfarenheten pekar på att det är så i de svåra fallen. Vården vid den akuta förgiftningen är ur den synpunkten inget problem — där gäller det akut sjuka människor som känner att de behöver vård. Men hur blir det sedan? Såvitt jag förstår, kan någon långtidsvård på sjukhus med retentionsrätt, med rätt att kvarhålla de sjuka, knappast komma i fråga när det gäller patienter som befriats från sitt akuta intoxicationstillstånd; i varje fall inte så som jag tolkar den lag vi var med om att anta för ett par år sedan. De enda för vilka det finns en verklig retentionsrätt, så som jag ser det, är de människor som straffats för något brott och vårdas på en anstalt. Och där kan vården säkerligen bli bra om man lyckas hålla anstalten fri från narkotika. Men ibland kommer man nog även utanför anstalter att lyckas få den sjuke att under en längre tid — det behövs flera månader, kanske upp till ett halvt år — vara i narkotikafri miljö, på ett sjukhus, ett konvalescenthem, ett pensionat, en koloni eller någonting dylikt. Och då borde man även i mycket svåra fall kunna ha förhoppning om en för framtiden bestående förbättring.

Naturligtvis bör i princip också ambulans behandling vara möjlig, alltså

Ang. förslag till narkotikastrafflag

behandling i öppen vård, med en patient som går i sitt arbete och som någon gång då och då får träffa sin doktor. I princip skall man, tror jag för min del, under den tiden inte ge några små doser av narkotika. Det har ju varit debatt i den frågan, och jag skulle kanske inte diskutera den eftersom jag inte själv sysslats med det. Risken för återfall till grava former av missbruk är helt visst mindre om man inte ger några medel, tror jag. I varje fall är jag övertygad om att det i poliklinisk verksamhet är svårt att komma till rätta med de sjuka om man ger dem det förtroende att de själva får ha hand om distributionen av sitt medel. En narkoman sviker så lätt förtroendet när det gäller narkotiska preparat. Som en kollega — själv narkoman — sade till mig en gång när jag bad honom om ett ärligt svar rörande hans narkomani: »Du vet att man aldrig kan lita på en narkoman, aldrig lita på att han talar sanning.»

Slutligen, det behövs forskning och det behövs information i fråga om narkotika. Informationen måste vara vederhäftig, annars kan den leda till en motsatt effekt. Narkotika kan verka så lockande. Effekten av det program om tobakens farlighet som uppgav att den berodde på radioaktiva substanser i tobaken ledde i ett fall därhän att en person som sedan länge slutat röka för sitt sjuka hjärta åter började röka ganska ordentligt. Hur mycket lättare skall det inte vara att åstadkomma ett återfall eller att åter börja använda narkotika om man får en olämpligt utformad information. Informationen måste ges på ett klokt och omdömesgillt sätt. Tyvärr har den information som givits i vårt land inte alltid varit vare sig klok eller omdömesgill. Ovederhäftighet, personliga prestigesympunkter och obalanserade uttalanden har många gånger fördärvat en diskussion som annars kunnat ge mycket.

I ett interpellationssvar till herr Holmberg i höstas tog socialministern avstånd från den herostratiskt ryktbara

Ang. förslag till narkotikastrafflag

serie i TV som behandlade denna fråga. Det var ett av de första av TV:s, detta vårt mest genomslagskraftiga massmediums, ovederhäftiga, snedvridna och ofta skadegörande program som berört olika sidor av samhällslivet — vi har ju numera blivit alltmera vana vid den typen av program, som regel med samma producent. Det glädde mig att socialministern tog avstånd från det sätt på vilket den framställningen var gjord. Jag hoppas att det snart skall ta slut på TV-program av den typen. De förstör så mycket och de sårar så mycket. Det kan de också göra i narkotikafrågan. När det gäller frågor av den typ som vi nu behandlar måste informationen som sagt ske med omdöme, takt och klokhet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr TISTAD (fp):

Herr talman! De förslag som är sammanförda i proposition nr 7 innebär ingen reform som kan betecknas som ett framsteg i utvecklingen av vårt välfärdssamhälle, men de åtgärder som föreslås är nödvändiga, även om vi måste beklaga dem. Det gäller emellertid att utforma åtgärderna på de olika områden som det här gäller — på värdsidan och på kontrollsidan — så att man inte genom vad man gör på det ena området äventyrar resultaten på det andra. Man måste i det här arbetet hela tiden ha målet klart för sig, nämligen att utrota bruket och därmed missbruket. Man måste också ha klart för sig att man inte kan nå detta mål enbart genom förbud och drakoniska straffbestämmelser, utan man måste först och främst försöka komma åt de bakomliggande orsakerna till narkomanin.

Den reform som vi i dag skall genomföra innebär inte slutet på en reformverksamhet, den innebär början på ett långt och mödosamt arbete. I detta arbete kommer vi att hämmas av brist på kunskap och resurser, men detta arbete är nödvändigt såsom utvecklingen har blivit.

Detta kan synas vara självklarheter, och det är inte för att säga dem som jag har begärt ordet utan för att något närmare utveckla resonemanget i en motion som jag har väckt tillsammans med en annan ledamot av kammaren. Vi har där aktualiserat tre problem, som jag något vill belysa. Med tanke på den sena timmen skall jag försöka att fatta mig kort.

Det första problemet gäller de narkotiska preparatens olika farlighetsgrad. Kunskaper därom är nödvändiga för att vi skall kunna bestämma vilka motåtgärder som är lämpliga och för att vi skall kunna lämna en objektiv upplysning. Att vi har tagit upp den frågan i motionen innebär inte att vi på något sätt ifrågasätter att man utan vidare skulle legalisera vissa preparat, utan bara att vi är övertygade om att om man skall vinna något med upplysning och propaganda, så måste man framför allt vara obrottsligt objektiv i sin upplysningsverksamhet.

Vad vi främst syftar på är givetvis cannabispreparaten, haschisch och marijuana. Herr Kaijser har berört dem. Jag tror inte att det i grund och botten är så mycket som skiljer i fråga om vår inställning, även om jag kommer att framhålla några andra nyanser.

Det råder såvitt jag förstår en tämligen enhällig uppfattning att cannabispreparaten är betydligt mindre farliga än t. ex. de centralstimulerande medel som är föremål för missbruk. Narkomanvårdskommittén ger klart uttryck för denna uppfattning, och vi har i vår motion lämnat en del uppgifter ur Svensk Läkartidning som stöder denna uppfattning.

Å andra sidan framhåller man från olika håll att cannabisbruk kan vara en inkörsport till missbruk av tyngre narkotika. Det uppges också att försäljarna på den illegala marknaden försöker förstå haschrökarna att gå över till starkare narkotika genom att blanda opium i haschet. Man får ändå inte glömma att missbrukare av hasch och tyngre

preparat till följd av kriminaliseringen rör sig i samma kretsar och därigenom får kontakt med varandra och att den miljö i vilken försäljningen sker ger möjlighet till manipulation med varorna.

Departementschefen tar upp detta problem i propositionen. Jag tycker att han på det hela taget — liksom i propositionen för övrigt — för ett mycket nyanserat resonemang, som står i mycket välgörande kontrast till det uppskruvade tonläge som har förekommit i denna debatt på andra håll.

Emellertid undviker han att i egentlig mening ta ställning genom att hänvisa till våra internationella förpliktelser. Jag tror att det är nödvändigt att vi trots våra förpliktelser på det internationella området försöker gå i närkamp med dessa problem. Otvivelaktigt förekommer det nämligen bland vår ungdom i vissa kretsar ett ganska utbrett bruk av hasch. Det kanske också förekommer bruk av marijuana, den mildare amerikanska varianten.

De som använt ett sådant medel under lång tid vet givetvis en hel del om dess verkningar och har en bestämd uppfattning om dess farlighet. Antag nu att deras egna erfarenheter inte stämmer med den information de får av samhällsorganen. Om vi t. ex. säger till dem att allt narkotikabruk mycket snabbt framkallar ett beroende som det inte går att komma ifrån, men de av egen erfarenhet lärt sig att haschrökningen inte är vanebildande, vad händer då? De tror naturligtvis att vi överdriver också när vi talar om hur farligt det är att använda preludin, LSD, morfin och andra sådana preparat. Så faller de för frestelsen att pröva något »starkare» och blir fast i missbruket.

En annan sak som vi måste försöka ta med i bilden när vi diskuterar narkotikafrågan är samhällets inställning till alkoholen som liksom cannabis är ett rusmedel och utan tvekan är ett beroendeframkallande medel, även om tillväxningstiden är relativt lång.

Ang. förslag till narkotikastrafflag

Alkoholens utbredning och skadeverkningar i vårt samhälle är alltför väl kända för att jag skall behöva uppehålla mig vid dem. Även om vissa uppgifter och uppskattningar som förekommit i den nyligen förda pressdebatten är överdrivna, behöver vi inte tveka om att det är ett mycket stort och allvarligt problem. Men alkoholen är socialt accepterad, den har en plats i vårt beskattningssystem. Den är inte belagd med skatt som på något sätt är prohibitiv, utan skatten är föga konsumtionshämmande.

Om det nu är som det sagts av allvarligt folk att haschrökningen i fråga om rusverkningar närmast kan jämföras med konsumtion av vin eller öl, vilken uppfattning om och vilken respekt för våra värderingar får den ungdom som ägnar sig åt denna last? Å ena sidan starkspriten: socialt accepterad, en inkomstkälla för staten, ett livselixir för frusna skogsarbetare enligt vad vi fått höra från talarstolen i medkammaren — å andra sidan hasch: ett medel vars blotta innehav kan kosta upp till fyra års fängelse.

Därmed är jag inne på något i detta sammanhang mycket väsentligt: den generationsmotsättning som ingår som ett led i problemet. Hasch och marijuana förekommer av allt att döma mest i ungdomliga kretsar som känner sig stå i opposition mot konventionella normer. Användningen av cannabis kan i dessa kretsar vara ett instrument för grupp-gemenskap och för protest mot de vuxnas auktoritet. Det förefaller som om det i många fall tjänade som ett uttryck för en livsstil med andra värderingar än våra, en livsstil som söker sig bort från aggressivitet och självhävdelse och strävar mot andra mål än de konventionella. Dessa ungdomar uppfattar sig inte själva som narkomaner i vår mening, då de vägrar att uppge sitt cannabisbruk för auktoritetens påtryckningar.

Skall vi få kontakt över den generationsklyfta som existerar, duger det inte att komma med moralkakor och aldrig

Ang. förslag till narkotikastrafflag

så välmenade varningar och råd, om de inte baseras på fakta och en säker kunskap om det vi talar om. Därför begär vi i motionerna en intensifierad forskning om de narkotiska preparatens, särskilt cannabispreparatens, verkningar så att vi skall få denna kunskap. Statsutskottet ställer sig inte negativt, utan säger sig ha »anledning utgå från att narkomanvårdskommitténs arbete och de intensifierade vårdinsatser som byggs upp skall medföra ett ökat underlag för forskningsinsatser även med stöd i skilda former från samhällets sida». Tyvärr är det dock så att resurserna för forskning på detta område i dag är helt otillräckliga. Läran om de narkotiska ämnena och beredningarna hör vid universiteten hemma under ämnet farmakologi och kan inom denna vidsträckta disciplin helt naturligt bara få begränsat utrymme. Resurser för klinisk forskning på området föreligger bara vid ett enda sjukhus. Här behövs sannerligen en upprustning. Det är tydligen en fråga som vi får återkomma till ett kommande år.

Det andra problemet som vi berör i vår motion är frågan om straffrihet för innehav av narkotika i icke grava fall. Narkotikakonventionen förbinder oss att i vår lagstiftning straffbelägga allt innehav, även om det uteslutande gäller narkotika för eget bruk. Lagförslaget följer givetvis samma linje, eftersom vi är anslutna till konventionen.

I propositionen förs ett resonemang på temat straff eller straffrihet. Mot straff och för straffrihet talar att en missbrukare drar sig för att söka vård, om han vet att han kan bli dömd för straff eller om han är rädd för att bli straffad för att han innehar narkotika. För straff och mot straffrihet talar att polisen har lättare att komma åt storgångarna om den kan ingripa mot innehav i alla fall. Remissmyndigheterna har varit delade på denna punkt. Rikspolisstyrelsen och riksåklagarämbetet har uttalat sig för en kriminalisering eller rättare sagt en fortsatt kriminali-

sering, medan kriminalvårdsstyrelsen och fylleristrafutredningen har uttalat sig emot en sådan. Departementschefen går som sagt in för fortsatt kriminalisering men rekommenderar åklagare och domstolar att tillvarata alla möjligheter att ge åtalseftergift eller att överlämna vederbörande till psykiatrisk vård i stället för att döma till straff. Utskottet understryker betydelsen av att reglerna om åtalseftergift tillämpas liberalt när det gäller brott av detta slag.

Man har anledning vara betänksam mot att upprätthålla en kriminalisering av en viss förseelse — och därtill fastställa ett mycket strängt maximistraff — för att underlätta för polisen att komma åt brott som begåtts av andra och som står i ett tämligen löst förhållande till det förstnämnda brottet. I alkohollagstiftningen har man gått rakt motsatt väg och inte straffbelagt innehav av rusdrycker för eget bruk, bl. a. för att inte försvåra polisens arbete att komma åt langning. Man frågar sig vad det är som åstadkommer skillnaden.

Det föreligger här uppenbarligen en konflikt. Samtidigt som man skärper straffet på innehav, rekommenderar man en liberal tillämpning av åtalseftergift. Är det någon som tror att detta går hem bland människor som behöver övertygas om att samhället känner sin skyldighet i första hand vara inte att straffa utan att hjälpa?

Det är sant att vi i dag inte har annan möjlighet än att straffbelägga innehav av narkotika av de slag som avses i narkotikakonventionen, därför att konventionen förpliktar oss till det. Men vi har rätt att begära en revision av konventionen på denna punkt, så att vi i en framtid får fria händer att avkriminalisera innehavsbrottet i den omfattning som vi kan finna önskvärd för att inte motverka strävandena att bereda missbrukarna vård. Motionsyrkandet går ut på att regeringen skall ta initiativ till en sådan ändring av konventionen.

Hur en lagstiftning därefter skall utformas blir en senare sak att bestäm-

ma. Vi får då givetvis tillämpa de erfarenheter som kan vinnas under den tid som förestår.

Det finns anledning att i detta fall uppmärksamma de erfarenheter som man gjort i USA. Även den saken var herr Kaijser inne på. Jag skall be att få komplettera den korta beskrivning han gav.

Man har i USA en mycket sträng lagstiftning mot narkotika, till vilka också räknas marijuana. Lagstiftningen är olika i de olika delstaterna. I Kalifornien är straffet för innehav första gången fängelse i mellan ett och tio år, tredje gången fängelse från fem år upp till livstid. Om en vuxen ger eller säljer marijuana till en tonåring är straffet första gången fängelse i upp till tio år, tredje gången från femton år och upp till livstid. I någon stat ingår t. o. m. dödsstraff i straffskalan. I Kalifornien är det också straffbart att närvara vid marijuanarökning även om man inte själv deltar i den.

Trots denna drakoniska lagstiftning är marijuanabruket — liksom missbruk av andra beroendeskapande medel — mycket utbrett i USA. Bland skol- och universitetsungdom är enligt uppgift upp till 30 procent marijuanarökare. Det säger sig självt att motsättningen mellan den hårda lagstiftningen och ungdomens attityd till marijuana är djupt olycklig. Den har skapat en klyfta mellan det etablerade samhället, som representeras av de vuxna, och ungdomens värld, en klyfta som är förenad med stora faror. De som skär pipor i vassen är de kriminella element som profiterar på narkotikahandlingen. Förhållandena sägs påminna om dem som rådde under förbudstiden.

Till sist några ord om vårdsidan. Den behandlas i propositionen i första hand som ett storstadsproblem, och de tämligen begränsade statliga åtgärder som föreslås tar nästan helt sikte på storstadsområdena. Emellertid är narkotikamissbruket inte uteslutande en storstadsföreteelse. Vi läser dagligen i tid-

Ang. förslag till narkotikastrafflag
ningar om att missbruksmiljöer uppdragas på olika håll i landet. Det förefaller som om missbruksepidemier kan blossa upp praktiskt taget var som helst. Behov av insatsberedskap föreligger därför inom social- och sjukvården i hela landet.

En adekvat utbyggnad av narkomanvården över hela landet kommer att ytterligare hårt anstränga den psykiatriska vårdsektorn, som redan lider brist på resurser. Vi har därför föreslagit att regeringen skall ta upp förhandlingar med landstingen om en ökning av antalet bidragsberättigade platser på mentalsjukhusen för att därigenom animera sjukvårdshuvudmännen till insatser för narkomanvård.

Statsutskottet har inte funnit anledning att uttala sig för sådana förhandlingar utan anser att sjukvårdshuvudmännen har att närmare pröva platsbehovet. Det senare är väl dock självklart. Jag tror att vi kan lita på att landstingen nu som alltid skall känna sitt ansvar som huvudmän för sjukvården, men det förhållandet att huvudmännen skall pröva platsbehovet innebär knappast något motiv för att inte regeringen skall ta initiativ till förhandlingar. Menar statsutskottet med sitt uttalande att initiativet bör komma från Landstingsförbundet?

När det gäller vårdsidan blir det tydligen landstingen och kommunerna som i fortsättningen får sörja för vad som behöver göras. Vad vi i dag beslutar därom har, såvitt jag förstår, mycket liten betydelse för det praktiska handlandet utanför storstäderna.

Herr talman! Det föreligger två enhälliga utskottsutlåtanden. Jag har inte något yrkande.

Herr WÅÅG (s):

Herr talman! Herr Kaijser har lämnat en mycket kunnig och väl avvägd redogörelse för det svåra problem det här gäller. Herr Kaijser är ju läkare och en av statsutskottets specialister på detta

Ang. förslag till narkotikastrafflag

område. För utskottets del återstår bara, som jag ser det, att betona värdet av den stora enighet som utskottet har lagt i dagen i denna allvarliga fråga.

Herr Tistad har här berört motionen I: 750 och frågan om cannabispreparaten. Tyvärr vet man mycket litet eller rent av ingenting om dessa preparat och deras verkan när det gäller i första hand det psykiska beroendet. Narkomanvårdskommitténs arbete och de intensifierade vårdinstanser som nu byggs upp kommer enligt statsutskottet att medföra ett ökat underlag för forskningsinsatser — det har även herr Tistad refererat — och detta har för statsutskottets del varit skäl för att här föreslå att riksdagen icke skall göra något uttalande på denna punkt.

Jag vill peka på vad statsutskottet säger i sitt utlåtande, att utskottet förutsätter att Kungl. Maj:ts ytterligare bedömanden i de viktiga preventions- och informationsfrågorna kommer att redovisas för riksdagen liksom vunna erfarenheter inom den påbörjade utbyggnaden av vårdorganisationen. Det betyder ju att riksdagen får tillfälle att fortlöpande följa frågan.

Herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Låt mig understryka att det är med tillfredsställelse jag noterar att det är ett enigt utskott som ställt sig bakom det förslag regeringen framlagt i propositionen med förslag till narkotikastrafflag och olika åtgärder för vård och behandling av narkotikamissbrukare. Detta är så mycket mera glädjande som de problem, som narkotikamissbruket medför för den enskilde och för samhället, är både allvarliga och svårösta. De åtgärder, som föreslås i propositionen och som nu har tillstyrkts av utskottet, räknar jag med skall utgöra betydelsefulla steg i kampen mot narkotikamissbruket i vårt land. Vi står här inför problem med internationell räckvidd. De åtgärder, som regeringen har föreslagit, omfattar dels vård och

behandling av narkotikamissbrukare, dels skärpta straff för illegal hantering av narkotika.

Herr talman! Jag är angelägen framhålla att vi inte får slå oss till ro med de åtgärder som nu kommer att genomföras. Kampen mot narkotikamissbruket måste ständigt föras vidare, allteftersom våra kunskaper och erfarenheter på detta område vidgas. Det är min förhoppning, att bl. a. narkomanvårdskommitténs tredje betänkande skall ge underlag för ytterligare insatser. Detta betänkande kan väntas någon gång i början av nästa år.

Även andra möjligheter att öka våra kunskaper om narkotikaproblemet kommer att tillvaratas. Jag har under senare år ofta haft anledning att betona att narkotikafrågan är ett stort internationellt problem. Effektiva åtgärder mot missbruket kräver därför ett internationellt samarbete. Ett omfattande sådant förekommer redan inom världshälsoorganisationen och i FN:s narkotikakommission.

1961 års allmänna narkotikakonvention omfattar som bekant inte alla preparat som missbrukas i bl. a. vårt land. Den omfattar sålunda inte de centralstimulerande, hallucinationsframkallande, lugnande och sömngivande medlen. Från svensk sida har upprepade framstötter gjorts för att få även dessa medel under internationell kontroll. Senast vid narkotikakommissionens 22:a sammanträde, som hölls i Genève i januari i år, framställde de svenska representanterna, enligt givna direktiv, krav på snabbast möjliga åtgärder för att få vissa centralstimulerande medel under internationell kontroll genom tillämpning av artikel 3 i 1961 års allmänna narkotikakonvention. De svenska förslagen möttes med förståelse från flera håll, men något beslut fattades inte. Frågan skall på nytt tas upp vid nästa sammanträde med kommissionen.

Det finns ingen anledning att dölja att det här rör sig om komplicerade frågor som också berör starka ekono-

miska intressen. Vi avser att fortsätta våra aktioner på det internationella planet. Vi gör det i medvetandet om att vi bakom oss har en växande internationell opinion, att tiden nu är mogen att få en internationell kontroll, avseende även de centralstimulerande, hallucinationsframkallande och lugnande medlen.

Det har emellertid också höjts röster för att vi från svensk sida skulle ta ett steg i en annan riktning — herr Tistad var inne på detta — med andra ord ta initiativ till en sådan ändring av 1961 års narkotikakonvention att de anslutna staterna i sin lagstiftning skulle medge straffrihet för ringa innehav av narkotika. Jag vill, herr talman, något kommentera detta.

Som jag framhållit i propositionen anser jag det nödvändigt att allt innehav av narkotika är straffbart. Detta beror inte bara på att 1961 års allmänna narkotikakonvention kräver att allt otillåtet innehav av narkotika skall vara straffbelagt, utan sker också för att polisen, för att kunna komma åt den grövsta narkotikabrottsligheten, nämligen de olaga överlåtelserna, måste kunna göra ingripanden mot allt olovligt innehav. De olägenheter som kan följa av kriminaliseringen av ringa innehav och av innehav för eget bruk över huvud taget får enligt min mening motverkas genom att vårdbehövande narkotikamissbrukare erbjuds erforderlig vård inom ramen för gällande påföljdsbestämmelser och regler om beslut att inte åtala för brott. Jag är medveten om att detta kan innebära svåra avvägningsfrågor i de enskilda fallen. Det bör dock vara möjligt för de rättsvårdande myndigheterna att komma fram till en gemensam grundsyn i dessa frågor. Därvid får man naturligtvis inte bortse från olika preparats större eller mindre farlighet. Det svenska påföljdssystemet erbjuder enligt min mening så stora variationsmöjligheter att det i mycket stor utsträckning bör gå att anpassa påföljderna efter den enskildes behov av vård.

Ang. förslag till narkotikastrafflag

Liksom andra lagutskottet vill jag understryka vikten av en liberal tillämpning av reglerna om åklagares rätt att inte väcka åtal mot missbrukare som är villiga att underkasta sig vård, i synnerhet när det gäller unga narkotikamissbrukare.

Höjningen av maximistraffen är inte avsedd att leda till en slentrianmässig skärpning av straffen för *alla* narkotikabrott. De rättstillämpande myndigheterna måste tänka på att straffskärpingarna i första rummet har motive-rats av önskemålet att kunna döma till verkligt kännbara straff i de fall då personer rent yrkesmässigt sysslar med illegal narkotikahantering.

Vad beträffar cannabispreparaten vidhåller jag den uppfattning som jag i olika sammanhang givit uttryck för. I propositionen har jag understrukit att cannabis i de länder där detta medel är mest utbrett anses böra bekämpas med kraft och att det i 1961 års narkotikakonvention upptagits bland de medel som i vissa hänseenden underkastas den mest rigorösa reglering. Det bör enligt min mening inte komma i fråga att för närvarande särbehandla cannabis när det gäller den svenska narkotikastrafflagstiftningen. Hur man internationellt ser på detta medel ger ju 1961 års narkotikakonventionen ett klart besked om.

Jag vill, herr talman, också gärna begagna tillfället att ta upp ytterligare några frågor som har kommit att aktualiseras. Låt mig något beröra de processuella tvångsmedlen. Man har bl. a. efterlyst större möjligheter för polisen att bereda sig tillträde till s. k. knarkkvartar och ta med där befintliga personer för identifiering och registrering. Narkomanvårdskommittén har emellertid kommit till den uppfattningen att bestämmelserna om processuella tvångsmedel redan är fullt tillfredsställande när det gäller att bekämpa den illegala narkotikahanteringen. Inte heller har det under remissbehandlingen

Ang. förslag till narkotikastrafflag

framkommit någonting som motsäger denna uppfattning.

Rättegångsbalkens bestämmelser om husrannsakan torde medge tillräckliga möjligheter till ingripanden under förutsättning att bestämmelserna utnyttjas effektivt. Jag har inhämtat att såväl riksåklagarämbetet som rikspolisstyrelsen är beredda att verka för att bestämmelserna utnyttjas effektivt i den mån så inte redan skulle vara fallet. I detta sammanhang vill jag också erinra om den allmänna skyldighet som enligt 93 § barnavårdslagen föreligger för myndigheter, vilkas verksamhet berör barnavården, att ofördröjligen till barnavårdsnämnden anmäla sådant som de i sin verksamhet erhåller kännedom om och som bör föranleda ingripande av nämnden. Denna skyldighet gäller även för polisen. Barnavårdsnämnderna har därför möjlighet att genom polisen få meddelanden om de barn och ungdomar som påträffas i narkotikasammanhang.

Även frågan om särskild kriminalisering av handlingar som består i tillhandahållande av lokal för narkotikamissbruk har aktualiserats. I förslaget till narkotikastrafflag har införts en uttrycklig bestämmelse om straff för medverkan till vissa narkotikabrott, nämligen sådana brott som avser tillverkning, saluhållande eller överlåtelse.

Jag har i propositionen framhållit att detta medför möjligheter att ingripa mot personer som driver s. k. knarkkvartar.

En annan sak är att det ibland kan vara svårt att leda i bevis att den som upplåter lokalen känner till vad som försiggår. Dessa bevisvärigheter blir emellertid desamma vare sig man inför ett särskilt straff för den som upplåter lokal för narkotikamissbruk eller om samma gärning straffas enligt reglerna beträffande medverkan.

Vad beträffar frågan om registrering av recept har jag i propositionen framhållit att den förebragta utredningen inte har övertygat mig om att fördelar nar med en allmän registrering av re-

cept skulle överväga den tungroddhet och de andra nackdelar som skulle vara förenade med en sådan. Därför ansågs det att någon registrering av recept inte nu bör genomföras.

Otvivelaktigt skulle en bättre kartläggning av läkemedelskonsumtionens utveckling vara önskvärd. Årligen utfärdas emellertid ungefär 35 miljoner recept här i landet, och innan en registreringsverksamhet i någon form startas måste de tekniska och ekonomiska förutsättningarna härför vara klarlagda. Det bör också framhållas att narkotika i vårt land endast får utskrivas med stor försiktighet, och läkaren måste alltid kunna redovisa motivet för receptutskrivningen. Apotekens narkotikarecept kontrolleras också årligen vid kontrollförrättningar, och åtgärder vidtages mot en onormal utskrivning. Som bekant har utskrivningen av narkotika minskat drastiskt på senare år.

Jag kanske här, herr talman, skall göra en kommentar till vad herr Kaijser i sitt intressanta anförande nyss var inne på, nämligen frågan om möjligheterna att ingripa då det gäller svårt missbrukande personer. Jag vill här påpeka att narkomanvårdskommittén har ansett att den från i fjol tillämpade nya psyklagen erbjuder tillräckliga möjligheter att på sjukhus med tvång intaga och kvarhålla sådana missbrukare, för vilka vård på sjukhus är oundgängligen påkallad, samt att möjlighet att tvångsvis anordna vård för övriga missbrukare ej bör finnas. Denna uppfattning har ju godtagits av det stora flertalet remissinstanser, även om från några håll uttalar tvekan på denna punkt. Jag vill understryka att det får ankomma på den nya socialstyrelsen att uppmärksamt följa utvecklingen på detta område och inkomma med de förslag som kan betingas av de vunna erfarenheterna.

Herr talman! Låt mig betona att alla, staten, sjukvården, läkemedelsindustrin och allmänheten, måste känna ansvar i arbetet för att hejda läkemedelsmiss-

bruket. När det gäller läkemedelsindustrin är det nödvändigt att den känner ansvar inte bara för effekterna av ett terapeutiskt bruk av läkemedlen utan också för missbruket. Industrin har i Sverige lojalt accepterat den noggranna kontroll som specialistregistreringen innebär. Genom myndigheternas återhållsamhet vid registreringen finns det i Sverige totalt omkring 3 000 specialiteter, under det att somliga andra länder i Europa tillåter mer än 20 gånger så många specialiteter. Genom den svenska restriktiviteten har vi fått ökade möjligheter att genomföra anordningar för att upptäcka missbruk och vidtagna åtgärder.

Vad gäller frågan om ett eventuellt totalförbud för centralstimulerande medel har utskottet framhållit, att förbudet kan ges den utformningen att de medel som bör omfattas av detsamma inregistreras som farmaceutiska specialiteter enligt läkemedelsförordningen. Socialstyrelsen följer utvecklingen på detta område med skärpt uppmärksamhet. Låt mig tillägga att det också kan bli aktuellt att skärpa kontrollen beträffande ytterligare ämnen. Man torde kunna räkna med att en stor del av dessa medel kommer att försvinna ur marknaden under året.

Det är uppenbart att vi befinner oss i ett utvecklingsskede på läkemedlens område som måste lägga ett särskilt ansvar på läkemedelsfirmorna. Våra möjligheter att påverka läkemedelsföretag i utlandet är naturligtvis begränsade, men det bör inte hindra oss från att medverka till en opinionsspridning även utanför våra gränser på sätt som jag här tidigare har nämnt.

Så några ord om upplysningsfrågorna. Jag har noterat — låt mig säga det — med tillfredsställelse den reaktion som har kommit till uttryck från flera av kammarens ledamöter mot vissa former av s. k. informationsverksamhet som vi har upplevt under senare år. Jag tror att det kan sägas att det står klart att vissa inslag i den i och för

Ang. förslag till narkotikastrafflag sig angelägna upplysningsverksamhet som hittills bedrivits har varit mycket tveksamma. I vissa fall torde verksamheten ha lett till ett resultat som direkt motverkar det syfte jag föreställer mig att man eftersträvat. Särskilt massmedia och inte minst TV har ett stort ansvar för att den information som lämnas inte ökar allmänhetens och särskilt ungdomens intresse för att bruka narkotika.

Jag tror att det är angeläget att diskussionen om vårt narkotikaproblem nu och i fortsättningen förs under mera genomtänkta former. Narkomanvårdskommitténs nästa betänkande kommer bl. a. att beröra just dessa frågor. Närmast blir det frågan om att söka åstadkomma en samordnad rådgivnings- och upplysningsverksamhet.

Den starkt ökade aktivitet som vi glädjande nog upplever i vårdarbetet i vårt land har också gjort det angeläget att nå en bättre samordning och en större enhetlighet i lagreglerna för vårdområdena. Så långt som möjligt måste vi effektivisera åtgärderna på den sociala sidan. Den uppfattningen börjar alltmer få tyngd att man måste försöka se hjälpbehövande människors situation i sin helhet. Den s. k. familjevårdsprincipen får allt starkare genomslag på vårdsidan. Våra nuvarande vårdlagars utformning får naturligtvis inte stå hindrande i vägen, om vi kan nå bättre resultat genom en samordning. De vårdlag som i första hand behöver samordnas är socialvårdslagen, barnvårdslagen och nykterhetsvårdslagen. Dessa frågor blir nu föremål för utredning. Jag vill nämna detta, även om det kan leda till resultat först på litet längre sikt.

I kampen mot narkotikamissbruket måste alla goda krafter samverka. Frågan är allvarlig och svår, och allt som kan göras i förebyggande syfte är angeläget. Hem och skola måste finna former för en fruktbar samverkan. Jag tror att ungdomsorganisationerna här har ett viktigt verksamhetsfält. Infor-

Ang. förslag till narkotikastrafflag

mation och upplysning är viktigt men måste, som jag betonat, utformas så att syftet inte motverkas. De medicinska och sociala vårdåtgärderna måste ha mycket hög prioritet. Till detta bör fogas de viktiga insatserna på tull-, polis- och lagstiftningssidan.

Låt mig så till sist upprepa: Narkotikafrågan är ett stort internationellt problem. Det är genom samverkan över hela världen som vi kan vinna bestående resultat.

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Det har sagts många kloka och tänkvärda ord under denna debatt. Jag kan egentligen i stort instämma i allt vad herr Kaijser och nu senast herr statsrådet har anfört.

Den lag som vi här har att behandla är en högst betydelsefull lag, en lag, som vi har längtat och trängt efter, skulle man kunna säga. Narkotikamissbruket, särskilt bland ungdomarna, är ju utan tvekan nutidens allra största samhällsproblem, inte bara i vårt land utan i ett flertal länder. Detta missbruk har i vårt land utbredd sig med en förfärande hastighet och har tagit helt förskräckande proportioner under de allra senaste två åren. Det är inte bara det, att ett missbruk av dessa narkotika i flertalet fall skapar såväl kroppsligt som psykosocialt förfall, utan därtill vet vi nu, att de hallucinogena substanserna, främst LSD, medför stor risk för arvsmassan med missbildningar som följd, vilka kan komma även generationer senare. Vad detta betyder, har ju neurosedynet givit oss en blixtbelysning av.

För mig framstår de s. k. narkotikahajarna som vår tids allra största brottslingar. Den skärpning av straffbestämmelserna för dem som nu föreslås är enligt min mening den minsta vi kan tänka oss. Jag vill gärna se en ytterligare skärpning av dessa straffbestämmelser i framtiden.

Vi har ju en lång erfarenhet av *ko-*

kain- och *morfin*missbruk från Orienten sedan sekler och vet vilka stora skadeverkningar som detta missbruk har åstadkommit och fortfarande åstadkommer. Men även *cannabis*-preparaten, främst *haschisch* och *marijuana*, medför mycket stora skadeverkningar, särskilt för psykiskt labila människor och för ungdomar. Även om vanebildningen vid dessa preparat inte är så uttalad talar en samfäll medicinsk och social erfarenhet från sådana länder, där dessa missbruk är utbredda — det är de ju lyckligtvis inte i vårt land — för att man även här har mycket stora faromoment. Just i dessa länder ser man mycket allvarligt på dessa missbruk.

De mera nya formerna av narkotika, *hallucinogenerna* och *de centralstimulerande medlen*, har vi inte så lång erfarenhet av. Jag är dock övertygad om att vi även här så småningom skall finna uttalade och svåra skadeverkningar. Också dessa missbruk bör från början behandlas hårt.

Det är dock inte de missledda som skall straffas utan förförarna, narkotikahajarna. Jag kan emellertid inte gå så långt som herr Tistad; vill helt instämma i vad herr statsrådet anförde, nämligen att det rent praktiskt inte går att komma ifrån att även innehav av narkotika måste straffas. I annat fall kan vi inte komma åt narkotikahajarna.

Såvitt jag kan finna, är det lagförslag som vi nu behandlar mycket väl avvägt och bra. De båda enhälligt tillstyrkta utskottsutlåtandena talar ju sitt eget språk i det fallet.

Vi hoppas nu bara att narkomanvården skall bli väl utbyggd — detta är ju det viktigaste för framtiden — och att denna vård i första rummet skall inriktas på profylax och inte på terapi. Men jag vill understryka vad herr statsrådet nyss sade: vi får inte slå oss till ro. Detta är bara början, kampen måste föras vidare. Och det finns många, många problem som ännu bara skisserats och som måste utredas bättre innan

vi fått en god kontroll över detta. Jag vill understryka den stora betydelsen av att vi får även ett gott internationellt samarbete. Vi behöver detta just då det gäller de centralstimulerande medlen, som för oss är alldeles speciellt besvärliga. Och då bör vi även ta hänsyn till de länder där framför allt hasch och marijuana är alldeles särskilt besvärliga problem. Vi får hjälpa varandra. Ungdomen har olika smak, så att säga, men farligt är det. Med tanke på framtiden är dessa problem de mest betydelsefulla vi för närvarande har i vårt samhälle.

Jag yrkar bifall till utskottsutlåtandet.

Herr TISTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Också jag skall be att få uttrycka min uppskattning av statsrådet Asplings mycket förnämliga anförande.

Däremot kan jag nog inte vara lika uppskattande när det gäller herr Edström. Jag skulle bara vilja knyta två reflexioner till hans anförande.

Enligt uppskattning finns det ungefär 200 miljoner cannabisbrukare i världen, huvudsakligen koncentrerade till de islamitiska länderna. Det är riktigt att man i vissa av dessa länder stämplar cannabisbruket som ett brott och bekämpar det, men i alla islamitiska länder har man totalförbud när det gäller alkohol, betraktar alltså bruket av alkohol som ett värre brott. Jag skulle ha önskat att herr Edström i sin mycket schematiserade beskrivning av de narkotiska preparaten också satt in alkoholen.

När sedan herr Edström uttalar sig om omöjligheten av straffrihet för innehav av narkotika måste jag säga att han på det området inte har den sakkunskap som han i egenskap av läkare kan ha på andra områden. Här gäller det en rent straffprocessuell fråga, de möjligheter lagstiftningen ger att använda tvångsmedel i olika fall. Motivet för

Ang. förslag till narkotikastrafflag att under alla förhållanden straffbelägga innehav av narkotika är att polisen skall kunna använda vissa tvångsmedel. Och där tror jag att min civila verksamhet har gett mig en något större erfarenhet än den herr Edström har på just det området. Dessutom vill jag ännu en gång betona, liksom jag gjorde i mitt första anförande, att man då det gäller alkohollagstiftningen har en totalt motsatt syn på detta problem. Där finns inte något stadgande om straff för olaga innehav av rusdrycker — just för att man inte skall göra det svårare för polisen att komma åt langarna. Här är det en fullständig olikhet i synsättet, som jag inte har fått någon förklaring till.

Herr EDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Även jag har varit i Orienten. Jag vet, att koranen förbjuder användning av alkohol, men Muhammed visste inte att man kunde intaga alkohol på annat sätt än som dryck; därför gör man så i den muhammedanska världen, när man skall vara en trogen muhammedan men ändå vill begagna alkohol, att man äter alkohol. Det är ej förbjudet och det kan man göra i form av vissa mycket starkt alkoholhaltiga rätter. Jag har själv fått sådana rätter och blivit mera berusad än jag någonsin kan bli av att dricka alkohol. Det är ett religiöst problem som här ligger bakom. Därmed har man i Orienten inte den respekt som vi har för narkotikamissbruk i olika former. Man har där en mycket liten respekt för morfin, kokain och andra narkotika; jag vet också att man har mycket liten respekt för hasch. Men jag anser att överallt i världen där man har fått ökad erfarenhet av dessa missbruk har man blivit mer och mer restriktiv och mer och mer försiktig. Liksom vi gärna vill att våra speciella problem då det gäller missbruket av de centralstimulerande medlen skall bli internationellt erkända, så att andra län-

Ang. förslag till narkotikastrafflag

der kan hjälpa oss, skall vi hjälpa andra länder med deras svåra problem, som i dag främst består i haschmissbruket och marijuanamissbruket.

När det gäller den judiciella formen, dvs. straffen, har vi i utskottet mycket utförligt behandlat denna fråga och haft fullt klart för oss vad statsrådet just sade, att det helt enkelt inte går att behandla narkotikahajarna med silkesvantar och att låta dem komma undan, om att de säger, att de använder funna små mängder för sitt eget bruk. Det måste finnas möjligheter för polisen att kunna ingripa även om en människa säger att det är för eget bruk hon har dessa mängder. Men jag håller helt med statsrådet om att polisen härvidlag skall använda sina möjligheter med förstånd och försiktighet, då det gäller ungdomar, som man skall i första hand söka hjälpa och inte stjälpa. De skall inte eller mildt straffas. De som skall straffas så hårt som möjligt är däremot narkotikahajarna.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Efter all den visdom och kunskap som har presterats från denna talarstol i detta ämne har i varje fall jag inte mycket att lägga till, men som en av representanterna för andra lagutskottet vill jag säga att det gäller samlade förslag till åtgärder för att komma till rätta med bruket av narkotika som nu läggs fram och kan med tillfredsställelse konstatera att det diskuteras i en avspänd och nära nog nyansfri anda, helt olik den som rådde för någon tid sedan, ett eller ett par år tillbaka, då debattens vågor gick höga så snart frågan om narkotika kom på tal i riksdagen. Uppenbarligen har materialet från medicinalstyrelsens narkomanvårdskommitté, sådant det hittills har hunnit presenteras, varit en värdefull tillgång för bedömningen av de olika ställningstaganden som nu strax skall beslutas om.

Det finns all anledning att än en

gång understryka vad socialministern nyss sade, nämligen att i kampen mot narkotikabruket, främst narkotikamissbruket, behövs alla goda krafter. Det är möjligt att det är insikten om detta som har gjort att debatten har fått den ton jag nyss nämnde.

När det gäller information kring narkotikabrukets risker liksom då det gäller åtgärder i förebyggande syfte måste alla tillgängliga resurser sättas in och alla kanaler som står till buds hållas öppna. Inte minst med hänsyn till att det här är en fråga med ett internationellt samband har vi all anledning att arbeta med kraft och beslutsamhet.

Herr talman! Jag nämnde att debatten var nära nog nyansfri. Den som möjligen brutit något mot enigheten har varit herr Tistad, som länge och väl talade för sin motion. Jag var bara förvånad över att han inte i sitt första inlägg yrkade bifall till motionen. Det var tydligen ett uttryck för den tveksamhet som han ändå själv känner.

Vad jag närmast tänker på är herr Tistads önskan att vi skulle göra en insats för att få den gällande internationella konventionen ändrad så att vad som nu är olaga innehav av narkotika för eget bruk inte längre skulle vara kriminaliserat. Man ställer sig mycket tveksam till vad det är motionärerna menar i detta avseende. De i Sverige så använda centralstimulerande medlen omfattas i juridisk mening inte av den gällande narkotikakonventionen. Men utredningen pekar på att det inte finns någon anledning att mindre strängt reglera sådana medel som till sina yttningar visat sig vara ett lika allvarligt problem som de klassiska narkomanierna. Utredningen tillägger att det förefaller märkligt att t. ex. olovligt innehav av LSD och liknande hallucinogener skulle bedömas lindrigare än innehav av de klassiska narkotikamedlen.

Om man då som herr Tistad uttalade — jag fattade honom så — skulle vilja ha en uppmjukning av konventionen,

Om sänkning av statsbidraget till den allmänna sjukförsäkringen

måste man vilja gå steget längre och tillåta innehav av även s. k. klassiska narkotika såsom icke kriminaliserade. Mot detta har en rad remissinstanser gjort invändningar — Svenska läkarsällskapet, Sveriges advokatsamfund, rikspolisstyrelsen och riksåklagarämbetet, för att nämna några. Andra lagutskottet har kunnat instämma i socialministerns ställningstagande att inte göra något undantag härvidlag och att inte heller för närvarande aktivt liera vårt land i en internationell aktion i detta syfte.

Herr talman! Jag har velat peka på att här uppenbarligen föreligger en nyansskillnad, vilken dock icke hittills tagit sig uttryck i en begäran att riksdagen skall ta en annan ställning än statsutskottet och andra lagutskottet gjort i fråga om propositionen nr 7.

Låt mig allra sist säga att problemen härmed inte är definitivt lösta, utan genomförandet av dessa förslag får ses endast som ett led i samhällets olika åtgärder för att komma till rätta med narkotikaproblemet. Det kan inte lösas utan samverkan på olika håll, och en annan betydelsefull omständighet — jag betonar det ännu en gång — är att denna samverkan måste nås i internationellt samarbete.

Narkomanvårdskommittén fortsätter sitt arbete. Nya resultat kommer att läggas fram, och utskottet förutsätter för sin del att dessa resultat kan leda till nya ställningstaganden eller omprövningar av de beslut vi nu är beredda att fatta. Men en sådan utveckling hör ju samman med det problem det här gäller. Vi nalkas ett relativt nytt område i vår lagstiftning där problemen under de senaste åren har ökat. Men samtidigt har nu forskningen satt in. Vi vet att det den vägen kan komma resultat som också de leder fram till behov av ändrade ställningstaganden. Med hänsyn till den bakgrund mot vilken det föreliggande förslaget lagts fram och med hänsyn till de kunskaper och insikter som vi har fått ge-

nom det material som har framkommit inte minst under kommittéarbetet tycker andra lagutskottet att förslaget är gott. Det har ju alla tidigare talare i stort sett också sagt.

Jag ber till sist att i likhet med alla andra få yrka bifall till andra lagutskottets utlåtande nr 1.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till narkotikastrafflag, m. m., i vad propositionen avser riktlinjerna för organisationen av värden av narkotikamissbrukare, jämte motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om sänkning av statsbidraget till den allmänna sjukförsäkringen

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om sänkning av statsbidraget till den allmänna sjukförsäkringen.

Till behandling hade andra lagutskottet förehaft två till lagutskott hänvisade motioner, I: 692, av herrar *Sveningsson* och *Åkerlund*, samt II: 881, av herr *Ringaby m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade anhållits, att riksdagen måtte antaga i motionerna infört förslag till lag angående ändring av lagen om allmän försäkring den 25 maj 1962 (nr 381), vilket förslag avsåg, att statsbidraget till sjukförsäkringen skulle minskas från 40 till 36 procent av försäkringskassornas utgifter för sjukvårdersättning, grundsjukpenning, barntillägg och moderskapspenning.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

Om sänkning av statsbidraget till den allmänna sjukförsäkringen

att förevarande motioner, I: 692 och II: 881, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Blomquist* (h) och fröken *Wetterström* (h), vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 692 och II: 881, måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag angående ändring av lagen om allmän försäkring den 25 maj 1962 (nr 381).

Herr **BLOMQUIST** (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till detta utlåtande och som avgivits av herr *Blomquist* och fröken *Wetterström*. Till detta formella yrkande bara ett par synpunkter.

Den första synpunkten gäller fonder och fonders storlek, vilket ämne diskuterats i motionen såväl som i utlåtandet. Här vill jag säga att det är ofrånkomligt att fonderna stigit successivt och avsevärt under hela 1960-talet.

Vidare vill jag säga att behovet av fonden för den obligatoriska sjukförsäkringen är styrkt. Dess existens sätter ingen i fråga. Men lika visst är att det inte är någon vinst för sjukförsäkringen att en fond får bli för stor.

Motionens yttersta syfte är att fondens tillväxt skall bromsas genom en avtrappning av statsbidraget. En sådan procedur företogs 1966 i samband med den stora sjukförsäkringsreformen, då man sänkte statsbidraget från 50 till 40 procent. Detta kan alltså ske utan att försäkringstagaren får sitta emellan och behöver betala högre avgifter. Vad som fordras är bara en viss omläggning av statsbidraget. Varför inte t. ex. dela ut det i efterskott? I varje fall torde det i dag finnas utrymme för den måttliga statsbidragssänkning som här är förelagen.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Jag skall försöka att bli lika föredömligt kort som herr *Blomquist*, eftersom ärendet har varit uppe tidigare och följaktligen bör vara känt för kammarens ledamöter.

Vad vi har fäst oss vid i andra lagutskottet är för det första att vi inte har fått något intryck av att fonderna inom sjukförsäkringen har blivit oroande stora. Det andra är att statsbidraget är konstruerat på ett sådant sätt att det icke medverkar till att öka fondbildningen. Statsbidrag utgår nämligen på det belopp som utbetalas, icke på det belopp som inflyter i form av avgifter eller på annat sätt. Herr *Blomquist* säger att en sänkning av statsbidraget i detta syfte skedde föregående år. Det är nog att vara alltför frikostig i sin tolkning av vad som skedde. I verkligheten höjdes grundsjukpenningen från fem till sex kronor, och för att statsbidraget inte skulle öka sänktes det från tidigare 50 procent till 40 procent. Detta medförde i sin tur att höjningen till största delen måste betalas av den sjukförsäkrade, medan arbetsgivarnas bidrag till den del av sjukförsäkringen som statsbidraget utgår till också höjdes.

Herr talman! Jag tror att det finns tillräckligt starka argument mot det yrkande som framställts av reservanterna, och jag hemställer därför om bifall till utskottets förslag.

Herr **BLOMQUIST** (h):

Herr talman! En enda liten sak! Det är roligt att få diskutera denna fråga med utskottets ordförande. Det var väl ändå så, att den höjning som herr *Strand* talar om, den ökning av avgifterna som skedde 1966, berodde på att ökade förmåner tillkom. Höjningen hade inte sin grund i att statsbidraget sänktes utan i att det tillkom ökade förmåner, som det var fullkomligt naturligt att man tog ut ökade avgifter för.

Ang. den kommunala förköpsrätten till fastighet

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av motion angående uppvärmning av bostadslägenheter; och nr 7, i anledning av motioner angående föreningsrätten.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckta motioner om införande av provisoriskt körkort; och

nr 7, i anledning av väckta motioner angående bestämmelserna för återkal-else av körkort.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. den kommunala förköpsrätten till fastighet

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner angående den kommunala förköpsrätten till fastighet.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 699 i första kammaren av herrar *Yngve Nilsson* och *Ebbe Ohlsson* samt nr 893 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Bästekille och fru *Heurlin*.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade anhållits, att riksdagen för sin del

måtte antaga i motionerna infört förslag till lag om ändring i förköpslagen den 8 december 1967 (nr 868), vilket förslag avsåg, att tidsfristen för kommun att enligt förköpslagen tillkännagiva sin avsikt att tillämpa förköp skulle begränsas till trettio dagar i stället för nu gällande tre månader efter köpets fullbordan.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att motionerna I: 699 och II: 893 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herr *Ohlsson, Ebbe* (h), som dock ej antytt sin mening.

Herr **OHLSSON, EBBE**, (h):

Herr talman! Endast några ord! I våra motioner nr 699 i första kammaren och 893 i andra kammaren har vi framhållit, att den långa tid av tre månader som kommunerna nu har till sitt förfogande efter det att eventuellt köp har fullbordats enligt den kommunala förköpslagen av den 8 december 1967 många gånger kan medföra stora svårigheter för köpare av en fastighet. Det gäller till största delen jordbruksfastigheter, och det kommer utan tvivel att bli besvärligt för den nya köparen att gå i ovisshet under denna långa tid innan han får definitivt besked från kommunerna om det från deras sida föreligger ett intresse eller ej för att förvärva en fastighet. Kommer därtill ett överklagande av fullmäktigebeslutet, kan flera månader gå i ovisshetens tecken, och det är ett förhållande som knappast kan anses rimligt. Vi har svårt att förstå att 30 dagar kan vara en alltför kort tid för att veta vad man vill då man ger sig ut på fastighetsmarknaden. Så långt i förväg bör man ha detta klart för sig inom de centrala nämnderna i kommunerna, och det har man väl också i största allmänhet.

Vi har i motionerna anfört att kommunerna i de flesta fall har en utarbetad plan över den framtida utveckling-

Ang. den kommunala förköpsrätten till fastighet

en när det gäller bebyggelsen. Det finns för all del kommuner som inte har en sådan planering för sin kommande utveckling, men de blir för varje år allt färre.

Nu har jag inte här ställt något yrkande om bifall till motionerna. Jag har då endast böjt mig för näst sista meningen i utskottets utlåtande, där det står: »Några erfarenheter av lagens verkningar som kan föranleda ett ändrat ställningstagande från riksdagens sida har uppenbarligen inte vunnits under den korta tid som lagen varit i kraft.»

Om det nu skall behövas några erfarenheter i detta hänseende, får vi väl avvakta sådana. Vi motionärer har ju kvar möjligheten att återkomma och att ta upp problemet på nytt.

Herr talman! Jag har sålunda inte något yrkande.

Herr KRISTIANSSON, SVANTE, (s):

Herr talman! Herr Ebbe Ohlsson ställde inte något yrkande, och jag skulle därför naturligtvis kunna undvika att förlänga debatten. Men eftersom herr Ohlsson ändå hävdar, att det skulle vara lämpligt med en tidsfrist begränsad till 30 dagar, anser jag att detta bör vara anledning till bemötande.

Det är riktigt, som herr Ohlsson här anfört, att lagen inte varit i kraft mer än från och med den 1 januari i år. Det kan således inte föreligga några erfarenheter av lagens verkningar.

De olägenheter, som herr Ohlsson här angett, får då mera betraktas som hypotetiska. Jag föreställer mig att dessa olägenheter knappast behöver uppstå. Det kan inte vara svårt för den som vill sälja en fastighet att under hand ta kontakt med en kommun, som eventuellt är intresserad av ett förvärv. Men det som är mera väsentligt är den föreslagna begränsningen av tidsfristen till 30 dagar. Jag föreställer mig, att det rent formellt är omöjligt för kommuner att utnyttja den kommunala förköpslagen, om man skulle begränsa tidsfristen till

30 dagar. Alla känner ju till den formella behandling, som måste ske från kommunernas sida vid fastighetsförvärv. Kommunens organ måste förbereda dylika fastighetsförvärv, och ett bifall till motionärernas förslag skulle väl innebära att kommunerna strängt taget inte kunde utnyttja den kommunala förköpslagen.

Herr talman! Jag har inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckta motioner om upphävande av affärstidslagen;

nr 10, i anledning av väckta motioner om åtgärder till förhindrande av olycksfall bland barn; och

nr 11, i anledning av väckta motioner angående övergångsställe för gående.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Då tiden nu var långt framskriden beslöts, på framställning av herr talmannen, att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 76, till Konungen i anledning av väckta motioner angående arvsrätten för barn utom äktenskap.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 23.22.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Torsdagen den 7 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne februari.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 81, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till narkotikastrafflag, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motioner i ämnet.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 95, i anledning av motioner om ändrad konstruktion av grupplivförsäkring för riksdagens ledamöter; och

nr 96, i anledning av motioner angående rösträtt för vissa i Sverige bosatta utländska medborgare.

Herr andre vice talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge föreslå, att första kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 13 mars företaga val av valmän och suppleanter för utseende av två riksdagens ombudsmän jämte ställföreträdare.

Ang. utskrift av recept vid iterering

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Edströms* (fp) fråga angående utskrift av recept vid iterering, vilken fråga intagits i kammarens

protokoll för den 28 februari, och anförde:

Herr talman! Herr Edström har frågat mig varför bestämmelsen i tillämpningskungörelsen till förordningen angående kostnadsfria eller prisnedsatta läkemedel att vid iterering av recept endast ett läkemedel eller en komposition får utskrivas på samma blankett inte borttagits vid den nyligen företagna revisionen av kungörelsen.

Enligt den nämnda kungörelsen skall då recept utfärdas på läkemedel anges det antal gånger som förnyad försäljning (s. k. iteration) får ske. Detta antal får inte överstiga tre. I sådana fall får dock endast ett läkemedel upptas på samma receptblankett. Denna bestämmelse tillkom för att underlätta expedieringen på apoteken och hanteringen av verifikationsmaterialet. 1961 års sjukförsäkringsutredning föreslog som herr Edström påpekat att bestämmelsen skulle tas bort och läkaren sålunda få möjligheter att vid iteration skriva ut flera olika läkemedel på samma blankett. Utredningens förslag tillstyrktes av Sveriges läkarförbund. Apotekarsocieteten och Sveriges farmaceutförbund ville däremot inte godta förslaget. Det framhölls därvid att den föreslagna ordningen skulle innebära väsentliga nackdelar vid receptens behandling på apoteken. Apotekens arbete och därmed kostnader skulle betydligt öka. Vid delköp av olika läkemedel på samma recept kunde mängden av stämpelar och anteckningar göra det svårt att tyda recepten med risk för feltolkningar. Förfalskning av recept kunde dessutom underlättas. Med hänsyn till de nämnda olägenheterna ansåg jag mig inte kunna förorda att bestämmelsen togs bort.

Ang. utskrift av recept vid iterering

Herr EDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för socialdepartementet för svaret. Vi måste konstatera att tid är pengar, och vår tid brukar ju obönhörligt bekämpa all onödig och tidsslukande byråkrati. Detta gäller en sådan sak. Det är ju inte fråga om att överföra arbete från läkarna till apotekerna, utan det är egentligen fråga om att överföra arbete från läkarna till en maskin.

Orsaken till min enkla fråga var att tvångsföreskriften från sjukförsäkringens sida, att för att erhålla läkemedlen prisnedsatta eller kostnadsfria endast ett recept får skrivas på varje blankett vid iteration, för läkarna innebär allt större tidspillen för varje år som går. Det är ett slöseri med läkarnas tid, och det har inget stöd i läkemedelsförordningen. Under senare år har antalet läkarrecepturexpeditioner stigit betydligt kraftigare än antalet läkarbesök per år och närmar sig nu snabbt 40 miljoner om året. Detta beror på en önskvärd rationalisering. Vi använder allt mindre på apoteken tillredda blandningar på grund av att personalkostnaderna där är höga. Även på fabriker tillredda kombinationspreparat användes allt mindre, då sådana med kännedom om läkemedlens verkningar, biverkningar och interaktion blir allt mindre medicinskt önskvärda. Dagens recipen består därför i alltmer ökad utsträckning av bara ett läkemedel. Som jag framhöll är det såväl medicinskt som arbetsekonomiskt fördelaktigt och rationellt men medför att de flesta sjuka måste mycket mera nu än förr få mer än ett recipe. Desto otympligare framstår då denna föråldrade bestämmelse som jag här påtalat, att man vid iterering, som ju är särskilt vanlig vid flertalet långtidssjukdomar — vilka relativt sett får alltmer ökad betydelse — inte får skriva mer än ett recipe på varje blankett. Den enda motivering som kunnat anföras är att det skulle innebära ökad kontroll, enligt apotekar-

na. Men jag betvivlar det. Vid iterering görs för kontrollens skull på apoteket inte som förr en avskrift utan i vanliga fall en fotostatokopia. En sådan går lika snabbt att göra, om det är ett eller flera recipen på blanketten. Tar man ej ut alla recipen på en gång — vilket man nu med hänsyn till den bättre rabatten gör mycket mer än tidigare — framgår detta lätt av anteckningarna på receptet. Vore det inte på tiden att även på den punkten följa sjukförsäkringsutredningens förslag?

All arbetstid är värdefull, och det gäller även läkarnas arbetstid — det måste vi erkänna. Det är här fråga om en tillämpningskungörelse som av Kungl. Maj:t kan ändras när som helst.

Med de orden ber jag att få tacka för svaret.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Edström påminde oss om att tid är pengar. Jag vill gärna hålla med honom om det. Jag vill heller inte förneka att det nuvarande systemet kan föranleda ett visst merarbete för läkaren, jämfört med om flera läkemedel tas upp på samma blankett.

Det rör sig här om en avväggningsfråga. Jag är övertygad om att herr Edström är väl medveten om det. Vad är då den bästa lösningen? Det finns anledning att påpeka att receptet vid varje försäljning skall förses med apotekets stämpel, datum för försäljningen, uppgift om pris m. m. Som ett exempel kan nämnas ett recept på tre mediciner som vardera får tas upp fyra gånger. Det skulle till slut kunna komma att förses med upp till tolv stämplor, datum- och prisangivelser etc., eventuellt gjorda av olika apotek. Ett sådant recept skulle kunna bli svårt att tyda både för den försäkrade och för apoteken och skulle lätt kunna föranleda fel-expedieringar och kanske också andra misstag. Därtill kommer en rent administrativ och kameral svårhanterlighet.

Det var dessa överväganden som mäs-

Ang. dispositionen av kvarstående införselavgiftsmedel

te göras när vi hade att ta ställning till denna fråga, och vi kom fram till att den bästa avvägningen är den som vi nu har gjort, d. v. s. att inte företa någon ändring utan låta kungörelsen förbli vid vad den har varit.

Herr **EDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Jag förstår delvis apotekens betänkligheter. Men är det egentligen inte så att de har fastnat i gamla tiders förhållande? Tekniken går ju framåt. Vad som rationaliserat förfarandet är fotostatkopieringen som medför helt andra arbetsförhållanden än för några år sedan. Fotokopieringen har ju inte kommit i allmänt bruk förrän under de allra senaste åren, då även apoteken börjat använda den tekniken för kopiering av recept. Vad beträffar stämplarna o. s. v. erkänner jag att med dagens receptblanketter blir det besvärligt. Men det är inte hela världen att göra blanketterna litet annorlunda. Man skulle med fördel kunna göra stämplarna litet mindre än nu. Då skulle allting fungera utmärkt.

Jag hoppas att Kungl. Maj:t tar frågan under förnyat övervägande, ty detta är verkligen en allvarligt tidsslukande faktor. För mig som har att utfärda många sådana recept för långtidssjuka — jag har räknat ut att det för varje patient rör sig om fem, sex stycken — betyder det ungefär fem minuter för varje konsultation. Det är ju ganska många konsultationer som vi läkare har tillsammans.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. dispositionen av kvarstående
införselavgiftsmedel

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST** erhöll ordet för att besvara herr **Lundbergs** (h) fråga angående dispositionen av kvarstående införselavgiftsmedel, vil-

ken fråga intagits i kammarens protokoll för den 27 februari, och yttrade:

Herr talman! Herr Lundberg har frågat om vilka principer som tillämpas vid disponeringen av införselavgiftsmedel som kvarstår vid regleringsårets utgång.

Jag vill först erinra om att intäkterna av införselavgifterna är statliga medel i likhet med t. ex. tullinkomster. Införselavgifterna har hittills tagits i anspråk främst för regleringsändamål på jordbrukets område i den utsträckning som riksdagen beslutat för varje regleringsår. Medel som stått kvar från tidigare år har efter beslut av riksdagen utnyttjats bl. a. för att ersätta jordbruket för förluster på grund av inverkan av EFTA och EEC samt för att förstärka jordfonden.

Herr **LUNDBERG** (h):

Herr talman! Låt mig först tacka statsrådet Holmqvist för svaret. Min fråga hänför sig just till det som berörs i de sista orden i svaret: »för att förstärka jordfonden».

Jag började fundera över det som står på den allra sista sidan i årets jordbruksproposition: Jordfonden skall ökas med 30 miljoner kronor. Då tar man 10 miljoner av kvarstående införselavgiftsmedel och 20 miljoner som vanligt anslag över riksstaten.

Denna sammanblandning av korta och långa pengar stötte mig. De korta införselavgifterna blir plötsligt långsiktigt bundna i mark. För ett sådant förvandringsnummer måste det ju finnas något principbeslut i bakgrunden, men det kunde jag inte finna.

Det är riktigt att redan förra året verkställdes en sådan åtgärd, med ett belopp uppgående till 20 miljoner kronor, utan anmärkning. Jag hittade då ingen motivering för åtgärden. Det fanns ett överskott, och därav tog man 20 miljoner till jordfonden plus ytterligare 20 miljoner över staten.

Är nu detta riktigt? Det tål väl åtmin-

Ang. dispositionen av kvarstående införselavgiftsmedel

stone att diskutera. Som jag ser det finns det två vägar att gå. Antingen låter man överskotten stå kvar på ett saldo tillgängligt för kommande ökande behov inom jordbrukets område — och det är självfallet det bästa — eller också redovisar man öppet senaste regleringsårets utfall och låter pengarna gå in i statskassan. De försvinner då i bokföringen. Det sistnämnda sättet vore väl ur jordbruksministrernas synpunkt konsekvent, eftersom han hävdar att dessa införselavgiftsmedel är statliga medel i likhet med tullinkomster.

Den sista åsikten kan jag och många andra självfallet inte dela, men det spelar väl just i resonemanget om redovisning inte så stor roll. Det är ju enkelt att i ett pressat läge återropa tidigare överskott under de senaste åren och medvetet ha ett visst underskott, vilket blir detsamma som att minska på ett överfört saldo, därest man använt den förstnämnda metoden.

Men om man, som det nu tillämpas, binder pengarna i jordfonden, är de ju för alltid borta för det ändamål som jag trodde att de var avsedda för, dvs. just för prisutjämnande åtgärder och för täckande av exportförluster — inklusive en sådan specialpost som förluster på grund av EFTA- och EEC-effekter.

Det skulle självfallet vara intressant att veta hur dagsläget är, men det vore kanske inte riktigt att begära en sådan sak. Jag har sett att jordbruksnämnden i sin regleringsskrivelse till Kungl. Maj:t kommit fram till att det finns en behållning från 1965/66 på 16,7 miljoner och från 1966/67 på 22,7 miljoner; men då vet jag faktiskt inte om man dragit av de sista 10 miljonerna till jordfonden, det framgår icke av skrivningen.

Summan av mitt resonemang blir i varje fall att dessa införselavgifter måste betraktas som jordbrukets pengar, att de är korta pengar för användning inom normalramen, och utanför den ramen enligt de principer som tillämpats, samt att över- och underskott borde klart redovisas, helst fonderas år

från år, och att användningen inte borde inkludera just ett sådant långsiktigt ändamål som bindning i jordfonden.

Om detta hade jag självfallet kunnat motionera, men jag skall uppriktigt säga att till allra sista bladet i propositionen kom jag inte förrän långt efter det att motionstiden gått ut! Därför har jag tagit mig friheten att på detta sätt aktualisera frågan.

Herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! Man skall kanske först ställa frågan, hur dessa medel uppkommer. Svaret är att vi måste ha ett gränsskydd för det svenska jordbruket. Men faktiskt kan man säga att dessa medel betalas i stort av de svenska konsumenterna, eller hela det svenska folkhushållet, om vi så vill uttrycka det. Av den anledningen föredrar jag att uppfatta det så att dessa medel hör samhället till, på samma sätt som tullinkomster eller andra medel som framkommer på liknande sätt.

Herr Lundbergs resonemang innebär att man från början gjort klart för sig att dessa pengar inte kan användas till någonting annat än jordbrukets utveckling. I stort sett har de väl inte använts till något annat hittills. Det har emellertid inträffat att riksdagen godkänt användning av sådana medel för subventionering av vissa produkter, exempelvis smör ett visst regleringsår. Då får man säga att det är konsumenterna som haft glädje av detta.

Jag kan hålla med om att man kunnat gå en annan väg, nämligen att överskotten för varje år levererats in till statskassan och att man därefter fått aktualisera hur de uppkommande frågorna skulle lösas. Nu har det funnits en reserv, och jag tror att det i stort sett varit en fördel när man vid överläggningarna med jordbrukets organisationer haft möjlighet att träffa vissa uppgörelser utan att omedelbart behöva belasta konsumenterna med kostnader.

För herr Lundberg har det tydligen varit något stötande att dessa medel överförts till jordfonden — han säger att det då blir långa pengar i stället för som hittills korta pengar. Det är möjligt att man kan föra ett sådant resonemang, men jag tycker inte att det blir någon större skillnad, eftersom jordfonden är till för att man skall köpa och sedan sälja fastigheter, inte för att man skall behålla dem. Hade vi nu inte använt medel från regleringskassan för att stärka jordfonden skulle vi i stället fått ta medlen direkt över budgeten. Pengarna hade varit lika värdefulla även då. Men jag kan inte se att det blir någon större skillnad. Närmast skulle herr Lundberg då ha en kamrerarsynpunkt: att pengarna borde redovisats och levererats innan man fick lov att ta ut dem igen.

Herr LUNDBERG (h):

Herr talman! Något av kamrerarsynpunkt ligger det naturligtvis i resonemanget. Det vill jag gärna medge. Men vi får också ta in konsumentensynpunkten i bilden, ty det är väl en närmare väg att pengarna får stå kvar och användas i prisutjämnande syfte till konsumenternas förmån än att de går den långa vägen via rationalisering över jordfonden och sedan så småningom kommer konsumenterna till godo.

Frågan om vad som händer på slutet är för resten ett ganska intressant resonemang, ty någon gång blir vi väl färdiga med omstruktureringen, och då skall det självfallet bli ett betydande överskott i jordfonden att leverera in. Då kan vi, om vi är med vid det tillfället, ha dessa korta och långa pengar och ursprunget i minnet.

Jag vill alltså inte gå med på att det är så begränsade synpunkter som rena kamrerarsynpunkter som jag lägger på denna fråga, utan också en synpunkt beträffande just konsumentens och jordbrukets intresse, och bindningen av pengarna långsiktigt kan jag inte acceptera.

Ang. saltningen på gator och vägar

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag får kanske göra herr Lundberg ledsen genom att säga att av de pengar som disponeras årligen för detta syfte och som jordbruket ofta får har 160 miljoner kronor strötts ut till olika ändamål. Vi har haft anslag som låt säga bidrag till potatisförädlingen. De har inte gett något omedelbart utslag, ty det tar sin tid innan det verkar till konsumenternas fromma. Det väsentliga i detta sammanhang, herr Lundberg, är kanske inte om det är långa eller korta pengar eller vad nytta de gör. Det väsentliga är att detta har underställts riksdagen. Jag tror man kan säga att det inte finns några medel som varit mera noggrant kontrollerade än dessa, ty de har varit under sträng observans och föremål för ett stort intresse från riksdagens sida. Varje gång man resonerat sig fram till hur man skall använda dessa medel, har frågan presenterats för riksdagen. Jag kan inte erinra mig något tillfälle — det skulle kanske vara någon enstaka gång — då det kan ha rests invändningar på någon punkt. Men förslagen har godkänts, och däri ser jag en bekräftelse på att denna inrättning fungerat ganska tillfredsställande.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. saltningen på gator och vägar

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Skårmans (fp) fråga angående saltningen på gator och vägar, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 27 februari, och anförde:

Herr talman! Herr Skårman har frågat mig om vi ur skilda synpunkter verkliga har råd till detta saltande på gator och vägar.

Vid halkbekämpning används salt för att hindra att sanden klumpar sig och

Ang. saltningen på gator och vägar

för att få den att fastna på den isbelagda vägbanan. Dessutom förhindrar saltet isbildning och luckrar upp isen så att den lättare kan avlägsnas.

Prov som företagits under föregående vinter beträffande rostangrepp på oskyddad bilplåt visar att ca 80 % av rostangreppen härrör från andra faktorer än vägsalt.

Med hänsyn till att saltningen visat sig vara både billig och effektiv och endast i begränsad omfattning skadar fordon och nästan aldrig växtlighet, anser jag att vi inte har råd att avstå från saltningen från vare sig trafiksäkerhetsynpunkt eller rent ekonomisk synpunkt.

Herr SKÄRMAN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Jag har redan tidigare besvarat ett par företrädare till honom med detta problem, och jag tänker inte släppa det, ty jag tror att man tar för lätt på saken.

Först vill jag till svaret säga att man inte bara blandar salt i sanden, utan på västkusten där det blåser salta vindar, där bara saltar man. Jag förmodar att de prov som åberopats är de prov som utförts av gatuförvaltningen i Göteborg. Vid dessa prov hade man svetsat fast plåtbitar på olika spårvagnar — vagnar som för övrigt tvättas varje dag och som går i trafik i denna salta stad. Dessa prov anser jag inte ha något som helst vetenskapligt värde, och jag vänder till kommunikationsministern att verkligen låta göra en undersökning av den här saken.

Jag har gjort en liten balansräkning med avseende på saltningen på gator och vägar. Jag är inte tekniker på det här området, men jag har liksom kommunikationsministern kört bil i årtionden och har följt saken från den utgångspunkten. I motsats till vanliga balansräkningar upptas här minussidan först:

1) Halkan på vägarna ersättes av slirig modd. Finns objektiva värden på vilken art av trafikrisk som orsakar mest olyckor?

2) Saltlaken eller frysblandningen synes lösa upp ytskiktet på asfalten och framför allt oljegruset, så att modden får en inblandning av oljeprodukter som gör att bilen blir starkt nedsmutsad och — vad värre är — sikten starkt nedsatt samtidigt som vattnet i vindrutespolningen som regel är fruset och systemet således ur funktion. Hur många olyckor orsakar det? Om upplösningen beror på minskad ytspänning i oljeprodukterna eller erosion genom den nedkylning som saltningen orsakar lämnar jag därhän.

3) Saltlaken tränger in överallt i skrymslen, märken efter stenskott och i underreden. Säg vad man vill om att rent salt inte är hygroskopiskt så håller vägsaltet fukten kvar och underhåller en ständig korrosion som framför allt är farlig för bromssystemet. Finns någon kalkyl på vilka miljönvärden som därigenom förstörs per år? Vad kostar all extra-tvättning?

4) Saltsörjan är otrevlig, förstör skor och kläder, dras in i affärer, bostäder och kontor och förstör eller skadar mattor och golv samt är svår att städa bort.

5) Saltningen är dyr, det vågar jag påstå ehuru kommunikationsministern säger annat i svaret. Kostnaden kommer på skattsedlarna. På lång sikt kan saltet skada avloppsledningar och betongkonstruktioner. Jag känner till ett fall från Kristianstad, där en broövergång påstås ha varit underminerad på grund av att salt runnit ner.

6) Saltningen skadar djuren, framför allt hundarnas tassar, och tar död på träd i parker och alléer.

Naturligtvis finns också en plussida, men den är betydligt mindre:

1) Saltet minskar obestridligt halkan, som dock ersättes av slirningen, och det tar bort snön, om det inte snöar alltför rikligt.

2) Saltet är bekvämt att hantera och tar litet utrymme.

Mera på plussidan har jag inte funnit.

Jag hoppas således att kommunikationsministern skall ta initiativ till en vetenskaplig undersökning av dessa problem. Jag tror att de på sikt är mycket allvarliga. I dagens tidningar omtalas att en surahammarsbo har blivit fälld vid tinget i Kolbäck för att han smutsat ned en annan bilist. Skall man behöva stämma vägverket för att det smutsar ned varenda bil i det här riket så att man knappt kan se att köra.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Uppenbarligen är det här problemet inte så lätt att hantera och komma till rätta med. Man har väl överallt försökt pröva sig fram till lämpliga metoder för att så snabbt som möjligt göra vägarna farbara vid snöfall och så olycksfria som möjligt.

Det är klart att man här alltid står inför avvägningen mellan å ena sidan de trafiksäkerhetsrisker som uppstår i fall man inte kan effektivt röja undan på vägarna och å andra sidan de eventuella skadeverkningar som kan uppkomma av den metod man använder för bekämpningen. Om en metods eventuella skadeverkningar kan man väl säga att dessa i betydande grad beror på hur man handhar metoden. Man har väl i varje fall från vägverkets sida kommit fram till att om man handhar metoden på det sätt som vägverket föreskriver, så bör skadeverkningarna i övrigt vara ringa.

Verket bedriver ju också på denna punkt fortlöpande undersökningsverksamhet inom området. Man följer alltså denna fråga i samråd med bl. a. statens väginstitut och korrosionsinstitutet. Jag vägar därför utan vidare påstå att man från vägverkets sida har sin uppmärksamhet fortlöpande riktad på detta problem. Kommer det fram några nya metoder — herr Skårman kanske har för-

Ang. saltningen på gator och vägar slag till sådana — så är jag övertygad om att vägverket är berett att pröva även dem.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Anledningen till att jag är envis i denna fråga är att jag tycker att vägverket tar för enkelt på den. Jag tror att detta är ett mycket stort problem och att det på lång sikt ställer till mycket mer elände än man inom vägverket tror.

I Svenska vägföreningens tidskrift publicerades förra året en artikel, i vilken en professor redovisar en del provtagningar, men dessa härrörde mest från utfarterna vid tunnlar i Italien, Frankrike och Schweiz, där förhållandena absolut inte är jämförbara med svenska förhållanden.

Har herr Skårman några bättre metoder att komma med, undrar statsrådet Lundkvist. Jag är ju inte tekniker på detta område. Jag är tyvärr bara ett av olycksfallen på saltningens konto. Jag tycker för min del att det system som i mycket stor utsträckning tillämpas i Norrland, nämligen isrivning, fungerar mycket bra. Den allra bästa metoden är naturligtvis att folk lär sig köra ordentligt och försiktigt.

Jag bor i Alingsås och har kontor i Göteborg. På motorvägen, där man inte behöver möta någon, är det inte så stora problem bortsett från att man blir nedstänkt om man råkar komma bakom någon annan bil. Då är det alldeles hopplöst. På vägen utmed Göta älv, som jag har kört många gånger, är förhållandena däremot annorlunda. Så sent som förra måndagen körde jag 12 km och fick på den sträckan stanna bilen tre gånger och torka ren vindrutan, ty jag såg ingenting genom den. Då jag på kvällen for hem, körde jag mot solen. Jag mötte inte någon tät trafik, annars skulle jag ha fått gå av varannan kilometer för att känna mig säker.

Ang. vissa förutsättningar för fastställande av stadsplan

Detta är en stor fråga för bilismen även om den i de stora sammanhangen kanske inte har så stor betydelse.

Herr statsrådet **LUNDKVIST**:

Herr talman! Vägförhållandena i norra delen av landet och vägförhållandena i de mellersta och södra delarna av landet är i detta avseende inte helt jämförbara.

Herr Skårman och jag har det gemensamt att ingen av oss är tekniker, utan vi får väl i detta sammanhang ha förtroende för dem som vi ger uppdraget att följa utvecklingen på detta område. När jag har försökt sätta mig in i den bevakning som vägverket har av denna fråga, har jag i varje fall fått en föreställning om att man inom verket är mycket intresserad av att följa frågan och även är beredd att pröva alla de okonventionella och nya grepp i själva problematiken med halkan som över huvud taget kan komma fram.

Herr **SKÅRMAN** (fp):

Herr talman! Jag vill inte godkänna den undersökning som gjordes i Göteborg med fastsvetsade plåtbitar. Det tycker jag är för enkelt för att dra några som helst slutsatser av.

Herr statsrådet **LUNDKVIST**:

Herr talman! Eftersom jag fortfarande i likhet med herr Skårman inte är tekniker, vill jag inte uttala mig om den undersökning som har gjorts i Göteborg.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. vissa förutsättningar för fastställande av stadsplan

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **LUNDKVIST** erhöll ordet för att besvara herr *Skårmans* (fp) fråga angående vissa förut-

sättningar för fastställande av stadsplan, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 29 februari, och yttrade:

Herr talman! Herr Skårman har frågat mig om jag anser att Kungl. Maj:ts prövning rörande fastställande av stadsplan bör ske utan att avvakta vattendomstolens utslag eller utan sammanhang med Kungl. Maj:ts prövning av tillåtligheten enligt vattenlagen av industriell anläggning som utgör förutsättningen för stadsplanen.

Fastställelse av stadsplan innebär en fördelning av markresurser inom planområdet för skilda ändamål sett på sikt. Prövningen av ett planförslag behöver i konsekvens härav inte anstå i avvaktan på prövningen av de många tillstånd av skilda slag, t. ex. en vattendom, som kan krävas för genomförandet av byggnadsåtgärder enligt planen. I praxis har sålunda stadsplaner inte sällan fastställts utan att vattendomstols prövning av t. ex. en bro över farled kunnat avvaktas. Prövning av stadsplanefrågan prejudicerar inte senare prövning enligt annan lagstiftning, t. ex. vattenlagen, eventuella tillståndsfrågor e. d. Det är att märka att vissa tillstånd, som erfordras för plangenomförande, förutsätter att fastställd plan föreligger.

Självfallet kan detta leda till att förutsättningarna för planen väsentligt rubbas om något eller några av erforderliga specialtillstånd inte erhålls. Denna risk får vägas mot de praktiska fördelar som kan vinnas av att planen prövas så snart detta kan ske inom ramen för byggnadslagstiftningen.

Herr **SKÅRMAN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern även för svaret på denna fråga — jag beklagar att jag besvärat så mycket i dag.

Som någon hallandstidning listat ut, är frågan föranledd av sulfatfabriken vid Lahäll i Värö, fastän jag vill se problemet helt principiellt. I tidningarna

Ang. vissa förutsättningar för fastställande av stadsplan

fick man för en tid sedan läsa att regeringen skulle ta ställning beträffande statsplanen på Värö inom den allra närmaste framtiden. Samtidigt upplyste tidningarna att utslag i vattenmålet angående fabriken tillåtlighet skulle meddelas först den 10 maj. Detta föranledde några personer att i slutet av februari då jag vistades i min hemort, per brev och telefon uppvakta mig och fråga, om det kan vara riktigt att Kungl. Maj:t tar ställning före vattendomstolen och därmed ger en fingervisning om hur domstolen bör se på ärendet. Man gav även uttryck åt den uppfattningen, att förhandslöften givits och att hela processförfarandet var en meningslös eftergift åt formaliteter.

Självklart är väl att stadsplanen där nere bygger på förutsättningen att den omstridda industrin kommer till stånd. Då länsstyrelsen och även Kungl. Maj:t tidigare stoppat glesbebyggelse i trakten under åberopande av strandlagsförbud och naturskyddsförbud måste man förutsätta att planeringen blivit en annan, om det varit nödvändigt att förlägga sulfatfabriken till en annan plats. Sådana villkorliga förutsättningar förekommer rätt ofta. Är det då inte ur principiell synpunkt och för att undvika människors misstanke att saken är uppjord i förväg — i ena eller andra riktningen; och jag kan säga att de som vänt sig till mig har representerat både sommarstugeägare och skogsägare — mest korrekt att låta det domstolsutslag, som är grunden för hela planläggningen, vinna laga kraft innan man låser sig genom ett fastställelsebeslut? Det hindrar ju inte att man arbetar fram planerna som argument och för att vinna tid. Men Kungl. Maj:ts beslut i fastställelsefrågan bör inte föregripa domstolsbehandlingen genom att ge projekten den välsignelse, som ett fastställande av planerna dock måste innebära.

Jag vill understryka att jag i min fråga förutsatte, att den industriella anläggningen utgjorde förutsättningen för

planen. Jag avsåg alltså inte den generella typen, där man i stort fördelar markresurserna inom planområdet, vilken typ kommunikationsministern huvudsakligen talar om i svaret.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag har som herr Skårman vet inte möjlighet att här diskutera något enskilt fall — jag har svarat på den fråga herr Skårman ställt, om man kan pröva fastställande av stadsplan utan att avvakta exempelvis vattendomstolens utslag i ett visst sammanhang. Jag har sagt, vilket väl måste vara riktigt i byggnadslagstiftningens mening, att fastställelse av stadsplan innebär en fördelning av markresurser för skilda ändamål på lång sikt inom planområdet. Det innebär inte att man tar ställning till något speciellt objekt. När man så att säga fastställer en stadsplan har man därvid anvisat på vilket sätt ett område skall bebyggas för framtiden för olika uppgifter — för industriändamål, för bostadsbebyggelse och övriga ting, och en stadsplan måste man kunna få fastställa i den ordning som jag redovisat här. Det är den fråga herr Skårman rest, och det är den fråga jag har svarat på.

Herr SKÅRMAN (fp):

Herr talman! Jag ställde en rent principiell och öppen fråga, men sedan har jag sett av tidningspressen att den koncentrerats på ett visst fall. Jag menar generellt att om stadsplanen således inte är en allmän resursfördelning utan om den är beroende av att någonting kommer till, som i sin tur är föremål för domstolsprövning, skall denna prövning vara klar innan man fastställer stadsplanen.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det är alltid på det sättet att man i beskrivningen till en plan har tänkt sig att det skall vara t. ex. ett industriområde på en viss plats. Sedan kan alltså de industrier, som vill begä-

Ang. vissa förutsättningar för fastställande av stadsplan

ra tillstånd att få bygga på detta område, vara i behov av andra tillstånd, och då kan det utveckla sig på det sättet — jag talar nu bara i princip — att om en industri inte skulle få tillstånd att förlägga sin verksamhet till detta industriområde, kan man mycket väl tänka sig att en annan industri förläggas till detta område. Det är så man måste se hela frågan, och så måste man se det svar som jag har möjlighet att ge på en fråga av denna karaktär.

Jag kan självfallet inte ge mig in på något slags bedömning av något enskilt fall som kan uppstå under olika förutsättningar — en massa tänkbara faktorer kan spela in — utan jag måste svara på hur vi i kommunikationsdepartementet skall handlägga stadsplaner.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade skrivelse nr 23, med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1967.

Anmäldes och bordlades en av fru *Segerstedt Wiberg* undertecknad motion, nr 769, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 36, med förslag till smittskyddslag, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.43.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert

Fredagen den 8 mars

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 29 nästlidne februari.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 82, till Konungen angående val av ombud i Europarådets rådgivande församling med suppleanter;

dels till riksdagens förordnanden, nr 83—88, för

herr Kaj Åke Björk,

fru Elisabet Sjövall,

herr Bo Gösta Bohman,

» Stig Roland Alemyr,

» Sven Harry Gustafson i Göteborg och

herr Gunnar Hedlund

att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

dels ock till riksdagens förordnanden, nr 89—94, för

herr Bo Nils Olof Martinsson,

fröken Astrid Berggren,

herr Gösta Jacobsson,

» Anders Oskar Birger Forsberg,

» Sven Albin Daniel Wiklund i

Stockholm och

herr Per Bengt Göran Sjönell

att vara suppleanter för ombud i Europarådets rådgivande församling.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts skrivelse nr 23, med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1967.

Föredrogs och hänvisades till lagutskott motionen nr 769.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 40, med förslag till lag om ändrad ly-

delse av 9 § kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753).

Anmälades och bordlades en från den svenska parlamentariska delegationen hos Europarådets rådgivande församling inkommen skrivelse med överlämnande av redogörelse för församlings-sessionerna under år 1967.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner om upprättande av diplomatiska förbindelser med Demokratiska Republiken Vietnam;

statsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1968/69 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte motioner; samt

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1968/69 inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 8, med anledning av motioner om skattemässig täckning av kommuns kostnader för fritidsbebyggelse;

nr 9, med anledning av motioner angående tidpunkten för kommuns besvär över taxering till kommunal inkomstskatt;

nr 12, med anledning av motion om överlåtelse av AB Tipstjänst till Sveriges riksidrottsförbund;

nr 16, med anledning av motioner angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst;

nr 17, med anledning av motioner om undantagande från beskattning som naturaförmån av fritt bränsle från egen fastighet;

Meddelande ang. enkel fråga

nr 18, med anledning av motioner rörande förvärvsavdragen vid beskattningen m. m.; samt

nr 20, med anledning av motioner angående avskrivningsunderlaget för skogsvägar, m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av motion om åtgärder för att meddela journalister upplysning angående riksdagens arbetsformer; samt

nr 13, i anledning av motioner om tillsättande av en riksdagens pressombudsman;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 kap. 8 § och 54 kap. 9 § rältegångsbalken m. m.;

nr 16, i anledning av motion angående kungörande i kyrka; samt

nr 17, i anledning av motioner om medborgarvittnen vid demonstrationer m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av väckta motioner om socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare;

nr 4, i anledning av motioner angående förmånerna inom den allmänna försäkringen för deltids- och korttidsanställda samt lågavlönade;

nr 8, i anledning av motioner om vårdbidrag till handikappade barn under 16 år;

nr 9, i anledning av motioner angående ersättning enligt lagen om allmän försäkring i samband med transplantation;

nr 10, i anledning av motioner om tandvårdsförsäkring för ålderspensionärer; samt

nr 11, i anledning av motioner om vårdbidrag till fosterföräldrar;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1932 (nr 223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län, m. m., dels motioner om förenkling av lantmäteriför-

rättningar, dels ock motion om vissa ändringar i jorddelningslagen;

nr 15, i anledning av väckta motioner angående dels obligatorisk reflexanordning för gående, dels skyldighet för fotgängare att vara försedd med reflex eller lykta;

nr 16, i anledning av väckta motioner angående besvärstiden vid beslut om tomtindelning;

nr 17, i anledning av väckta motioner angående dels färdiggjutna registreringsskyltar för motorfordon, dels placeringen på motorfordon av bevis om erlagd fordonsskatt, dels ock placering på motorfordon av bevis om erlagd försäkringspremie; samt

nr 18, i anledning av väckta motioner angående förande av sparkstötting;

jordbruksutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss staten tillhörig mark, m. m.; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av motioner angående personalbristen inom sjukvården; samt

nr 10, i anledning av motioner angående de hemarbetandes situation.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarrens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr Åkerlund (h) till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet: »Anser Herr Statsrådet placeringen av ett jättelikt kärnkraftverk på Bogesundlandet riskfri för stockholmsregionens befolkning särskilt med tanke på befolkningen i Lidingö, Vaxholm och skärgårdsområdena?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 14.06.

In fidem

K.-G. Lindelöw

/Solveig Gemert